

Voorlopige agenda van de commissie Beheer en Verkeer van 4 september 2012

Hierbij wordt u uitgenodigd voor de openbare vergadering van de commissie Beheer en Verkeer

Datum: dinsdag 4 september 2012
Aanvang: 19:00 uur
Locatie: Oude raadzaal
Voorzitter: mw. H. Rademaker
Griffier: dhr. W.T. Meijer; (050) 3677726; wolbert.meijer@groningen.nl

Extra vergadering

Opening

Bijlage - Uitnodigingsbrief (pdf)

A Algemeen deel

A1. Opening en mededelingen

A2. Vaststelling agenda

B Inhoudelijk deel

B1. Besluitvorming Spoorlijn Groningen - Heerenveen
(raadsvoorstel 7 juni 2012)

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen (pdf)

B2. Sleutelprojectenrapportage januari t/m april 2012

+

Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie 2012-2015; voortgang voorjaar 2012

(in beide gevallen alleen B&V onderwerpen)

(collegebrieven 14 en 21 juni 2012)

Collegebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012 (pdf)

Collegebrief - Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie (pdf)

B3. Verkeersmaatregelen Eemsgolaan

(brief Vereniging Wijkopbouw Hoogkerk / Buurtcie. Buitenhof 28 april 2012)

Bijlage - Bespreekpunten VVD en CU ivm Eemsgolaan (pdf)

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan (pdf)

commissie Beheer en Verkeer - dinsdag 4 september 2012

- B4.** Evaluatie ecologisch beheer
(collegebrief 23 februari 2012)
+
Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer
(collegebrief 24 mei 2012)
Bijlage - Bespreekpunten GroenLinks Ecologisch beheer 2011 en planni... (pdf)
Bijlage - Bespreekpunten Partij voor de Dieren - ecologisch beheer (pdf)
Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer (pdf)
Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer (pdf)
- B5.** Ontwikkeling kastanjeziekte
+
Rapport second opinion kastanjeziekte
(collegebrieven 2 mei, 28 juni en 10 augustus 2012)
Bijlage - Bespreekpunten GroenLinks, boomziekten (pdf)
Collegebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte (pdf)
Collegebrief - Rapport second opinion kastanjeziekte (pdf)
Collegebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte vervolg (pdf)
- B6.** Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage
(collegebrief 31 mei 2012)
Bijlage - Bespreekpunten Stadspartij Damsterdiep (pdf)
Collegebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage (pdf)
Collegebrief - Informatie vervolgstappen vonnis Damsterdiepparage (pdf)
- B7.** Toekomst Grote Markt
(collegebrief 8 juni 2012)
Bijlage - Bespreekpunten Stadspartij Grote Markt (pdf)
Collegebrief - Toekomst Grote Markt (pdf)
Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def (pdf)
- . Sluiting

Bij commissievergaderingen kunt u gebruik maken van het spreekrecht bij de inhoudelijke agendapunten (inclusief de conformstukken onder A) en de rondvraag. U krijgt dan drie minuten de gelegenheid de commissieleden te vertellen hoe u over een onderwerp denkt. Voor aanmelding en informatie kunt u terecht bij de commissiegriffier. De agenda's zijn onder voorbehoud. De definitieve agenda's worden in de vergadering vastgesteld.

Bijlage - Uitnodigingsbrief

Onderwerp Uitnodiging EXTRA commissievergadering 4 september a.s.

Leden raadscommissie B&V

Telefoon (050) 367 77 26	Bijlage(n)	Ons kenmerk
Datum 24 aug 2012	Uw brief van	Uw kenmerk

Geachte commissieleden,

Namens uw voorzitter, mevr. Rademaker, nodig ik u uit voor de EXTRA commissievergadering Beheer en Verkeer van **dinsdag (!) 4 september a.s. om 19.00 uur (!) in de Oude Raadzaal**. Zoals u al eerder gemeld wordt deze vergadering m.n. belegd om het stuwmeer van agenderingsverzoeken uit voorjaar/zomer weg te werken.

Spreektijden

Voor de vergadering is in principe drie uur beschikbaar. Rekening houdend met een korte pauze en wat weglektijd gaan we uit van 10 minuten per fractie en 50 minuten voor het college.

Geen A en C deel

Omdat het gaat om een extra vergadering, wordt er geen tijd gereserveerd voor algemene en huishoudelijke zaken (er is dus bijv. geen rondvraag). Daarvoor wordt u verwezen naar de reguliere vergadering van 19 september a.s.

Bespreekpunten

De bespreekpunten die door de agenderende fracties bij de verschillende punten zijn aangeleverd vindt u bij het desbetreffende agendapunt. Voor de rest spreken de agendapunten m.i. voor zich.

Met vriendelijke groet,
namens de voorzitter,

Wolbert Meijer
commissiegriffier

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

Raadsvoorstel

Datum raadsvergadering 18 juli 2012
Raadscommissie B&V
Datum raadscommissie 11 juli 2012
Publiciteit Persconferentie PC
Bijlagen

Registratienr. RO 12.3117943
Datum B&W besluit 05-06-2012
Portefeuillehouder Wethouder Dekker
Steller Eric van Huissteden
Telefoon 367 87 59
E-mail eric.van.huissteden@gro
ningen.nl

Onderwerp

Besluitvorming Spoorlijn Groningen-Heerenveen

Concept raadsbesluit

De raad besluit:

- I. kennis te nemen van het proces tot nu toe en het advies van het BBO aan Provinciale Staten van beide provincies;
- II. Provinciale Staten van de provincie Groningen te adviseren af te zien van verdere uitwerking van de spoorlijn Groningen-Heerenveen;
- III. het college te verzoeken samen met de provincie en de regiopartners te komen tot alternatieve voorstellen voor besteding van de vrijgekomen middelen RSP RMF.

Aanwijzingen: status, deadline, visietrommel

Afgehandeld en naar archief

Paraaf

Datum

Classificatienr.

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

2

Publiekssamenvatting

Al geruime tijd ambiëren we in Noord-Nederland een snelle openbaar vervoerverbinding met de Randstad. Dit is goed voor ons vestigingsklimaat en onze economie. Door de spoorlijn Groningen-Heerenveen op te nemen in het RSP, kon een eerste fase van deze ambitie gerealiseerd worden, en is een tweede fase van Heerenveen naar Lelystad, voor de toekomst, dichterbij gebracht. We betreuen het dan ook zeer dat we nu vanuit financieel realisme tot de conclusie komen dat deze ambitie niet gerealiseerd kan worden.

In het Breed Bestuurlijk Overleg over de spoorlijn Groningen-Heerenveen van 25 mei 2012 is bij meerderheid besloten de provincies te adviseren af te zien van verdere uitwerking van de spoorlijn Groningen - Heerenveen. Het financiële gat van circa € 100 miljoen tussen de raming en het budget is te groot om erop te vertrouwen dat de markt dit kan dichten. Bovendien zijn de jaarlijkse exploitatie-, beheer- en onderhoudslasten voor beide provincies circa € 6 miljoen. Hiervoor is geen dekking zonder dat het ten koste gaat van de exploitatie van andere openbaar vervoersvoorzieningen. Met het sombere financiële perspectief voor de komende periode is het onverantwoord dit project door te zetten. Tot deze conclusie is de meerderheid van de betrokken overheden bij dit project gekomen. In september 2012 leggen de colleges van Gedeputeerde Staten van Groningen en Friesland aan hun Provinciale Staten het besluit voor om dit project te stoppen. In dit raadsvoorstel vraagt het college de gemeenteraad in te stemmen met onze conclusie over dit project en met het advies vanuit de gemeente Groningen aan Provinciale Staten om dit project te stoppen.

Voorgesteld besluit

De raad besluit:

- I. kennis te nemen van het proces tot nu toe en het advies van het BBO aan Provinciale Staten van beide provincies;
- II. Provinciale Staten van de provincie Groningen te adviseren af te zien van verdere uitwerking van de spoorlijn Groningen-Heerenveen;
- III. het college te verzoeken samen met de provincie en de regiopartners te komen tot alternatieve voorstellen voor besteding van de vrijgekomen middelen RSP RMF.

Inleiding

Spoorlijn Groningen-Heerenveen onderdeel RSP.

In 2008 is tussen regio en Rijk het RSP-convenant overeengekomen over de inzet van compensatiemiddelen voor het niet doorgaan van de Zuiderzeelijn. De compensatiemiddelen worden besteed aan zowel economische als infrastructuurversterkende projecten in Noord-Nederland. De spoorlijn tussen Groningen en Heerenveen is één van die projecten.

Het schrappen van de Zuiderzeelijn was geen keuze van de regio en de regio behield dan ook de ambitie om een snelle spoorverbinding tussen de Randstad, regio Groningen-Assen en regio Hamburg te realiseren. De spoorlijn Groningen-Heerenveen wordt als een eerste stap in het realiseren van deze snelle verbinding gezien. Bovendien zit er al de nodige vervoersspanning op deze corridor, zeker tussen Leek en de stad Groningen.

Het beschikbare budget van € 577 miljoen (prijspeil 2007) is door de regio gereserveerd in het Regionaal MobiliteitsFonds (RMF) dat onderdeel is van het RSP. De inzet van middelen uit het RSP RMF is aan de regio. Het beschikbare budget van € 577 miljoen is als volgt tussen de provincie Groningen en Friesland verdeeld: € 260 miljoen provincie Groningen, € 317 miljoen provincie Friesland.

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

3

Markt wil financieel gat oplossen.

In 2009 is door de provincies een globale raming opgesteld, om een indruk te krijgen van de te verwachten kosten voor de aanleg van de spoorlijn. Deze kostenraming liet met 700 miljoen euro (prijspeil 2009) een forse overschrijding zien van het beschikbare budget. Echter, marktpartijen gaven aan dat zij mogelijkheden zagen om de spoorlijn toch binnen het beschikbare budget te realiseren. In dat licht hebben de Provinciale Staten van de provincies destijds besloten om de verkenningfase voor de spoorlijn Groningen-Heerenveen te vervolgen en te starten met de eerste fase van een openbare aanbestedingsprocedure. De eerste fase had tot doel om via een vroege aanbesteding een bindende prijs (garantieprijs) van de markt te krijgen. Op grond van de garantieprijs kon worden geschat of het project wel of niet financieel haalbaar is. Na biedingen binnen budget zou pas worden gestart met de tweede fase.

Positie en rol gemeente Groningen.

Ondanks de meerwaarde van deze spoorlijn voor de bereikbaarheid van onze stad hadden wij op dat moment twijfel of de markt een financieel gat van deze grootte kan dichten zonder dat het ambitieniveau ver naar beneden wordt bijgesteld of zonder dat bijkomende kosten op enige wijze toch aan de publieke kant worden neergelegd. Over onze terughoudendheid hebben wij u in onze brief van 7 oktober 2010 (RO 10.2410287) bericht. Omdat de meerderheid van onze partners, en de provincies in het bijzonder, in het BBO destijds deze uitdaging wel aandurfd, is het proces van het voorbereiden van een vroege aanbesteding ingezet en hebben wij ons daar ook aan gecommitteerd.

Er zijn in oktober 2010 en februari 2011 informatieavonden in Hoogkerk en Laanhuizen geweest met omwonenden uit omliggende wijken. Met als doel de procedure van de vroege aanbesteding toe te lichten maar vooral ook om vroegtijdig een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de gevoeligheden in en de belangen van de directe omgeving.

Op 10 februari 2011 (RO 11.2524800) hebben wij u bericht over de aanpassing van de aanbestedingsstrategie naar een concurrentiegericht markt dialoog en de rol die uw raad zou krijgen bij het vaststellen van het programma van eisen. Op 26 augustus 2011 (RO 11.2696400) hebben wij u geïnformeerd over de keuze eerder dat jaar (april 2011) om een apart projectbureau in te stellen voor dit project en de vertraging in de oorspronkelijke planning.

Op 19 januari 2012 (RO 11.2844321) en 16 maart 2012 (RO 12.2968543) hebben wij u geïnformeerd over de beslissing van het BBO om de voorbereiding van een aanbesteding te starten een aantal keren uit te stellen en aanvullende onderzoeken uit te voeren. Deze haperingen traden op omdat ook bij onze partners in het BBO inmiddels twijfels waren gerezen over de haalbaarheid van dit project binnen de gegeven condities van investeringsbudget en dekking van exploitatielasten. Hiervoor zijn nog nadere zaken uitgezocht, waaronder de mogelijkheden om de beheer- en onderhoudskosten terug te brengen of anders te bekostigen. Ook hechten een aantal partners eraan om meer inzicht te krijgen in de toekomstige effecten van de spoorlijn wanneer deze doorgetrokken wordt naar de Randstad.

Werkzaamheden projectorganisatie.

In april 2011 is een aparte projectorganisatie opgericht, met als opdracht een vroege aanbesteding voor te bereiden en daarvoor de benodigde documenten op te stellen. Dat heeft de projectorganisatie gedaan op:

Ontwerp en kosten.

In beeld is gebracht aan welke eisen de spoorlijn moet voldoen qua ambitie, ontwerpvoorschriften en inpassing. Dit heeft geresulteerd in inzicht in de verenigbaarheid van scope en beschikbaar budget. Ook is in beeld gebracht met welke kosten en opbrengsten ten aanzien van exploitatie en beheer en onderhoud rekening gehouden moet worden.

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

4

Omgeving (inclusief ruimtelijke ordening).

In beeld is gebracht aan welke wet- en regelgeving de spoorlijn dient te voldoen en op welke wijze dit een plaats in het proces dient te krijgen. Tevens is gekeken naar inpassing op hoofdlijnen en de mogelijke knelpunten. Dit is meegenomen in de kostenraming. Samen met de provincies heeft de projectorganisatie marktconsultaties en informatieavonden georganiseerd en is gesproken met diverse organisaties om te informeren en/of informatie te verzamelen.

Aanbesteding.

De aanbestedingsstrategie is door het projectbureau verder uitgekristalliseerd, met als belangrijkste criterium: binnen korte tijd zekerheid kunnen verkrijgen over de financiële haalbaarheid van de aanleg van de spoorlijn.

Bestuurlijke afstemming.

Vanaf 2010 is dit project met alle betrokken overheden besproken in het Breed Bestuurlijk Overleg. In het BBO zijn de provincies Friesland en Groningen en de gemeenten Heerenveen, Opsterland, Smalingerland, Marum, Leek, Zuidhorn en Groningen vertegenwoordigd evenals ProRail. De belangrijkste onderwerpen in dit overleg waren:

Aanbestedingsstrategie.

Het aanbestedingsproces is in de marktconsultatie nadrukkelijk aan de orde geweest. De marktpartijen hebben aanbevelingen gedaan. Op basis daarvan zijn vervolggesprekken met marktpartijen gevoerd, waarna het aanbestedingsproces, ook tot tevredenheid van die marktpartijen, verder is verfijnd. Deze verfijning houdt een innovatieve aanbestedingsstrategie in, die binnen twee jaar vanaf de start van de aanbestedingsprocedure definitief duidelijkheid zou moeten geven of de spoorlijn wel of niet haalbaar is binnen het beschikbare budget.

Scope spoorlijn en kosten.

Van de kant van de overheden is duidelijkheid over het proces en de scope cruciaal om uitsluitsel te kunnen geven over de start van de aanbesteding. Het was van belang om inzichtelijk te krijgen of het budget verenigbaar kon zijn met de gewenste scope. Daarom heeft het projectbureau de afgelopen periode onderzoek verricht naar een haalbare scope van de spoorlijn. Het uitgangspunt was om een spoorlijn te realiseren die zoveel mogelijk recht doet aan de ambities van de Zuiderzeelijn: een snelheid van 200 km/u, een frequentie van vier treinen per uur per richting en een maximale reistijd tussen Groningen en Heerenveen van 35 minuten.

Oorspronkelijke scope.

De projectorganisatie heeft de oorspronkelijke scope laten doorrekenen. Deze doorrekening toonde aan dat het niet haalbaar is om bij de aanleg van de spoorlijn aan deze eisen te voldoen voor het beschikbare budget. De kostenraming van deze variant lag ruim boven de € 800 miljoen en was daarmee, gezien het beschikbare budget niet haalbaar. Vandaar dat is gekeken naar mogelijke versoeringen.

Versoberen scope.

Er is gezocht naar een minimumvariant die - wat het BBO betreft - nog acceptabel is. Dit kwam uit op vier treinen per uur, minimaal dubbelspoor, rijnsnelheid van 140 km/u zonder elektrificatie (rijden met een dieseltrein) en een reistijd van maximaal 40 minuten tussen Groningen en Heerenveen. In het ontwerp van de spoorlijn zou rekening worden gehouden met een alignment voor 200 km/u, zodat de spoorlijn op termijn relatief eenvoudig opgewaardeerd kan worden naar een hogere snelheid. De kostenraming van deze minimumvariant bedraagt € 700 miljoen. Maar zit daarmee qua investeringsraming ook nog ruim boven het beschikbare budget.

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

5

Exploitatiekosten en beheer- en onderhoudskosten.

Om het beeld qua kosten compleet te maken heeft het projectbureau inzichtelijk gemaakt met welke exploitatielasten (inclusief beheer en onderhoud) rekening gehouden moet worden indien de spoorlijn operationeel is. De raming voor deze kosten bedraagt € 6 miljoen per jaar.

Effecten bij doortrekken spoorlijn: reistijden, vervoerswaarde, overige effecten.

Tot slot heeft het projectbureau de te verwachten effecten bij het doortrekken van de spoorlijn in beeld gebracht. Deze effecten hebben betrekking op reistijden, vervoerswaarde en overige/indirecte effecten. Als referentie is de huidige situatie genomen, inclusief de openstelling van de Hanzelijn (vanaf 12 december 2012).

Kader

De wens om een snelle openbaar vervoerverbinding met de Randstad te maken past nog steeds binnen ons beleid. Binnen het RSP-pakket zoals u dat, net als de andere overheden uit de stuurgroep Zuiderzeelijn in april 2008, heeft vastgesteld was deze spoorlijn opgenomen. Met het stoppen van de uitwerking van dit project, mits overgenomen door de Provinciale Staten, wordt deze ambitie verlaten. Ook in het kader van Raamwerk Regiorail wordt uitgegaan van een railverbinding naar Drachten en Heerenveen (RegioTrein). Vanuit die optiek is het betreurenswaardig dat niet gelukt is om binnen het RSP deze eerste stap van een spoorverbinding naar het westen te realiseren. Toch nopen helaas de (financiële) condities waaronder de spoorlijn nu tot stand moet komen ons ertoe dit project niet door te zetten.

Argumenten/afwegingen

Overwegende dat:

- de spoorlijn met het gewenste ambitieniveau niet gerealiseerd kan worden binnen het beschikbare budget;
- het onwaarschijnlijk is dat de markt een financieel tekort van deze grootte kan oplossen zonder dat op enige wijze de publieke kant bijspringt;
- de exploitatielasten gedekt moeten worden uit de BDU dat ten nadele gaat van bestaande openbaar vervoervoorzieningen die ook uit BDU worden bekostigd;

komt het college tot de conclusie dat doorzetten van een aanbestedingprocedure van de spoorlijn Groningen-Heerenveen onverantwoord is. Daarom heeft de gemeente Groningen in het BBO zich op dit standpunt gesteld en adviseert de Provinciale Staten van Groningen om in september dit project niet verder uit te werken.

Maatschappelijk draagvlak/participatie

Marktconsultaties.

De eerste marktconsultatie vond plaats op 5 november 2010. De tweede marktconsultatie heeft plaatsgevonden op 5 september 2011. Tijdens de eerste marktconsultatie is met diverse marktpartijen gesproken over enerzijds het aanbestedingsproces zoals dat opgezet was in de zomer van 2010, en anderzijds over de scope van het project (o.m. contractvorm, tracé en optimalisatiemogelijkheden). De belangrijkste uitkomsten van deze marktconsultatie waren de volgende:

- Marktpartijen adviseerden om tijdens het aanbestedingstraject een continue betrokkenheid van de markt te garanderen, zodat na de eerste prijsgarantie geen vacuüm ontstaat voor de markt. Bovendien vroegen zij om een snelle trechtering naar één marktpartij/consortium.
- Marktpartijen adviseerden qua scope een groeimodel: de spoorlijn zodanig ontwerpen dat nu besparingen kunnen worden behaald zonder dat aan de ambities op langere termijn wordt getornd.
- De meerderheid van de geconsulteerde marktpartijen zag geen voordeel in het - qua contract - combineren van de bouw met de exploitatie (inclusief beheer en onderhoud).

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

6

Op basis daarvan hebben het projectbureau en de provincies vervolggesprekken met marktpartijen gevoerd, waarna het aanbestedingsproces, ook tot tevredenheid van die marktpartijen, verder is verfijnd. Deze verfijning houdt een innovatieve aanbestedingsstrategie in die binnen twee jaar vanaf de start van de aanbestedingsprocedure definitief duidelijkheid zou moeten geven of de spoorlijn wel of niet haalbaar is binnen het beschikbare budget.

Uiteindelijk is aan de publieke kant de conclusie getrokken deze procedure niet in te zetten en geen verdere plankosten meer te maken.

VNO/NCW en MKB.

Zoals bekend zijn de werkgeversorganisaties in Noord-Nederland voorstanders van deze spoorlijn. Zij hebben aangegeven dat bij keuzes binnen het RSP-pakket de spoorlijn Groningen-Heerenveen buiten discussie moet staan. Dit project heeft voor hen de grootste structuurversterkende waarde op de lange termijn. Richting deze organisaties hebben wij aangegeven ook de meerwaarde van de Zuiderzeelijn, en de spoorlijn Groningen-Heerenveen als eerste stap te zien. Maar dat ook de andere projecten binnen het RSP-pakket verbeteringen in de bereikbaarheid en daarmee de economische kansen van onze regio en stad betekenen. Gezien het financiële tekort op de spoorlijn Groningen-Heerenveen hoort daar wat ons betreft realisme bij als het gaat over de haalbaarheid van dit project.

Bewoners.

In oktober 2010 en februari 2011 zijn informatieavonden gehouden voor bewoners rond het tracé. Over het algemeen werd deze uitnodiging zo vroeg in het planproces door de bewoners gewaardeerd. Daarbij is wel altijd aangegeven dat dit project op basis van voortschrijdende inzichten ook nog op enig moment geschrapt zou kunnen worden.

Financiële consequenties

Indirecte belangen gemeente Groningen.

De investering van dit project vindt plaats vanuit het Regionaal MobiliteitsFonds van het RSP. De beheer- en exploitatielasten zijn de verantwoordelijkheid van de toekomstige concessieverleners: de provincies Groningen en Friesland. Er zijn in die zin geen directe financiële effecten voor de gemeente Groningen.

Indirect is er wel verwevenheid met zaken waarvoor de gemeente Groningen (mede)verantwoordelijkheid draagt. Het RSP-pakket is een gezamenlijk opgesteld pakket van de provincies en de gemeenten in de stuurgroep Zuiderzeelijn van destijds. Keuzes in dit project raken ons gezamenlijke pakket en de ambities voor de bereikbaarheid van stad en regio. Maar bijvoorbeeld ook de exploitatielasten van deze nieuwe spoorlijn zouden kunnen drukken op de exploitatie van het busvervoer in onze regio en stad.

Bij een besluit om dit project door te zetten gaat het om:

- de investeringen;
- de exploitatiekosten en kosten van beheer en onderhoud.

Investeringskosten spoorlijn.

Wij hebben in de afgelopen periode verder inzicht verkregen in de te verwachten investeringskosten van de spoorlijn. De geraamde kosten komen op basis van een minimum acceptabele variant uit op circa € 700 miljoen (prijspeil 2010). Deze raming betreft al een minimumvariant van vier treinen per uur, minimaal dubbelspoor, rijsnelheid van 140 km/u zonder elektrificatie (rijden met een dieseltrein) en een reistijd tussen Groningen en Heerenveen van maximaal 40 minuten. Daarbij is dus een deel van het oorspronkelijke ambitieniveau losgelaten of gefaseerd naar het investeringsmoment wanneer doortrekken naar de Randstad aan de orde is.

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

7

Beschikbaar budget.

Het investeringsbudget van € 600 miljoen (prijspeil 2010) is opgebouwd uit verschillende posten. Het bouwdeel (daadwerkelijk te bouwen infrastructuurvoorzieningen) bedraagt € 330 miljoen (prijspeil 2010).

De overige kosten zaten in een reservering voor inpassing (€ 90 miljoen), conditionering (€ 60 miljoen), onvoorzien (€ 60 miljoen) en plankosten en ontwerp (€ 30 miljoen) en VAT (€ 30 miljoen).

Beschikbaar budget versus investeringsraming.

Het verschil in de investeringsraming en het beschikbare budget voor de spoorlijn Groningen-Heerenveen bedraagt circa € 100 miljoen. Dit verschil moet voornamelijk verdiend worden op het bouwbudget (aanneemsom), dat € 330 miljoen bedraagt van het totaal beschikbare budget. Wij schatten in dat dit niet gaat lukken, ook omdat na consultatie van marktpartijen niet is gebleken dat op andere terreinen substantiële besparingen gerealiseerd kunnen worden. De besparing moet dus binnen de scope van het project plaatsvinden. Verder uitgewerkte ramingen laten zien dat er nauwelijks ruimte in de huidige scope zit met een raming van € 700 miljoen.

Exploitatiekosten en -opbrengsten (inclusief voor beheer en onderhoud).

In de plannen wordt ervan uitgegaan dat de spoorlijn Groningen-Heerenveen door de provincies Groningen en Friesland wordt aangelegd en ook bij de beide provincies in eigendom komt (en dus niet bij het Rijk). Dit heeft voor- en nadelen. Het voordeel is dat de BTW gecompenseerd kan worden. Nadeel is dat de kosten van beheer en onderhoud voor rekening van de provincies komen. Ook de exploitatiekosten komen voor rekening van de provincies. De kosten van exploitatie inclusief de kosten voor beheer en onderhoud zijn in beeld gebracht op basis van de verwachte reizigersaantallen en rekening houdend met lagere exploitatiekosten bij bussen door opheffen van vooral parallelle buslijnen. De raming van de exploitatiekosten (inclusief kosten beheer en onderhoud) bedraagt jaarlijks € 6 miljoen die door de provincies Groningen en Friesland moeten worden opgebracht.

Doortrekken spoor naar Lelystad.

De investeringskosten om de lijn naar Lelystad door te trekken zijn fors (een vergelijkbare investering als die nu voorligt). Dat betreft bijvoorbeeld de realisatie van meer dubbelspoor, het elektrificeren van de lijn, en de aanpassing bij Heerenveen (kruisstation in plaats van huidig voorziene aanlanding op het huidige station). In het huidige perspectief van de rijksbegroting en het meerjarenperspectief van de regionale overheden is de verwachting dat, binnen enige tijd, de bekostiging en aanleg van dit aansluitende deel op de agenda van het Rijk komt zeer laag.

Mogelijkheden dragen exploitatie beheer en onderhoudskosten.

De verwachte kosten voor exploitatie, beheer en onderhoud van de spoorlijn Groningen-Heerenveen bedragen circa € 6 miljoen per jaar. De provincie Groningen zal daarvan bij benadering 50% voor haar rekening moeten nemen, te weten € 3 miljoen per jaar. Op dit moment worden de exploitatiekosten van het Openbaar Vervoer gedekt door de BDU. Het ligt voor de hand om de geraamde exploitatiekosten van Groningen-Heerenveen ook te dekken uit de BDU. Dan moeten er keuzes gemaakt worden ten aanzien van de verdeling van de middelen binnen de BDU en dus de gehele exploitatie van openbaar vervoer in onze regio.

Raadsvoorstel - Besluitvorming spoorlijn Groningen - Heerenveen

8

Overcommitting RSP.

Bij het sluiten van het Convenant RSP zat een overcommitting op het gehele RSP-pakket. Het Groninger aandeel in de overcommitting bedroeg € 243 miljoen binnen het RSP RMF en € 50 miljoen binnen RSP Concrete Bereikbaarheidsprojecten. Inmiddels is duidelijk dat binnen Concrete Bereikbaarheidsprojecten de overcommitting niet wordt opgelost en conform de afspraken opgelost moet worden uit het RMF. Daarentegen is de overcommitting gedaald onder andere doordat de bijdrage uit het RSP aan de Centrale Zone/Stationsgebied met € 163 miljoen is verlaagd. Daarmee heeft de gemeente Groningen haar verantwoordelijk in het oplossen van de overcommitting een paar jaar geleden reeds genomen. In concreto bedraagt de huidige overcommitting binnen de provincie Groningen nog € 130 miljoen. Destijds was de inzet de overcommitting weg te werken door het versoberingen, het niet uitvoeren van projecten of aanvullende (regionale) bijdragen. Op veel projecten is inmiddels duidelijk dat verdere versoberingen lastig zijn te behalen en gezien het sombere financiële perspectief ligt voor de hand in te zetten op het schrappen van projecten. In dat kader zouden vrijgekomen middelen van de spoorlijn Groningen-Heerenveen de overcommitting kunnen oplossen.

Collegiebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

Afdeling Bestuursdienst
Beleid en Programmering
Steller J. Berends
Onderwerp Sleutelprojectenrapportage januari t/m april 2012

Bezoekadres
Waagstraat 1

Postadres
Postbus 20001
9700 PB Groningen

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

In uw antwoord
graag datum en
kenmerk vermelden

Wij zijn met het
openbaar vervoer
bereikbaar,
buslijnen
1, 2, 3, 5, 6, 11, 13, 16

Telefoon (050) 367 8307

Bijlage(n) 1

Ons kenmerk RO 12.3113731

Datum 14 JUN 2012

Uw brief van

Uw kenmerk

Informatie over
vertrektijden krijgt u
via telefoon 0900-92 92

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij ontvangt u de eerste Voortgangsrapportage Sleutelprojecten van 2012 die terugblik op de eerste vier maanden van dit jaar. Volgens vast format beschrijft deze rapportage de door uw raad vastgestelde sleutelprojecten. Bij de bespreking ervan besluit u welke projecten kunnen worden toegevoegd dan wel worden afgevoerd. Wijzigingen en actuele ontwikkelingen ten opzichte van de vorige rapportage zijn als altijd gearceerd in het document weergegeven. Hieronder geven wij de belangrijkste ontwikkelingen weer.

Nederland kampt nog steeds met de gevolgen van de recessie. De crisis zorgt voor vraaguitval naar woningen, kantoren en bedrijventerreinen. We proberen de financiële gevolgen van de crisis zoveel mogelijk te beperken en beheersbaar te houden. Hiervoor zijn in het MUST al de nodige structuurversterkende maatregelen en verdere oplossingsrichtingen benoemd. Westpoort fase II nemen we voorlopig niet in ontwikkeling. Het financiële effect van 11 miljoen euro hebben we bij de jaarrekening 2011 verwerkt. Ook is een voorziening van in totaal 40 miljoen euro getroffen. Dez is verdeeld over een voorziening van 15 miljoen euro voor woningbouwlocaties (inclusief 2 miljoen euro risico's voor derden) en 25 miljoen euro voor bedrijventerreinen. De voorzieningen fungeren als buffer voor exploitatieresultaten en risico's die zich in de komende periode kunnen voordoen.

Elk jaar herzien we de grondexploitaties van de sleutelprojecten. Voor het einde van 2012 volgen de grexen Ciboga, Oosterhamriktracé, Europapark, Grote Markt, Station Europapark, Westpoort en Zernike.

Programma Economie en Werkgelegenheid

Door de economische recessie blijft de uitgave van kantoren- en bedrijventerreinen achter bij de prognoses. Voor beide blijkt dat het aanbod van nieuwe locaties in de stad te groot is in relatie tot de verwachte vraag. We stemmen de ontwikkelingen in regionaal verband op elkaar af. Met het Groninger Forum en de aanpassing van de

Volgvel 1

oostwand krijgt het oostelijk deel van de binnenstad een enorme impuls; de werkzaamheden zijn in volle gang en ronden we in 2017 af.

Westpoort

- De interesse voor vestiging op Westpoort is beperkt. Verwachting is dat we op korte termijn een reservering aangaan over de vestiging van een datacentrum.
- Afhankelijk van de MUST discussie en de uitkomsten van het STEC onderzoek, onderzoeken we of het bestemmingsplan verruimd moet worden. We streven er naar om eind 2012 een nieuw bestemmingsplan door uw raad te kunnen laten vaststellen inclusief een herziene grondexploitatie.

Zernike

- In afwachting van programmatische keuzes over onze bedrijventerreinen en de uitkomsten van het stuurgroeptraject is voorgesteld de herziening van de grondexploitatie uit te stellen. U bent hierover per brief d.d. 10 mei 2012 geïnformeerd. We leggen u de herziene grex uiterlijk december 2012 voor.

Grote Markt

- De aanbestedingsprocedure van de garage, de fietsenstalling en het Forum is bijna doorlopen. Voor de zomervakantie verwachten we het werk te gunnen. In september start de bouw van het nieuwe gebouw van Vindicat.

Ebbingekwartier en Bodenterrein

- In september 2012 organiseert de gemeente Groningen met haar Europese Interreg partners op het Open Lab Ebbinge de eindmanifestatie van *Creative City Challenge* over tijdelijk ruimtegebruik.

Programma Verkeer

De voorbereiding en het in uitvoering brengen van de grote infrastructuurprojecten (de Zuidelijke Ringweg, de RegioTram en de spoorse projecten in RSP-kader) vormen ook in 2012 de kern van het programma verkeer.

Zuidelijke ringweg

- Het projectbureau is vanaf eind 2011 bezig met de uitwerking van het voorlopig ontwerp naar een definitief ontwerp. Ook werkt men aan de MER, die als onderdeel van het ontwerp-tracébesluit (OTB) de inspraak in zal gaan. Hierin worden de effecten van de weg duidelijk. Vanwege uitkomsten van verkeersberekeningen is de planning hiervoor wat gaan schuiven; het OTB zal nu in december 2012 gereed zijn. Voor het tracébesluit heeft deze verschuiving vooralsnog geen effect, dat is medio 2013 gereed.

RegioTram

- B&W heeft op 26 april 2012 de aanbestedingsdocumenten vastgesteld, nadat deze eerder in de raadscommissie en uw raad aan de orde waren gekomen. Met

Volgvel 2

die vaststelling startte de Eigenlijke Dialoofase die doorloopt tot 27 juli 2012. Daarnaast is de actualisatie van de businesscase vastgesteld en is de plafondprijs herzien.

Damsterdiep Parkeergarage

- In het geschil met bouwbedrijf Strukton heeft de Raad van Arbitrage ons in het ongelijk gesteld. Wij informeren uw raad afzonderlijk over de consequenties van deze uitspraak.

Eemskanaalzone / Sontwegtracé

- Het schetsontwerp is uitgewerkt naar een definitief ontwerp, inclusief bijbehorende kostenraming. We streven ernaar om in september 2012 het totale pakket aan uw raad ter besluitvorming voor te leggen.
- De toetsingscommissie Regio Specifiek pakket (RSP) heeft een positief advies uitgebracht ten aanzien van de beoogde dekkingsmiddelen van € 18 miljoen. De beschikking hiervan is binnen.

Stationsgebied

- De ontwikkelingsstrategie voor het Stationsgebied, dat niet zozeer als eindbeeld, maar vooral als beslissingsondersteunend model dient, nadert zijn afronding. Het voorstel willen we in september aan uw raad voorleggen.

Europapark / Station Europapark

- We hebben de vereiste vergunningen voor de gefaseerde aanleg van de gelijkvloerse aansluiting P3 op de Europaweg verleend. Na realisatie van de aansluiting, beginnen we in 2013 met de doorsteek naar de Bornholmstraat.
- We werken eveneens aan de afronding van het ontwerp voor de busbaan, zodat de busdoorstroming op de Europaweg verbetert, de uitvoering is gepland in 2013.
- De aanleg van het station ligt op schema: de cruciale werkzaamheden in de planning, uitgevoerd tijdens de week buitendienststelling van het spoor, zijn uitstekend verlopen. Eind dit jaar kan het station in gebruik gesteld worden.

Programma Wonen

In de Regio Groningen-Assen is in 2011 afgesproken om te komen tot regionale woningbouwafstemming. Omdat we constateren dat de woningbouwproductie achterblijft, hebben we op 24 februari 2012 in de Stuurgroep van de Regio woningbouwafspraken vastgesteld. Er is besloten uit te gaan van 1000-1500 woningen per jaar voor de regio als geheel. Dit was ooit 2900 woningen. We verwachten voor de komende jaren een gemeentelijke productie van circa 600 woningen per jaar (exclusief jongerenhuisvesting). Voor de zomer willen we met onze partners definitieve keuzes maken over welke woningbouwplannen door kunnen gaan, welke we gefaseerd uitvoeren en welke worden geschrapt. Om de financiële gevolgen hiervan op te

Volgvel 3

kunnen vangen, hebben we bij de jaarrekening 2011 een voorziening van 15 miljoen euro voor woningbouwlocaties getroffen.

Meerstad

- In januari 2012 heeft uw raad de Ontwikkelstrategie Meerstad en de Grondexploitatie Meerstad 2011 vastgesteld als vertrekpunt voor de verdere ontwikkeling van het gebied. In de herziening van de Grondexploitatie Meerstad is een afwaardering van 15 hectare bedrijventerrein verwerkt. In de nieuwe wijze van samenwerking zal de gehele grondexploitatie van Meerstad door de gemeente Groningen worden gevoerd.
- Vanaf maart 2012 zijn ook de eerste vrije kavels in fase 2 van Meerovers in de verkoop gegaan. Dit betreffen 22 woningen op het Talingeneiland. Hiervan zijn er nu 6 in optie genomen.

Eemskanaalzone

- De (herziene) integrale grondexploitatie Eemskanaalzone leggen wij uw raad in het derde kwartaal van 2012 voor.
- De visie van het deelgebied Boulevard (bouwstenennotitie) ronden we begin 2013 af en bieden wij uw raad aansluitend aan. Daarna kunnen we starten met de ontwikkeling van een stedenbouwkundig plan en een ontwikkelstrategie in nauw overleg met de ontwikkelende partijen in het gebied.

Europapark

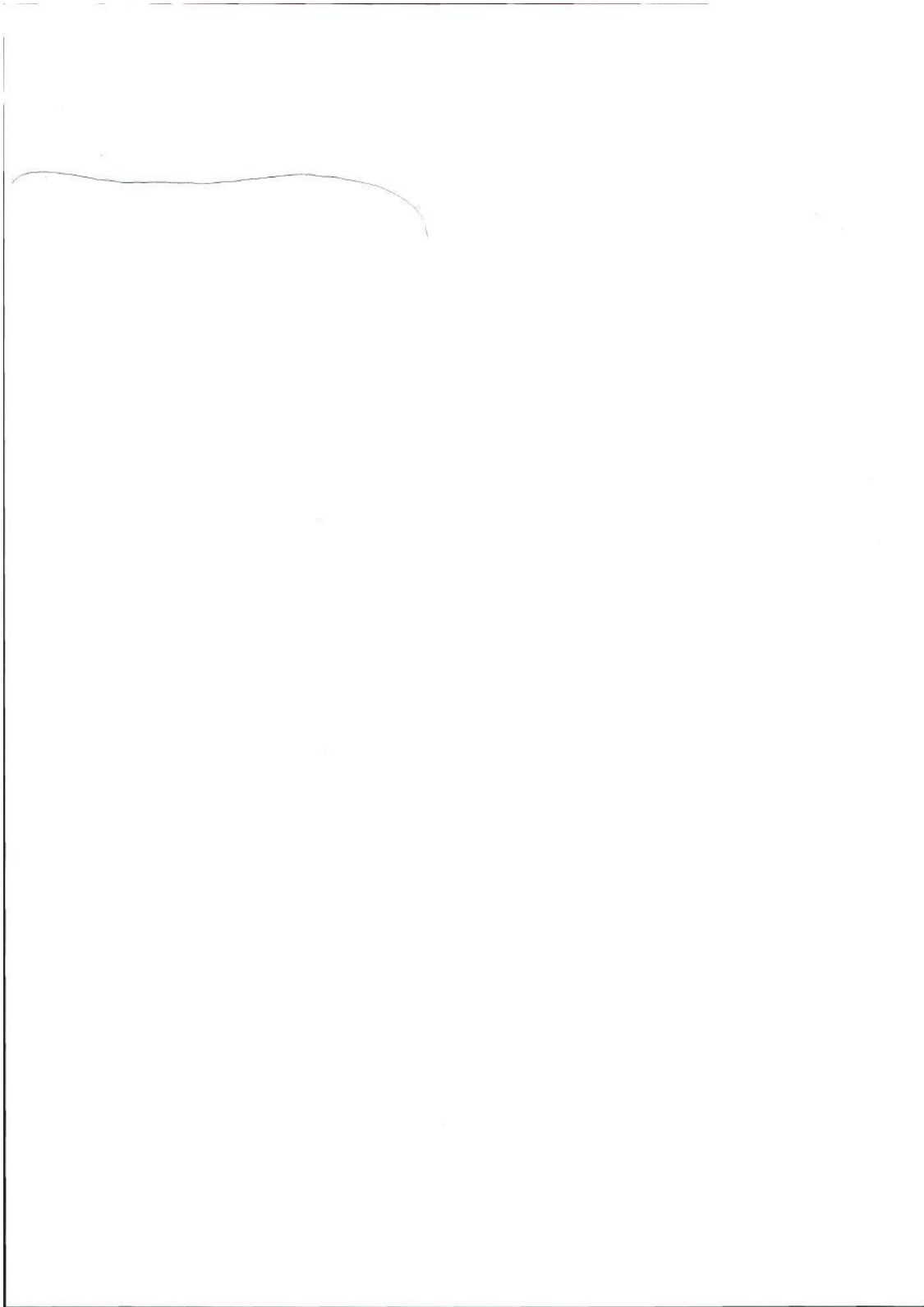
- De werkzaamheden in het Europapark zijn in volle gang: het AlfaCollege is bijna gereed en wat betreft de nieuwbouw voor SoZaWe en het station is veel vooruitgang geboekt. Daarnaast is met Lefier en Architectenbureau Team 4 een akkoord op hoofdlijnen bereikt over de realisatie van een gebouw met kantoren en eenheden voor jongerenhuisvesting. De intentie is om dit najaar te starten. Het gebouw zal deels de kolenmuur overkluizen waardoor de muur – conform wens van de raad- wordt geïntegreerd in het gebouw.

Oosterhamriktracé

- Het woningbouwcomplex De Groenling met winkel en bedrijfsruimte wordt medio 2012 opgeleverd. We werken aan het herinrichtingsplan van het plein, in overleg met bewoners, winkeliers, ontwikkelaar en belegger.

Ebbingekwartier en Bodenterrein

- Op schots 8 is interesse een wellnesshotel te realiseren met 130 kamers. De initiatiefnemer heeft eveneens de samenwerking gezocht met Nijestee om het woonproject Buitengewoon Wonen te realiseren. Beide partijen zijn aan het kijken naar een goede projectorganisatie voor deze ontwikkeling.

Collegebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

Volgvel 4

Deze rapportage is in overeenstemming met eerder gemaakte afspraken, zoals overeengekomen met uw raad. De volgende rapportage beslaat de maanden mei-september 2012 en zal in het najaar met uw raad besproken worden.

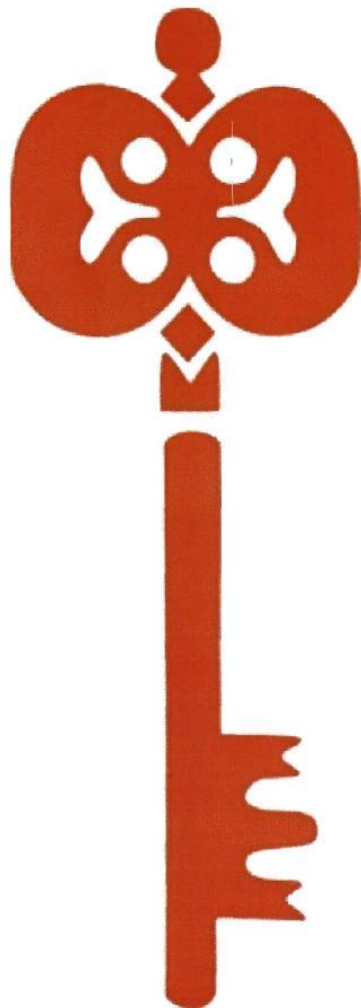
Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

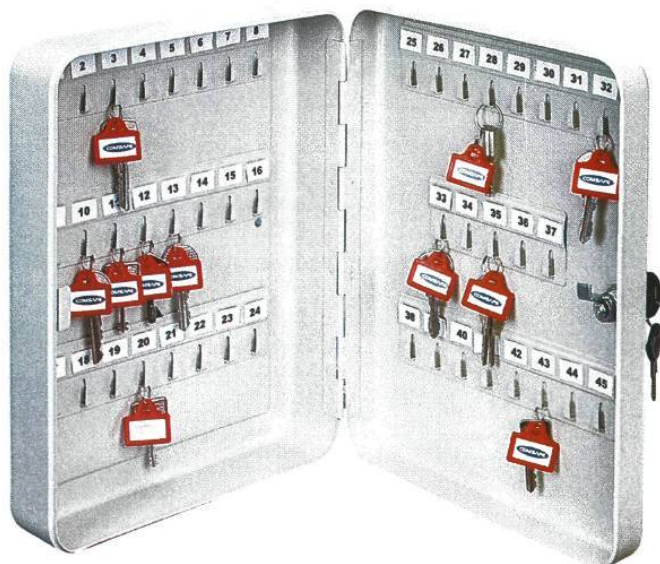
de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Sleutelprojectenrapportage
januari t/m april 2012

Inhoud

Meerstad	pagina	3
Stationsgebied	pagina	9
Eemskanaalzone	pagina	12
Grote Markt Oostzijde	pagina	19
Europapark	pagina	22
Westpoort	pagina	28
Zernike	pagina	30
Ebbingekwartier en Bodenterrein	pagina	33
Oosterhamriktracé	pagina	38
Zuidelijke Ringweg	pagina	41
RegioTram	pagina	44
Damsterdiep Parkeergarage	pagina	50

MEERSTAD

1. Voortgang

MEEROEVERS

Fase 1: In verkoop 144 woningen

Van de 64 projectmatige woningen van OCM en VDM zijn per 1 mei 2012 54 verkocht (en gepasseerd) en 9 in optie genomen. Van de 37 vrije kavels van Bureau Meerstad in de verkoop gegaan zijn 13 verkocht, waarvan tien gepasseerd en één in optie genomen. Op de IJsbanaanlocatie zijn nog 14 kavels vrij.

Veel optanten zijn serieus bezig met architecten, bouwers en vergunningen. Gelet op de financiering van de kavel en de woning stellen banken tegenwoordig de eis dat eerst een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen (voorheen bouwvergunning) verleend moet zijn, voordat overgegaan wordt tot financiering.

Van de energieneutrale woningen zijn vier verkocht, waarvan drie gepasseerd en één onder optie, daarnaast wordt een modelwoning gerealiseerd. Van de 16 waterwoningen is één verkocht (nog niet gepasseerd) en zijn vijf in optie genomen.

Fase 2: In verkoop 22 woningen

Vanaf maart 2012 zijn ook de eerste vrije kavels in fase 2 in de verkoop gegaan. Dit betreffen 22 woningen op het Talingeneiland. Hiervan zijn er nu zes in optie zijn genomen.

GRONDEXPLOITATIE EN GEWIJZIGDE SAMENWERKING

Op 22 december 2011 heeft het college besloten de raad voor te stellen:

- de nieuwe 'Ontwikkelstrategie Meerstad' gedateerd december 2011 vast te stellen als vertrekpunt voor de verdere ontwikkeling van Meerstad;
- de grondexploitatie 2011 van Meerstad vast te stellen als vertrekpunt voor de verdere ontwikkeling van Meerstad (mede op basis van de in dit kader opgestelde second opinion van de RebelGroup);
- in te stemmen met een gewijzigde samenwerkingsvorm, waarbij de grondexploitatie van Meerstad voor rekening en risico van de gemeente Groningen wordt gevoerd, de samenwerking met private partijen vorm krijgt via een bouwclaimovereenkomst, de betrokkenheid van de gemeente Slochteren zich richt op realisatie van publieke voorzieningen op haar grondgebied en het beheer van het openbaar gebied (inclusief meer) en de provincie de EHS gelegen buiten het exploitatiegebied zal ontwikkelen;
- een bedrag van € 35 miljoen in te brengen in de grondexploitatie Meerstad, € 4,5 miljoen in te brengen als reservering voor het renterisico, € 4,5 miljoen en € 0,5 miljoen aan te wenden om de vorderingen achtergestelde leningen op GEM Meerstad kwijt te schelden;
- de bestaande opgenomen leningen, totaal € 330 miljoen, van GEM Meerstad over te nemen en (gedeeltelijk) te herfinancieren, waarbij de maximale financieringsbehoefte ca. € 365 miljoen bedraagt.

In de grondexploitatie van 2011 hebben we een aantal forse ingrepen doorgevoerd om de gevolgen van de stagnerende woningmarkt en de veranderde financiële markt op te vangen. De belangrijkste ingrepen zijn van programmatische aard. Het totale woningbouwprogramma wordt teruggebracht van circa 9.100 naar 6.500 woningen (van gemiddeld 405 naar 250 woningen gemiddeld per jaar, en voor de eerste jaren zelfs naar circa 100 woningen). Het aantal hectares bedrijventerrein is teruggebracht van 130 naar 85 hectare.

In de grondexploitatie is daarnaast nog een bezuinigingstaakstelling van € 20 miljoen opgenomen. Belangrijk uitgangspunt in de grondexploitatie is daarnaast de bijstelling van de grex rente naar 3,75%. De verwachting is dat door herfinanciering van een deel van het huidige leningenpakket de gemiddelde grex rente kan worden teruggebracht naar 3,75%. Omdat de herfinanciering zich uitstrekt over een leningperiode van 8 tot 12 jaren treffen we een voorziening van € 4,5 miljoen met het oog op het mogelijke renterisico na circa 10 jaar.

Het halen van de verkoopopbrengsten vormt thans het belangrijkste risico voor de grondexploitatie. Naast de woningverkoop gaat het daarbij specifiek om het risico betreffende de beoogde waardevermeerdering van plandeel Noord, de opbrengsten van de bedrijventerreinen en de gecalculerde subsidie-inkomsten. Het totale risico op deze laatste drie posten bevindt zich tussen € 0 en 42 miljoen.

Het totale risico voor Meerstad is met het oog op het aan te houden weerstandsvermogen berekend volgens de verfijnde boxensystematiek en komt uit op € 93 miljoen. Rekening houdend met de waarschijnlijkheidsfactor van 90% en het ratio weerstandsvermogen van 0,8 is een aanvulling van het weerstandsvermogen voor Meerstad met € 52,5 miljoen euro nodig. We nemen de benodigde aanvulling van het weerstandsvermogen mee in de voorbereiding op de begroting 2013.

De gemeente Slochteren draagt € 3 miljoen bij ten behoeve van de grondexploitatie, de provincie en het Ministerie van EL&I beiden € 6 miljoen. Besluitvorming in zake Meerstad is in de Raad van 25 januari 2012.

Daarnaast hebben de juridische afwikkeling, overdracht van aandelen, etc. op 29 februari 2012 plaatsgevonden, waarmee de financieel en juridische reconstructie van GEM Meerstad zijn beslag heeft gehad.

Op dit moment loopt alleen de nadere uitwerking/afwikkeling van de overname van een deel van de financiering nog. Het afsluiten van de bij de vaststelling van GREX 2011 van de nieuwe langlopende leningen (looptijden 8-12 jaar) ter herfinanciering van € 115 miljoen kasgeldleningen is onlangs geslaagd. Door de gunstige rentestanden zijn de leningen zelfs onder het beoogde renteniveau aangetrokken. Hiermee is het renterisico voor de komende 8-12 jaren voor het project beperkt.

De boekwaarde van de grondexploitatie Meerstad Bureau bedraagt per mei 2012 circa € 283 miljoen. De boekwaarde bedroeg voor de herstructurering van Meerstad circa € 330 miljoen en is verlaagd als gevolg van ingebracht kapitaal conform de contractuele afspraken behorend bij de ontvlechting van Meerstad. In de grondexploitatie wordt voor de jaren 2012 -2015 uitgegaan van verkoop van 100 kavels per jaar. Gezien echter de aanwezige voorraad kavels bij zowel de private partijen als ook bij de gemeenten Groningen en Slochteren (als gevolg van de afnameafspraken 2012 en 2011) en de nog steeds stroeve markt, is voor de eerste drie jaren een voorziening getroffen als kavelverkoop uitblijft.

PLANOLOGISCHE PROCEDURES

- **Bestemmingsplan Meerstad Midden**
Op 23 juni 2010 heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State uitspraak gedaan over het bestemmingsplan 'Meerstad-Midden' (c.a.). Op een aantal onderdelen na heeft zij zich positief uitgesproken. Goedkeuring is onthouden aan de verkeersbestemming voor de beoogde zuidelijke ontsluitingsweg bij Harkstede. Daarnaast heeft de Raad van State geoordeeld dat er in een straal van 300 meter rondom het 'Grunopark' geen woningen mogen worden gebouwd. Tenslotte is goedkeuring onthouden aan enkele overige -ondergeschikte- onderdelen van het bestemmingsplan.
- **Vrijstellingsbesluit Deelplan 1 (Meeroevers)**
De Raad van State heeft het vrijstellingsbesluit in stand gelaten. De ingestelde beroepen zijn niet-ontvankelijk verklaard.
- **Ontgrondingvergunning**
De Raad van State heeft de beroepen van twee appellanten tegen de ontgrondingvergunning voor het graven van het meer gegrond verklaard en de vergunning vernietigd. Voor Meeroevers fase 1 vormt dit geen probleem. Daarnaast is door de provincie een machtigingsbesluit genomen voor fase 2 en 3. In december 2010 is door de provincie een nieuwe ontgrondingvergunning voor het gehele gebied opgesteld, waartegen wederom twee beroepen zijn ingediend. De Raad van State doet hier op 15 mei 2012 uitspraak over.
- **Uitwerkingsplan Meeroevers I**
Het uitwerkingsplan is in december 2010 onherroepelijk geworden.
- **Uitwerkingsplan en Beeldkwaliteitsplan Meeroevers fase IIa**

Het uitwerkingsplan is in oktober 2011 vastgesteld door B&W van Slochteren en is onherroepelijk. Parallel hieraan is het beeldkwaliteitsplan door de GR Meerstad vastgesteld.

- **Uitwerkingsplan IJsaanlocatie**
Het uitwerkingsplan is in maart 2011 vastgesteld door B&W van Slochteren en is onherroepelijk.
- **Bestemmingsplanwijziging heikikkercompensatiegebied**
De bestemmingsplanwijziging is door de Raad van Slochteren vastgesteld in november 2010. Het plan is in februari 2011 in werking getreden (onherroepelijk).
- **Partiële herziening Meerstad-Midden**
Voor enkele gedeeltes van het bestemmingsplan Meerstad Midden is een herziening in procedure. In deze partiële herziening spelen we in op onder meer geluid, aanlegplaatsen en aanpassing aan nieuwe wetgeving. De partiële herziening is in oktober 2011 vastgesteld door de Raad van Slochteren en is onherroepelijk. .
- **Uitwerkingsplan school**
Het uitwerkingsplan voor de school is in maart 2012 vastgesteld door B&W van Slochteren en zal hoogstwaarschijnlijk 10 mei 2012 onherroepelijk zijn geworden.
- **Uitwerkingsplan Vaarverbinding**
Een uitwerkingsplan voor de vaarverbinding tussen Slochterdiep en Woldmeer is in voorbereiding.
- **Uitwerkingsplan Meeroevers 2b (Vlek 14)**
Een uitwerkingsplan voor woonvlek 14 is in voorbereiding.

2. Risico's

In onderstaande risicomatrix zijn de belangrijkste risico's vermeld. Een volledige weergave van risico en beheersingsmaatregelen is opgenomen in de grondexploitatie van Meerstad en herijkt in het kader van de grondexploitatie 2011. Op de grondexploitatie 2011 heeft het college een second opinion laten uitvoeren door de Rebel Group.

	Risico	Beheersmaatregel
1. Uitgifte gronden	Vertraging in de uitgifte van kavels heeft grote effecten op de grondexploitatie en vormt daarmee dan ook het belangrijkste risico van de grondexploitatie.	In de grondexploitatie 2011 zijn de programma's bedrijventerreinen en wonen fors neerwaarts bijgesteld. Voor de eerste drie jaren is een voorziening getroffen in de grex 2011, met het oog op de aanhoudende (woning) marktomstandigheden.
2. Verwerving gronden	Het risico van de verwerving van gronden die nu nog niet in eigendom zijn van de gemeente met een doorleveringsverplichting aan de GEM. Hierdoor kan de uitvoering van de ruimtelijke uitgangspunten van het Masterplan in gevaar komen. De grondexploitatie gaat uit van realisatie van het gehele Masterplan, waarbij opbrengsten en kosten als geheel worden gecalculeerd. De grondexploitatie is gevoelig voor wijziging in de aannames inzake kosten en momenten van verwerving van gronden.	De neerwaartse bijstelling van het programma, leidt tot een forse reductie van het verwervingsrisico. Daarnaast is de aanname ten aanzien van bijdragen van derden bijgesteld in de grex 2011.

Collegebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

3. Bestuurlijke omgeving	<p>Twee gemeenten, een provincie en het Rijk (Ministerie van EL&I) als publieke deelnemers en 4 marktpartijen maken de ontwikkeling van Meerstad tot een ingewikkeld proces.</p> <p>In juli 2009 is daarnaast de Gemeenschappelijke Regeling Meerstad (GR) geoperationaliseerd.</p>	<p>De beoogde herijking van de samenwerking rondom Meerstad maakt de overlegstructuren minder ingewikkeld.</p> <p>Het is van belang om met de gemeente Slochteren goede afspraken te maken over de tijdige realisatie van publieke voorzieningen en adequaat beheer van het openbaar gebied.</p> <p>Strikte bewaking van bevoegdheden, verantwoordelijkheden en aansturing van de uitvoering.</p>
4. Subsidies	<p>In de grex wordt rekening gehouden met ca. 22,5 miljoen (nominaal) aan subsidiegelden.</p>	<p>Constance monitoring van kansen betreffende subsidies en daarnaast overleg met provincie.</p>
5. Voorzieningen openbaar gebied	<p>Met betrekking tot eigendom, investeringskosten, beheer en exploitatie van de voorzieningen en het openbare gebied moeten voorafgaand aan de realisatie daarvan sluitende (bestuurlijke) afspraken worden gemaakt met alle (overheids) partijen.</p> <p>Met name de afhankelijkheid van Slochteren inzake tijdige en volledige oplevering van voorzieningen is een aandachtspunt.</p> <p>Tussen planning en realisatie van voorzieningen enerzijds en kaveluitgifte, woningprogramma - en fasering en moment en van oplevering bestaat een directe relatie. programmatische en planningstechnische wijzigingen vragen dan ook telkens herijking van planning en inhoud van het voorzieningenprogramma.</p>	<p>Het programma voorzieningen is in de grex 2011 kwantitatief herijkt op basis van de nieuwe inwoneraantallen.</p> <p>Doordat de gemeente Slochteren in het beoogde nieuwe samenwerkingsmodel de publieke voorzieningen op haar grondgebied zal realiseren is bestuurlijke afstemming op dit punt van belang.</p>
6. Procedurele risico's	<p>Vertragingsrisico door planologische procedures, zoals bestemmingsplan, artikel 19 procedures, externe veiligheid.</p> <p>Actuele risico's zijn: nadere uitwerking van het Bestemmingsplan Meerstad Midden in uitwerkingsplannen, partiele herzieningen door onthouding van goedkeuring van onderdelen van dit bestemmingsplan en het verkrijgen van benodigde ontgrondingsvergunning(en).</p>	<p>Adequate aansturing en afhandeling van publiekrechtelijke procedures, bezwaar en beroep.</p> <p>De uitspraak van de Raad van State is een belangrijke stap ter reductie van de planologische risico's.</p>
7. Woningbehoefte	<p>Er is onderzoek gedaan naar de woningbehoefte rond Groningen voor de komende jaren. De behoefte blijkt minder groot dan een aantal jaren geleden gedacht. Dit vormt een risico voor de afzet.</p>	<p>In de grex 2011 is het programma woningbouw fors neerwaarts bijgesteld.</p>
8. Planontwikkelingsrisico's en ontwikkelingsopgave GEMM Meerstad	<p>Het betreft de risico's die inherent zijn aan dergelijke grootschalige herontwikkelingen en behoren tot de planontwikkelingsopgave van Bureau Meerstad. Enkele hiervan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdige realisatie en aansluitingen hoofdinfrastructuur en OV. • Bodemrisico's, archeologie, flora en fauna, milieukwaliteit en obstakels in ondergrond • Omgang met hinderzones, geluid, aanwezige infrastructuur (hoogspanningsleidingen, etc.) 	<p>Belangrijke beheersingsmiddelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volledigheid en actualiteit van onderzoeken • Flexibiliteit in planvorming • Vroegtijdig overleg met toetsende overheden
9. Financiering	<p>De grex 2011 gaat uit van een rente van 3,75%. Dit moet worden bereikt door een deel van het bestaande leningenpakket te herfinancieren.</p> <p>Het lagere rentepercentage brengt een renterisico met zich mee, enerzijds omdat herfinanciering nog moet plaatsvinden (z.s.m. na besluitvorming gemeenteraad) en anderzijds omdat financiering tegen het beoogde gemiddelde rentepercentage voor een periode van 8 tot 12 jaar mogelijk is. Of na deze termijn ook tegen de beoogde grex rente kan worden gefinancierd zal moeten blijken.</p>	<p>Met het oog op het lagere rentepercentage wordt bij de grex 2011 voorgesteld een voorziening te treffen ter hoogte van € 4,5 miljoen.</p> <p>Monitoring van alternatieve financieringsopties.</p> <p>De beoogde financiering voor de eerste 8-12 jaren is reeds gerealiseerd, het betreft nu alleen nog het risico na circa 10 jaar.</p>

3. Financiën

Stand van de kredieten (gemeentelijke plankosten en aankoop kavels)

Besluit 26 november 2003, nr. 5c	3.200.000
Besluit 31 oktober 2007	2.800.000
Besluit 17 november 2010, nr. 8j	1.500.000
Besluit 17 februari 2010, aankoop kavels Meeroevers fase I	3.060.000
Besluit 29 juni 2011	550.000
Besluit 26 oktober 2011, aankoop kavels Meerovers fase IIb	4.590.000
Totaal beschikbaar krediet	15.700.000

Stand van de uitgaven plankosten

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	6.423.208
--------------------------------------	-----------

Stand van de uitgaven Meeroever kavels

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	7.084.554
--------------------------------------	-----------

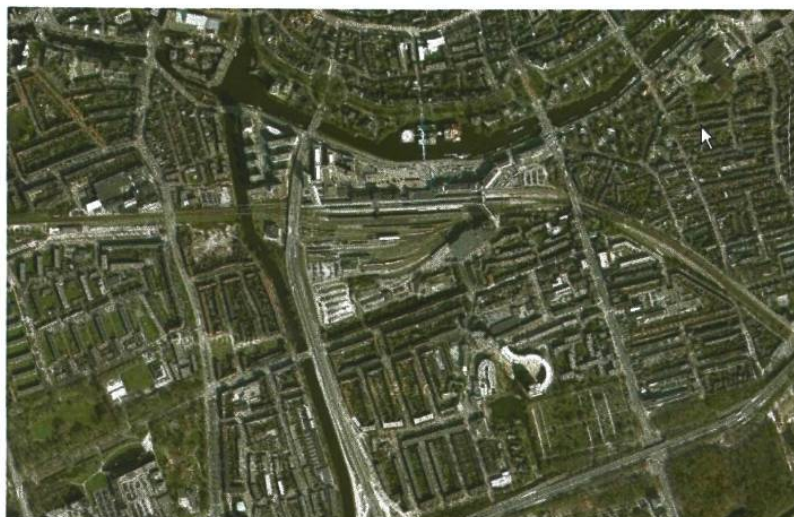
Totale stand van de uitgaven t/m 30 april 2012	13.507.763
--	------------

Op grond van de verwachte uitgaven verwachten wij geen kredietoverschrijding. Op basis van de beoogde nieuwe samenwerkingsstructuur, waarbij de grondexploitatie voor rekening en risico van de gemeente Groningen wordt gevoerd, zal organisatorische en financieel administratieve herinrichting van het project plaatsvinden.

Afbeelding: Infocentrum Meerstad, Hoofdweg 143a Harkstede

STATIONSGBIED

1. Voortgang

Uw raad stelde op 20 juli 2011 het voorkeursalternatief voor de lange termijnontwikkeling van het Stationsgebied vast: *Groningen Stationsgebied, Rapportage Voorkeursalternatief, Movares / De Zwarte Hond*. Uw besluit is een uitspraak over de ambitie voor het gebied en komt tot uitdrukking in een zestal kernpunten. Ondertussen zijn we bezig geweest om vanuit deze ambities een ontwikkelingsstrategie op te stellen. Niet zozeer als eindbeeld, maar vooral als beslissingsondersteunend model. Dit instrument nadert zijn afronding en fungeert wat ons betreft als gids bij het nemen van belangrijke besluiten in de nabije en verdere toekomst. Het voorstel daartoe denken we in september aan uw raad ter besluitvorming voor te leggen.

Abbeelding: Stationsgebied vanaf Herewegviaduct

Voor wat betreft uw Motie fietstoegang traverse, eveneens aangenomen tijdens uw raadsvergadering van 20 juli 2011, onderzoeken wij de mogelijkheden.

Parallel daaraan werkt ProRail aan een planstudie voor de spoorgerelateerde infrastructuur op en rond het station (Knoop Groningen). Het gaat hier om projecten die in het kader van het Regio Specifiek pakket (RSP) voor de regionale spoorlijnen en de RegioTram tot stand komen. De planstudie moet inzicht geven in de maatregelen die hiervoor op het station nodig zijn en hoe we deze gefaseerd gaan uitvoeren. We beoordelen en beïnvloeden de voorstellen vanuit de door de raad vastgestelde ambities.

Uit een aantal integrale alternatieven rond de thema's spoorconfiguratie, transfer en opstellen heeft de Stuurgroep Stationsgebied een keuze gemaakt. Dat betekent dat voor de spoorconfiguratie een model overblijft waardoor het mogelijk is het huidige perroneiland te handhaven. De overstap zal dan deels via dit plein verlopen en deels via een passage. Het oorspronkelijke voorstel, het doortrekken van de regionale spoorlijnen over dit perroneiland, is daarmee vervallen. Op deze wijze wordt voorkomen, dat de stationsvoorzieningen het voorplein worden opgeduwd en onderdak moeten krijgen in een nieuwe stationshal. De raad heeft eerder al benadrukt dat een vergaande invloed op de zichtlijnen en de functie van het oude monumentale stationsgebouw geen optie is. Deze opvatting is met dit besluit dus gehonoreerd. Ook het reizigerscomfort is gediend met een overstap die gedeeltelijk nog op maaiveld plaats vindt. Verder is vastgesteld dat geheel of gedeeltelijke uitplaatsing van het opstel terrein vanwege de groeiende opstelbehoefte noodzakelijk is. Dit biedt grotere kansen voor onze ambities voor het stationsgebied, dan we aanvankelijk hebben ingeschat. Binnen dit kader wordt in de vervolgstudie een aantal varianten verder uitgewerkt en op hun financiële haalbaarheid getoetst.

Afbeelding: Stationsgebied

2. Risico's

De visieontwikkeling van het Stationsgebied bevindt zich in de beginfase. Ons doel is een integrale lange termijnvisie voor de gebiedsontwikkeling: hoe kunnen we infrastructurele maatregelen en vastgoedontwikkeling optimaal op elkaar afstemmen en hoe laten we ze elkaar versterken? De beantwoording van deze ingewikkelde vragen vergt tijd. Datzelfde geldt des te meer voor de verwerving van de noodzakelijke externe middelen. Daarvoor lopen een aantal initiatieven, vooral gericht op de langere termijn (zie laatste alinea).

Op korte termijn moeten we wel besluiten nemen over een aantal zaken die nu spelen. Maar ook maatregelen met betrekking tot het spoorverkeer, onder andere de doorkoppeling van de regionale lijnen, de daarvoor noodzakelijke nieuwe spoorpassage en eventueel een nieuwe stationshal. Het risico bij deze ontwikkelingen is dat ze uiteindelijk niet, of minder goed passen in het ideale eindbeeld. Deels moeten we dat aanvaarden. Deels kunnen we dat voorkomen door bepaalde maatregelen een tijdelijk karakter te geven en door goed af te stemmen met andere hiermee samenhangende projecten, zoals de RegioTram en de zuidelijke ringweg. Wij zullen deze samenhang nauwgezet bewaken in de bestuurlijke overleggen. Dit risico neemt af, naarmate we meer inzicht krijgen in het ontwikkelingsperspectief van het Stationsgebied. Met het oog daarop hebben we een beslissingsondersteunend instrument ontwikkeld dat zicht geeft op de gevolgen van besluiten op de toekomstige invulmogelijkheden van het Stationsgebied.

Een belangrijk organisatorisch risico is het samenwerkingsrisico. Er zijn immers veel belangen en posities verbonden met de ontwikkeling van het Stationsgebied. Het is zaak al deze belangen goed voor ogen te houden bij het maken van keuzes. Een effectieve samenwerking valt of staat hier mee. De gekozen organisatievorm heeft inmiddels bewezen hieraan een grote bijdrage te leveren.

3. Financiën

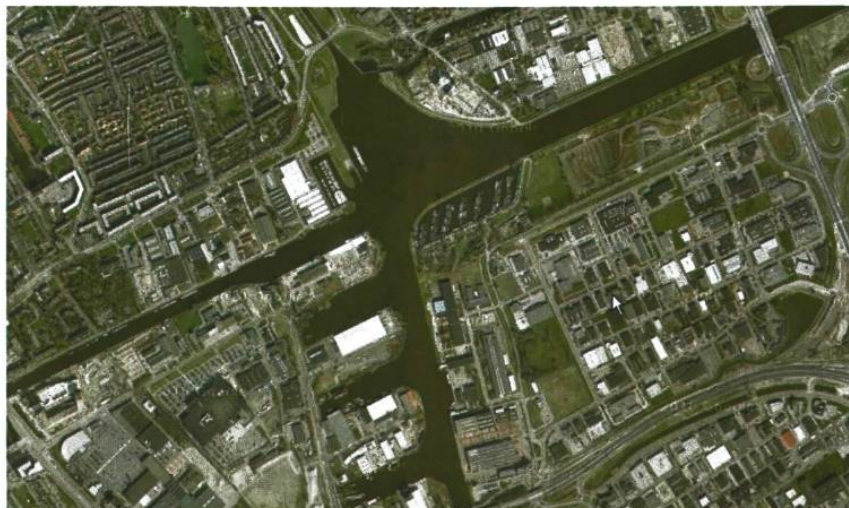
Stand van de kredieten

Raadsbesluit 17 december 2008, nr. 6 g	300.000
Raadsbesluit 22 april 2009, nr. 412	242.000
Raadsbesluit februari 2010, nr. 603	458.000
Raadsbesluit 17 november 2010, nr. 6g	851.000
Totaal toegestane plankosten	1.851.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	1.569.223
--------------------------------------	-----------

EEMSKANAALZONE

1. Voortgang

Binnen de Eemskanaalzone (EKZ) onderscheiden we een groot aantal deelgebieden en projecten. De relevante projectonderdelen lichten wij hieronder toe.

Kop van Oost

Eind januari 2012 heeft Heijmans kenbaar gemaakt de 2^e fase van de Kop van Oost niet op de eerder voorgestane wijze tot ontwikkeling te zullen brengen en de samenwerking op dit punt met Lefier te beëindigen. Heijmans is in overleg getreden met de gemeente en de bewoners van de Kop van Oost fase 1 over de tijdelijke invulling van de locatie in afwachting van de herontwikkeling van fase 2 van de Kop van Oost.

Berlagetracé

We werken aan de verkeersontsluiting tussen de Berlagebrug en de toekomstige Sontbrug (Berlageknoop). Op het moment dat we de benodigde percelen hebben verworven (op zeer korte termijn) en het verkeerskundig ontwerp besteksgereed is, kan de aanbesteding en gunning plaatsvinden. We beogen de werkzaamheden binnenkort te starten en deze in de zomer van 2013 af te ronden.

Sontwegtracé

Op 27 april 2011 heeft uw raad de uitgangspunten vastgesteld voor het Sontwegtracé inclusief brug. Ook het bijbehorende kostenplaatje (65 miljoen) en dekkingsvoorstel (Meerstad, FES en RSP) voor het Sontwegtracé zijn vastgesteld. Tevens is er een aanvullend krediet beschikbaar gesteld van € 720.000.

Uitgangspunt is: Er komt één brug over het Winschoterdiep. De brug krijgt een doorvaarthoogte van 3,80 meter en een doorvaartbreedte van 18 meter. Het basisprofiel van de brug is toekomstbestendig en heeft gescheiden infrastructuur voor fiets, auto en bus.

Het schetsontwerp is nu uitgewerkt naar een definitief ontwerp (DO), inclusief bijbehorende kostenraming. Deze kostenraming laten we doorrekenen door een bureau als second opinion. We streven ernaar om in september 2012 het totale pakket aan uw raad ter besluitvorming voor te leggen.

De toetsingscommissie RSP heeft een positief advies uitgebracht ten aanzien van de beoogde RSP HOV dekkingsmiddelen (€ 18 miljoen). De beschikking is ook binnen.

Woonschepenhaven

In december 2011 besloot uw raad € 5 miljoen beschikbaar te stellen voor de revitalisering van de woonschepenhaven (Kredietaanvraag Woonschepenhaven, d.d. 21-12-2011).

In het eerste kwartaal zijn door de gemeente vijf woonschepen aangekocht. De aankoop kan een positieve impuls geven aan de revitaliseringsopgave. We willen in de eerste helft van 2012 in overleg met de bewoners een inrichtingsontwerp voor de haven uitwerken en dat opvolgend uw raad ter besluitvorming voorleggen.

Afbeelding: Eemskanaal vanaf Oosterhavenbrug

Visie Eemskanaalzone – deelgebied Boulevard

In de Visie EKZ is ook het deelgebied Boulevard gedefinieerd: het gebied tussen Oosterhavenbrug, Damsterdiep, Waterknoop en Sontweg. In de visie geven we voor dit deelgebied aan, dat hier een hoogwaardige stedelijke woonlocatie moet ontstaan. Waarbij de noord- en zuidzijde van het Eemskanaal zeer verschillend, maar toch complementair aan elkaar zijn. In december 2011 heeft u de projectofferte ontvangen, waarin we aangeven hoe we de inrichting van de openbare ruimte in dit deelgebied, als raamwerk voor verdere invullingen, vorm willen gaan geven. Wij nemen ook de langzaamverkeer-verbinding tussen de noord- en zuidzijde (tussen Sontweggebied en binnenstad) mee binnen deze visie. De visie op de openbare ruimte vormt tegelijkertijd een noodzakelijk onderdeel van de Ontwikkelvisie voor het Sontweggebied. En zij geeft invulling aan de openbare ruimte als onderdeel van de Sontwegverbinding naar Meerstad en van de verbinding van de Eemskanaalzone (noord en zuid) richting de binnenstad. Het doel van de visie Eemskanaalzone Boulevard is om een kwalitatief hoogwaardig woon- en werkmilieu in dit

deelgebied van de Eemskanaalzone te realiseren, waarbinnen ook de interne en externe ontsluiting, alsmede de gewenste interwijk-verbindingen voor langzaam verkeer door het gebied op aantrekkelijke wijze vormgegeven kan worden. Enerzijds kan daarvan een stimulerende werking uitgaan op initiatieven vanuit de markt. Anderzijds wordt daarmee duidelijk hoe vanuit de projectontwikkeling kan worden ingespeeld op en bijgedragen aan onze wensen ten aanzien van de openbare ruimte.

Deze visie (bouwstenennotitie) willen we begin 2013 afronden en aansluitend uw raad aanbieden. Daarna kunnen we starten met de ontwikkeling van een stedenbouwkundig plan en een ontwikkelstrategie in nauw overleg met de ontwikkelende partijen in het gebied.

Overige onderdelen

- Voor P+R Driebond beogen we in 2012 te komen tot een projectaanpak en een locatie. De aansluiting met Meerstad zal hierbij centraal staan. Realisatie is afhankelijk van de toekenning van RSP-middelen en de politieke wenselijkheid.
- In november 2011 hebben wij u per brief geïnformeerd over de ontwikkelingsstrategie van de Eemskanaalzone, waarbij een totaaloverzicht is gegeven van alle locaties en onderdelen.

2. Risico's

Woningbouwlocaties algemeen

De financiële risico's betreffen de grondposities die wij hebben ingenomen en de potentiële opbrengstwaarde. We beogen de aankopen ten behoeve van woningbouw via locatieontwikkeling te compenseren. Op het moment dat de individuele ontwikkellocaties nader zijn uitgewerkt, kunnen adequate (deel)exploitaties worden opgezet.

Woonschepenhaven

- De woonschepenbewoners hebben via de ligplaatsvergunning het recht op een ligplaats in de haven. De gemeente is eigenaar van de haven (ondergrond/water/steigers) en kan waar nodig verwijdering vorderen van terrassen, schuurtjes en overige bouwsels, voor zover sprake is van een redelijke compensatie. Dit sluit echter niet uit dat juridische procedures worden aangespannen door bewoners, wat doorgaans tijdrovend en kostbaar is.
- De lange voorgeschiedenis maakt dat er sprake is een breed gevoel van wantrouwen tegenover de gemeente, wat vraagt om een heldere lijn en keuzes, met zicht op uitvoering.
- De gemêleerde samenstelling van de woonschepenbewoners, de uiteenlopende individuele belangen en de reikwijdte van het Comité Woonschepenhaven als vertegenwoordigend platform vraagt om een individuele benadering en maatwerk, wat tijdrovend is.
- De veelal als autonoom ervaren leefstijl maakt dat het verbeteren van de beeldkwaliteit door het ordenen van bouwwerken en terrassen, evenals het herverkavelen van ligplaatsen tot weerstand zal leiden.
- Het gevraagde krediet van € 5 miljoen vloeit voort uit een tentatieve raming en wordt aangemerkt als taakstellend.

Infrastructuur

- Het project Sontwegtracé bevindt zich nog in het stadium van voorlopig ontwerp. Het schetsontwerp is inmiddels uitgewerkt naar een definitief ontwerp (DO), inclusief bijbehorende kostenraming. De verwachting is dat we binnen de € 65 miljoen blijven. Risico's zijn bijvoorbeeld verwervingen, bodem- en saneringskosten, ed.

- De toetsingscommissie RSP heeft een positief advies uitgebracht ten aanzien van de beoogde RSP HOV dekkingsmiddelen (€ 18 miljoen). De beschikking is hiervan binnen.

3. Financiën

De ontwikkelingen van de deelgebieden binnen de EKZ strekken zich uit over een groot aantal jaren, waarbij we in grote mate afhankelijk zijn van marktinvesteringen. Om de risico's te beperken houden we de programma's zo flexibel mogelijk; aanpassingen kunnen worden ingezet om de tekorten te verminderen. Door flexibiliteit en fasering binnen de visie kunnen we maximaal op de marktomstandigheden inspelen en dit risico zoveel mogelijk beperken.

Voor het Sontwegtracé is in april 2011 een investeringsbegroting door de gemeenteraad vastgesteld, ter hoogte van € 65 miljoen.

Als dekking beogen we:

▪ Bijdrage Meerstad	€ 30 miljoen
▪ RSP-overig	€ 18 miljoen
▪ Bijdrage FES	€ 12 miljoen
▪ Bijdrage structureel nieuw beleid – risicobuffer 2014	€ 5 miljoen

Openbare ruimte

Voor de aanpak van de openbare ruimte, zoals beoogd in de visie en verwerkt in de FES - subsidieaanvraag, gaan we uit van een taakstellend investeringsniveau van ca. € 5 miljoen. De projectofferte van de visie Openbare Ruimte Eemskanaalzone-Boulevard is door het College vastgesteld en heeft voor uw Raad ter inzage gelegen in de visietrommel. Het gaat hierbij om de kosten van de 'boardwalk' langs de noordzijde van het Eemskanaal, de groenimpuls in het projectgebied (voor zover niet meegenomen in Sontwegtracé) en de aanpak van de openbare oevers (deels al invulling aan gegeven bij de Kop van Oost). De genoemde investeringsraming is niet gebaseerd op concrete ontwerpen, maar betreft een tentatieve berekening op basis van civieltechnische aannames (geïndexeerd vanaf 2006).

Loop/fietsbrug

In de visie gaan we uit van een langzaamverkeer-verbinding tussen het Sontweggebied die de daar gevestigde detailhandel verbindt met het centrum. Vooralsnog hanteren we een taakstellende investeringsraming van ca. € 4 miljoen euro. Bepalend voor de uiteindelijke kosten zijn: de gewenste hoogte, de mogelijkheden voor inpassing en positionering van hellingbanen (mede met het oog op eigendomsposities, kabels en leidingen, nautische aspecten en eisen van de vaarwegbeheerder) en de economische functie van de kades en de eisen die dit met zich meebrengt. Ook dit project is in de FES-subsidie opgenomen. Dit projectonderdeel wordt meegenomen in de visie EKZ, deelproject boulevard.

P+R Driebond

De visie voorziet in een transferium op Driebond. In het vigerende Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer is het taakstellende budget verlaagd van €4,5 miljoen naar €2,8 miljoen. Als dekkingsbron wordt €1,8 miljoen uit RSP en €1,0 miljoen uit BDU voorzien. De verlaging van het budget van de P+R Driebond stelt mogelijk de oorspronkelijke uitgangspunten ter discussie. Uiteindelijke kosten hangen af van de positionering en vormgeving.

Collegiebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

Het totale investeringsniveau voor de hierboven beschreven aanpak begroten we daarmee taakstellend op ca. € 11,8 miljoen. Potentiële dekkingsbronnen zijn onder andere FES € 4,0 miljoen en RSP en BDU (gelabeld voor transferium) ad. € 2,8 miljoen. Voor een bedrag van € 5 miljoen euro zal nog nadere dekking moeten worden gezocht. Tevens zal de politieke afweging gemaakt moeten worden of de P+R Driebond gerealiseerd zal worden.

Al deze ontwikkelingen krijgen samen met een andere reeks ontwikkelingen een financiële vertaling binnen de (herziene) integrale grondexploitatie Eemskanaalzone. In de komende periode werken we aan deze integrale grondexploitatie. Hierbij gaan we in op de investeringen en dekking voor de volgende reeks deelgebieden binnen het totale gebied van de Eemskanaalzone:

- Sontwegtracé (Europaplein t/m Oostelijke ringweg)
- Berlagetracé
- Houtunie (Kop van Oost)
- Containerterminal
- Woonschepenhaven
- Eemskanaal noordzijde, 1e fase
- P+R Driebond
- Openbare ruimte
- Loop-/fietsbrug

De onderlinge verwevenheid van de diverse deelgebieden met elkaar zorgt ervoor dat het sturen op de afzonderlijke gebieden grote financiële onzekerheden en risico's met zich meebrengt. Door het als een gebiedsontwikkeling te benaderen wordt de samenhang bewaakt, kunnen de voor- en nadelen van de diverse keuzes en ontwikkelingen integraal afgewogen worden en kunnen diverse ontwikkelingen op elkaar afgestemd worden.

Een integrale grondexploitatie is noodzakelijk om de financiële verwevenheid en afhankelijkheid van de onderliggende deellocaties inzichtelijk te maken en op elkaar af te stemmen. De verwachting is dat de ontwikkeling van de deelgebieden in de Eemskanaalzone marktconform en elkaar opvolgend zal verlopen. Bij veranderende (markt)omstandigheden kan dan op eenvoudige wijze inzicht worden verkregen in de consequenties van de ontwikkelingen en kunnen – indien nodig – adequate bijsturingmaatregelen worden getroffen.

We beogen deze (herziene) integrale grondexploitatie Eemskanaalzone in het derde kwartaal van 2012 aan uw raad voor te leggen.

EEMSKANAALZONE

Stand van de kredieten

Besluit 25 januari 2005, nr. 180	1.455.000
Totaal beschikbaar voorbereidingskrediet	1.455.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord tot en met 30 april 2012	94.637
---	--------

Collegiebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

BERLAGETRACE

Stand van de kredieten

Berlagetracé; besluit 24 november 2004, nr. 5h	838.000
Berlagetracé besluit 19 oktober 2005 nr. 9	23.162.000
Totaalkrediet Berlagetracé	24.000.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord tot en met 30 april 2012	15.479.810
---	------------

SONTBRUG

Stand van de kredieten

Sontbrug en verbinding tussen Berlagebrug en Oostelijke Ringweg; besluit 19 december 2007, nr. 134	1.280.000
Schetsontwerp Sontwegtracé; besluit 27 april 2011, nr. 8f	720.000
Totaal beschikbaar voorbereidingskrediet	2.000.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord tot en met 30 april 2012	1.153.376
---	-----------

KOP VAN OOST

Stand van de kredieten

Houtunielocatie / Kop van Oost; Besluit 27 september 2006, nr. 6a	887.000
Besluit 25 maart 2009, 6b	60.000
Totaal toegestane kosten van het plan	947.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord tot en met 30 april 2012	793.399
---	---------

WOONSCHEPENHAVEN

Stand van de kredieten

Projectplan, SDC Noorddijk (10-04-2003)	40.000
Architectuurnota (13-11-2006)	40.000
Overbruggingskrediet ISV III (26-04-2010)	80.000
Besluit 27 april 2011, 8b, punt V	34.000
Besluit 21-12-2011, 6i	5.000.000
Totaal toegestane kosten van het plan	5.194.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord tot en met 30 april 2012	537.754
---	---------

Collegebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

VISIE EEMSKANAALZONE BOULEVARD

Stand van de kredieten

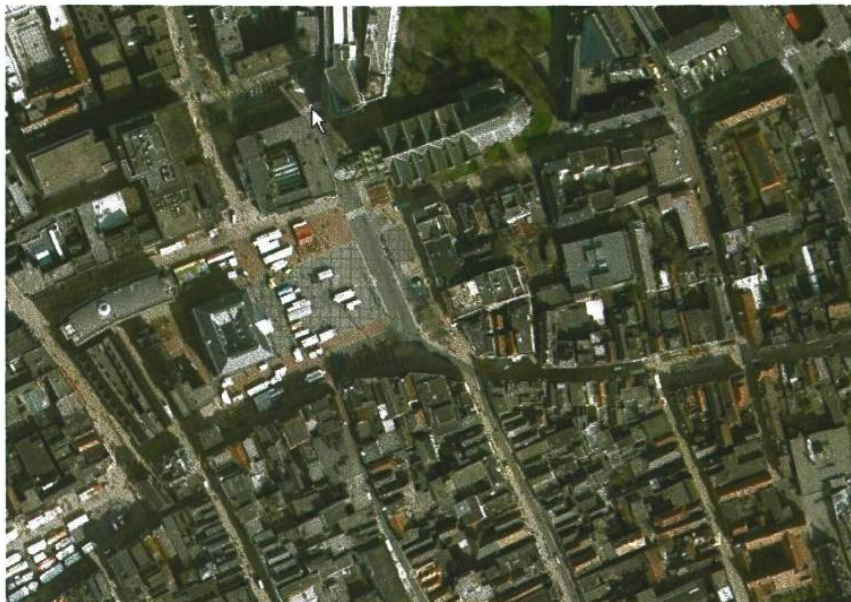
Besluit 25 januari 2012, 6c	100.000
Totaal toegestane kosten van het plan	100.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord tot en met 30 april 2012	21.638
---	--------

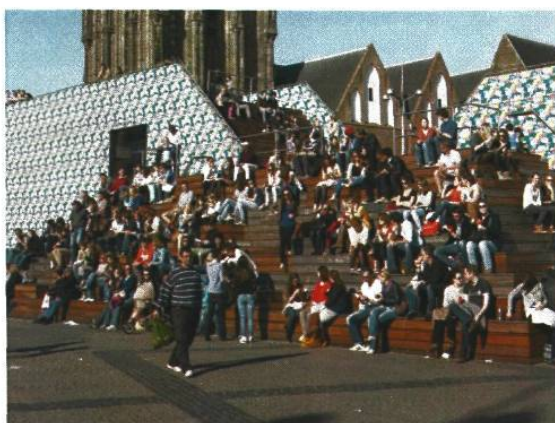
Het krediet van 330.000 euro voor EKZ 32/32a, vastgesteld door uw raad op 28 september 2011, valt buiten de scope van de sleutelrapportage EKZ.

GROTE MARKT OOSTZIJDE

1. Voortgang

De sloop ter voorbereiding op de bouw is nagenoeg afgerond. De drie bestemmingsplannen Grote Markt-Oostwand, Forum en Poelestraat-achterzijde zijn afgerond. In november 2011 had uw raad deze bestemmingsplannen, evenals de geactualiseerde 'bouw en grondexploitatie Grote Markt oostzijde' vastgesteld. De bezwaarprocedure bij de Raad van State is niet ontvankelijk verklaard waarmee de bestemmingsplannen een formele juridische status hebben gekregen. Het tijdelijk informatiecentrum op de Grote Markt trekt veel belangstellenden. Inmiddels hebben meer dan 50.000 mensen er een bezoek gebracht.

Afbeelding: Informatiecentrum

Groninger Forum

De aanbestedingsprocedure van de garage, de fietsenstalling en het Forum is bijna doorlopen. Eind mei/begin juni verwachten we het werk te kunnen gunnen.

Afbeelding: Groninger Forum

Nieuwbouw Vindicat

Voor de nieuwbouw voor Vindicat is de aanbestedingsprocedure opgestart. We verwachten dat vlak voor de bouwvak de gunning plaats vindt. In september staat de start van de bouwwerkzaamheden gepland.

Afbeelding: Nieuwbouw Vindicat

Uitvoering

Slopers hebben na de panden van de VVV en Frieslandbank nu ook nagenoeg het gehele middengebied gesloopt en afgevoerd. Na afronding van het archeologisch onderzoek, dat loopt tot september 2012, zal gestart worden met het graven van de diepwand van de parkeergarage.

2. Risico's

De belangrijkste risico's waaruit financiële tegenvallers kunnen voortvloeien zijn:

- De mogelijkheid dat er te weinig financiële reserve is gebudgetteerd voor tegenvallers tijdens de uitvoering van vooral de parkeergarage en het Forum;
- Financiële gevolgen voortvloeiend uit mogelijke vertragingen;
- De mogelijkheid van onvoldoende afstemming tussen deelprojecten en deelprocessen, waardoor kosten tussen wal en schip raken;

3. Financiën

Stand van de kredieten

Plankostenkrediet	
Besluit 30-12-2002, nr. 15	500.000
Besluit 29-01-2003, nr. 13	420.000
Besluit 28-04-2004, nr. 6	1.580.000
Besluit 25-02-2006, nr. 8	2.500.000
Besluit 28-03-2007, nr. 8	2.500.000
Besluit 18-06-2008, nr. 5q	1.250.000
Besluit 29-10-2008, nr. 6k	500.000
Besluit 26-11-2008, nr. 8	2.000.000
Besluit 17-06-2009, nr. 8	2.500.000

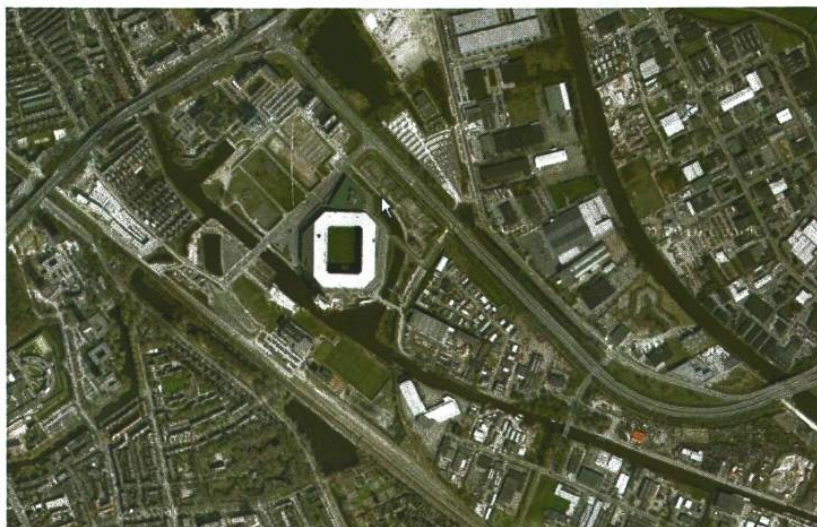
Uitvoeringskrediet	
Besluit 17-06-2009, nr. 8	15.000.000
Besluit 23-06-2010	40.000.000
Besluit 30-11-2011	115.000.000

Totaal plankosten en uitvoeringskrediet	183.750.000
--	--------------------

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	55.338.147
---	-------------------

EUROPAPARK

1. Voortgang

Alfacollege

Geplande oplevering: najaar 2012.

Afbeelding: Impressie Alfa Collega aan de Boumaboulevard

Kolencafé

De gesprekken over de vestiging van een horecavoorziening langs de kolenmuur aan de Euroborgkant, zijn afgerond. We wachten op de definitieve ondertekening van het contract, waarna de gemeente de kavel bouwrijp kan maken ten behoeve van de bouw. De bouw van het Kolencafé, dat door de kolenmuur heen wordt gebouwd, zal naar verwachting eind dit jaar starten. Het betreft een prefab bouwsysteem, zodat het gebouw vrij snel gerealiseerd en in gebruik genomen kan worden. Met de afronding van de bouw van het Alfacollege en het Kolencafé komt aan alle bouwactiviteiten rondom het stadion definitief een einde.

Noorderpoort

We zijn in gesprek met het Noorderpoort over de vestiging van een sporttheater op het Europapark: een centrum voor sport en bewegen. Hierbij kijken we nadrukkelijk ook naar de wijkgerichte functie van een dergelijke voorziening. Met het Noorderpoort is afgesproken dat zij ten behoeve van de ontwikkeling een programma van eisen gaan op stellen. Op basis daarvan kan het plan, in overleg met de gemeente, programmatisch, financieel en ruimtelijk uitgewerkt worden.

Jongerenhuisvesting

Met woningcorporatie Lefier en Architectenbureau Team 4 hebben we op hoofdlijnen een akkoord bereikt over de realisatie van een gebouw met kantoren en eenheden voor jongerenhuisvesting. We werken aan de definitieve contractering (kavelverkoop) en aan de verlening van de bouwvergunning. De intentie is om dit najaar te starten met de bouw. Het pand zal worden gebouwd tegenover het Kolencafé, langs de Boumaboulevard, op de huidige parkeerplaats P5. Het gebouw zal deels de kolenmuur overkluisen waardoor de muur – conform wens van de raad- wordt geïntegreerd in het gebouw.

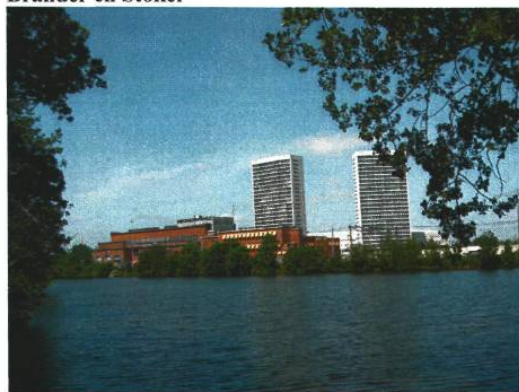
Boumaboulevard

Dit najaar starten we met het herinrichten (aanleg boulevard met bomen) van de Boumaboulevard en het doortrekken van deze weg naar de Duinkerkenstraat (langs het spoor). Hierdoor wordt de ontsluiting van het Helperpark verder geoptimaliseerd en krijgen de bewoners van de Stoker en Brander hun beoogde ontsluiting op hun eigen privé parkeergarage. Dit betekent dat de bewoners dan niet langer door P1 hoeven te rijden om in hun eigen garage te kunnen komen. Met het doortrekken van de Boumaboulevard vergroten en verbeteren we de bereikbaarheid van het gebied aanmerkelijk.

Vergroenen

Met het SITE advies in combinatie met een groenvisie op het gebied bekijken we hoe we het gebied op korte termijn een meer parkachtige uitstraling kunnen geven. Eén van de maatregelen is de Boumaboulevard bij de entree van het park een meer boulevardachtig karakter te geven met een boomlaanstructuur. Zie hiervoor.

Brander en Stoker

Afbeelding: De Stoker en De Brander, gezien vanaf de Helperzoom

Met de aanleg van het openbaar gebied rondom de Stoker en Brander is een eind gekomen aan alle bouwactiviteiten. Wat nog rest is het aanbrengen van taludbekleding nabij de Stoker en Brander. Het gaat dan om het plaatsen van een hekwerk bovenlangs de omloop en de plaatsing van leuning. Daarnaast is een voorstel uitgewerkt voor de realisatie van een aantal invalidenparkeerplaatsen en is de discussie over het bezoekersparkeren afgerond. De openbare parkeerplaats wordt definitief gesloten. Besloten is dat het bezoekersparkeren eveneens in de Euroborggarage zal moeten plaatsvinden.

Met de G4 hebben we alle nog openstaande hangpunten tot een goed einde gebracht. Er zijn bindende (financiële) afspraken gemaakt over de afronding van de aanleg van de bewonersgarage en het openbaar gebied. Daarmee is aan de samenwerking met de G4, op de verkoop van de bouwkaal voor het Kolencafé na, definitief een eind gekomen. Dit betekent ook dat we – nu het gebied is ontwikkeld en afgerond – het gebied aan Stadsbeheer overgedragen. De procedure hiervoor is gestart.

Euroborg

Vanuit het collegeprogramma “Groningen geeft Energie” participeert de gemeente in de Energy Valley Topclub. Deze club is momenteel bezig met het opstellen van een uitvoeringsplan om de Euroborg verder te verduurzamen. Energiebesparing speelt hierbij een grote rol.

P+R Europapark (P3)

We hebben de vereiste vergunningen voor de gefaseerde aanleg van de gelijkvloerse aansluiting P3 op de Europaweg verleend. Omdat de engineering van dit project en de voorbelasting van het terrein (veel) meer tijd met zich meebrengt, zal de realisatie niet eerder te verwachten zijn dan in het najaar van 2012. Eerder gingen we uit van voorjaar 2012. Na realisatie van de aansluiting, beginnen we in 2013 met doorsteek naar de Bornholmstraat. We werken eveneens aan de afronding van het ontwerp voor de busbaan P+R Europapark - UMCG, zodat de busdoorstroming op de Europaweg verbetert. Om zicht te krijgen op de gemeentebegroting 2013 en de definitieve aansluitingen van de Zuidelijke ringweg op het Europaplein, hebben we besloten het uitvoeringskrediet voor de aanleg van de busbaan te knippen. Dit voorjaar hebben we bij uw raad een plankostenkrediet aangevraagd (raadsvoorstel 30 mei 2012) voor de engineering om de aanleg van de busbaan besteksgereed te kunnen maken. Eind dit jaar zal besluitvorming plaatsvinden voor het uitvoeringskrediet voor de aanleg, welke in 2013 is gepland. Vervolgens kan in het voorjaar van 2013 gestart worden met de werkzaamheden. Mocht het zo zijn dat de stichting "Flyover Groningen" voor december een sluitende businesscase presenteert dan heeft dit mogelijk consequenties. De uitvoering zal tot ongeveer eind 2013 duren.

Station Europapark

Gelijktijdig met de vaststelling van de grondexploitatie Europapark is in januari 2012 eveneens de grondexploitatie Station Europapark door uw raad vastgesteld. Beide zijn in één raadsvoorstel behandeld, vanwege de nauwe verbondenheid tussen de grondexploitaties en de samenhang van deze exploitaties in de ontwikkeling van het gebied. Het positieve resultaat van 8 miljoen euro dat de aanbesteding van het station opleverde, hebben we verwerkt in de begroting 2012.

De exploitatie van de fietskelder willen we dekken met het binnenhalen van subsidies. We verkennen de mogelijkheden hiertoe. In de herziene grondexploitatie die in januari door uw raad is vastgesteld, hebben wij hier rekening mee gehouden.

Afbeelding: Station Europapark in aanbouw, vanaf de Helperzoom

Op 4 oktober 2011 is het startsein gegeven voor de aanleg van het station. De cruciale werkzaamheden in de planning, uitgevoerd tijdens de week buitendienststelling van het spoor, zijn uitstekend verlopen, waardoor de aanleg van het station op schema ligt. Eind dit jaar kan het station in gebruik gesteld worden. Goede omgevingscommunicatie in combinatie met een aantal maatregelen zoals een 24 uren klachtenloket, webcams en een tribune hebben er toe geleid dat tijdens deze week slecht één klacht is ingediend over een inschijnende bouwlamp.

Momenteel treffen we voorbereidingen over de overdracht van het station wat betreft beheer en ingebruikname. Daarnaast analyseren we in overleg met deskundigen de resultaten van de bemaling. Zoals eerder aangegeven hadden we te kampen met bemalingsproblemen. Om de aanleg van het station op de planning te kunnen houden hebben we – naast het aanstellen van een watermanager - moeten besluiten de bemalingscapaciteit van SoZaWe te knijpen waardoor SoZaWe in de planning van aanleg iets vertraging heeft opgelopen. De verwachting is dat deze vertraging de komende periode nog weer kan worden ingelopen.

Helperpark en Kantorenkwartier

De uitkomst van het onderzoek van SITE - Urban Development om tot een gebiedsconcept te komen, kon op breed draagvlak in uw raad rekenen. De gevolgen hiervan hebben we vertaald naar een nieuwe herziene grex, die u in januari 2012 vaststelde. Daarbij kunnen we niet uitgaan van een vaststaand programma, zoals we gewend waren. Maar zullen we uitgaan van aannames voor wat betreft het programma, omdat we flexibel willen inspelen op toekomstige vragers.

Momenteel werken we aan een nieuw bestemmingsplan, waarin we de uitgangspunten van het nieuwe gebiedsconcept zullen verwerken. Dit nieuwe bestemmingsplan zal uiterlijk 1 juli 2013 door de raad moeten worden vastgesteld.

Om de door SITE teweeggebrachte energie te behouden, hebben we een klankbordgroep opgezet, die in oktober 2011 voor het eerst bijeen kwam. Het aanvullend budget van € 200.000,- dat is bedoeld voor een extra kwaliteitsimpuls, hebben we onder andere ingezet

voor een buurtpark, dat met input van de bewoners is opgeleverd. Daarnaast zetten we in op maatregelen die het water in het gebied toegankelijker maakt. De planvorming voor een loop/fietsroute is afgerond, zodat we ook deze impulsmaatregel binnenkort zullen gaan aanleggen.

Energievisie

Momenteel wordt gewerkt aan de verdere uitwerking van een energievisie voor het gebied. Het gaat dan om de implementatie van WKO clusters en voor de langere termijn om een studie naar de mogelijkheden voor de invoering van een restwarmtesysteem. Wij zullen u hierover met een separate brief binnenkort informeren.

2. Risico's

De herziene grondexploitaties voor het Europapark en het Station Europapark zijn in januari 2012 door uw raad vastgesteld. De belangrijkste reden hiervoor is dat door de crisis de marktomstandigheden fors zijn veranderd. Het programma dat ooit is gemaakt voor het Europapark sluit daar niet meer op aan. We passen het daarom aan de nieuwe omstandigheden aan. Dat betekent onder andere meer openbare ruimte en groen. En het betekent meer ruimte voor functies die minder opbrengsten genereren (zoals scholen en wonen), maar waar wel vraag naar is. Een eerste ruwe kostenraming van deze aanpassing (inclusief de tot nu toe geleden renteverliezen) komt uit op een tekort van 12 miljoen euro. In de meerjarenbegroting in 2012 is al een bedrag van € 6 miljoen voor dit tekort gereserveerd.

Uw raad heeft op 30 mei 2012 de Gemeenterekening 2011 vastgesteld. Middels de bestemmingsvoorstellen bij de Gemeenterekening 2011 is van het tekort 8,8 miljoen euro ten laste van de reserve Grondzaken gebracht die hiermee uitgeput is. Daarom is er conform het raadsbesluit van januari 2012 bij de herziening van de grondexploitatie 3,2 miljoen ten laste van de Algemene Egalisatiereserve (AER) gebracht.

Europapark bevat naast de normale risico's ten aanzien van grondexploitaties een aantal bijzondere risico's:

- De omvang van de boekwaarde in relatie tot de begrote grondopbrengsten.
- De fasering van de gronduitgifte.
- Subsidiebeheer, te noemen valt: SNN, EFRO, ISV, BDU, BIRK, Kompas. Voorwaarden subsidies staan soms haaks op gemeentelijk beleid of het door de gemeente gewenste uitvoeringsniveau.

3. Financiën

EUROPAPARK

Stand van de kredieten:

Besluit 05-11-1998, nr.5e	6.909.000
Besluit 27-01-1999, nr.12	681.000
Besluit 22-12-1999, nr.18	13.296.000
Besluit 21-11-2001, nr.11	23.716.000

Collegiebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

Besluit 31-03-2004, nr. 8	4.922.000
Besluit 23-05-2007, nr. 7	43.700.000
Totaal krediet	93.224.000
Correctie	-/ - 24.000
Grex 2012, 25-01-2012	-/ 1.200.000
Totaal toegestane kosten van het plan	92.000.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	88.133.326
--------------------------------------	------------

STATION EUROPAPARK

Stand van de kredieten

Besluit 28-05-2008, nr.12	2.200.000
Besluit 27-05-2009	41.900.000
Besluit 23-06-2010	2.000.000
Besluit 27-4-2011 (fietskelder)	3.016.000
Grex 2012, 25-01-2012	10.819.000
Totale toegestane kosten van het plan tot en met 2011	59.980.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	15.617.041
--------------------------------------	------------

WESTPOORT

1. Voortgang

Het totale bestemmingsplan Westpoort kan in drie deelgebieden worden onderscheiden. Uitsluitend het eerste deelgebied (= Westpoort – fase 1) is opgenomen in een grondexploitatie. Dit deelgebied omvat van noord naar zuid het gebied tussen het Hoendiep en de A7 en van oost naar west het gebied tussen de Roderwolderdijk – parallel aan het Koningsdiep – en volgt grotendeels de gemeentegrens tussen gemeente Groningen en gemeente Leek. Westpoort – fase 1 ontwikkelen we in drie deelfasen. Fase 1A is in uitgifte (27 hectare uitgiftebaar). Fase 1B (18 hectare uitgiftebaar) is nog niet bouwrijp, zetting heeft al wel plaatsgevonden. De riolering en weg moeten ook nog aangelegd worden. Deze worden pas aangelegd op het moment dat het noodzakelijk is. Fase 1C hebben we momenteel “on hold” gezet.. Dit is mede ingegeven door de zwakke economie. Ook de verwerving van gronden voor 1C is uitgesteld, zo hebben we de voormalige CSM-gronden nog niet aangekocht.

De interesse voor vestiging op Westpoort is momenteel beperkt. Mogelijk vestigen één of meerdere DC's (datacentrum) op Westpoort. Momenteel zijn er twee bedrijven gevestigd op Westpoort (LCW en Pipelife) goed voor 4,2 ha. We zijn in gesprek met een aantal gegadigden. Dit heeft geleid tot één optie. Verwachting is dat met één partij (DC) op korte termijn een reservering aangegaan wordt.

Pipelife, het tweede bedrijf dat zich op Westpoort heeft gevestigd op een kavel van 2.000 m² (0,2 ha), is inmiddels geopend. Voor 2011 was in de huidige grondexploitatie voor de uitgifte 1 ha geprognoseerd. Dit is niet gerealiseerd (0,2ha Pipelife). De gevolgen zullen worden meegenomen in de volgende herziening van de grondexploitatie.

We onderzoeken momenteel of het bestemmingsplan verruimd moet worden. Dit is ook afhankelijk van de MUST discussie en de uitkomsten van het STEC onderzoek. We streven er naar om eind 2012 een nieuw bestemmingsplan door uw raad te kunnen laten vaststellen inclusief een herziene grondexploitatie.

De foutief gelegde kabels en leidingen zijn verplaatst in het juiste profiel. Alleen de hoofdtransportleiding van het Waterbedrijf ligt nog op twee plekken 10 cm in uitgeefbaar gebied. Dit pakken we rond de zomer van 2012 aan.

2. Risico's

Naast de algemene risico's die zich kunnen voordoen is het volgende risico specifiek van toepassing. In de laatst vastgestelde grondexploitatie staat een bepaald gronduitgifte-tempo begroot. Dit uitgifte-tempo loopt op van 1 hectare in 2011 richting 5 tot 5,5 hectare structureel vanaf 2016. Wanneer deze prognose niet wordt gerealiseerd, lopen bij verder ongewijzigde uitgangspunten de rentelasten op en ontstaat er een tekort. De gehele MUST discussie en de uitkomsten van het STEC onderzoek leveren belangrijke input voor de insteek van de volgende herziening van de grondexploitatie. Eind 2012 komen wij hier op terug.

3. Financiën

Stand van de kredieten

Besluit 19-07-2000, nr. 5h	14.521.000
Besluit 27-02-2002, nr. 5 ^c	750.000
Besluit 28-01-2004, nr. 8	500.000
Besluit 22-12-2004, nr. 10	2.750.000
Besluit 19-10-2005, nr. 7	96.329.000
Besluit 20-02-2008, nr. 7	5.614.000
Besluit 27-01-2010, nr. 7e	-/- 2.022.000
Besluit 30-11-2011, nr. 6h	-/- 47.690.000
Totale toegestane kosten (= opgeknapt uitvoeringskrediet t/m 2012)	70.752.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	64.998.149
--------------------------------------	------------

Bij de vaststelling van de laatste herziene grondexploitatie heeft uw raad de totale kosten bepaald op € 119.153.000. Deze kosten worden gedekt uit:

1. Opbrengst kaveluitgifte bedrijventerrein	€ 97.753.000
2. Opbrengst uitgifte overige gronden	€ 3.608.000
3. Nieuw beleid	€ 9.077.000
4. Externe subsidie	€ 8.664.000
5. Overige (externe) bijdragen	€ 212.000
Totaal	€ 119.314.000

ZERNIKE

1. Voortgang

Het Zernikegebied bestaat uit het bedrijventerrein Zernike Science Park in het noordelijk deel en een (onderwijs) campus aan de zuidkant. Binnen het *Akkoord van Groningen 2.0* is de ontwikkeling van Zernike een belangrijke opgave. We willen Zernike verder uitbouwen tot een toplocatie waar kennisinstellingen en bedrijfsleven stevig met elkaar verbonden zijn.

Stuurgroep Zernike

De Stuurgroep Zernike heeft afgelopen anderhalf jaar gewerkt aan een nieuw ontwikkelmodel voor het Zernikegebied. Daarvoor zijn gesprekken gevoerd met geïnteresseerde partijen uit de vastgoedsector en is een interviewronde gehouden onder de beoogde doelgroepen. Ook is een intentieovereenkomst opgesteld, waarin de inzet en inbreng van de betrokken partijen is geformuleerd. Deze overeenkomst was gericht op het faciliteren en uitwerken van een vastgoedconcept voor Zernike en het management van het gebied. In dat kader zijn in de zomer van 2011 gesprekken gevoerd door de stuurgroepleden van de RUG, Hanzehogeschool en gemeente. Conclusie is dat de vastgoedmarkt wel degelijk kansen ziet voor het gebied, maar onvoldoende voor een prominente rol in de ontwikkeling. Daar spelen de huidige economische en financiële omstandigheden een belangrijke rol bij. Op basis hiervan heeft de stuurgroep besloten om voor Zernike in de verdere uitwerking twee sporen te bewandelen:

1. Profilering als Energy Campus (in directe relatie met de plannen voor de Energy Academy Europe)
2. Het opzetten van een gezamenlijk parkmanagement.

De afgelopen maanden zijn in dat kader diverse stappen gezet en is in de stuurgroepvergadering van 30 maart 2012 een besluit genomen over de daadwerkelijke realisatie van parkmanagement. Ook is besloten om de intentieovereenkomst te herzien op basis van de huidige omstandigheden en in deze overeenkomst de afspraken en ambities voor Zernike vast te leggen.

Herziene exploitatiebegroting Zernike Science Park

Op 25 mei 2011 is de laatste herziene grondexploitatie Zernike Science Park door uw raad vastgesteld. Uitgangspunt hierbij: niet alle beschikbare kavels in het gebied zullen we verkopen binnen de exploitatieperiode. Eerder gingen we uit van een gemiddelde verkoop van meer dan één hectare (10.000 m²) per jaar, gedurende de hele exploitatieperiode (20 jaar). De afgelopen jaren maakten duidelijk dat dit scenario niet erg waarschijnlijk is. De jaarlijkse grondverkoop is nu gefaseerd en loopt in stappen op van circa 2.300 m² in de eerstkomende jaren tot circa 8.100 m² aan het eind van de exploitatieperiode. Zo zal circa 13 hectare worden verkocht binnen de exploitatieperiode en zal ongeveer 10 hectare resterend. Dit is rekenkundig verwerkt in de grondexploitatie. Er is geen nieuw ontwerp voor het gebied gemaakt, waarin deze consequentie is verwerkt. Voor het resterende deel is de economische waarde in 2030 nihil geschat. De verwachting is dat er geen vraag meer is naar gronden voor bedrijfsmatig gebruik.

In afwachting van programmatische keuzes over onze bedrijventerreinen (als gevolg van de huidige economische recessie en het onderzoek naar toekomstige ontwikkelingen) en de uitkomsten van het stuurgroeptraject is voorgesteld de herziening van de grondexploitatie uit te stellen. We leggen u dit uiterlijk december 2012 voor. Hierover hebben we uw raad per brief d.d. 10 mei 2012 geïnformeerd.

P+R en Infrastructuur

Voor de realisatie van de P+R is in 2011 een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden voor multifunctioneel ruimtegebruik in het kwadrant tussen de Plataanlaan (noordelijke ringweg), de Zernikelaan, de Nijenborgh en het verlengde van het Blauwbörgje. Tevens is een verkenning uitgevoerd naar welke ontsluitingsvarianten bijdragen aan een goede doorstroming en verkeersveiligheid, waarbij we ook een andere aansluiting op de noordelijke ringweg onderzoeken. We stemmen de vervolgfases af op de tramplannen. De afronding van deze verkenning en de stap naar een concreet ontwerp voor de P+R en de verkeersinfrastructuur bij de entree nemen we momenteel mee in de totstandkoming van een integraal verkeersplan voor Zernike.

2. Risico's

In de herziene grondexploitatie gelden naast de algemene risico's de volgende risico's:

- Definitieve besluitvorming over de tram moet nog plaatsvinden, dus ook over de verkoop van de grond voor de tramremise. Vertraging in de verkoop levert een nadelig resultaat op voor de grondexploitatie.
- Door de lange looptijd van het project is het geraamde resultaat zeer gevoelig voor schommelingen in de parameters (rentestijging, kosten- en opbrengstenstijging). Een vertraging in de fasering van de grondverkoop heeft ook nadelige gevolgen voor het geraamde resultaat.

Hoewel er gesprekken zijn geweest met gegadigden, zijn er geen verkopen geweest in 2011 en het eerste kwartaal van 2012. Indien dit ook het geval is in de komende jaren, nemen de rentelasten toe ten opzichte van de raming en verslechtert het geraamde resultaat. De verkoop van grond in het gebied loopt al enige jaren achter op de verwachtingen. Een visie op de ontwikkeling, uitgifte en het vermarkten van het bedrijventerrein is daarom dringend gewenst. In dat kader zal afstemming plaats vinden met het visiedocument dat binnen de stuurgroep Zernike ontwikkeld wordt. Als aangegeven vindt herziening van de grondexploitatie plaats na afronding van dit proces (najaar 2012).

3. Financiën

Stand van de kredieten

Besluit 23-20-1996, nr. 5f	3.857.000
Besluit 26-05-1999, nr. 5k	4.538.000
Besluit 17-10-2001, nr. 9	406.000
Besluit 18-10-2006, nr. 6c	14.940.000
Besluit 27-09-2007, nr. 6g	3.256.000
Besluit 25-05-2011, nr. 8 ^c	-/- 8.747.000
Totaal toegestane kosten van het plan	18.250.000

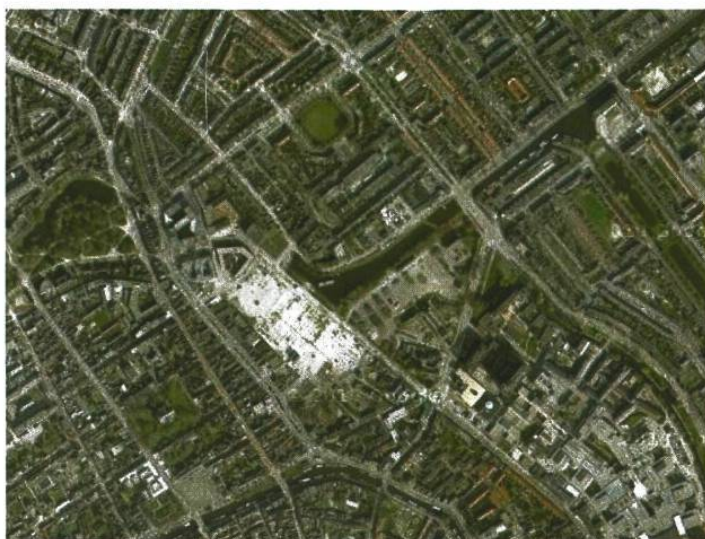
Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	16.731.139
--------------------------------------	------------

Afbeelding: Instituut voor Life Science & Technology van de Hanze Hogeschool

EBBINGEKWARTIER EN BODENTERREIN

1. Voortgang

WONINGBOUW

Schots 4A, 4B en 6B, Woningbouwproject 'De Touwbaan', 51 koopwoningen van AM
De eerste 20 woningen van De Touwbaan (20 woningen) aan de Korenmolendrift zijn in maart/april 2012 opgeleverd en bewoond. De tweede fase, de bouw van 13 grondgebonden woningen, is in december 2011 gestart.

Afbeelding: woningen De Touwbaan

Schots 5 / Courtine, Woonproject Schots & Scheef

De bouw van de 63 woningen is in december 2011 gestart. De woningen zijn in het geheel afgenomen door Nijestee. Eind 2011 zijn hiervoor de contracten getekend. Oplevering van de woningen is in de zomer van 2013.

Schots 8, hotel en buitengewoon wonen

Op deze plek zijn plannen voor een wellnesshotel met 130 kamers. De initiatiefnemer heeft eveneens de samenwerking gezocht met Nijestee om het woonproject 'Buitengewoon Wonen' te realiseren. Beide partijen zijn momenteel aan het kijken naar een goede projectorganisatie voor deze ontwikkeling. In de plint aan de voetgangersentree van de parkeergarage wordt gedacht aan winkelvoorzieningen/bedrijfsruimten.

Dubbele bedrijfshal (silo/loods)

Het casco van de loods is gerestaureerd door NV Groninger Monumentenfonds. De Loods zal in het voorjaar van 2013 in gebruik worden genomen als horecavoorziening. Tussentijds (en in samenspraak met stichting Open Lab Ebbinge) kunnen incidentele gebeurtenissen, zoals evenementen en bijeenkomsten gebruik maken van De Loods.

TIJDELIJKE INRICHTING

Schots 6 / Grutmolen, schots 7 / Fitterij en schots 8 / Jacobijnerhof

Het gehele gebied is beschikbaar als evenemententerrein en is toegankelijk doormiddel van wandelroutes en fietspaden. Zo heeft er in 2011 een openlucht bioscoop plaatsgevonden. Het onderhoud en het beheer zijn overgedragen aan stadsbeheer en de milieudienst.

Schotsen 9, 10 / Open Lab Ebbinge

De officiële opening van het Open Lab Ebbinge (OLE) is op 22 september 2012, dan zijn ook de laatste tijdelijke bouwwerken gereed. Op de speelweide van het OLE is de eerste legale graffitiplek van Groningen in gebruik genomen. Op elke tweede zaterdag van de maand zal vanaf mei tot en met oktober de Ommelander Markt (streekproducten) op het Ebbingekwartier neerstrijken.

Uiteindelijk zal op de schotsen 9 en 10 een school, bedrijfsruimtes en woningen gerealiseerd worden.

In januari maakte de Europese Commissie bekend dat het OLE genomineerd is voor de *RegioStars Awards* 2012. Het project behoort tot de 24 finalisten uit 107 inzendingen. Samen met projecten uit Malmö (Zweden), Bratislava (Slowakije) en Vila do Condo (Portugal) is OLE kanshebber in de categorie Citystar: *'integrated development of deprived urban areas'*. De bekendmaking van de winnaars is gepland in juni 2012.

OVERIG

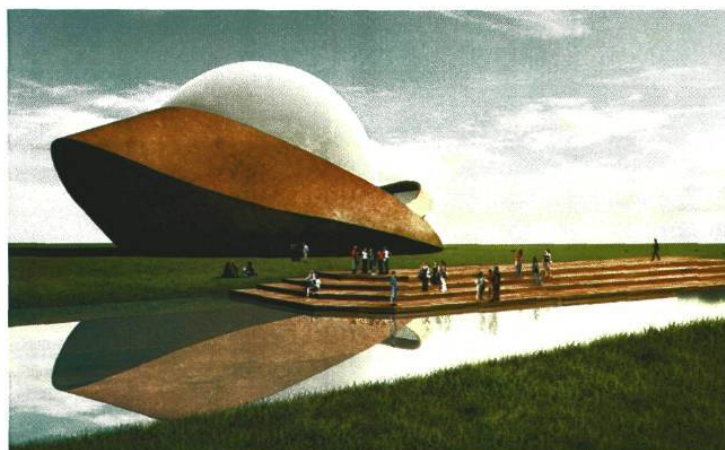
Parkeergarage Boterdiep/Vrydemalaan

De ingebruikname van de tweede ingang van de Boterdiepgarage aan de Bloemsingel vindt halverwege 2012 plaats. Met de vaststellingsnota Parkeren met Perspectief heeft uw raad ingestemd de Boterdiepgarage voor een periode van 10 jaar (2012-2021) onder te brengen in de grex CiBoGa.

Een groot deel van de Vrydemalaan die aansluiting heeft met de nieuwe in- en uitgang van de Boterdiepgarage zal in de tweede helft van 2012 eveneens gebruikt kunnen worden. We verwachten de gehele Vrydemalaan begin 2013 in gebruik te nemen. De Anthonius Deusinglaan zal dan buiten gebruik gesteld worden en als onderdeel van het ziekenhuis functioneren. De knip in de Bloemsingel, ten behoeve van het doorgaande autoverkeer, voeren we zo spoedig mogelijk daarna in.

Bodenterrein-UMCG

- De tweede fase van het wetenschappelijk topinstituut ERIBA (European Research Institute on the Biology of Ageing) van het UMCG en de RUG is vervroegd gestart. De oplevering verwachten we medio 2012.
- De nieuwbouw voor volwassen- en kinderpsychiatrie is nog in voorbereiding.
- Het UMCG is in afwachting van het Rijksbesluit om een Partikeltherapie (zeer precieze bestraling) faciliteit te mogen realiseren.
- Triade heeft de nieuwbouw voor een kantoorgebouw van 20.000 m² in voorbereiding als onderdeel van de Healthy Ageing Campus.
- Voor de realisatie verstrekken we een lening van € 2.500.000 aan de stichting Infoversum. Hierover bent u per raadsbrief d.d. 26 april 2012 geïnformeerd.

Afbeelding: Impressie Infoversum

2. Risico's

Naast de algemene risico's zijn de volgende in de grondexploitatie benoemde risico's nog steeds geldend:

- Risico op lagere opbrengsten uit grondverkoop van woningen doordat de grondprijzen voor de schotsen 6 tot en met 11 residueel worden bepaald. Een deel van dit risico is opgenomen in box 2 middels een verrekening. Indien het programma volledig overeind blijft dan betekent dit financieel een kans.
- Risico op stagnatie van de woningmarkt. Dit kan betekenen dat de looptijd langer wordt, en in een uiterste geval wellicht een volledige herziening van programma's als

de markt daar om vraagt. Dat is ook wat op dit moment gebeurt. Het risico is echter beperkt zoals het er nu voorstaat omdat de gedachte opbrengsten ook in de huidige markt haalbaar moeten zijn.

- Risico op hogere kosten (rente, planontwikkeling en prijsontwikkeling) door stagnatie van het proces met de ontwikkelaar;
- Risico op oplopende kosten van bouw- en woonrijp maken door noodzakelijke tijdelijke voorzieningen in uitvoeringsfase;
- Er is een subsidieaanvraag in het kader van de MKBA. Een mogelijke subsidie zou betekenen dat interne middelen die al in dit complex ingezet zijn anders besteed kunnen worden. Ook is bijvoorbeeld subsidie aangevraagd voor mogelijke onrendabele toppen van de parkeervoorzieningen in het Bodenterrein. De subsidieaanvraag is op dit moment nog te weinig concreet om deze op te nemen in een box 2 van de exploitatie. Het toekennen van subsidie is dus een mogelijke kans.
- Ontwikkelingen in de economie met als gevolg wijzigende parameters; De economie heeft een belangrijke invloed op de resultaten. De renteparameter kan wijzigen, kostenstijging en opbrengstenstijging kan wisselen en afhankelijk van de economie zijn partijen meer dan wel minder bereid om risico's te nemen. Aanbestedingsresultaten zijn hiervan afhankelijk en looptijden kunnen daardoor beïnvloed worden. In deze exploitatie hebben de parameters een behoorlijke invloed. Dat komt omdat de looptijd relatief lang is tot eind 2025. Afwijkingen in de parameters werken daardoor behoorlijk door op eindwaarde. Maar omdat de looptijd wat langer is kan er veelal ook beter gestuurd worden op het resultaat. Dit kan zowel een risico vormen maar zeker ook een kans.
- Het Oosterhamrikkanaal moet nog uitgewerkt worden. Of beoogde programma's en normatieve berekeningen afdoende zijn moet blijken hoewel daar natuurlijk volledig op gestuurd kan worden.
- Effecten tracé tram; met de tram zijn wel afspraken gemaakt over een aantal zaken die stagnerend hebben gewerkt en waarvoor we de kosten bij het trambureau neerleggen. Niet alles is echter op geld te zetten of op dit moment concreet te benoemen. Een voorbeeld is de oversteek van de tram vanaf de Oosterhamrikkade naar het Gasfabriekterrein toe. Dit gaat over een brug en als gevolg daarvan zal het op die plek doodlopende Oosterhamrikkanaal een totaal andere uitstraling krijgen. Dit kan nadelige effecten hebben op de ontwikkeling en verkoopbaarheid planonderdelen die aan deze zone liggen. Dit is en zal een aandachtspunt blijven en waar mogelijk zal de schade zoveel mogelijk in beeld worden gebracht en bespreekbaar worden gemaakt met de initiator van de plannen, het trambureau. Het principe: "de veroorzaker betaalt" staat voorop.
- De kosten die gemaakt zijn voor derden (UMCG, Nijestee) worden verhaald. Strikt genomen is dit een risico omdat niet alles juridisch is afgedekt middels contracten.
- De eventuele komst van het Infoversum is een waardevolle aanvulling voor het Ebbingekwartier. In combinatie met het stadsstrand en het Open Lab Ebbingezijn dit ontwikkelingen die het gebied aantrekkelijk maken, wat ook weer zijn uitwerking zal hebben op de marktpotentie van de toekomstige woningbouw. De grond kan tijdelijk gebruikt worden, mede omdat Nijestee daar ook zijn tijdelijke studenthuisvesting heeft, en de vertraging van de definitieve uitgifte van de locatie is afgedekt. De grond is in erfpacht uitgegeven. Inmiddels is duidelijk dat de gemeente een lening verstrekt voor de ontwikkeling van het Infoversum van € 2,5 miljoen. De lening wordt vanuit andere middelen dan de lopende grondexploitatie gefinancierd. Het risico van het eventueel niet kunnen aflossen van deze lening wordt wel in de herziene grondexploitatie Ciboga opgenomen. Het Infoversum kan uiterlijk tot 2024 blijven.

Enige voortvarendheid om het Infoversum te ontwikkelen is dus noodzakelijk omdat anders de minimale exploitatietermijn van het Infoversum te kort wordt wat weer een risico voor die partij is. Blijven ze langer dan wordt de grond later uitgegeven. Dit heeft een negatief rente-effect. Hier zal op gestuurd moeten worden, dan wel door een aanvullende bijdrage om de rentenadelen te compenseren danwel door het handhaven van de termijnen.

3. Financiën

Stand van de kredieten

Totaal beschikbaar krediet grex per 17-12-2008	93.639.000
Raadsbesluit 17-02-2010, besluitnr. 6b	2.090.000
Raadsbesluit 30-11-2011, kredietverlaging	-9.634.000
Totaal beschikbaar krediet	86.095.000

Stand van de uitgaven

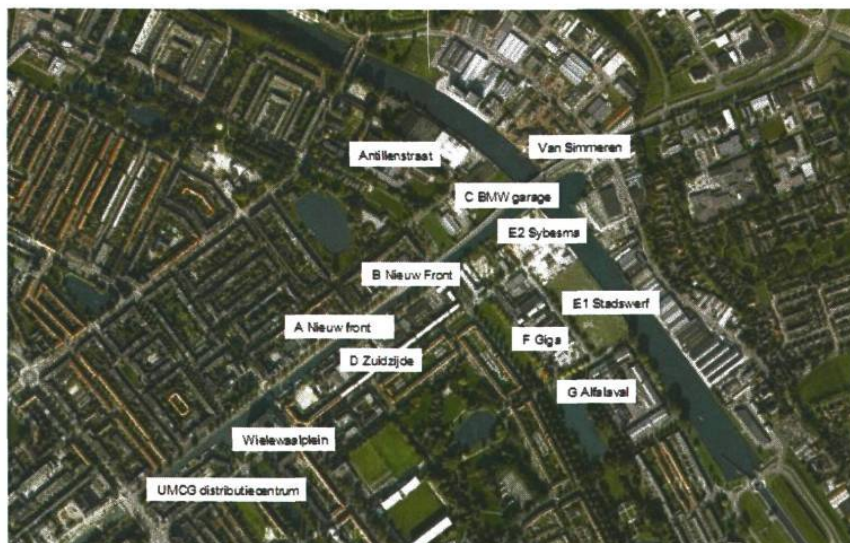
Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	71.982.217
--------------------------------------	------------

Afbeelding: Open Lab Ebbinge

OOSTERHAMRIKTRACE

1. Voortgang

Afbeelding: ontwikkellocaties Oosterhamriktracé

Ten behoeve van het verkrijgen van nieuw elan in de Oosterhamrikzone heeft in het voorjaar van 2012 een projectleiderwisseling plaatsgevonden. Het opzetten van een nieuwe ontwikkelingsstrategie en het duurzaam herstellen van het vertrouwen zijn de belangrijkste opdrachten.

Begin mei heeft een interactieve dag plaatsgevonden waar vrijwel alle belanghebbenden en participanten aan hebben deelgenomen. Deze succesvolle dag krijgt een vervolg wat moet samenkomen in de presentatie van het plan van aanpak voor de ontwikkelingsstrategie van de Oosterhamrikzone die uw raad naar verwachting in september wordt aangeboden.

Met het besluit van uw raad op 20 oktober 2010 waarbij de keuze is gemaakt voor de tramlijn 2-variant, waarbij de tram over het Oosterhamriktracé en de bestaande busbaan over het Van Starckenborghkanaal (i.p.v. de Vinkenstraat) gaat rijden, is een belangrijke nieuw kader vastgesteld voor de Oosterhamrikzone. Dit kader wordt meegenomen in de nieuw op te zetten ontwikkelingsstrategie.

Op gezette tijden communiceren we met direct belanghebbende partijen, zoals Nijestee, Lefier, UMCG, Provincie, RUG en met bewonersvertegenwoordiging van de aan het Oosterhamrikkanaal gelegen wijken en/of buurten. Een participatieplan is in voorbereiding.

Oosterhamriktracé “Nieuw Front” (deelgebieden A en B)

De ontwikkelaars KUUB, Nijhuis & Jurriëns hebben een startmanifestatie georganiseerd voor deelgebied B. Zij gaan hier 20 grondgebonden woningen realiseren met parkeren (via een achteromgang) op eigen erf. Het betreft een CPO. In samenspraak met ontwikkelaars wordt een plan gemaakt voor het bouwrijp maken van de kavels.

Direct naast deelgebied A liggen een aantal particuliere kavels. Deze kavels komen in ontwikkeling. Op de locatie van de voormalige drukkerij van Denderen is een bouwplan ingediend voor jongerenhuisvesting. Daarnaast zijn gesprekken gaande over de ABN-Amro locatie. U ontvangt binnenkort per brief meer informatie.

Oosterhamriktracé Noordzijde BMW-garage (deelgebied C)

We onderzoeken de mogelijkheden om tijdelijke studio's voor jongerenhuisvesting door Nijestee te realiseren (conform manifestatie "Bouwjong"). De projectofferte hiervoor is in voorbereiding.

Wielewaalplein

Het woningbouwcomplex "de Groenling" met winkel en bedrijfsruimte wordt medio 2012 opgeleverd. We werken aan het herinrichtingsplan van het plein. In overleg met bewoners, winkeliers, ontwikkelaar en belegger is al een ontwerp gemaakt. Dit ontwerp wordt in juni voor inspraak vrijgegeven. Uw raad wordt vervolgens geïnformeerd over het ontwerp. Na oplevering van het woningbouwcomplex en in afstemming met de wegwerkzaamheden aan het Wouter van Doeverenplein wordt de start van de uitvoering begin 2013 verwacht.

UMCG Distributiecentrum

De herontwikkeling van het voormalig UMCG-distributiecentrum (een gemeentelijk monument) begint vorm te krijgen. Een bouwplan voor jongerenhuisvesting in combinatie met een aantal grondgebonden woningen is ingediend.

Siebesma (deelgebied E2), voormalig shell-terrein (deelgebied E1) en de deelgebieden D en F

De ontwikkelingsactiviteiten en die van de bouw zijn opgeschort c.q. vertraagd in afwachting van de nieuwe de ontwikkelingsstrategie Oosterhamriktracé.

2. Risico's

Naast de algemene risico's zijn de volgende risico's specifiek van toepassing:

- Ten aanzien van de locatie Van Simmeren speelt nog een aanvullend risico met betrekking tot de kosten van saneren in verband met de asbestverontreiniging.
- Belangrijk risico is de uitgifte van woningbouw en bedrijfsterreinen. Als gevolg van de huidige economische omstandigheden stagneert de marktvraag. De beheersbaarheid hiervan voor de woningbouw is gering. Hoelang dit gaat duren is moeilijk in te schatten, vandaar dat dit een groot risico is.
- Voor zowel bodemsanering als sloopkosten geldt een hoog risico. Voor de sanering weten we dat er vervuiling is maar niet de mate waarin. Voor sloopkosten is een m³-prijs neergezet die kan fluctueren afhankelijk van wel of geen asbest.
- Voor de Oosterhamrikzone geldt het risico van leegstand en verpaupering. Hiervoor wordt een actieplan opgesteld dat onderdeel uitmaakt van de nieuwe ontwikkelingsstrategie.

3. Financiën

De herziene integrale grondexploitatie Oosterhamriktracé 2011 is in januari 2012 door uw raad vastgesteld.

Collegiebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

Stand van de kredieten

Besluit 27-02-2002, nr. 196	1.706.599
Besluit 29-01-2003, nr. 199	1.127.000
Besluit 17-12-2003, nr. 175	175.000
Besluit 17-12-2003, nr. 153	14.700.000
Besluit 31-05-2006, nr. 34	5.461.000
Besluit 28-06-2006, nr. 6g	1.236.000
Besluit 20-06-2007, nr. 12	5.430.000
Besluit 28-05-2008, nr. 6g	179.000
Besluit 26-08-2008, nr. 6h	399.000
Besluit 28-10-2009, nr. 61	46.000
Besluit 29-9-2010, nr. 6c	231.000
Besluit 15-12-2010, nr. 6e	9.275.000
Besluit 30 maart 2011, nr. 7c	102.700
Besluit 25 januari 2012	-/- 519.000
Totaal toegestane kosten van het plan	39.551.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	30.719.119
--------------------------------------	------------

Afbeelding: Impressie Stadswerf, Casanova Hernandez Architecten

10. ZUIDELIJKE RINGWEG

1. Voortgang

In 2009 is met Rijkswaterstaat en de provincie een Bestuurlijke Voorkeursalternatief (BVA) overeengekomen en vertaald in een getekende bestuursovereenkomst met de minister van Verkeer en Waterstaat. De minister heeft in december 2009 een aanvangsbeslissing genomen, waarmee formeel de planstudie is gestart. Voor deze planstudie is een PVA (plan van aanpak) opgesteld en een daarop afgestemde projectorganisatie gevormd. De werkzaamheden voor de planstudie worden net als in de verlengde verkenning in een samenwerking tussen Rijkswaterstaat, provincie en gemeente verricht. Dit plan is eind 2010 door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu vastgesteld.

Eind 2010 is de Kennisgeving gepubliceerd. Hiermee is het voornemen voor het opstellen van een milieueffectrapportage (MER), waarin de effecten voor de omgeving en het milieu beschreven gaan worden, bekend gemaakt. Deze kennisgeving is feitelijk de start van de formele planprocedure om de voorkeursoplossing, die naar voren gekomen is uit de verlengde verkenning Zuidelijke Ringweg Groningen, fase 2 daadwerkelijk uit te werken naar een Tracébesluit in het kader van de Tracéwet. In de kennisgeving staan de aanleiding, het doel, de te onderzoeken oplossing en de daarbij te volgen werkwijze beschreven.

In januari 2011 is gestart met het uitwerken van het Bestuurlijk Voorkeursalternatief (BVA). Deze uitwerking betreft in de eerste plaats het opstellen van een schetsontwerp, vervolgens is een voorlopig ontwerp opgesteld wat 28 oktober 2011 is vastgesteld in de Stuurgroep Aanpak Ring Zuid.

Het projectbureau is vanaf eind 2011 bezig met de uitwerking van het voorlopig ontwerp verder uit te werken naar een definitief ontwerp. Ook werkt men aan de MER, die als onderdeel van het ontwerptractébesluit (OTB) de inspraak in zal gaan. Hierin worden de effecten van de weg duidelijk. Vanwege uitkomsten van verkeersberekeningen is de planning hiervoor inmiddels iets gaan schuiven; het OTB zal nu in december 2012 gereed zijn. Voor het tracébesluit (TB) heeft deze verschuiving vooralsnog geen effect, dat is medio 2013 gereed.

Daarnaast is het projectbureau bezig met het uitwerken van de marktbenadering, de manier waarop de aanbesteding straks geregeld moet worden.

De GGD gaat in opdracht van de gemeente een Gezondheids Effect Screening (GES) maken, waarbij de effecten op de gezondheid van luchtvervuiling, geluidoverlast en externe veiligheid in beeld worden gebracht. Dit moet gereed zijn als het OTB klaar is.

afbeelding: impressie zuidelijke ringweg

2. Risico's

Ten behoeve van deze risicobeheersing zijn de belangrijkste risico's van het project in beeld gebracht, en zijn beheersmaatregelen benoemd. Deze risico's verschuiven gedurende het proces en worden dan ook continue geactualiseerd. De belangrijkste risico's van de planstudiefase zijn hieronder benoemd:

- *Spanning tussen de wensen van de regionale partners in de stuurgroep en de taakstellende kaders van het Bevoegd Gezag (ministerie van I&M)*

Het Rijk is het bevoegde gezag. Besluiten in het kader van de Tracéwetprocedure dienen door het Bevoegd Gezag te worden genomen. De stuurgroep kan dus geen finale besluiten nemen.

- *(Financieel) gat tussen ambitie en taakstellend budget*

Het BVA vertegenwoordigt een overeengekomen ambitieniveau. Ramingen geven aan dat het beschikbare budget voor deze ambitie niet voldoende is. In de bestuursovereenkomst is vastgelegd hoe de ambitie en het beschikbare budget in overeenstemming kunnen worden

Collegiebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

gebracht. Dit betreft achtereenvolgens optimalisatie, fasering, scopewijzigingen en/of additionele, regionale middelen. Alvorens de planuitwerking te starten is het van belang te weten of middels optimalisaties het BVA binnen het beschikbare budget kan worden gebracht. Dit blijkt, met behoud van het ambitieniveau mogelijk.

- *Vertraging door beroepsprocedures*

Bezwaar- en beroepsprocedures kunnen vertraging veroorzaken door de tijd die de Raad van State kan nemen om een uitspraak te doen (maximaal 6 maanden). Vervolgens is er ook een mogelijkheid dat de Raad van State negatief oordeelt.

- *Beïnvloeding door belangengroeperingen*

Belangengroepen kunnen zich onvoldoende gehoord voelen en versterken hun geluid via politiek en/of media. Hierdoor kan één of meerdere van de samenwerkende overheden deze wensen (mogelijk afwijkend van de scope) inbrengen in het project.

3. Financiën

Voor de zuidelijke ringweg is een budget beschikbaar van € 624 miljoen euro (€ 424 mln. RSP gelden, € 200 mln. MIRT gelden). De samenwerkende partijen betalen de kosten van inzet van mensen en middelen ten behoeve van de planfase en realisatie uit dit bovenstaande budget. Voor de kosten van de voorbereiding van het in 2009 gepresenteerde BVA voor de Zuidelijke Ringweg Groningen heeft u op 17 december 2008 (€ 400.000) en 25 november 2009 (€ 500.000) kredieten beschikbaar gesteld, totaal € 900.000. Dit betreft zowel de kosten voor de projectorganisatie als ook interne uren en kosten. Bij deze laatste gaat dan om het beoordelen van de producten van de projectorganisatie, ambtelijke en bestuurlijke advisering, strategische adviezen en proceskosten. Voor de voorbereiding tot en met eind 2010 heeft u op 20 oktober 2010 een krediet van € 500.000 beschikbaar gesteld, waarmee het totaal aan voorbereidingskosten op € 1,4 miljoen euro komt. Het benodigd aantal uren voor beoordeling en advisering bleek in 2010 echter lager dan geprognosticeerd, waardoor er voldoende krediet resteerde voor beoordeling en advisering voor het grootste gedeelte van 2011.

Nu het Plan van Aanpak door het Rijk is vastgesteld, en er duidelijkheid over de projectorganisatie is, zijn er financiële afspraken met het Rijk gemaakt, en heeft een verrekening plaatsgevonden. Daarnaast zijn op basis van het vastgestelde Plan van Aanpak en de projectorganisatie, de intern benodigde uren en kosten voor het beoordelen van de producten van de projectorganisatie en de ambtelijke en bestuurlijke advisering, voor de gehele planstudiefase in beeld gebracht. Voor deze kosten heeft uw raad in januari 2012 een krediet van €250.000 beschikbaar gesteld.

Stand van de kredieten (gemeentelijke plankosten)

Besluit 17-12-2008	400.000
Besluit 25-11-2009	500.000
Besluit 20-10-2010, nr. 6g	500.000
Besluit 25-01-2012	250.000
Totale toegestane kosten	1.650.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	1.628.313
--------------------------------------	-----------

REGIOTRAM

afbeelding: tracé lijn 1 en 2

1. Voortgang

Besluitvorming

B&W heeft op 26 april 2012 de aanbestedingsdocumenten vastgesteld, nadat deze eerder in raadscommissie en raad aan de orde waren gekomen. Met die vaststelling startte de Eigenlijke Dialoofase. Daarnaast is de actualisatie van de businesscase vastgesteld en is de plafondprijs herzien (en vastgesteld op € 452,5 miljoen).

Het bestemmingsplan voor tracédelen I en II is nog niet aan de raad ter vaststelling aangeboden, omdat de consequenties van de afspraken met de RUG nog moeten worden verwerkt. Het bestemmingsplan voor tracédelen III en IV gaat voor de zomer in procedure.

Aanbesteding

De Eigenlijke Dialoofase loopt door tot 27 juli 2012, waarna uiterlijk op 30 juli 2012 de uitnodiging tot inschrijving verstuurd kan worden. Volgens de huidige planning dienen de deelnemende gegadigden op 17 september van dit jaar hun bieding in en kan het besluit tot gunning in de B&W-vergadering van 30 oktober en vervolgens in de Raadsvergadering van november 2012 worden genomen. De uitvoering van het werk start dan in de loop van 2013, waarna de tramlijnen 1 en 2 in de zomer van 2016 in gebruik kunnen worden genomen. Tijdens de Eigenlijke Dialoofase is het nog mogelijk de aanbestedingsdocumenten op technische punten aan te passen als dit noodzakelijk is.

Voor de uitnodiging tot inschrijving (30 juli 2012) wordt de businesscase opnieuw geactualiseerd en dan wordt de plafondprijs als nodig nog beperkt bijgesteld. In deze actualisatie voor 30 juli 2012 wordt ook het financiële gevolg van de aanpassing van het Referentieontwerp Hoofdstation verwerkt. De definitieve afspraken over de hoogte en het prijspeil van de initiële bijdrage aan Tramlijn 1 krijgen hierin ook een plek. Wij gaan in het raadsvoorstel van 13 oktober 2010 uit van € 50 miljoen prijspeil 2014. De provincie gaat uit van € 42 miljoen prijspeil 2008. In de business case is vooralsnog uitgegaan van € 42 miljoen voor zowel gemeente als provincie. Wij streven naar definitieve besluitvorming hierover voorafgaand aan het oprichten van de Gemeenschappelijke Regeling. Dat geldt ook voor de nadere uitwerking van de afspraken tussen gemeente en provincie over de risicoverdeling tussen de opdrachtgevers. Hier wordt de komende periode nog verder aan gewerkt.

Voor de volledigheid verwijzen we naar de diverse brieven die we de voorbije periode over de diverse tramonderwerpen aan u hebben gestuurd. Deze brieven lichtten bijvoorbeeld de aanbestedingsdocumenten toe en gaven een schriftelijke reactie op door u in commissies gestelde vragen. Daarnaast hebben we u ook geïnformeerd over een aantal specifieke onderwerpen als social return/ buspersoneel en over de afspraken met de RUG.

2. Risico's

Risicoanalyses

Het project RegioTram heeft diverse risicoanalyses uitgevoerd en laten uitvoeren en stuurt actief op het beheersen van de geconstateerde risico's. De uitkomsten zijn verwerkt en meegenomen in de besluitvorming over het project RegioTram.

In de afspraken tussen de Gemeente Groningen en de Provincie Groningen uit september 2010 is vastgelegd dat voor de twee onderstaande posten nog dekking dient te worden gevonden:

1. in het budget voor de eerste twee lijnen van de RegioTram was rekening gehouden met ingeboekte marktvoordelen (€ 25 mln.) en Regiovisiemiddelen (€ 5 mln.). Deze mogelijkheid doet zich nog steeds voor (bij een gunstige aanbesteding), maar inmiddels wordt in de plafondprijs geen rekening gehouden met de marktvoordelen van € 25 miljoen. Wanneer deze bijdragen niet vrijkomen, moet hier alternatieve dekking voor komen;
2. de inpassing van tram en spoor in het stationsgebied vraagt niet alleen technisch-infrastructurele investeringen, maar ook investeringen die uit hoofde van de functie van vervoersknooppunt nodig zijn. Deze (niet binnen de scope van de RegioTram vallende) additionele investeringen zijn geraamd op maximaal € 20 mln.

Het maximale bedrag voor deze twee posten bedraagt € 50 mln. Voor de dekking van dit bedrag zijn de volgende bronnen beschikbaar:

1. € 30 mln. RSP-middelen voor het stationsgebied (de resterende RSP-middelen voor het stationsgebied van € 163 mln. worden ingezet voor de overcommitting van het RSP);
2. bijdragen van de markt (aanbestedingsvoordelen) en regio.

Wanneer de som van de hierboven genoemde bronnen minder is dan het bedrag wat benodigd is voor de hiervoor genoemde investeringen onder 1 en 2 (met een maximum van € 50 mln.), is met de provincie afgesproken de volgende financieringsbronnen aan te wenden (in volgorde):

- a. externe subsidiebronnen;
  - b. een bijdrage van gemeente en provincie in de verhouding 50/50.
- De bijdrage van de gemeente bedraagt in het uiterste geval maximaal € 10 mln.

Wanneer de som van de RSP-middelen voor het stationsgebied en de bijdragen van markt en regio groter is dan het bedrag wat benodigd is voor de hierboven genoemde investeringen (met een maximum van € 50 mln.) wordt het vrijgevallende bedrag ingezet voor:

- 1. de eventueel door gemeente en provincie, in de eerste vijf exploitatiejaren, te fourneren aanvullende exploitatiemiddelen (als bedoeld in afspraak 3 van de afspraken uit september 2010);
- 2. na aftrek van de eventuele bovengenoemde aanwending zullen (na genoemde 5 jaar) restantmiddelen worden verdeeld over de categorieën:
  - a. een algemene (uitvoerings-)risicobuffer voor generieke restrisico's, onder meer voor mogelijke indexeringsrisico's;
  - b. een buffer voor de specifieke restrisico's;
  - c. een reservering ten behoeve van de dekking van de realisatie van de rest van het RegioRail-concept.

Afbeelding: Artist Impression RegioTram Oostersingel

Juridische risico's

Op grond van de afspraken met de provincie uit september 2010 komen de zogenaamde specifieke risico's tijdens de realisatiefase ten laste van de gemeente. Een en ander betekent dat als zich dan situaties voordoen die leiden tot meerkosten voor het consortium dat als opdrachtnemer fungeert, en welke niet zijn toe te rekenen aan het consortium (bijvoorbeeld door vertraging in de uitvoering ten gevolge van overmachtsituaties) deze meerkosten ten laste van de gemeente zullen komen.

Momenteel worden de afspraken uit september 2010 en februari 2009 tussen de provincie en de gemeente nader uitgewerkt tot overeenkomsten van de gemeenschappelijke regeling.

Exploitatie

Op grond van de huidige aannames schat het project RegioTram dat, rekening houdend met de (positieve) effecten van de tram op de exploitatie van enkele buslijnen, de exploitatie budgettair neutraal kan geschieden. Wel dient te worden onderkend dat een afwijking in de reizigersgroei c.q. een reizigersfluctuatie invloed heeft op de exploitatie. De aannames en uitgangspunten worden in de komende periode constant getoetst en indien nodig geactualiseerd.

Resterende gemeentelijke risico's

De keuze van de aanbestedingsvorm is vooral ingegeven om zoveel mogelijk risico's bij de opdrachtnemer neer te kunnen leggen. Hiervoor zijn situaties benoemd, die leiden tot risico's voor de gemeente, daarbij kan gedacht worden aan situaties als:

- * onvoorziene omstandigheden gedurende de bouw- en realisatiefase. Het kan gaan om zaken waar nu nog geen rekening mee is gehouden, omdat ze nog niet zijn voorzien (een zekere onvolkomenheid in de ramingen). Bijvoorbeeld door extra aanpassingen zoals nadere stedenbouwkundige eisen, aanvullende verkeerskundige aanpassingen of extra weg- en/of rioleringswerkzaamheden. Op grond van de afspraken met de provincie uit september 2010 zullen deze moeten worden opgevangen via versoberingen;
- * tegenvallers zoals een hogere nadeelcompensatie dan verwacht. Ook hiervoor is afgesproken dit op te vangen via versoberingen;
- * (bouw) planningsrisico's.

3. Financiën

Investing

De kosten van de RegioTram vallen uiteen in de investering en de exploitatie. De investeringsraming sloot in de eerste kostenraming uit 2008 op € 299 miljoen, op prijspeil 2008. Dat komt overeen met een deterministische raming € 307,7 miljoen op prijspeil 2010. Daarmee blijven de investeringskosten binnen het beschikbare budget. Ook de geactualiseerde kostenraming ad € 296,9 miljoen o.b.v. het vastgestelde voorlopig ontwerp van de tracédelen 3 en 4 en de nadere uitwerkingen van de tracédelen 1 en 2, blijft binnen het beschikbare investeringsbudget. De raming is nog niet op alle punten aangepast. Over onder andere het Hoofdstation, compensatie betaald parkeerplaatsen, Kardinges en Brugbediening moeten nog besluiten vallen met mogelijk financiële gevolgen.

De exploitatie van de RegioTram is opgebouwd uit verschillende onderdelen. Gehanteerd uitgangspunt voor de invoering van de RegioTram is dat dit niet mag leiden tot hogere exploitatiekosten voor de overheden. De exploitatie is sluitend.

Vorbereidingskosten

Over de dekking van de voorbereidingskosten ten behoeve van de projectorganisatie RegioTram zijn eind 2007 in het Portefeuillehouderoverleg van de Regio Groningen-Assen en de Stuurgroep RegioTram nadere afspraken gemaakt. Afgesproken is dat de partijen elk 1/3 deel van de kosten dragen.

Collegebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

Van de totale voorbereidingskosten is het volgende overzicht te geven:

Vorbereidingskosten		
	Totaal	Aandeel gemeente
Fase 1	5.345.000	1.782.000
Fase 2 (tot 1 juli 2010)	8.170.000	2.440.000 ¹
Fase 3 en 4 (tot dec. 2012)	18.180.000	6.060.000
Totaal	31.695.000	10.282.000

Fase 3 en 4 staat in het teken van (het starten van) de aanbestedingsfase. Deze periode is gestart na 1 juli 2010 en loopt tot december 2012. Voor deze periode is € 18.180.000,-- begroot, het gemeentelijk aandeel (1/3 deel) bedraagt € 6.060.000,--.

Naast de kosten voor het projectbureau zijn er kosten voor de inzet van personele capaciteit binnen de ambtelijke diensten. Deze hangen samen met het borgen van de gemeentelijke belangen, bestuurlijke advisering en control. De gemaakte kosten hiervoor bedragen per 30 april 2012 € 1.450.000,- en vormen een onderdeel van de totale planvoorbereidingskrediet (zie onder).

Abbeelding: Artist impression RegioTram op de Grote Markt

Dekking

De dekking van de aanlegkosten van de twee tramlijnen maakt onderdeel uit van het bredere pakket van (oorspronkelijk) € 702 miljoen aan investeringen in het regionale openbaar vervoer tot 2020: het Raamwerk RegioRail. Over de dekking van dit totale investeringspakket, waar de RegioTram onderdeel van uitmaakt, zijn met de provincie Groningen afspraken gemaakt. De gemeente draagt hierin € 89 miljoen bij aan de dekking. Daarnaast was er sprake van een tekort op de businesscase van € 17,4 miljoen. Hierover zijn in augustus 2010 afspraken gemaakt met de provincie, wat erin heeft geresulteerd dat de gemeente € 11,6 miljoen van het tekort dekt. Tenslotte is rekening gehouden met enkele investeringen buiten de directe scope van het project RegioTram. Deze investeringen zijn noodzakelijk voor een goede inpassing van de tram in de stad, en zijn geraamd op ca. € 2,5

¹ Tevens is € 850.000,-- gedekt uit vrijval fase 1

Collegebrief - Sleutelprojectenrapportage januari tm april 2012

miljoen. Hiermee komt de totale gemeentelijke bijdrage aan de dekkingsmiddelen op € 103,1 miljoen.

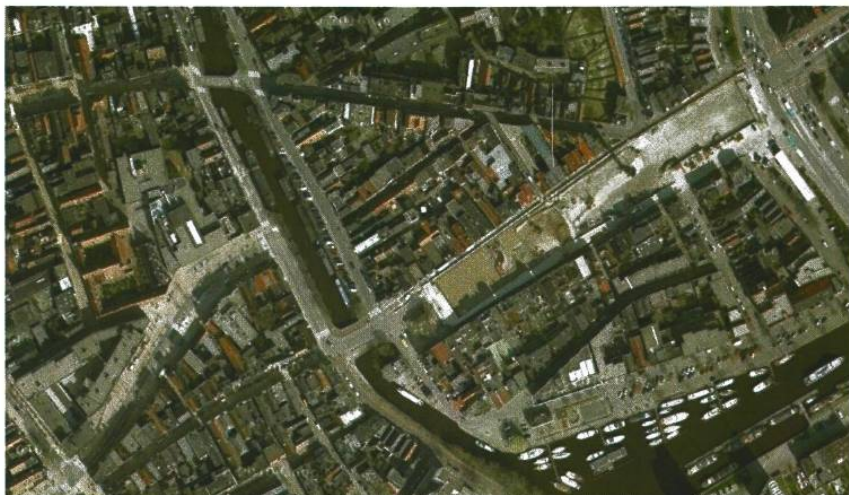
Stand van de kredieten

Raadsbesluit 27 april 2005, nr. 6H	€ 320.000
Raadsbesluit 21 februari 2007	€ 3.000.000
Raadsbesluit 17 juni 2009, nr. 6f, planvoorbereidingskrediet lijn 1	€ 1.956.000
Raadsbesluit 17 juni 2009, nr. 6f, voorfinancieringskrediet lijn 2	€ 484.000
Raadsbesluit 17 februari 2010, nr. 6j, verwervingskrediet	€ 4.440.000
Raadsbesluit 23 juni 2010, nr. 6k, planvoorbereidingskrediet fase 3	€ 2.484.000
Raadsbesluit 25 januari 2012, nr. 6h	€ 3.580.000
Totaal beschikbaar krediet	€ 16.264.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	€ 10.440.000
--------------------------------------	--------------

DAMSTERDIEP PARKEERGARAGE

1. Voortgang

Op 10 december 2011 is de garage in gebruik genomen. Vooralsnog alleen de -1 vloer met ruim 200 parkeerplaatsen. Tegelijkertijd is de noordzijde van het Damsterdiep vanaf het kruispunt met de Petrus Campersingel opengesteld voor het inkomende autoverkeer. Ook de Nieuweweg is weer autotoegankelijk vanaf het Damsterdiep. Deze maatregelen hebben na een jarenlange stremming een ingrijpende verbetering van de bereikbaarheid tot gevolg. Het nieuwe beeld van het Damsterdiep wordt ook steeds duidelijker doordat na de afwerking van het plein en de bestrating van de trottoirs, nu met het verwijderen van de steigers ook de gevels van het kantoorgebouw meer in het zicht komen.

Afbeelding: Damsterplein met herplaatste knotlindes

We hebben beroep aangetekend tegen het tussenvonnissen van de Raad van Arbitrage voor de Bouw dat de gemeente Groningen in het ongelijk stelde in het geschil met bouwbedrijf Strukton. U bent daarover door ons in de raadscommissie B&V mondeling geïnformeerd en per brief van 21 april 2011 (RO 11.2592283).

Inmiddels is het vonnis over deze kwestie bekend. De Raad van Arbitrage heeft ons, op enkele nuanceringen na, in het ongelijk gesteld zijn. Weliswaar zijn ook enkele ingebrachte bezwaren gehonoreerd, maar die hebben niet geleid tot een wijziging van het oorspronkelijke vonnis. Geen uitspraak wordt gedaan over de financiële schade die daarmee annex is. Daarover vinden in het vervolgtraject de gesprekken met de aannemer plaats. Daaruit moet een vergelijk komen. Zo niet, dan komt de Raad van Arbitrage weer in beeld.

2. Risico's

Uitvoeringsrisico's

- Bij de afwerking van de garage is vastgesteld dat de -2 vloer nog water doorlaat. Deze wordt bestreden met een injectiemethode ter plaatse van de aansluiting van de vloer op de damwanden. De extra kosten hiervoor bedragen minimaal 800.000 euro. Hierover is discussie met de aannemer over de aansprakelijkheid: oorzaak in ontwerp of in uitvoering? Dit brengt een overeenkomstig financieel risico met zich mee. We hebben onder protest een aanbetaling verricht voor deze werkzaamheden om stilleggen te voorkomen. We hebben TNO een onderzoek laten verrichten naar de oorzaken. Dit rapport wordt door externe adviseurs van beide partijen beoordeeld. Een gezamenlijk aan te wijzen derde zal dan het eindoordeel vellen. Deze discussie valt daarmee buiten het bovenvermelde vonnis van de Raad van Arbitrage.
- We gaan er vanuit dat het Damsterdiep eind dit jaar ook aan de zuidzijde voor het gemotoriseerde verkeer, waaronder de bus, weer toegankelijk is. De planning van Nijestee van de afbouw van het kantoor is daarop ook gericht. Als hierbij tegenslagen optreden, zal ook de openstelling van de zuidelijke route later plaats vinden.

Financiële risico's

Tegen het tussenvonnissen van de Raad van Arbitrage over de vertraging in 2008, hebben we beroep aangetekend. In dat verband heeft de aannemer een schadeclaim van € 3,4 mln ingediend. Over de verantwoordelijkheid is inmiddels een uitspraak gedaan door de Raad van Arbitrage. Over de omvang van de schade gaan we in gesprek met de aannemer.

We hebben nog steeds een verschil van mening over de lekkage. Tot dusver is daarvoor zeker € 0,7 mln voor rekening van de aannemer gekomen. Over de aansprakelijkheid moet een geschillencommissie nog uitspraak doen.

De oorspronkelijke claim van € 3,4 mln euro, de lekkage, de rentekosten over de claims en mogelijke aanvullende claims schatten we veiligheidshalve in op totaal € 6 mln. In de gemeenterekening 2011 is in de paragraaf weerstandsvermogen een bedrag van 6 mln opgenomen voor het "juridisch geschil verdragingskosten bouw parkeergarage Damsterdiep". De kans van optreden is ingeschat op 50%. Nu dit risico zich feitelijk voordoet moet in 2012 dekking worden gevonden voor de kosten. Opgemerkt moet worden dat de reserve grondzaken en de reserve parkeren ontoereikend zijn om deze kosten te kunnen dekken. De feitelijke kosten zijn op dit moment nog onzeker. Als de feitelijke kosten bekend zijn moet daarom een definitief dekkingsvoorstel worden geformuleerd.

3. Financiën

GRONDEXPLOITATIE DAMSTERDIEP

Stand van de kredieten

Raadsbesluit 20 september 2004, nr. 96	600.000
Raadsbesluit 25 april 2007, nr. 9	8.008.000
Raadsbesluit 20 juni 2007, nr. 34	400.000
Raadsbesluit 26 september 2007, nr. 53	395.850
Raadsbesluit 23 juni 2010, nr. 8a	2.770.000
Raadsbesluit 28 maart 2012, nr. 8d	1.498.317
Totaal toegestane kosten van het plan	13.672.167

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	10.460.197
--------------------------------------	------------

BOUWEXPLOITATIE PARKEERGARAGE

Stand van de kredieten

Besluit 25-05-2005, nr. 29, planvoorbereidingskrediet	2.200.000
Besluit 25-04-2007, nr. 9, uitvoeringskrediet parkeergarage	32.397.000
Besluit 17-11-2010, nr. 7b, uitvoeringskrediet parkeergarage	1.900.000
Besluit 28-03-2012, nr. ..., uitvoeringskrediet parkeergarage	284.954
Totale toegestane kosten van het plan	36.781.954

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 30 april 2012	35.955.578
--------------------------------------	------------

Afbeelding: kantoor Nijestee in aanbouw gezien vanuit Steentilstraat

Collegedebrief - Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie

Bestuursdienst
Afdeling Beleid en Programmering
Steller Marcel Moerman
Onderwerp Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie
2012-2015; voortgang voorjaar 2012

Bezoekadres
Waaistraat 1

Postadres
Postbus 20001
9700 PB Groningen

In uw antwoord
graag datum en
kenmerk vermelden

Wij zijn met het
openbaar vervoer
bereikbaar,
buslijnen
1, 2, 3, 5, 6, 11, 13, 16

Informatie over
vertrektijden krijgt u
via telefoon 0900-92 92

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 81 55

Bijlage(n) -

Ons kenmerk RO12.3102627

Datum 2 1 JUN 2012

Uw brief van -

Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

Het Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie (MUST) is een voortschrijdend, jaarlijks te actualiseren integraal uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen voor een periode van 4 jaar. Het gaat daarbij om het realiseren van de doelen van de structuurvisie. In deze MUST-brief informeren wij u over de voortgang die sinds de MUST-brief 2012-2015 van december 2011 is geboekt.

1 INLEIDING

Ook in tijden van recessie blijft de Regio Groningen-Assen een regio die groeit. Zij het langzamer dan verwacht. Niet voor niets is de regio door het Rijk aangewezen als stedelijke regio met topsectoren. Telkens weer blijkt dat de regio het goed doet, of het nu gaat om wonen, om de ontwikkeling van werkgelegenheid of om het versterken van ruimtelijke kwaliteit. De inspanningen om het beste woon-werklandschap van Nederland te worden, leveren onmiskenbaar resultaat op. Stad en regio staan er goed op en zullen in de toekomst alleen nog maar belangrijker worden.

Maar de recessie is niet aan onze regio en stad voorbij gegaan. De gevolgen van de crisis zijn nog steeds voelbaar. In de vorige MUST-brief van 23 december 2011 hebben wij u gemeld, dat we enerzijds kansen moeten creëren en pakken en anderzijds de gevolgen van de crisis moeten beteugelen. Dit doen we door plannen aan te passen en te experimenteren met mogelijkheden van flexibiliteit, kleinschaliger plannen, tijdelijk gebruik en andere vormen van financiering. Samenwerking met andere partijen is daarbij essentieel; in gezamenlijkheid bereiken we het meest met de beschikbare middelen. Het schrappen van plannen om te komen tot meer focus en samenhang doen we dan ook in regionaal verband. In deze MUST-brief informeren wij u over de voortgang die dit voorjaar op de verschillende terreinen is geboekt. De volgende drie stappen vormen hierbij het vertrekpunt:

1. De analyse in regioverband van de marktvrage naar woningen, kantoren en bedrijventerreinen;
2. kritische herwaardering van grond en grondexploitaties, en
3. bijstelling van programma's op de kansrijke ontwikkellocaties, waarbij we meer marktgericht, flexibel en in samenwerking met potentiële gebruikers aan de stad werken.

Bestuursdienst

Volgvel 1

1.1 Regionale marktanalyse woningbouw

Tot nu toe gingen we in de regio Groningen-Assen uit van een productie van 58.000 woningen tot 2030, oftewel 2.900 woningen per jaar. De stad zou daarvan 1.150 woningen per jaar voor haar rekening nemen. Dit komt overeen met 21.850 woningen over de gehele periode tot 2030. Voor diezelfde periode stonden er 22.700 in onze eigen meerjarenplanning.

In april heeft uw raad ingestemd met de “Woningbouwafspraken Regio Groningen-Assen (RO12.3000918)”. Daarin geven we aan dat, vanwege de crisis, deze volumes in het woningbouwprogramma niet haalbaar zijn. In regionaal verband zijn daarom voorstellen gedaan om het woningbouwprogramma fors te beperken. Voor de regio als geheel gaan we niet langer uit van 2.900, maar van 1.000 – 1.500 woningen per jaar. Afhankelijk van de inschatting van het marktperspectief is in de regionale afspraken per gemeente een keuze gemaakt voor het minimale scenario (1.000 woningen per jaar voor de gehele regio) of een laag scenario (1.500 woningen). Hierbij geldt dat gekozen is voor een afstemmingshorizon tot 2020.

Naast deze kwantitatieve beperking van het programma richten stad en regio zich ook op kwalitatieve versterking van het programma en op het dienen van regionale kwaliteitspijlers. Vanwege het relatief sterke marktperspectief is voor de stad gekozen voor het lage scenario. Dit komt neer op een bijstelling van de woningproductie van 1.150 naar bijna 600 woningen per jaar. Daarbij komt dat jongerenhuisvesting in de stad buiten de regionale afstemming is gelaten. Het aantal van 600 woningen is overigens geen maximum. Mochten we de komende jaren meer woningen opleveren dan past dat binnen de regionale afspraken. En die vrijheid hebben we ook nodig, want ver vooruit kijken is lastig. Nu is het crisis, maar we weten niet hoe het over een paar jaar is. Voorzichtigheid in het schrappen van plannen is derhalve geboden, waarbij het creëren van schaarste - zodat de overgebleven plannen betere kansen krijgen - het uitgangspunt is. We kijken daarbij naar waar de meeste kansen liggen qua markt vraag, woningtypologie en woonmilieus. Er is vorig jaar een uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de aanwezige woonmilieus in de stad en de mate van ‘match en mismatch’ van deze woonmilieus op de Groninger woningmarkt. Hieruit bleek dat de komende jaren vooral de woonmilieus “Samen in de Stad” en “Ruim en Buiten” kansrijk zijn.

Het nieuwe regionale scenario met 600 woningen per jaar voor Stad betekent dat we tot 2030 ten opzichte van de meerjarenplanning zoals opgenomen in de vorige MUST-brief in december 2011 grofweg 11.400 woningen moeten schrappen. In de afgelopen maanden is door de veranderende marktomstandigheden al flink in de plannen geschrapt en getemporeerd. Zo was het schrappen van 3.500 woningen in Meerstad en het verdisconteren hiervan in de grondexploitatie een eerste forse stap in het naar beneden bijstellen van de planning. Daarnaast gaan we er vanuit dat de oorspronkelijke planning van De Held 3 gezien de huidige situatie niet wordt gehaald en er in de periode tot 2020 veel minder woningen gebouwd zullen worden dan was voorzien (-1200). Na aftrek daarvan en na aftrek van de geplande jongerenhuisvesting is het verwachte overschot ten opzichte van de huidige plannen (hard en zacht) in de periode tot 2020 ongeveer 1.600 woningen (zie de afbeeldingen op de volgende pagina).

Collegedebat - Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie

Volgvel 2

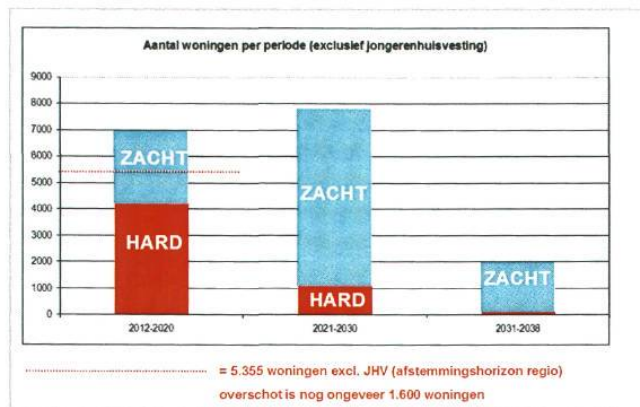

Fig. 1: aantal woningen per periode (exclusief Jongerenhuisvesting)

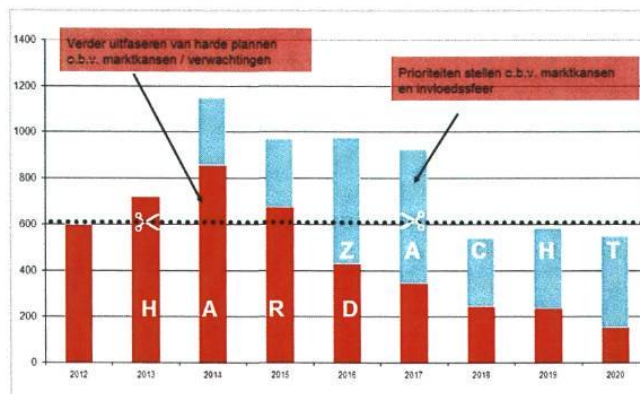

Fig. 2 woningen per jaar periode 2012-2020

Voor het verder prioriteren van de plannen kijken we naar een aantal criteria. Dit zijn marktkansen (locaties, programma en woonmilieus), de sturingsruimte (harde of zachte plannen, gebaseerd op de planologische status), de relatie met de doelen van het woonbeleid en andere doelen van het collegeprogramma en tot slot de financiële consequenties. Dat kan betekenen aanpassing van het programma op locaties, faseren, en/of schrappen. Wat betreft de harde plannen (waarvoor rechtstreeks bouwrecht in goedgekeurde bestemmingsplannen is vastgelegd) wordt ingezet op het verder uitfaseren op basis van concrete marktkansen en verwachtingen. Dit is uiteraard een proces wat zich de afgelopen maanden, ingegeven door de ontwikkelingen op de woningmarkt, al heeft voltrokken. Waar mogelijk zullen plannen programmatisch worden omgezet naar meer marktconforme producten (binnen de geldende kaders van het bestemmingsplan).

Collegedebat - Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie

Bestuursdienst

Volgvel 3

Voor de zachte plannen (die nog niet zijn omgezet in harde bestemmingsplan capaciteit) geldt de volgende prioritering bij het maken van keuzes:

1. Afmaken van de bestaande stad:
  - afronden wijkvernieuwingswijken (De Velden, Grunobuurt, Indische Buurt, Paddepoel);
  - ruimte blijven bieden voor komende wijkvernieuwing (sloop/samenvoeging en nieuwbouw);
  - nieuwbouw op kansrijke locaties in de stad;
  - kiezen voor de meest kansrijke locaties in de transformatiezones;
2. Inspelen op de behoefte aan buiten wonen: Meerstad en Reitdiep.

We stellen ons daarbij de volgende inhoudelijke keuzes voor:

- Op basis van de huidige woonwensen liggen de grootste kansen bij de woonmilieus 'Samen in de stad' en 'Ruim en buiten'. In dit licht is het zinvol om in te zetten op de transformatie van de Oosterhamrikzone, waarbinnen locaties moeten worden herontwikkeld (bijv. Korrezoom: van appartementen naar grondgebonden) en gefaseerd. Onlangs hebben we hieromtrent de eerste gesprekken met bewoners en (markt)partijen gevoerd. Hier ligt ook een samenhang met de wijkvernieuwing. Verder verwachten we dat ontwikkeling van de AlfaLaval-locatie, de fasering en de programmering moet worden aangepast. In de eind vorig jaar vastgestelde grondexploitatie van de Oosterhamrikzone is al een grondige herziening van de grondexploitatie aangekondigd.
- We overwegen de gemeentelijke ontwikkellocaties aan de Eemskanaalzone voorlopig naar achteren te schuiven.
- Bij de herziening van de grex CiBoGa moeten we het tempo aanpassen.
- We willen de wijkvernieuwing in De Wijert en Selwerd blijven faciliteren.
- In Vinkhuizen moet de Olivijnlocatie (Siersteenlaan) waarschijnlijk worden herontwikkeld (van appartementen naar grondgebonden).
- Gezien de recente ontwikkelingen rond De Held 3 houden we daar voorlopig geen rekening met woningbouw. Daardoor ontstaat er ruimte om Reitdiep af te maken met een geheel eigen programma. Mochten er toch woningen worden gebouwd in de Held 3, dan zal dat ook invloed hebben op de opbrengsten voor Reitdiep.
- Van de woningbouw Engelse Kamp/Helperlinie verwachten we een hoge marktpotentie, maar ook daar houden we rekening met een langere looptijd, lagere woningaantallen en lagere opbrengsten.

Concrete doorvertaling van deze prioritering wordt op korte termijn met de belangrijkste stakeholders besproken. Immers een deel van het woningbouwprogramma ligt op gemeentelijk grondeigendom en een deel niet. Overigens waar het harde plan capaciteit van derden betreft, is schrappen gezien mogelijke planschadeclaims vooralsnog niet aan de orde.

Om de financiële gevolgen van de keuzes op te vangen, hebben we bij de jaarrekening 2011 een voorziening van 13 miljoen euro voor woningbouwlocaties en 2 miljoen euro voor risico's bij projecten met derden getroffen. Bij de herziening van de afzonderlijke grexen komen we hierop terug.

Tot slot blijft het belangrijk dat we ook vanaf de andere kant proberen om de woningmarkt op gang te krijgen. De ondersteuning van potentiële kopers, in de vorm van startersleningen en garantiestellingen, blijft dan ook onverminderd van belang.

Bestuursdienst

Volgvel 4

1.2 Marktanalyse kantoren

Uit de Kantorenvisie 2010-2020 bleek dat het aanbod van nieuwe locaties (500.000 m2 vvo) in de stad (veel) te groot was in relatie tot de verwachte vraag in 10 jaar (100.000 m2 vvo). Om de gevolgen van de crisis binnen deze sector beheersbaar te houden, is gekozen voor de volgende maatregelen: (1) temporisering en verkleining van het nieuwe aanbod, (2) meer aandacht voor het verbeteren van de kwaliteit van het bestaande aanbod (revitalisering Martini Trade Park en kantoren Corpus den Hoorn, plus aanpak leegstand) en (3) vergroting van de marktpotentie van het nieuwe aanbod. Verder is afgesproken de ontwikkelingen in regionaal verband beter op elkaar af te stemmen.

Voor wat betreft de revitalisering van het Martini Trade Park en het kantorengedebied Corpus den Hoorn Zuid hebben we niet op voorhand financiële ruimte. We draaien het daarom om. Als marktpartijen in deze gebieden komen met een concreet plan waarin ze ook zelf investeren, zijn wij bereid te zoeken naar middelen om op onze beurt de openbare ruimte aan te pakken en zo het gebied een nieuwe impuls te geven. Wel zien we voor ons zelf een rol bij het op gang brengen en faciliteren van het proces van revitalisering.

Ook bij de aanpak van leegstaande kantoren kiezen we eenzelfde benadering. Het eerste belang ligt bij de eigenaren zelf, maar wij zien ook dat er een maatschappelijk belang wordt gediend met de aanpak van leegstand door bijv. transformatie en/of het mogelijk maken van tijdelijk gebruik.

Uit de Vastgoedmonitor Gemeente Groningen 2012 die wij u in juli aanbieden blijkt dat over 2011 de situatie op de kantorenmarkt in 2011 is verslechterd. Het aanbod en de leegstand (ruim 10%) zijn toegenomen en de opname is gedaald. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de frictieleegstand (gangbare leegstand in economisch goede periode) 6% is. Desalniettemin vragen de toegenomen leegstand en afgenomen afzet om een verdere focus op revitalisering, herbestemming en creatief maatwerk op pandniveau. Dit geldt des te meer, omdat lokale makelaars aangeven dat er ondanks een overaanbod in de meeste gevallen geen sprake is van een kwalitatief overaanbod.

De problemen rondom leegstand en overaanbod doen zich met name voor in het zuiden van de stad op Corpus den Hoorn (15% leegstand) en in mindere mate het Martini Trade Park. Hoewel de leegstand in de binnenstad ook aan de hoge kant is, is dit wel het gebied met de meeste dynamiek en het gebied dat momenteel het best in de markt ligt. Op het Zernike is daarentegen sprake van geen enkele dynamiek. In het Stationsgebied en op het Europapark gebeurt ook vrij weinig, maar dit zijn gezonde gebieden met weinig leegstand.

Volgvel 5

1.3 Regionale marktanalyse bedrijventerreinen

Recent zijn de resultaten bekend geworden van een marktanalyse door Stec en Bureau Louter van de bedrijventerreinen in de regio Groningen-Assen. Kern van het onderzoek is dat de uitgifte van bedrijventerreinen de afgelopen jaren fors is teruggelopen en dat de prognoses een lagere toekomstige groei van de werkgelegenheid laten zien. De groei die er is, concentreert zich in de stad Groningen en (beperkt) in Assen en doet zich met name voor in de sectoren: kennisintensieve diensten, zorg/onderwijs en non-profitsector (groot deel ook zzp). Het gevolg is dat de toekomstige vraag naar bedrijventerreinen in zowel regio als Stad in de toekomst op een structureel lager niveau liggen. Voor de Stad Groningen varieert de verwachte vraag naar bedrijventerreinen tussen de 81 en 97 hectare voor de periode tot 2030. Dit is aanzienlijk minder dan ons aanbod (hard en zacht) van ongeveer 300 hectare. Ook de verwachte vraag naar niet-bedrijventerreinen (ook andere werkfuncties) in Stad ligt lager en wel tussen de 91 en 115 hectare. Daarnaast lijkt het aanbod in kwalitatieve zin niet goed te passen bij de verwachte vraag. Differentiatie (verkleuren) en het maken van keuzes (schrappen en faseren) is nodig. In het raadsvoorstel "Marktanalyse bedrijventerreinen: naar een nieuwe en vraaggerichte strategie", die wij uw raad in juli aanbieden, stellen we de te volgen strategie per bedrijventerrein voor. Een samenvatting is in onderstaande tabel weergegeven.

	Aanbod	In ontwikkeling (actief)	Faseren (passief)	Schrappen
Zernike Science Park	13,6	13,6		
Eemspoort	9,4	9,4		
Roodehaan	27,4	13	14,4	
Westpoort fase 1	69,3	57,3	12	
Westpoort fase 2	75			75
Hoendiep Noord	2	2		
Heldenpark	7			7
Meerstad	90		75,0	15
	293,7	95,3	101,4	97

We zien dat het uitgiftetempo voor Stad in de jaren 2012-2030 zal halveren van 10 hectare naar 5 hectare bedrijventerrein per jaar. Deze verminderde vraag leidt tot een vertraging van het afzettingstempo en daarmee tot afname van de financiële resultaten op de lopende grondexploitaties. Om het verlies, de risico's en de te verwachten financiële consequenties op te vangen hebben we bij de jaarrekening 2011 voor 11 miljoen euro Westpoort fase II (zie tabel 75 hectare) en Meerstad (zie tabel 15 hectare) afgewaardeerd en hebben we een voorziening van 25 miljoen euro getroffen. Deze voorziening is met name voor Westpoort en Roodehaan. In de komende periode wordt gewerkt aan een herziening van de grondexploitaties waarbij in detail de uitkomsten van dit onderzoek, de genomen besluiten daarover en de mogelijke kansen worden verwerkt. Dan pas kunnen de financiële consequenties goed in beeld worden gebracht. Naar verwachting zijn de herzieningen in het najaar van 2012 gereed om ter besluitvorming voorgelegd te worden.

Bestuursdienst

Volgvel 6

2. Herwaardering grond en herziening grote grondexploitaties

Gezien de veranderende marktomstandigheden moeten we kritisch blijven op de waardering van onze nog niet in exploitatie genomen grond (NIEGG) en op de programma's en risico's in met name de grote grondexploitaties. In zijn algemeenheid volgen we bij de NIEGG en de grondexploitaties de volgende lijn. In beginsel zijn de risico's hiervan allemaal in kaart gebracht met de zgn. boxenmethode en deze staan vermeld in Staat P. Daarmee is de bandbreedte van risico's bekend. Wij kiezen er echter voor om pas af te boeken als uit herziening van een exploitatie of herwaardering van de grond blijkt dat dit noodzakelijk is. Zo komen we per exploitatie of locatie tot beargumenteerde keuzes, blijft de hele operatie voor uw raad transparant, terwijl tegelijkertijd de prikkel om te proberen mogelijke verliezen te beperken zo groot mogelijk blijft. Bij de jaarrekening 2011 hebben we reeds voor 11 miljoen euro (75 ha Westpoort fase II en 15 ha Meerstad) afgewaardeerd en hebben we een totale voorziening van 40 miljoen euro getroffen. Deze 40 miljoen euro is verdeeld over een voorziening van 13 miljoen euro voor woningbouwlocaties, 2 miljoen euro voor risico's bij projecten met derden en 25 miljoen euro voor bedrijventerreinen.

3. Andere manieren van gebiedsontwikkeling

Op de ontwikkelingslocaties die we als kansrijk zien, bekijken we of het oorspronkelijke programma en de bestaande stedenbouwkundige visie nog voldoen aan de gewijzigde marktomstandigheden. Zo niet, dan proberen we samen met huidige en toekomstige gebruikers te komen tot een nieuwe ontwikkelstrategie, bijvoorbeeld door middel van een gebiedsconcept. Dit is een andere manier van werken, die niet uitgaat van een financiële of stedenbouwkundige eindbeeldplanning voor een gebied, maar juist ruimte biedt voor flexibiliteit. Zo kunnen we beter inspelen op kansen die zich voordoen. Een interessante op dit thema is de transformatie van "Stad maken" naar "Stad Zijn"¹. De gedachte hierbij is dat het nodig blijft om te investeren in de vernieuwing van steden, ook door overheden, maar dat het op veel gebieden anders moet. Met andere partijen, minder middelen, scherpere keuzes en vooral met een open uitnodiging en meer ruimte voor de initiatiefnemer.

Op het Europapark hebben we inmiddels ervaring opgedaan met deze nieuwe werkwijze en tot nu toe zijn de resultaten positief. Ook op het Gasfabriekterrein gaan we nu op deze manier aan de slag. Daar werken we ook met zgn. tijdelijk gebruik, in dit geval het Open Lab Ebbinge. Bij langlopende en complexe projecten waarbij meerdere programma's zijn betrokken, zoals rondom de Eemskanaalzone, Oosterhamrikzone en Ciboga komt bij de andere manier van gebiedsontwikkeling nog meer kijken. Een hele belangrijke is dat we anders plannen leren maken. Zo moeten we er nadrukkelijk rekening mee houden dat er veel minder nationale en Europese subsidiemogelijkheden zijn voor het stapelen van stenen of infrastructuur. Dat betekent dat we slimmere en/of goedkopere plannen moeten maken. Het betekent ook dat we moeten nadenken over heel andere vormen van financiering. Zo onderzoeken we onder andere de mogelijkheden van projectfinanciering voor grote investeringen. Daarmee kunnen we de rentelasten verlagen. Vooral bij investeringen van tientallen miljoen tellen ook kleine rentever verschillen al fors door.

Maar het gaat niet om wondermiddelen. Andere manieren van gebiedsontwikkeling en andere financieringsvormen zijn geen alternatief voor herprioritering van het programma en sanering van het huidige overaanbod. Eerst moet er meer focus komen. Pas dan weten we zeker dat we deze nieuwe methoden inzetten op de meest kansrijke locaties.

¹ Ontleend aan het essay "stedelijke vernieuwing op uitnodiging" van KEI kenniscentrum stedelijk vernieuwing /NICIS

Collegedebat - Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie

Bestuursdienst

Volgvel 7

4. Programma Verkeer

Een goede bereikbaarheid van onze (binnen)stad is van levensbelang voor het functioneren van de stad en de regio. De voorbereiding op en het in uitvoering brengen van de grote infrastructuurprojecten (Zuidelijke Ringweg, Tram en spoorse projecten) vormen de kern van het programma Verkeer. Essentieel daarbij is dat benodigde omrijroutes en begeleidende maatregelen tijdens de aanleg van de Zuidelijke Ringweg klaar moeten zijn voor het werk in 2015 begint. De aanpak van de Oostelijke Ringweg, inclusief het omhoog brengen van de Noordzeebrug en een voortvarende aanpak van de Sontwegverbinding dragen daaraan bij. Ook het oprichten van de organisatie Groningen Bereikbaar! en de stevige inzet op dynamisch verkeers-management (DVM) spelen hierbij een belangrijke rol.

Naast de inhoudelijke meerwaarde van de grote projecten zelf heeft ook een gedegen financiering onze continue aandacht. In maart 2012 heeft uw raad het meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2012-2015 vastgesteld. In dit programma is de financiering van een fors aantal projecten gewijzigd. Een belangrijke aanleiding daarvoor was het financieel gezond maken van het Parkeerbedrijf. Daartoe was het noodzakelijk voor een aantal investeringsprojecten een andere dekking te zoeken. Met een gewijzigde inzet van RSP en BDU-middelen hebben we een eerste aanzet gegeven om op een financieel verantwoorde wijze dit te doen en tegelijkertijd onze (regionale) ambities op het gebied van met name P+R en DVM te verwezenlijken. Dit was echter een eerste stap, aanvullende keuzes moeten worden gemaakt. In overleg met de provincie zullen de beschikbare regionale RSP en BDU middelen zo strategisch en effectief mogelijk worden ingezet, zodat de bereikbaarheid van stad en regio blijft gewaarborgd.

5. Groen en Blauw

De uitvoering van de Groenstructuurvisie "Groene Pepers" verloopt naar wens. Nieuwe onderwerpen als groencompensatie en groenparticipatie ontwikkelen zich zeer goed. Er ontstaan nieuwe vormen van groengebruik, zoals de inrichting met eetbaar groen en stadslandbouw, die de verduurzaming van de stedelijke ruimte versterken. Het ecologisch groenbeheer is verder geïntensiveerd. De opdracht om de biodiversiteit van de stedelijke ruimte te versterken wordt steeds dringender. Ook hier is er sprake van een toenemend belang van een hoge kwaliteit in het stedelijk groen. Het ontsnipperingsproject is afgerond en daarmee is een unieke prestatie geleverd; de natuur heeft binnen de stad meer bewegingsvrijheid gekregen. De uitwerking van de gebiedsvisies voor de stadsranden gaat minder voorspoedig. Diverse complicaties, waaronder met name de rijksbezuinigingen op het natuurbeleid werken hier sterk vertragend.

Voor water blijven de twee belangrijkste opgaven de verbetering van de waterkwaliteit en de zorg voor voldoende ruimte voor het water. Ook bij de herinrichting van diverse parken geven we invulling aan deze opgaven.

6. Europa

De kenniseconomie is van groot belang voor de ontwikkeling van Stad en regio. Onze bedrijven en kennisinstellingen concurreren immers op basis van kennis en innovatie. Kennisintensieve bedrijven en instellingen bieden bovendien werk aan hoger en middelbaar opgeleiden en via multiplier-effecten ook aan lager opgeleiden. Onze focus ligt daarbij op energie en healthy ageing.

Door het wegvallen van Rijksgeld voor regionaal economisch beleid is een stevige gemeentelijke en provinciale inzet nodig op de gebieden energie en healthy ageing om aan te

Collegedebat - Meerjaren Uitvoeringsprogramma Structuurvisie

Bestuursdienst

Volgvel 8

kunnen haken bij het topsectorenbeleid en het toekomstige EU-beleid. Immers de komende periode ligt de focus bij de EU ook op kennis en innovatie. Daarbij is speciale aandacht voor energiebesparing en duurzame energie. Om echter in aanmerking te komen voor middelen uit de Europese programma's is gemeentelijke cofinanciering een vereiste. Dit vraagt om een forse extra inspanning bovenop het nu beschikbare geld. In de komende meerjarenbegroting zullen we daarvoor ruimte moeten zoeken.

7. Actualisatie Structuurvisie en vervolg

De crisis en de (structurele) gevolgen daarvan leiden – zoals aangegeven - tot keuzes binnen zowel de woningmarkt als kantoren- en bedrijvenlocaties. De inhoudelijke en financiële (grex, NIEGG, risico's) vertaling zal in de tweede helft van 2012 verder inzichtelijk worden gemaakt met de herziening van enkele grondexploitaties. De keuzes en ontwikkelingen leiden ook tot de vraag in hoeverre de Structuurvisie moet worden aangepast. En in het licht van het principe "Stad maken" / "Stad zijn" of het antwoord op de actuele ontwikkelingen wel moet worden gezocht in een document als de Structuurvisie, of dat het vooral gaat om een andere manier van werken. Naar aanleiding van de actualisatie van de Structuurvisie houden we in het najaar een symposium waarin deze en aanverwante vragen aan de orde komen.

Daarnaast geven we in de tweede helft van 2012 invulling aan een tweetal uitwerkingpunten van de nota grondbeleid 2010-2014, namelijk de nota bovenwijkse voorzieningen en de herziening van de grondbankverordening (beleid strategische aankopen). Beide instrumenten ondersteunen de uitvoering van het ruimtelijk beleid. De Wro maakt het mogelijk om kosten te verhalen bij externe partijen voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen. In de nota bovenwijkse voorzieningen zullen wij onder meer aangegeven welke mogelijkheden er zijn voor de gemeente Groningen. De grondbankverordening dateert van 1990. Gezien de lastige omstandigheden en de economische onzekerheden beperken we ons tot een aantal technische aanpassingen in de verordening. Met deze aanpassingen van de verordening willen wij de verordening onder meer afstemmen op het grondbeleid 2010-2014 en het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

De uitkomsten van de najaarsconferentie alsmede nieuwe inzichten en ontwikkelingen bieden wij u in januari 2013 middels de MUST-brief 2013-2016 aan. Gelijktijdig met deze MUST-brief ontvangt u ook de onderling afgestemde meerjarenprogramma's Verkeer, Economische Zaken, Wonen, Leefomgeving, Energie en de stadsdeelprogramma's.

Wij hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Reywinkse

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Bijlage - Bespreekpunten VVD en CU ivm Eemsgolaan

Bespreekpunten VVD & CU m.b.t. brief VWH inzake Eemsgolaan

Op 28 april jl. hebben de Vereniging Wijkopbouw Hoogkerk en buurtbewoners van de Eemsgolaan de raadscommissie een brief geschreven om ons te attenderen op de verkeersonveilige situatie aan de Eemsgolaan en de afwijzing van het College om hier iets aan te doen (dagmail 7 mei).

In de ogen van de fracties van de VVD en ChristenUnie is het onbegrijpelijk dat de bewoners zo lang aan het lijntje zijn gehouden met nul resultaat. In de eerste instantie was het College niet bereid om mee te denken over oplossingen om de hoge snelheid waarmee gereden wordt en de hoge mate van vrachtverkeer in deze wijk - waar veel gezinnen met kinderen wonen - tegen te gaan. Na het bezwaar van een van de bewoners is het College toch bereid gebleken om met de bewoners om de tafel te gaan om over oplossingen na te denken. Na een traject van 1,5 jaar heeft het College echter toch besloten om niets aan de huidige situatie te doen.

In de brief van 21 maart jl. aan de bewoners is uitgelegd waarom er geen enkele maatregel uit het besproken maatregelenpakket wordt uitgevoerd. De reden die gegeven is, is dat de financiële middelen ontbreken. Voor de VVD en ChristenUnie is het onbegrijpelijk dat er bij de buurtbewoners verwachtingen zijn gewekt door met hen in gesprek te gaan en hen mee te laten denken over mogelijke oplossingen, terwijl er vanaf het begin af aan bekend had kunnen zijn dat er geen middelen waren.

Tijdens de raadscommissievergadering Beheer & Verkeer van 17 september 2008 is met betrekking tot 30 km/h-zones door een meerderheid van de raad aangegeven dat een aantal locaties zodanig dient te worden ingericht dat de toegestane snelheid wordt afgedwongen met infrastructurele maatregelen. Hoewel het bij de Eemsgolaan nog niet per definitie om een 30 km/h-zone hoeft te gaan, merken wij op dat dit geen argument kan zijn geweest om geen prioriteit aan het maatregelenpakket te geven dat in samenspraak met de buurtbewoners is opgesteld. Dit beleid was immers al geruime tijd bekend.

Als we nog verder terugduiken in het verleden, hadden de buurtbewoners bij de besluitvorming over de HOV-as aan de Peizerweg al hun twijfels over busbaan aan de Peizerweg. Deze weg is door de busbaan minder goed begaanbaar geworden, waardoor meer mensen ervoor kiezen om via de Eemsgolaan te rijden. De bewoners hadden toen al het vermoeden dat de druk op de wijk Buitenhof hierdoor zou toenemen. Destijds is daarom bij monde van wethouder Schuiling toegezegd dat dit in de gaten gehouden zou worden. Het verzoek vanuit de wijk om iets aan de verkeerssituatie aldaar te doen, is dus niet nieuw.

Bespreek-/vraagpunten aan de overige fracties

1. In de brief aan de bewoners wordt geschreven dat er veel tijd heeft gezeten in het onderzoekwerk met betrekking tot de financiering van het maatregelenpakket dat in samenspraak met de bewoners is opgesteld. Wij zijn wel benieuwd hoeveel kosten er tot dusver gemaakt met effectief gezien nul komma nul resultaat.
2. Op welke wijze vindt u dat het college prioriteit zou moeten geven aan verkeersmaatregelen ten behoeve van de veiligheid van buurtbewoners in het algemeen en specifiek voor deze situatie?

Bijlage - Bespreekpunten VVD en CU ivm Eemsgolaan

3. Wat vindt u van de keuze van het college mede in het kader van het verwachtingsmanagement en burgerparticipatie?
4. Bent u met ons van mening dat er opnieuw met de bewoners gezocht moet worden naar een oplossing dat wil zeggen steunt u onze politieke wens om alsnog (een deel van) het maatregelenpakket uit te voeren?

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Gemeente Groningen
Raadscommissie Beheer en Verkeer
postbus 20001,
9700 PB Groningen

Vereniging Wijkopbouw Hoogkerk (VWH)/ Buurtcie. Buitenhof
p.a. Gerard Poiesz
Eemsgolaan 12
9727 DW Groningen

GRIFFIE
reg.nr. CR12.3085228
ingek. - 4 MEI 2012
class. - 207.515
te beh. door: GR
kopie gez. aan:

Groningen, 28 april 2012,

Betreft: verkeersmaatregelenpakket Eemsgolaan

Geachte raadscommissie, geacht raadslid,

Graag vestig ik uw aandacht op de onveilige verkeerssituatie aan de Eemsgolaan in Groningen. Na 1,5 jaar van constructief overleg tussen gemeente, bewoners, Buurtcommissie Buitenhof, Regiopolitie Groningen en Vereniging Bedrijven Groningen West heeft de gemeente vorige maand besloten geen geld beschikbaar te stellen voor de uitvoering van de benodigde maatregelen, die als uitkomst van het overleg door alle partijen werden verwelkomd. Wij zijn verantwoordigd over de schijn van verwachtingen die de gemeente heeft gewekt en wij vragen hierbij aan de gemeenteraad deze kwestie te agenderen.

Geschiedenis

Op 26 augustus 2010 heeft één van de bewoners van de Eemsgolaan, Geraldine Zieleman, een brief gestuurd aan de gemeente over de onveilige verkeerssituatie aan de Eemsgolaan. In de brief stond ook een oproep om iets aan dit probleem te doen. In een reactie van de gemeente op 6 oktober van dat jaar werd het verzoek afgewezen, met als argument dat er in 2003 al maatregelen waren getroffen. Omdat deze 7 jaar eerder genomen maatregelen ons inziens niet afdoende waren, heeft Geraldine Zieleman op 11 november 2010 een bezwaar ingediend tegen dat besluit. Dit heeft zij gedaan samen met 13 medebewoners. Het bezwaarschrift is bijgevoegd als bijlage.

Onveilige verkeerssituatie

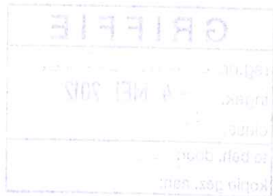
Stelt u zich eens voor: een ouder met twee kinderen die zich in de auto probeert te wurmen terwijl er net een 10 tonner met 60km/u op minder dan een halve meter afstand voorbij dendert. Of zoals laatst bij één van de bewoners gebeurde: tijdens het monteren van een kinderstoel in de auto, reed een passerende auto tegen de deur aan. Gelukkig zonder menselijk letsel, maar het lijkt slechts een kwestie van tijd tot dit wel het geval is. Het wonen aan de Eemsgolaan wordt door de bewoners als zeer onveilig ervaren. Dit heeft een aantal oorzaken:

- de Eemsgolaan is een drukke gebiedsontsluitende weg dwars door een kinderrijke woonwijk
- de Eemsgolaan is een gewone wijkweg qua breedte, waar men met volle snelheid de wijk binnen rijdt of juist accelereert op hoge snelheid met het vooruitzicht van een mooie lange baan
- automobilisten worden bij het binnen rijden van de wijk op geen enkele manier gedwongen hun snelheid te verlagen, als er geen auto's op de weg geparkeerd staan. Het parkeren op de weg is voor de huizen toegestaan, maar als daar (door de bedrijven) maximaal gebruik van wordt gemaakt zorgt dat weer op zijn beurt voor hard rijden, onveiligheid en onoverzichtelijke situaties
- de huizenrij aan de Eemsgolaan is de enige plek in de wijk waar de woonhuizen direct aan de doorgaande weg liggen
- per dag rijden er ongeveer 300 vrachtwagens over de Eemsgolaan (dwz. 9 % van het verkeer op een weekdag, zie tellingen 2011 Eemsgolaan), dit komt doordat er steeds meer grote bedrijven komen aan de Peizerweg en door de steeds verder groeiende bedrijventerreinen ten westen van de stad.
- De grote parkeerplaats voor de bedrijven aan de Eemsgolaan voor 200 auto's staat altijd half leeg. Er ontbreekt een voetpad achterlangs naar de bedrijven. Dit is een belangrijke reden waarom men iedere werkdag het stuk aan de Eemsgolaan voor de huizen helemaal volzet met auto's.

Uitkomst overleg

Na het bezwaarschrift wilde de gemeente plotseling wél het gesprek aangaan met alle partijen. In een

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

eerste overleg, waarop een groot aantal bewoners aanwezig was, werd duidelijk dat de situatie door veel mensen als zeer problematisch werd ervaren. De vertegenwoordiging van de gemeente gaf aan dat er voor ingrijpende maatregelen als een 30-km zone geen draagvlak bestond. Vervolgens is met alle eerder genoemde partijen een haalbaar maatregelenpakket opgesteld, met daarin als belangrijkste maatregelen:

Middengeleider aan het begin van de wijk, andere wegindeling (zie tekening gemeente)
Verbreding van de parkeervakken aan de bewonerszijde van de Eemsgolaan
Parkeren door bedrijven op de Eemsgolaan (deels) verbieden, wandelpad achterlangs aanleggen
Vrachtwagen in plaats van door De Buitenhof, stimuleren om via de Westelijke ringweg en A7 te rijden, door bochtenvergroting

Met de uitvoering van de maatregelen zou volgens gemeentelijke inschatting 35.000 euro gemoeid zijn.

Oproep aan de gemeenteraad

In de laatste brief van 21 maart 2012 van B & W staat dat de gemeente de ervaren problematiek erkent en belangrijk vindt, maar dat zij andere verkeersproblemen meer prioriteit geven. Het verbaast ons dat de gemeente na 1,5 jaar van overleg en uitgebreid kostbaar ambtelijk onderzoek geen geld wil besteden aan de gezamenlijk gewenste maatregelen. We vragen u om B & W opnieuw te laten zoeken naar budget voor het verbeteren van de veiligheid van de Eemsgolaan.

Graag willen wij een persoonlijke toelichting geven op de ontstane situatie, mocht u daar behoefte aan hebben. We kijken uit naar uw reactie.

Met vriendelijke groet,

Namens de bewoners van de Eemsgolaan:

Gerard Poiesz

Ralph Nienhuis

Geraldine Zieleman

Namens Buurtcommissie Buitenhof:

Rutger Noordam (p.o)

Namens Vereniging Wijkopbouw Hoogkerk (VWH):

Ronald Kenter (voorzitter Algemeen Bestuur VWH)

Ab Smit (voorzitter Verkeerscommissie VWH)

Bijlages

1. Bezwaarschrift bewoners Eemsgolaan 11-03-2010
2. Brief B & W: Beëindiging overleg verkeerssituatie Eemsgolaan 21-03-2012
3. Verkeersstellingenrapport gemeente Eemsgolaan, 2011
4. Tekening voorstel nieuwe situatie Eemsgolaan

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

[The body of the page contains extremely faint, illegible text, likely a scanned document or a very low-quality scan of a letter. The text is too light to be transcribed accurately.]

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Burgemeester en wethouders gemeente Groningen
Postbus 30026
9700 RM Groningen

Betreft: bezwaar op uw besluit van 6 oktober 2010

Uw kenmerk: RO 10.2415884

Groningen, 11 november 2010

Geacht college,

In reactie op de brief van dienst ROEZ, afdeling Verkeer en Vervoer, waarin het college besluit om geen maatregelen te treffen tegen de verkeersonveilige situatie bij ons in de straat, leg ik u graag uit wat mijn bezwaren zijn op dit besluit.

Teleurstelling

Allereerst vind ik het jammer dat de afdeling Verkeer en Vervoer alleen voorstelt een verzoek in te dienen bij de politie om de toegestane snelheid te handhaven, met de toevoeging 'dat de politie een eigen overheidsorgaan is, die haar eigen prioriteiten stelt'. Ik voel me daarmee nogal afgescheept. U geeft vooral aan wat er niet kan. Daar waar ik een gemeente had verwacht die verantwoordelijkheid neemt voor onveilige verkeerssituaties en met oplossingen komt. Ik had verwacht dat de gemeente mee zou denken en een visie zou geven op het verbeteren van de verkeersveiligheid. Daarom geef ik graag een aantal suggesties in deze brief en ga ik in op uw argumenten om de huidige situatie te laten voor wat het is.

Contact met politie

U geeft aan een melding te zullen doen bij de politie. Hieruit maak ik op dat u op het moment van schrijven nog geen contact heeft gehad met de politie over deze zaak. Iets wat ik wel verwacht had, afgaand op een telefonisch gesprek dat ik had op vrijdag 24 september met een agent van de politiepost aan de Diamantlaan. Hij gaf aan dat het gebruikelijk is dat de gemeente contact opneemt met de politie als er een klacht is over een verkeersonveilige situatie. Daarnaast gaf hij aan dat het bij de politie bekend is dat er veel te hard gereden wordt op de Eemsgolaan. De agent vertelde bekend te zijn met de problemen en dat er wel eens gecontroleerd werd. Daarbij opmerkend dat dit controleren kennelijk geen effect heeft en het de mensen weinig doet als ze een boete krijgen.

Gemeente erkent de onveilige situatie

Ik trek hieruit de conclusie dat de gemeente zich bewust is van de verkeersonveilige situatie aan de Eemsgolaan en de problematiek erkent, maar er niets aan wil doen. Verder erkent u de ongewenste situatie door de huidige gevaarlijke situatie in uw brief niet te ontkennen, maar alleen te stellen dat maatregelen niet mogelijk zijn vanwege eerdere keuzes, namelijk dat de weg als wijkontsluitingsroute fungeert.

Keuzes uit het verleden

Als een eerdere keuze van de gemeente tot zo'n verkeersonveilige situatie leidt, waarom verschuilt de gemeente zich dan achter die regel en komt ze niet terug op haar eerdere beslissing? Uiteraard realiseer ik me dat dit makkelijker gezegd is dan gedaan. Maar een besluit dat onder zwaar protest is genomen en nog steeds onderwerp is van grote weerstand kan toch worden heroverwogen? Na ca. 10 jaar aanhoudende klachten kan de gemeente toch niet met droge ogen een gebiedsontsluitende weg handhaven dwars door een zeer kinderrijke woonwijk? U schrijft dat na eerdere klachten in 2003 de functie van de route Eemsgolaan / Hunzingolaan als calamiteitenroute niet ter discussie stond. Met klem wil ik benadrukken dat die functie dus wel degelijk ter discussie staat.

DIA

Documentnummer
2458663

INGEK 12 NOV 2010

Afdeling BAR

Medewerker

Afdelingsparaaf

RETOUR DIV

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Argumenten in uw brief

U verwijst in uw brief naar eerdere maatregelen die de gemeente trof vanwege klachten in 2003 over de verkeersveiligheid. Zijn de maatregelen uit 2003 ooit geëvalueerd? U noemt een heg die zeven jaar geleden is gepoot. Wat betreft deze haagbeuken voor het begin van de huizenrij aan de Eemsgolaan: aan de ene kant van de weg is de rij dood. Daarbij geloof ik er niks van dat twee kleine haagjes automobilisten erop wijzen dat dit het begin van een woonwijk is zoals u schrijft. De haagjes hebben geen enkele attentiewaarde maar vallen weg tegen het overige groen. De maatregelen uit 2003 waar u over schrijft zijn volgens ons - bewoners van de Eemsgolaan - dus niet voldoende.

Korte termijn oplossingen

Zowel politie als gemeente erkennen de onveilige situatie. Waarom stelt u dan niet een oplossing voor? Bijvoorbeeld om enkele meters voor Eemsgolaan 36 (het begin van de huizenrij) een middengeleider te plaatsen. Andere delen van de wijk hebben wel een middengeleider, maar het deel waar men de wijk komt binnen scheuren niet. Mijn verzoek is dan ook om op zijn minst alsnog een dergelijke maatregel aan te brengen, ter hoogte van de plek waar nu de haagbeuken staan, vlak voor de bebouwingsgrens. Hierdoor worden automobilisten gedwongen ook aan het begin van Eemsgolaan gas terug te nemen, in plaats van gas bij te geven met het vooruitzicht van een lange rechte weg. Daarnaast vraag ik u te voorzien in een zebrapad ter hoogte van de Oldambtlaan in verband met het regelmatig oversteken van de weg, het liefst gecombineerd met een drempel. De huizenrij aan de Eemsgolaan is de enige plek in de wijk waar de woonhuizen direct aan de doorgaande weg liggen. Een drempel op deze plek zou een aanzienlijke verbetering betekenen. Iets verder waar de Eemsgolaan de busbaan kruist, is ook sprake van een drempel: een zeer noodzakelijke en nuttige maatregel. Als het mogelijk is een drempel aan te brengen op één plek binnen de wijkontsluitingsroute, dan kan het ook op meerdere plekken. Dit in tegenstelling tot uw opmerking dat snelheidsbeperkende maatregelen niet aan de orde zijn gezien de functie van wijkontsluitingsroute. Tot slot van deze rij, kunt u de politie vragen om te zorgen voor structurele snelheidshandhaving.

Lange termijn oplossingen

De meest logische oplossing om de verkeersveiligheid terug te brengen is een aansluiting van de Pelzerweg ter hoogte van de bocht bij de KPN op de Johan van Zwedenlaan. Een alternatief is de busbaan via de Pelzerweg geschikt maken als calamiteitenroute voor het industriegebied Pelzerweg, zodat op de route Eemsgolaan / Hunsingolaan wél maatregelen kunnen worden genomen om het vrachtverkeer tegen te gaan. Het reguliere vrachtverkeer kan dan via de ringweg de stad uit rijden. Misschien een suggestie voor het bestemmingsplan Driehoek Pelzerweg - Zuiderweg dat nog in de ontwerpfase is.

Samenvattend

Ik heb contact gehad met de verkeerscommissie van onze wijk de Buitenhof en uitgelegd dat we speciaal als bewoners van de Eemsgolaan de gemeente om een oplossing gaan vragen. Voor de volledigheid nog een keer de omschrijving van de situatie. Het gaat om te hard rijden en de hoeveelheid vrachtverkeer. Die problematiek zien we alleen maar toenemen met de komst van de Karwei en het voornemen van het opheffen van de afslag Centrum op het Julianaplein. De route Eemsgolaan-Pelzerweg is de ideale sluiproute van en naar de stad. Specifiek het deel van de Eemsgolaan vanaf de nummers 2 t/m 36 is problematisch. Daar komt men met volle snelheid de wijk binnen of accelereert men juist met het vooruitzicht van een mooie lange baan. Daarbij staan de huizen dicht op de weg. Door de week zorgen geparkeerde auto's afkomstig van de nabijgelegen kantoren nog voor enige snelheidsbeperkende invloed. Maar in het weekend is het een racebaan. Tegelijk zorgen de geparkeerde auto's door de week ook weer voor gevaarlijke situaties doordat men extra hard 'even snel er langs wil'. We vragen de gemeente om oplossingen, in het bijzonder om een blijvende en toekomstgerichte oplossing door de functie van gebiedsontsluiting van de Eemsgolaan / Hunsingolaan op te heffen en te verleggen naar een andere route zodat er voor dit deel van de wijk ook gewoon een 30km zone met drempels kan worden ingericht. Dit belang gaat dus verder dan alleen de huishoudens uit ons blok. De bureaus uit ons blok die ik heb kunnen bereiken steunen mij in dit bezwaar, in totaal dertien huishoudens. Zie de

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

handtekeningenlijst in de bijlage.

Tot slot

De brief van uw dienst is zeer correct, maar ik voel mij niet serieus genomen. Stelt u zich eens voor: een ouder met twee kinderen die zich in de auto probeert te wurmen terwijl er net een 10 tonner met 60km/u voorbij dendert. Ik nodig u van harte uit om de situatie samen met mij ter plekke te bekijken en ik zie uit naar uw oplossingen.

Met vriendelijke groet,

Bijlage: handtekeningen bewoners Eemsgolaan

Kopie aan: Raadscommissie Beheer en Verkeer

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken

Afdeling Verkeer en Vervoer

Bezoekadres
Gedempte Zuiderdiep 98

Postadres
Postbus 7081
9701 JB Groningen

Datum 06-10-2010
Informatie
Onderwerp verkeerssituatie Eemsgolaan

Bijlagen 1
Tel. (050) 367 81 11

Kenmerk RO 10.2415884
Fax (050) 367 83 99

Geachte mevrouw

Op 26 augustus 2010 heeft u een melding gedaan over de verkeerssituatie op de Eemsgolaan en u verzoekt maatregelen te treffen tegen het te hard rijden en het vrachtverkeer op deze weg. Met deze brief reageren wij op uw melding.

Inhoudelijke reactie op uw melding

U geeft aan dat er veel verkeer op de Eemsgolaan te hard rijdt. Tevens geeft u dat u graag zou zien dat het vrachtverkeer niet meer door de wijk rijdt, maar over de ring ten behoeve van de leefbaarheid en de verkeersveiligheid. Tot slot laat u weten dat u gesproken heeft met de politie over handhaving.

Door de ontwikkeling van de openbaar vervoer-as Peizerweg is het gedeelte van de Peizerweg ter hoogte van de Kring ingericht als verblijfsgebied (30 km/u) en hiermee is de functie als doorgaande route komen te vervallen. Bij de ontwikkeling van de wijk Buitenhof zijn de Hunsingolaan / Eemsgolaan ingericht als wijkontsluitingsroute (50 km/u) en deze hebben een indirecte koppeling met de aansluiting Hoogkerk/A7.

De Westelijke Ringweg, afslag Koeriersterweg vormt de hoofdontsluiting van het industriegebied Peizerweg. Bij het ontwikkelen van de wijk Buitenhof is er nadrukkelijk rekening mee gehouden dat het industriegebied moet beschikken over een calamiteitenroute. De hoofdstructuur in de Buitenhof, Eemsgolaan / Hunzigolaan, speelt hierop in.

In 2003 zijn er vanuit de wijk Buitenhof klachten over het gebruik van de route en de verkeersonveiligheid binnengekomen. Met de wijkvereniging Buitenhof zijn destijds een aantal maatregelen besproken die de verkeersveiligheid en de herkenbaarheid van de wijk moeten verbeteren. De functie van route is niet ter discussie gesteld.

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Volgvel 1

De maatregelen, die zijn getroffen, zijn:

- de aanleg van oversteekvoorzieningen in de Eemsgolaan ter hoogte van de Marnelaan en een tweede in de Hunsingolaan ter hoogte van de Reiderlandlaan. Bij de oversteekvoorziening gaat het om de aanleg van een middengeleider. De middengeleiders zijn zodanig van vormgeving dat deze alleen met een gematigde snelheid gepasseerd kunnen worden door vrachtverkeer.
- het accentueren van de wijk door het plaatsen van hagen ter hoogte van de bebouwingsgrens.

Het treffen van extra maatregelen om het vrachtverkeer tegen te gaan is niet mogelijk, omdat deze route de calamiteitenroute is voor het industriegebied Peizerweg. Het treffen van snelheidsbeperkende maatregelen in de Eemsgolaan is gezien de functie van de weg als wijkontsluitingsroute niet aan de orde. Voor het handhaven van het harder rijden dan de toegestane snelheid van 50 km/u, kunnen wij bij de politie een verzoek indienen. U heeft reeds een melding bij de politie gedaan. Ook wij zullen dit doen. Wij willen hierbij opmerken dat de politie een eigen overheidsorgaan is, die haar eigen prioriteiten stelt.

Besluit

Uw verzoek om maatregelen te treffen tegen te hard rijden en vrachtverkeer in de Eemsgolaan wijzen wij af. Gezien de functie van de Eemsgolaan, als wijkontsluitingsroute en calamiteitenroute voor het vrachtverkeer, kunnen wij geen extra maatregelen treffen.

Volledigheidshalve: mocht u het niet eens zijn met dit besluit dan geeft de Algemene wet bestuursrecht u de mogelijkheid hiertegen bezwaar te maken. Dat moet dan binnen zes weken na dagtekening van deze brief. Meer informatie hierover vindt u in de bijgesloten folder. Een gemotiveerd bezwaarschrift kunt u sturen aan burgemeester en wethouders, postbus 30026, 9700 RM Groningen.

Contact

Als u over dit onderwerp nog vragen hebt kunt u contact opnemen met mevrouw M. Kuiper van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken (RO/EZ), telefoon 367 81 11.

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Volgvel 2

Mocht u in de toekomst weer een melding hebben over het gebruik of de kwaliteit van de openbare ruimte, dan adviseren wij u contact op te nemen met ons Loket Beheer en Verkeer. Het Loket Beheer en Verkeer is telefonisch, op werkdagen en tijdens kantooruren, bereikbaar op 050 367 89 10 en via internet continu op <https://eloket.groningen.nl/do/portal>. Het Loket stuurt de meldingen intern door en bewaakt een spoedige beantwoording.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,
namens hen,
de algemeen directeur dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken,
namens deze,

C.J. Vissers,
hoofd afdeling Verkeer en Vervoer

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken

Afdeling Verkeer en Vervoer

Bezoekadres
Gedempte Zuiderdiep 98

Postadres
Postbus 7081
9701 JB Groningen

Mevrouw G. Zieleman
Eemsgolaan 32
9727 DW GRONINGEN

Datum	21-03-2012	Bijlage(n)	-	Kenmerk	RO12.3008848
Informatie	E. Pappes	Tel. (050)	367 81 11	Fax (050)	367 83 99
Onderwerp	Besluitvorming verkeerssituatie Eemsgolaan				

Geachte mevrouw Zieleman,

Op 26 augustus 2010 heeft u een melding gedaan over de verkeerssituatie op de Eemsgolaan en u verzoekt maatregelen te treffen tegen het te hard rijden en het vrachtverkeer op deze weg. U heeft bezwaar tegen ons besluit over dit verzoek ingediend. Dit was voor ons aanleiding in gesprek te gaan over de verkeerssituatie en maatregelen te bedenken die de ervaren problematiek op kunnen lossen. Wij concluderen dat wij het gewenste maatregelenpakket niet uitvoeren. In het vervolg van deze brief kunt u lezen waarom.

Dank

Allereerst bedanken wij u voor de inzet die u gepleegd heeft door ons enerzijds op de ervaren problematiek van de verkeerssituatie op de Eemsgolaan te wijzen en anderzijds bij de ontwikkeling van het maatregelenpakket.

Excuses

Daarnaast excuseren wij ons voor de lange doorlooptijd van dit traject. Deze vertraging heeft met name gelegen in de besluitvorming nadat het maatregelenpakket bedacht was. De besluitvorming vroeg veel tijd, omdat voor de benodigde financiering van het maatregelenpakket veel uitzoekwerk verricht is.

Historie

Uw brief van 26 augustus 2010 is op 6 oktober beantwoord. Uw verzoek wijzen wij daar in af. Op 11 november heeft u bezwaar ingediend tegen dit besluit. Het bezwaar is aanleiding geweest om vervolgens met u, uw straatgenoten, de Vereniging Bedrijven Groningen West en de Regiopolitie Groningen, in gesprek te gaan over de verkeerssituatie. Dit heeft op 22 juni 2011 geleid tot een maatregelenpakket. De besluitvorming hierover hebben we op 8 september 2011 opgestart.

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Volgvel 1

Conclusie besluitvorming

Op 13 februari 2012 hebben wij moeten concluderen dat de financiële middelen om het maatregelenpakket te realiseren ontbreken. Dit betekent dat we helaas geen uitvoering aan het maatregelenpakket gaan geven.

Wij kunnen ons goed voorstellen dat deze conclusie u teleurstelt. Wij werken echter continu aan de stad en moeten daarin op sommige momenten keuzes maken welke projecten wij zwaarder vinden wegen dan andere. Dit betekent niet dat wij de ervaren problematiek niet erkennen of niet belangrijk vinden. Het betekent dat wij andere verkeersproblemen op dit moment hogere prioriteit geven om opgelost te worden. Daarvoor vragen wij uw begrip.

Vervolg

Het afgelopen traject is doorlopen naar aanleiding van een bezwaar dat u ingediend heeft. In afwachting van het bedenken van het maatregelenpakket en de besluitvorming daarover is het bezwaar aangehouden. Met deze brief komt een einde aan deze status van het bezwaar. Wij hebben de afdeling Rechtsbescherming gevraagd om contact met u op te nemen over het vervolg van het bezwaarschrift. Een kopie van deze brief hebben wij daarom aan de afdeling Rechtsbescherming verzonden. Daarnaast informeren wij de Regiopolitie Groningen, de Vereniging Bedrijven Groningen West en de Verkeerscommissie Buitenhof.

Contact

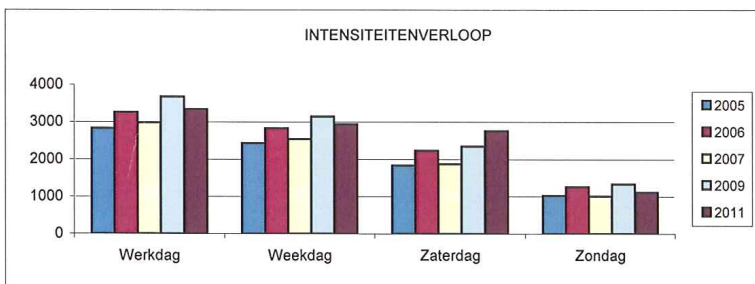
Als u over dit onderwerp nog vragen hebt kunt u contact opnemen met de heer Edwin Papjes van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken (RO/EZ), telefoon 367 81 11.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,
namens hen, concerndirecteur Groningen,
namens deze,

E.J. Schieven,
vakdirecteur Ruimtelijke Ontwikkeling

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

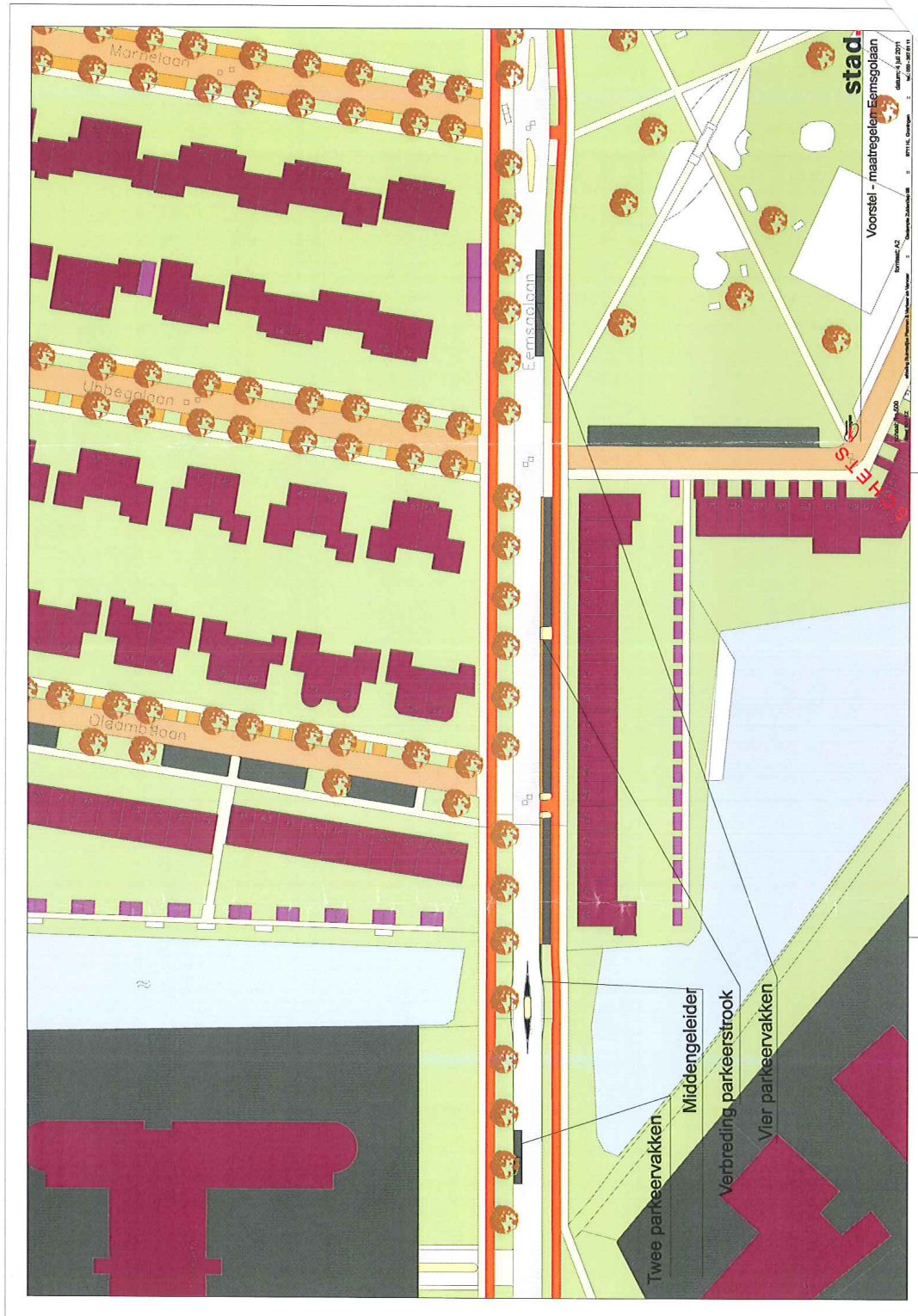
JAARRAPPORTAGE MECHANISCHE TELLINGEN								
Weg:		Eemsgolaan						
Telvak:		Rozenburglaan - Oldambtlaan						
Richting 1:		Rozenburglaan - Oldambtlaan			Telpuntcode:		T150	
Richting 2:		Oldambtlaan - Rozenburglaan			Plaats:			Groningen
Type telpunt:		Slangtelpunt (één week)						
Eemaalintensiteiten								
Jaar	Teldagen	Werkdag		Weekdag		Zaterdag	Zondag	
		aantal	groei	aantal	groei			
2005		2827	-	2428	-	1831	1023	
2006		3259	15%	2826	16%	2231	1254	
2007		2976	-9%	2538	-10%	1871	1012	
2009		3673	23%	3147	24%	2346	1334	
2011		3336	-9%	2935	-7%	2757	1108	
Resultaten 2011								
Dagperiode		Werkdag		Weekdag		Zaterdag	Zondag	
		aantal	percentage	aantal	percentage			
Eemaal (0-24)		3336	100%	2935	100%	2757	1108	
Dag (7-19)		2869	86%	2505	85%	2407	784	
Avond (19-23)		364	11%	329	11%	249	234	
Nacht (23-7)		103	3%	101	3%	101	90	
Richting								
Doorsnede		3336	100%	2935	100%	2757	1108	
Richting 1		1892	57%	1644	56%	1437	613	
Richting 2		1444	43%	1291	44%	1320	495	
Categorie								
Totaal		3336	100%	2935	100%	1933	100%	
Licht verkeer		3035	91%	2685	91%	1810	94%	
Middel-zwaar verkeer		198	6%	167	6%	91	5%	
Zwaar verkeer		103	3%	83	3%	32	2%	
Snelheid								
Limiet		50 km/uur		50 km/uur		50 km/uur		
V-gemiddeld		43,9 km/uur		44,1 km/uur		45,0 km/uur		
V15		37 km/uur		38 km/uur		39 km/uur		
V50		45 km/uur		45 km/uur		46 km/uur		
V85		50 km/uur		50 km/uur		50 km/uur		

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Ingekomen stukken - brief VWH inz eemsgolaan

Bijlage - Bespreekpunten GroenLinks Ecologisch beheer 2011 en planni...

Bespreekpunten GroenLinks collegebrief 'Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012'

Partij van de Dieren en GroenLinks hebben de commissie B&V verzocht de collegebrief 'Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012' en de de eindrapportage 'Onderzoek naar mogelijkheden van benutting van biomassa in de gemeente Groningen' te agenderen.

1. GroenLinks pleit al jaren voor de benutting van biosmassastromen (bij het beheer van de openbare ruimte). In het stuk wordt verondersteld dat de gemeente hier niet ineens toe kan besluiten. Waarom niet? Kan het college dit nader toelichten?
2. Natuurorganisaties gaven vorig jaar in hun brief ook al aan dat zij pleiten voor een oplossing voor het maaibeheer. De huidige stortkosten voor het afvoeren van maaisel zouden kunnen worden verlaagd door gebruik te maken van biovergisting; en daarmee de kosten voor ecologisch beheer. Waarom gebeurt dat nog niet? Is hierover met de organisaties gesproken en zo ja; wat is de uitkomst van dit gesprek geweest?
3. GroenLinks is van mening dat (p.3) braakliggende terreinen veel kansen bieden voor (tijdelijke) natuur en stadslandbouw. Er is tot dusverre geen aanvraag geweest om tijdelijke natuur op een bedrijventerrein aan te leggen. Ook zouden de voor- en nadelen nog worden uitgewerkt. Wat is hiervan de stand van zaken? Ziet het college mogelijkheden om beheerders van braakliggende terreinen hier meer voor motiveren om meer tijdelijke natuur in de stad te creëren? Welke?
4. De gedragscode beheer loopt in 2012 af (p.8). Wij zijn van mening dat we de gedragscode gewoon moeten blijven toepassen, nu de nieuwe natuurwet die het demissionaire kabinet voor ogen had op losse schroeven is komen te staan. Wat vinden de overige fracties hiervan?
5. Het gaat slecht met de bijenstand in Groningen (p.9). Voorlichting en communicatie zijn van belang zodat ook stadgers zelf zorgen voor rijke biodiversiteit (variatie aan bloemen), bijenhotels en geen gif gebruiken. In hoeverre wordt er stadsbeheer mee gewerkt?

Tot slot horen we graag wanneer we de brief rondom het herinrichtingsplan voor Park Selwerd kunnen verwachten.

Namens de GroenLinks-fractie
Kris van der Veen

Bijlage - Bespreekpunten Partij voor de Dieren - ecologisch beheer

Bespreekpunten Partij voor de Dieren

Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012

- Blz. 3: bij “braakliggende terreinen” wordt gesteld dat delen van bedrijventereinen geschikt kunnen worden gemaakt voor natuurvriendelijke gewassen, maar dat de selectie van deze percelen nog niet is afgerond. Wij vragen ons af waarom dat zo is en hoe de situatie nu is.
- Blz. 4: Groningen heeft het jaar 2012 uitgeroepen tot jaar van de bij, omdat het zo slecht met dit dier gaat. Dat is mooi, maar wij vinden het niet consistent om dan toch de maaifrequentie terug te brengen vanwege bezuinigingen, omdat dat juist negatief uitpakt voor de bij.
- Blz. 5: bij “communicatiereeks Gezinsbode over ecologie, groen en water” wordt voorgesteld de communicatiereeks breder in te steken dan alleen ecologische onderwerpen, omdat Groningen de duurzaamste stad van Nederland wil worden. Behalve duurzaam watergebruik, zouden wij ook graag informatie over duurzame voeding willen zien hier en dan met name informatie over de niet- duurzame kanten van het eten van dieren en de gevolgen hiervan voor milieu en natuur.
- Blz. 9: welke factoren worden meegenomen bij de aanbesteding van het beheer van sloten en vijvers?

Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

- blz. 8 en 14: gazongras en sportveldengras kunnen worden aangeboden aan covergisters: wordt hiermee bedoeld op vergisting met mest? De Partij voor de Dieren stemt hier niet in mee, omdat mestvergisting een factor kan zijn in de bestendiging van het huidige veeteeltsysteem met alle problematiek.
- Blz. 18: wat wordt bedoeld met de term overlastbomen?
- Blz. 19: als kappen en herplanten van bomen meer kost dan houtopbrengst oplevert, waarom dan kiezen voor vervroeging oogsttijdstip? Daarnaast is de Partij voor de Dieren van mening dat een bestaande boom een ding op zichzelf is en niet een middel voor het verduurzamen van het groenbeleid, hoe sympathiek wij dat laatste ook vinden.
- Blz. 21 Snelgroeïende bomen planten om daarna te kappen voor biomassa kan aantrekkelijk worden, maar de Partij voor de Dieren wil borgen dat stukken bos – want dat wordt het – alleen in fasen gekapt worden, omwille van de dieren die er in zullen gaan leven.

Collegedebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Bestuursdienst

Afdeling Wijkbeheer
Steller Mark Ronda
Onderwerp Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 8581

Bijlage(n) 1

Ons kenmerk RO12.2917378

Datum **23 FEB 2012**

Uw brief van -

Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

In ons collegeprogramma 2010-2014 "Groningen progressief met energie, stad voor iedereen" neemt ecologie een prominente plek in. Belangrijke doelstelling is het oplossen van knelpunten in de Stedelijke Ecologische structuur. Daarnaast is burgerparticipatie een speerpunt bij het beheer van het groen. De doelstellingen op het gebied van natuur en water hebt u verder vastgelegd in de groenstructuurvisie "Groene Pepers" en het "Groninger water- en rioleringsplan". Afgelopen jaar bent u geïnformeerd over de ontwikkelingen van ecologie en water middels de notitie "Evaluatie ecologisch beheer 2010 en planning 2011". Ook dit jaar willen wij u informeren middels de notitie "Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012".

Evaluatie 2011

Afgelopen jaar is, door de diverse projecten en verdere aanpassingen in het beheer, een bijdrage geleverd aan de ecologische kwaliteit van de stad. Vooral de volgende onderdelen hebben daar aan bijgedragen:

- het vertalen van het doelsoortenbeleid naar beheerplannen;
- de uitvoering van een monitoring van flora en fauna in een aantal gebieden in de Stedelijke Ecologische Structuur;
- diverse projecten ter versterking van de Stedelijke Ecologische Structuur;
- de uitvoering van participatieprojecten;
- afspraken met de waterbeheerders over functiegericht waterbeheer;
- projecten ter informatie en stimulatie van de "eetbare stad";
- de inzet van de stadskudde voor het ecologisch beheer van bermen;
- de uitwerking van een ecologisch herinrichtingsplan voor park Selwerd.

De bezuinigingen hebben ook invloed op het budget voor ecologie. Voor een aantal gebieden betekent dit dat de versterking of het behoud van de ecologische kwaliteit onder druk is komen te staan. Door een zorgvuldige inzet van de beschikbare middelen hebben we getracht de negatieve consequenties voor de stedelijke natuur en de daaraan gerelateerde biodiversiteit zoveel mogelijk te beperken.

Collegiebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Planning 2012

In de nota "Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012" zijn de doelstellingen voor 2012 geconcretiseerd. Het gaat hierbij zowel om projecten als om de verdere aanscherping van het ecologisch beheer. Net als voor 2011 geldt dat het doelsoortenbeleid als leidraad wordt gebruikt. Belangrijke onderdelen uit deze planning zijn onder andere:

- het (her)schrijven van ecologische beheerplannen, afgestemd op het doelsoortenbeleid;
- monitoring van de flora en fauna in de Stedelijke Ecologische Structuur;
- diverse projecten ter versterking van de Stedelijke Ecologische Structuur;
- concretisering van de in 2011 uitgewerkte ecologische verbeteringen voor park Selwerd;
- onderzoek alternatieve bestrijding van de Kaukische Berenklauw door verbod glyfosaat (roundup);
- het stimuleren en coördineren van participatieprojecten;
- onderzoek naar het voorkomen van bijen in de stad en de verbetering van hun leefomgeving in het kader van het jaar van de bij;
- uitvoering van ecologisch beheer met schapen, waarbij de schapen aan het begin van het seizoen tijdens een 10 daagse schapentrektocht (www.schapentrektocht.nl) over de hondsrug van het Bargerveen naar Groningen zullen trekken;
- verlenging van de actie "Meld een ijsvogel".

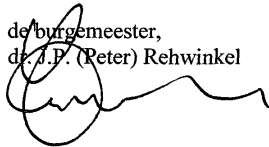
Voor de gehele inhoud van de "Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012" verwijzen wij u naar de bijlage.

Financiën

De kosten van de bovenstaande maatregelen en projecten worden gedekt uit de reguliere onderhoudsbudgetten en het Programma Stadsbeheer 2012.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

BIJLAGE

Evaluatie ecologisch beheer 2011 en planning 2012

De gemeente Groningen heeft een Stedelijke Ecologische Structuur (SES). De SES bestaat uit een aantal gebieden die met elkaar worden verbonden door ecologische verbindingzones. Door verbetering in het ecologisch beheer én (kleinschalige) projecten wordt getracht de ecologische kwaliteit in deze gebieden en verbindingzones te vergroten. Hierbij wordt ingehaakt op het doelsoortenbeleid. Dit beleid geeft aan welke soorten en planten worden nagestreefd in de SES en welke eisen zij stellen aan hun leefomgeving. Op basis daarvan kunnen ecologische maatregelen worden beschreven, die nodig zijn om de natuurlijke omgeving van de doelsoort te realiseren. Doordat het versterken van ecologische gebieden en verbindingzones vaak maatwerk is wordt veelal gebruik gemaakt van gespecialiseerde aannemers en bedrijven.

De bezuiniging raken ook de ecologiegelden. Dit betekent dat in de meeste gebieden de versterking of het behoud van de ecologische kwaliteit onder druk is komen te staan. Door een zorgvuldige inzet van de beschikbare middelen zijn de negatieve consequenties voor de stedelijke natuur en de daaraan gerelateerde biodiversiteit zoveel mogelijk beperkt.

In deze notitie worden de resultaten van het ecologisch beleid en het beheer over 2011 en onze plannen voor dit werkterrein in 2012 concreet toegelicht. Welke projecten hebben we het afgelopen jaar uitgevoerd, met welke projecten gaan we in 2012 aan de slag en hoe ziet het bijbehorende tijdspad eruit? In de evaluatie is in cursief aangegeven hoe deze onderwerpen voor 2011 op de planning stonden. Daaronder is aangegeven wat de bereikte resultaten zijn.

Evaluatie 2011

1. Beleid

Beheerplannen

Voor alle kerngebieden binnen de SES worden de huidige beheerplannen aangepast tot ecologische beheerplannen. Voor een aantal gebieden zal een nieuw beheerplan geschreven moeten worden. Het belangrijkste kader voor deze ecologische plannen is het doelsoortenbeleid. De gegevens over beheer en inrichting die tijdens de monitoring zijn verzameld zijn een belangrijke input voor de beheerplannen. In 2011 wordt voor de Rabenhauptlokatie aan de Hereweg een ecologisch beheerplan geschreven. Voor het Noorderplantsoen worden doelsoorten ingepast in het bestaande beheerplan.

Voor de Rabenhauptlokatie en het Noorderplantsoen zijn de ambities die de doelsoorten stellen aan hun omgeving vertaald naar een beheerplan.

Waterbeleid

Het streven naar een duurzaam stedelijk watersysteem krijgt verder vorm door het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en het verbinden van vijvers onderling. We zullen hierbij gebruik maken van de uitkomsten van de ecoscan/stadswaterscan. Projecten op dit gebied worden met name in Groningen-Zuid en Lewenborg uitgevoerd in 2011.

Voorbeelden van projecten in uitvoering zijn Hendrik de Vries Plantsoen en Groene long Beijum. Lewenborg is voorbereid in 2011 maar zal in 2012 uitgevoerd worden. Daarnaast zijn we samen met waterschap Noorderzijlvest bezig met de voorbereiding van waterstructuurplan Noorddijk fase 2.

Afvalstromen

De oppervlakte ecologisch beheerd grasland en sloten neemt jaarlijks toe en daarmee ook de kosten van afvoer en storten van het maaisel. Om de kosten binnen de perken te houden moet worden onderzocht of er goedkopere alternatieven zijn voor de verwerking van de vrijkomende afvalstromen.

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Daarbij moet worden gekeken wat de technische haalbaarheid van deze plannen is, maar ook de wettelijke mogelijkheden voor hergebruik, compostering of vergisting.

Belangrijkste conclusie uit het onderzoek is dat het maaisel op een duurzamere manier verwerkt kan worden. Of dit ook zal leiden tot een bezuiniging is binnen de kaders van dit onderzoek nog niet te zeggen. Er vinden nog veel ontwikkelingen plaats in de wijze van vergisting van het sloot- en bermmaaisel. Uitgebreidere uitkomsten van het onderzoek worden door de projectgroep biomassa los van deze evaluatie in februari gerapporteerd. Wel is het (kleinschalig) mogelijk om maaisel te gebruiken als stro. Dit kan worden afgezet bij bijvoorbeeld lokale maneges en (zorg)boerderijen. Dit is echter geen structurele bezuiniging omdat de kwaliteit en bruikbaarheid van het hooi afhangt van de weersomstandigheden.

2. Beheer

Bermbeheer

De kwaliteit van het ecologisch bermbeheer staat onder druk door de hoge stortkosten en de geplande bezuinigingen. Dit betekent ook dat een aantal eerder vastgestelde doelstellingen onder druk staan, zoals de ambitie om de biodiversiteit van het stedelijk gebied te versterken door middel van de uitwerking van het doelsoortenbeleid met behulp van meer ecologisch beheer.

Door een zorgvuldige inzet van de beschikbare middelen zullen we trachten de negatieve consequenties voor de stedelijke natuur en de daaraan gerelateerde biodiversiteit zoveel mogelijk te beperken. De volgende maatregelen worden voorgesteld.

- *De berm wordt braak gelegd. Dit betekent dat de berm voor het grootste deel niet meer wordt gemaaid. Alleen langs weg, fiets- of voetpad wordt een strook van een meter gemaaid. Gevolg is dat de berm verruigt, storingssoorten zullen toenemen en op langere termijn zal er opslag van bomen in de berm gaan groeien;*
- *De maaifrequentie terugbrengen. Dit betekent dat bermen in plaats van twee keer, nog maar één keer gemaaid worden. Gevolg is een vertraging in de ecologische ontwikkeling en achteruitgang van de natuurkwaliteit van de berm.*

De bovengenoemde voorstellen in het beheer zijn doorgevoerd. Over de gevolgen hiervan op de graslanden is echter nog niet veel te zeggen. Pas na een aantal jaar zal duidelijk worden wat de consequenties zijn van het terugbrengen van de maaifrequentie van twee keer naar één keer.

Schaapskudde

Het beheer met schapen zal in 2011 worden voortgezet. De start van het schapenseizoen zal eind maart begin april zijn. De schapen blijven tot eind oktober. De resultaten van het vegetatieonderzoek in 2009 en 2010 zullen worden meegenomen in een verdere verbetering van de inzet van de schapen. Overige activiteiten rond de schaapskudde:

- *Net als afgelopen jaar kunnen scholen en kinderdagverblijven zich in 2011 aanmelden voor een educatief bezoek aan de schaapskudde;*
- *De schaapscheerderdag zal weer in het Noorderplantsoen worden gehouden. Tijdens deze dag worden de schapen geschoren en zijn kraampjes met streekproducten aanwezig.*

De begrazing door schapen is weer zeer succesvol geweest. De stadskudde heeft een deel van de ecologische bermen begraasd. Het verwachte eindbeeld is gehaald. Vele mensen hebben weer genoten van de schapen begeleidt door herder Bouke Arends. De schaapscheerderdag is dit jaar niet in het Noorderplantsoen gehouden maar in park Selwerd. Het was hier onderdeel van het cultureel festival Zorja. Daarnaast heeft de kudde weer veel positieve publiciteit opgeleverd. De stadskudde is diverse malen op tv-noord en oogtv geweest. Ook heeft er een artikel gestaan in het vaktijdschrift "Tuin en Landschap".

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Ecoscan te kappen bomen

Tijdens de ecoscan wordt gekeken of een boom of onderdeel daarvan kan blijven staan en/of liggen. Hierdoor zal de hoeveelheid dood hout in de stad toenemen. Veel (doel)soorten profiteren hiervan. Voorbeelden zijn o.a. egel, kleine en grote bonte specht, groene specht, grootoorvleermuis en ruige dwergvleermuis. Door de aanschaf van een endoscoop (zeer kleine camera) kan bij een eventuele kap van bomen vooraf beter worden nagegaan of er vleermuizen aanwezig zijn in holtes en spleten.

Ook dit jaar zijn tientallen bomen als staand of liggend dood hout achtergebleven in het groen. De endoscoop blijkt erg effectief bij het beoordelen van holtes in bomen en is verschillende malen ingezet. Hierdoor zijn kosten bespaard omdat het niet nodig was een extern ecologisch adviesbureau in te huren.

3. Projecten

Braakliggende terreinen

De regeling 'Tijdelijke natuur' van het voormalig ministerie van LNV maakt het sinds 2010 mogelijk om gebieden, die korte of langere tijd braakliggen in te zaaien met natuurlijke soorten, waardoor de natuurwaarde van deze gebieden aanzienlijk hoger is dan bij het gebruikelijke maaibeheer. De voor- en nadelen van deze aanpak zullen in samenwerking met diverse beheerders worden uitgewerkt en op een aantal plaatsen zullen bij wijze van proef gebieden worden ingezaaid.

Er is tot nu toe geen aanvraag voor tijdelijke natuur op bedrijventerreinen ingediend. De meerkosten van het inzaaien bleken een belemmering voor de beheerders te zijn. Vervolgens is er in het kader van de beleidsontwikkeling rond stadslandbouw een voorstel gedaan om delen van bedrijventerreinen tijdelijk in beheer te geven bij boeren, die er natuurvriendelijke gewassen op kunnen telen als nectar en stuifmeelleveranciers voor bijen en andere insecten. De selectie van deze percelen is echter nog niet afgerond.

Dunning Sterrebos

Het Sterrebos is volgens de Groenstructuurvisie één van de kroonjuwelen van de stad. Om dit kroonjuweel voor de toekomst veilig te stellen moet er beheer worden uitgevoerd. Dit beheer staat beschreven in het beheerplan van het Sterrebos en is door Stadsbeheer voor de komende 5 jaren vertaald in een uitvoeringsplan. In 2011 zal het grootschalig onderhoud verder worden opgepakt, waarbij ook grote esdoorns uit het Sterrebos zullen worden gekapt. Het kappen van grote bomen kan bij omwonenden gevoelig liggen. Dit wordt nog eens versterkt door ruimtelijke ontwikkelingen rond de Kempkensberg en de Zuidelijke ringweg. Om omwonenden de noodzaak van dit groot onderhoud uit te leggen, worden inloopavonden georganiseerd. Deze informatie zal ondersteund worden met een excursie voor de bewoners door het Sterrebos.

Begin 2011 was nog niet duidelijk wat de invloed van de zuidelijke ringweg op het Sterrebos zou worden. Hierdoor zijn ook de bovenstaande plannen voor de dunning uitgesteld. Inmiddels is meer duidelijkheid over de zuidelijke ringweg en zal in 2012 worden gekeken in hoeverre de maatregelen verder zijn door te voeren.

Ecologie in projecten Programma Stadsbeheer 2011

Tijdens de monitoring wordt gekeken of de verschillende gebieden voldoen aan de criteria die de doelsoorten stellen aan hun omgeving. Aanbevelingen voor beheer worden verwerkt in beheerplannen. De aanbevelingen ten aanzien van de inrichting van groen worden opgenomen in het programma Stadsbeheer.

Op verschillende plaatsen zijn natuurlijk oevers aangelegd of zijn bestaande ecologische bermen verbeterd. Onder ander langs de Bangeweer, in de omgeving van het Hoornsepark en bij het Jaagpad (Reitdiep).

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Vegetatie onderzoek ecologisch maaien

De afgelopen 5 jaar is het maai-beheer ingrijpend veranderd. Steeds meer bermen worden ecologisch gemaaid. Afhankelijk van de schaal, kwetsbaarheid en doelstellingen worden kleinschalige of grotere machines ingezet. De eerste aanwijzingen dat het beheer zijn vruchten begint af te werpen lijkt zichtbaar te worden door een toename van zeldzame soorten in de graslanden als ook een toename van vlinders. Door dit onderzoek wordt geprobeerd aan te tonen of en welke relatie er ligt tussen de uitvoering van het ecologische beheer en de ontwikkeling van de stadsnatuur. Door het in beeld brengen van deze relatie kunnen eventuele negatieve effecten van verandering in het beheer goed worden aangetoond.

De conclusie van het uitgevoerde onderzoek zijn grotendeels een bevestiging van de veronderstellingen. De meest kleinschalige vorm van beheer is het meest effectief. Door dit gerichte beheer zijn deze bermen het meest bloemrijk en komen er ook de meeste insecten voor. Daarnaast komen er opvallend minder storingssoorten (distels, zuring en brandnetels) voor dan bij het grootschalig beheer. Toch zijn bij de inzet van grotere machines positieve resultaten waargenomen. Ook bij deze vorm van beheer vindt verschraling van de berm plaats waardoor de berm bloemrijker wordt. Bij ongewijzigd beheer zullen deze positieve ontwikkelingen vermoedelijk doorzetten. Het terugbrengen van de maai-frequentie door de bezuinigingen heeft waarschijnlijk een negatief gevolg op de ontwikkeling van bloemrijk graslanden.

Water Stadspark

In 2011 wordt een plan uitgewerkt waarin oplossingen worden gezocht voor de stedelijke wateropgave* ten aanzien van de waterkwantiteit en problemen rond peilbeheer in het stadspark. Voor de waterkwaliteit worden de vastgestelde ambitieniveaus uit het waterplan nagestreefd. Bij de uitwerking wordt gebruik gemaakt van het beheerplan voor het stadspark.

* De maatregelen die getroffen moeten worden om in het bebouwde gebied de kans op wateroverlast zo veel mogelijk te beperken, wordt de stedelijke wateropgave genoemd.

We zijn in 2011 gestart met het maken van het plan voor stadspark, rond de zomer van 2012 is het plan klaar waarna er vervolgens een bestek voor de uitvoering gemaakt wordt.

Park Selwerd

Groenlinks heeft een initiatief voorstel ingediend met hierin het voorstel om Park Selwerd een ecologische impuls te geven. Het voorstel wordt raadsbreed gesteund. Het komende half jaar, zullen we in overleg met omwonenden en gebruikers van het park kijken wat hiervoor de mogelijkheden zijn. In april zullen we de raad hierover informeren.

Er is flinke vooruitgang geboekt ten aanzien van het herinrichtingsplan voor Park Selwerd. In goed overleg is met omwonenden een plan ontwikkeld. De herinrichtingmaatregelen zullen dit jaar worden uitgevoerd. De raad zal hierover in een aparte brief nog worden geïnformeerd.

4. Communicatie & Participatie

“Waterbewustzijn”-campagne

De waterbewustzijn-campagne wordt vervolgd. De tv serie “Plons” heeft in ieder geval vijf afleveringen in 2011. Daarnaast zal er elke maand een uiting zijn op het gebied van water, dit kan zijn in de vorm van een artikel in de krant, een bijeenkomst etc.

We hebben 12 afleveringen gemaakt van de tv serie Plons waarin alle waterthema's aan bod zijn gekomen

Publieks Meldactie

In samenwerking met de Natuur- en Milieufederatie wordt een publieksactie voorbereid, waarbij de bewoners van de stad kunnen melden wat hun favoriete boom is. De verkiezing een vervolg op de acties “Meld een huiszwaluw “ (2009) en “Meld een huismus” (2010). Rondom deze ‘verkiezing’

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

zullen diverse communicatieactiviteiten het grote belang van bomen voor het stedelijk gebied onderstrepen. Mogelijk zal er een boekje over de meest favoriete Groningse bomen worden gemaakt.

Het project "Groningen – de boom in" is al in het najaar van 2010 in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie opgepakt. Gezamenlijk is een communicatieplan met publieksactiviteiten uitgewerkt. Ook zijn er enkele lezingen en excursies gezamenlijk met natuurorganisaties georganiseerd. Enkele dagen voordat de verkiezing voor de "Mooiste boom van stad" in de media aangekondigd zou worden, werden de resultaten bekend van het onderzoek naar de stabiliteit van de kastanjabomen aan de Singels. Het project is toen stilgezet omdat het niet verstandig leek om juist op dat moment met een bomenverkiezing in de openbaarheid te treden. Met de afdeling Natuur- en duurzaamheidseducatie wordt nog overlegt over een eventueel vervolg van deze actie.

Als vervolg op de actie "Meld een mus" uit 2010 is eveneens in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie Groningen het project ijsvogel gestart. De publieksactie is in april gestart met een ijsvogelsymposium, waar stadsecologen, medewerkers van de waterschappers en ijsvogelkenner Jelle Harder hun ervaring en kennis hebben gepresenteerd aan een zeer geïnteresseerd publiek. Er is ook een folder gepresenteerd.

Als resultaat hiervan en vervolg hierop is een Ijsvogelwerkgroep gestart, waarin tien vrijwilligers praktisch aan de slag gaan voor de ijsvogel; ijsvogelwanden te monitoren en te beheren en zo nodig wakken te hakken in de winter. Daarvoor was het echter nodig om eerst alle ijsvogelbroedplaatsen concreet in kaart te brengen.

Inmiddels is besloten om de publieksmeldactie komend jaar nog te vervolgen omdat nog geen afronding mogelijk is en een aantal resultaten pas in de loop van volgend jaar gehaald kunnen worden. De meldingsactie is zeer zinvol gebleken, want nu is bekend waar en ongeveer hoeveel ijsvogels nog in en rond de stad leven. Dat geeft inzicht in de mogelijkheden voor herstel van de populatie en er kan bij het beheer van water en oevers rekening gehouden worden met de aanwezigheid van ijsvogels.

Communicatiereeks Gezinsbode over ecologie, groen en water

Wij willen de duurzaamste stad van Nederland worden. Daarom kiezen wij ervoor om de communicatiereeks breder in te steken dan alleen ecologische onderwerpen. Ook een onderwerp als duurzaam watergebruik komt aan de orde. Naast voorlichting is het accent verschoven naar "wat kan de burger doen". De communicatiereeks die in 2010 is ingezet zal doorlopen in 2011.

Eind 2010 zijn alle afgesproken onderwerpen behandeld in de communicatiereeks. In 2011 zijn er verder geen artikelen meer verschenen. Wel is nagedacht over een vervolg in 2012 zoals te lezen is in de planning 2012.

Participatie groenonderhoud

Vanaf 2010 is een coördinator groenparticipatie aangesteld bij de directie Stadsbeheer. De coördinator behandelt de verzoeken voor participatie, toetst deze aan de voorwaarden, coördineert de uitvoering van de projecten en ziet toe op handhaving van de voorwaarden. Ook in 2011 zal de coördinator diverse initiatieven van bewoners begeleiden.

Ook dit jaar zijn er weer vele geveltuinen aangelegd en participatieprojecten uitgevoerd. Over de concrete projecten zal in maart worden gerapporteerd.

De eetbare stad

Omdat Groningen in 2011 Hoofdstad van de Smaak zal zijn, wordt er in het kader van de groenparticipatie veel aandacht besteed aan het verbouwen van voedsel in de stad. Hiervoor zullen mogelijk ook (tijdelijk) braakliggende locaties worden gebruikt. De actieve medewerking van bewonersorganisaties en werkgroepen als Transition Towns is hierbij van groot belang. In het kader van de Regio Groningen-Assen zal een regionale voedselvisie worden uitgewerkt, waarin ook het belang van kleinschalige voedselproductie binnen de stedelijke gebieden aan de orde komt.

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

De Eetbare stad is een groenparticipatie project, dat al sinds 2009 wordt uitgevoerd in samenwerking met de Natuur en Milieufederatie. In 2011 zijn meer dan 20 nieuwe eetbare stad plannen ingediend, waarvan een aantal al gerealiseerd zijn en enkele nog op realisatie komend voorjaar wachten. Daaronder zijn projecten met enkele fruit- of notenbomen in een plantsoen, een buurtuin aan de Vaargeul met speelelementen en kindermoestuintjes, maar ook een groot plukbos/boomgaard in de wijk Hoornse Meer.

Er is vanuit de Natuur en Milieufederatie veel energie gestoken in de informatie en stimulatie van de "eetbare stad". Daarvoor zijn diverse lezingen en excursies langs voorbeeldprojecten gehouden en is vier keer een nieuwsbrief uitgebracht. Er zijn in verschillende wijken presentaties gehouden. Ook de actie Lentekriebels is gebruikt om "eetbare stad" te promoten. "Eetbare stad" heeft op de WMO-beurs gestaan en er is ruime media-aandacht geweest, mede als vervolg op de "Hoofdstad van de Smaak".

5. Opleiding

Begeleiding snoeien ecologisch hovenier

Bij de praktische uitvoering van het snoeiprogramma, dat door de Iederz wordt uitgevoerd, zal ondersteuning worden gegeven door ecologische hoveniers. Zij werken mee en geven gedurende de werkzaamheden aanwijzingen over de keuze bij het snoeien van beplanting. Op deze wijze wordt direct een impuls gegeven aan de verbetering van de kwaliteit van het snoeien.

Door de ondersteuning van de ecologische hoveniers heeft een zichtbare verbeteringslag plaats gevonden in de resultaten van het snoeiprogramma. Door wisselende samenstelling van de snoeiploegen blijft het lastig om de kwaliteit van het snoeien op een goed niveau te krijgen en te houden. Ondersteuning blijft daarom ook in de toekomst noodzakelijk en wordt ook in 2012 gecontinueerd.

6. Monitoring

Monitoring SES

Om een goed beeld te krijgen van de Flora en fauna in de gebieden die binnen de Stedelijke Ecologisch Structuur (SES) vallen wordt er een monitoring uitgevoerd. Met de gegevens van dit onderzoek kan het beheer zonodig worden aangepast of bijgestuurd. Ook vanuit het wettelijke kader is de gemeente sinds oktober 2010 verplicht informatie te verstrekken over de aanwezigheid van (beschermde) soorten. In vijf jaar tijd moeten alle gebieden in de SES zijn gemonitord.

In 2011 zullen de volgende gebieden van de SES volgens de vastgestelde systematiek worden gemonitord:

Wijk	Gebied	Type gebied
Zuid	Helperdiepje	Verbinding
	Rabenhaupt	Kerngebied
	Papiermolen	Verbinding
	Zuiderbegraafplaats	Kerngebied
Oost	Euvelgunne	Verbinding
Centrum	Noorderplantsoen	Kerngebied
	Oude hortus	Steppingstone
	Wilhelminakade	Verbinding
	Molukkenplantsoen	Kerngebied
	Oosterhammerikkanaal	Verbinding
	Martinierkhof	Verbinding
	Prinsehoftuin	Steppingstone
	Nieuwekerk	Verbinding
	Pioenpark	Verbinding

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

	Damsterdiep	Verbinding
	Roostensteinlaan	Verbinding
	Singels	Verbinding
	Spoorzone zuid	Verbinding

Bovenstaande gebieden zijn gemonitord. Er zijn weer veel bijzonder planten en dieren waargenomen waaronder een behoorlijk aantal doelsoorten. Erg bijzonder is het voorkomen van de doelsoort gehakelde aurelia (een vlindersoort) in de verbindingzone Papiermolen. Toch zijn niet alle te verwachten doelsoorten in de gebieden aangetroffen. In de rapporten staan daarom verschillende aanbevelingen voor inrichting en beheer. Daarnaast zijn er aanbevelingen gedaan, die betrekking hebben op een meer adequate keuze van de doelsoorten. Deze wijzigingen van de afgelopen jaren zijn verzameld en worden bij de aanpassing van het doelsoortenbeleid meegenomen.

Monitoring gevolgen braakleggen

Vanaf 2011 is er minder geld zijn voor het onderhoud van het groen in de stad. Eén van de maatregelen die doorgevoerd gaat worden, is een braaklegregeling in grotere groengebieden. Deze regeling houdt in dat het beheer van groen in een aantal gebieden in de stad niet meer wordt uitgevoerd. Voor de ecologische bermen die nu 1 of 2 keer gemaaid worden, betekent dit een achteruitgang van de ecologische kwaliteit. De verwachting is dat de bermen verruigen en dominante storingssoorten het over gaan nemen van soorten die gebaat zijn bij maaien en hooien. Toch zijn er ook kansen. Veel graslanden worden beheerd als gazon waarbij wekelijks wordt gemaaid. In dit onderzoek wordt gekeken hoe de braakgelegde gazons zich ontwikkelen en welke kansen dit biedt voor de ecologie.

Het onderzoek naar de ontwikkeling van braakgelegde gazons is in 2011 gestart en zal de komende jaren doorlopen. Na 1 jaar kunnen nog geen concrete uitspraken worden gedaan over de ontwikkelingen van het gazon. Praktisch probleem bij het onderzoek is dat een aantal van de uitgezette proefvlakken toch is gemaaid. Dit kon gebeuren doordat maaiers niet voldoende op de hoogte waren van de braaklegregeling van het gazon. Dit zorgt voor een verstoorde reeks aan onderzoeksgegevens. Voor het vervolg van het onderzoek is het belangrijk deze incidenten te voorkomen.

Nationale Databank Flora en Fauna (NDFP)

In 2010 is er een abonnement afgesloten op de NDFP. In dit systeem worden gegevens over flora en fauna van verschillende organisaties opgeslagen en inzichtelijk gemaakt. De gegevens die de afgelopen jaren zijn verzameld bij de gemeentelijke monitoring zullen dit jaar worden ingevoerd. Vanaf 2011 zijn dan alle gegevens over planten en dieren die beschikbaar zijn inzichtelijk voor de gemeente.

In 2010 is er een abonnement afgesloten op de NDFP. In dit systeem worden gegevens over flora en fauna van verschillende natuurorganisaties en onderzoeksinstituten opgeslagen en inzichtelijk gemaakt. De gegevens die de afgelopen jaren zijn verzameld bij de gemeentelijke monitoring van de ecologisch beheerde gebieden zijn inmiddels ingevoerd. Er was echter nog geen capaciteit en budget beschikbaar om de gegevens voor de gemeentelijke vergunningverlening bruikbaar te maken. Als gevolg van de door het Rijk aangekondigde wijzigingen in de regelgeving zal dat mogelijk in 2012 wel noodzakelijk zijn. In de ontwerp-natuurwet wordt de vergunningverlening aangehaakt bij de Omgevingsvergunning.

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Planning 2012

1. Beleid

Beheerplannen

Voor alle kerngebieden binnen de SES worden de huidige beheerplannen aangepast tot ecologische beheerplannen. Voor een aantal gebieden zal een nieuw beheerplan geschreven moeten worden. Het belangrijkste kader voor deze ecologische plannen is het doelsoortenbeleid. De gegevens over beheer en inrichting die tijdens de monitoring zijn verzameld zijn een belangrijke input voor de beheerplannen. In 2012 wordt voor "Geluidswal de Wijert" een ecologische beheerplan geschreven.

Natuurwetgeving en wijkbeheer (Stadsbeheer)

In 2008 heeft Stadsbeheer zich geconformeerd aan de Gedragscode beheer. Dit is de concrete leidraad die volgt uit de flora en faunawet. Het geeft richtlijnen over de praktische toepassing van de flora en faunawet. De gedragscode is geldig voor vier jaar en loopt in 2012 af. Daarnaast wordt er gewerkt aan een nieuwe natuurwet waardoor de Flora en faunawet komt te vervallen. Wij moeten in 2012 een standpunt innemen hoe we verder willen gaan op het gebied van natuurwetgeving en richtlijnen waaraan we ons willen conformeren. Hoe gaan we verder met de natuurwetgeving die invloed heeft op de concrete uitvoering van het beheer? Kunnen of willen we blijven werken volgens de gedragscode en welke invloed heeft de veranderende natuurwetgeving hier op?

Alternatieve bestrijding Kaukische Bereklaau door verbod glyfosaat (roundup)

Op 15 september 2011 is door de Tweede Kamer besloten dat het gebruik van glyfosaat verboden wordt. De gemeenteraad heeft ruim 10 jaar geleden al besloten het gebruik van glyfosaat te verbieden. Een uitzondering hierop was het gebruik van dit gif voor de (kaukische) bereklaau. Dit is een ongewenste (giftige) soort die de neiging heeft zich sterk en snel uit te breiden ten koste van andere beplanting. Door het verbod van de tweede kamer is het nu niet meer mogelijk de bereklaau met glyfosaat te bestrijden met als gevolg dat de bereklaau zich snel kan gaan uitbreiden. Om te voorkomen dat de (kaukische) bereklaau zich uitbreidt of er hoge kosten ontstaan door arbeidsintensief handmatig verwijderen van de bereklaau, gaan we kijken hoe we verder gaan met de bestrijding. Wat zijn de alternatieven voor het gebruik van glyfosaat?

2. Beheer

Bermbeheer

De kwaliteit van het ecologische bermbeheer staat onder druk door bezuinigingen en hoge storkosten. Dit betekent dat de beschikbare middelen zo efficiënt mogelijk moet worden ingezet en de ontwikkelingen van de vegetatie nauwgezet moeten worden gevolgd.

Schaapskudde en schapentrektocht

Het beheer met schapen zal in 2012 worden voortgezet. De start van het schapenseizoen zal eind maart begin april zijn. In plaats van met de vrachtwagen zullen de schapen met hun lammeren in een 10-daagse schapentrektocht naar Groningen lopen. Tijdens deze tocht zullen ze verschillende Hondsrugdorpen aandoen en worden verschillende activiteiten georganiseerd. De schapen blijven tot eind oktober. De schaapscheerderdag zal in het Noorderplantsoen worden gehouden. Tijdens deze dag worden de schapen geschoren en zijn kraampjes met streekproducten aanwezig.

Ecoscan te kappen bomen

Tijdens de ecoscan wordt gekeken of een boom of onderdeel daarvan kan blijven staan en/of liggen. Hierdoor zal de hoeveelheid dood hout in de stad toenemen. Veel (doel)soorten profiteren hiervan. Voorbeelden zijn o.a. egel, kleine en grote bonte specht, groene specht, grootoorvleermuis en ruige dwergvleermuis. Bij een eventuele kap worden bomen met holtes met een endoscoop (zeer kleine camera) geïnspecteerd op de aanwezigheid van vleermuizen.

Collegebrief - Evaluatie ecologisch beheer

Aanbesteding beheer sloten en vijvers

Dit jaar zal worden onderzocht wat de mogelijkheden zijn om gezamenlijk met het waterschap Noorderzijlvest het beheer van sloten en vijvers aan te besteden. In eerste instantie zal worden gekeken naar het stadsdeel Noorddijk. In dit stadsdeel wordt al intensief samengewerkt met het waterschap Noorderzijlvest aan een waterstructuurplan, waarbij ook nieuwe afspraken over het beheer worden gemaakt.

3. Projecten

Natuurbeheer door buitenlandse studenten

In samenwerking met Landschapsbeheer Groningen en stichting SIW Internationale vrijwilligersprojecten gaan we aan de slag met het natuurbeheer in de stad. Twintig studenten met verschillende nationaliteiten gaan in het Stadspark meehelpen met onder andere snoeien, broedhopen maken, hooien en het maken van bijenhôtels. Thema van dit project is kennismaking met verschillende nationaliteiten, werken in het groen en kennismaking met Groningen.

Het jaar van de bij

Het gaat slecht met de bijenstand in Nederland. Ook in Groningen is er een afname te zien van het aantal (solitaire) bijen. Bijen vormen een essentieel onderdeel in het ecologisch systeem. De afname van de bijenstand kan daarom grote (ecologische) gevolgen hebben. Om aandacht te vragen voor dit probleem en een impuls te geven aan de bijenstand van de stad is 2012 uitgeroepen tot het jaar van de bij. Er worden concrete (publieks)acties en maatregelen genomen om de het probleem onder de aandacht te brengen en aan te pakken.

Ecologie in projecten Programma Stadsbeheer 2012

Tijdens de monitoring wordt gekeken of de verschillende gebieden voldoen aan de criteria die de doelsoorten stellen aan hun omgeving. Aanbevelingen voor beheer worden verwerkt in beheerplannen. De aanbevelingen ten aanzien van de inrichting van groen worden opgenomen in het programma Stadsbeheer.

Water Stadspark

In 2011 is begonnen met de uitwerking van een plan waarin oplossingen worden gezocht voor de stedelijke wateropgave* ten aanzien van de waterkwantiteit en problemen rond peilbeheer in het stadspark. Voor de waterkwaliteit worden de vastgestelde ambitieniveaus uit het waterplan nagestreefd. Bij de uitwerking wordt gebruik gemaakt van het beheerplan voor het stadspark. In 2012 zullen deze plannen verder worden geconcretiseerd.

* De maatregelen die getroffen moeten worden om in het bebouwde gebied de kans op wateroverlast zo veel mogelijk te beperken, wordt de stedelijke wateropgave genoemd.

Park Selwerd

GroenLinks heeft een initiatiefvoorstel ingediend met hierin het voorstel om Park Selwerd een ecologische impuls te geven. Het voorstel wordt raadsbreed gesteund. Afgelopen jaar is in samenwerking met omwonenden een herinrichtingsplan voor park Selwerd gemaakt. Dit jaar zal dit plan in uitvoering worden gebracht.

4. Communicatie & Participatie

“Waterbewuszijn”-campagne

Na vijf afleveringen van de tv serie van “Plons” op OOGTV in 2011, zal er in de Gezinsbode een vervolg worden gegeven aan de voorlichting over water. Maandelijks zal over water worden gepubliceerd.

Communicatie over ecologie, groen en water

Wijkbeheer onderhoudt een groot deel van het (ecologische) groen in de stad. Veel van dit werk wordt als regulier beschouwd. Toch gaat er vaak meer schuil achter dit reguliere beheer. Met concrete en

Collegedebrief - Evaluatie ecologisch beheer

leuke projecten en beheermaatregelen wordt invulling gegeven aan het onderhoud van groen. Doormiddel van de intranet, gemeentelijke website, nieuwe media en andere vormen van communicatie wil Wijkbeheer meer positieve aandacht genereren voor de inspanningen die door Wijkbeheer worden geleverd aan het onderhoud van het groen.

Actie meld een ijsvogel

Ook in 2012 zal de actie meld een ijsvogel worden gehouden. In het kader van de ijsvogel zal in samenwerking met een school één van de aangelegde ijsvogelwanden officieel worden "geopend".

Participatie groenonderhoud

Vanaf 2011 is een coördinator groenparticipatie aangesteld bij de directie Stadsbeheer. De coördinator behandelt de verzoeken voor participatie, toetst deze aan de voorwaarden, coördineert de uitvoering van de projecten en ziet toe op handhaving van de voorwaarden. Ook in 2012 zal de coördinator diverse initiatieven van bewoners begeleiden.

5. Opleiding

Begeleiding snoeien ecologisch hovenier

Bij de praktische uitvoering van het snoeiprogramma, dat door de IEDERZ wordt uitgevoerd, zal ondersteuning worden gegeven door ecologische hoveniers. Zij werken mee en geven gedurende de werkzaamheden aanwijzingen over de keuze bij het snoeien van beplanting. Op deze wijze wordt direct een impuls gegeven aan de verbetering van de kwaliteit van het snoeien.

6. Monitoring

Monitoring SES

Om een goed beeld te krijgen van de Flora en fauna in de gebieden die binnen de Stedelijke Ecologisch Structuur (SES) vallen wordt er een monitoring uitgevoerd. Met de gegevens van dit onderzoek kan het beheer zonnig worden aangepast of bijgesteld. Ook vanuit het wettelijke kader is de gemeente sinds oktober 2010 verplicht informatie te verstrekken over de aanwezigheid van (beschermde) soorten. In vijf jaar tijd moeten alle gebieden in de SES zijn onderzocht.

In 2012 zullen de volgende gebieden van de SES volgens de vastgestelde systematiek worden gemonitord:

Wijk	Gebied	Type gebied
Zuid	Esserweg	Verbinding
	Geluidswal de Wejjert	Kerngebied
	Hora Siccema - Bordewijk	Verbinding
	Ina Boudierplantsoen - Van Lennepleaan	Kerngebied
	Vestdijklaan	verbinding
West	Corpus den Hoorn Oostzijde	Verbinding
	Waterverbinding Hoornsemeer - Piccardthof	Verbinding
	Stadspark Voorpark	Kerngebied
	Hoornsemeer Noordzijde	verbinding
Centrum	Singels	Verbinding
	Spoorzone Zuid	Verbinding

Onderzoek bijen in de stad

2012 is uitgeroepen tot het jaar van de bij. Er zal een onderzoek worden opgezet en vervolgens uitgevoerd waarbij de aanwezigheid van bijen in de stad zal worden onderzocht. Ook zal advies worden gegeven op welke wijze inrichting en beheer beter afgestemd kan worden op de bij.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

Bestuursdienst
Afdeling Beleid en programmering
Steller Wiersma
Onderwerp Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

Bezoekadres
Waaistraat 1

Postadres
Postbus 20001
9700 PB Groningen

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

In uw antwoord
graag datum en
kenmerk vermelden

Wij zijn met het
openbaar vervoer
bereikbaar,
buslijnen
1, 2, 3, 5, 6, 11, 13, 16

Telefoon (050) 367 86 70

Bijlage(n) 1

Ons kenmerk RO12.3070757

Datum **2 4 MEI 2012**

Uw brief van -

Uw kenmerk -

Informatie over
vertrektijden krijgt u
via telefoon 0900-92 92

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij bieden wij u ter kennisneming de rapportage "Onderzoek naar mogelijkheden van benutting van biomassa in de gemeente Groningen" aan. Dit onderzoek is onlangs afgerond. Wij hebben hiertoe opdracht gegeven mede naar aanleiding van discussies in de raadscommissie beheer en verkeer over het groenbeheer. Onderwerp van onderzoek was de vraag of benutting van biomassastromen uit het gemeentelijke groenbeheer mogelijk is door hieruit energie te winnen. Tevens zouden – zo mogelijk – de kosten van het groenbeheer hiermee moeten worden verlaagd. In de rapportage worden de uitkomsten van dit onderzoek beschreven en worden voorstellen gedaan voor het vervolg.

Geïventariseerd is wat de hoeveelheden en kwaliteiten zijn van de biomassastromen uit het beheer van het openbaar groen, wat mogelijke aanpassingen zijn om de kosten te verminderen en de baten te verhogen. Op dit moment worden voor het groenbeheer veelal contracten gesloten met derden, waarbij de materialen die vrijkomen vervallen aan de aannemer. In de aanneemsom is dan begrepen of deze kosten moet maken om zich daarvan te ontdoen of opbrengsten ontvangt uit de verkoop ervan. De markt voor biomassa verandert snel: de negatieve waarde van biomassastromen slaat om in een positieve waarde. Hierdoor ontstaan interessante opties voor benutting als duurzame energiebron. Dit geldt nu vooral voor de houtachtige stromen, maar komt ook in beeld voor grasachtige stromen. Hiermee is het onderzoek ook relevant als bijdrage aan ons energieprogramma "Groningen geeft energie".

De rapportage geeft aan dat voor benutting van biomassastromen als energiedrager een omslag nodig is waarbij de gemeente een andere rol moet kiezen. Dit is een "vak" dat geleerd moet worden. Via concrete experimenten kan dit vak geleerd worden en raakt de gemeente betrokken bij de ontwikkelingen die inmiddels in het hele land plaatsvinden. De gemeente heeft als grondeigenaar, producent en ondoener van biomassa, gebruiker van energie, bevoegd gezag, etc. vele belangen en mogelijkheden. Dit is de reden waarom er niet ineens toe overgegaan kan worden de desbetreffende (afval)stromen anders te verwerken. De voorstellen geven invulling aan een

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

Volgvel 1

geleidelijke overgang in de benutting van de biomassa en de daarbij behorende werkwijze van Stadsbeheer. Daarbij moet tevens een andere samenwerking met marktpartijen ontstaan.

Als eerste komen houtachtige stromen in aanmerking voor gebruik als duurzame energiebron. Daarvan komt in onze gemeente jaarlijks ruim 4000 ton vrij. Toepassing is vooral mogelijk voor de productie van warmte, met behulp van moderne stookinstallaties. Door houtsnippers uit gemeentelijk groenonderhoud te gebruiken in gemeentelijke instellingen kan tussenhandel achterwege blijven en is in veel gevallen een positieve businesscase mogelijk. Op dit moment worden door de dienst OCSW al pilotprojecten voorbereid voor Karding en voor de Papiermolen. Elders in de provincie draait al een dergelijke installatie bij een zwembad-sporthal combinatie. Met optimale benutting van alle houtstromen zou op termijn het gebruik van 1,5 à 2 miljoen m³ gas vermeden kunnen worden.

Naast hout komt in onze gemeente jaarlijks 7.000 ton sloopmaaisel en bermgras vrij. Dit wordt nu gecomposteerd en deze afzet is duur. Een alternatief voor het composteren is de verwerking in een droogvergistinginstallatie, een techniek die in Duitsland al op grote schaal wordt toegepast. Om deze afzetroute te ontwikkelen is samenwerking met andere ontdoeners en met de markt gewenst, met name omdat daarbij een schaalgrootte nodig is waarmee grotere hoeveelheden worden verwerkt dan van de gemeente Groningen alleen. Over de optie 'droogvergisten' heeft een consultatie plaatsgevonden van diverse partijen uit de regio, zowel ontdoeners als potentiële verwerkers. Interessant is dat het rijk de regels lijkt te willen versoepelen rond de afzet van de reststromen van de vergisting. Op dit moment wordt commercieel haalbare vergisting van berm- en sloopmaaisel nog sterk bemoeilijkt doordat de reststromen niet als bemesting mogen worden benut.

Een andere optie is het vergisten van de grasachtige stromen volgens een techniek die door Attero wordt beproefd, n.l. samen met GFT-afval. Attero bouwt in Wijster een installatie voor dit doel en heeft belangstelling voor afname van grasachtige stromen van de gemeente Groningen. Attero beproeft momenteel op enkele plaatsen in Nederland verschillende vergistingstechnieken. Daarnaast experimenteert Attero ook met benutting van de vezels van grassen. Attero is een van de partijen waarmee de optie droogvergisten is besproken. De verwerking van grasachtige stromen ten behoeve van energieproductie in de vorm van groen gas moet ook worden beoordeeld tegen de achtergrond van contracten rond de verwerking van stedelijk afval, die de komende jaren deels aflopen.

Naast de ontwikkeling waarbij de gemeente een andere rol kiest ten aanzien van de afzet van biomassastromen is te overwegen bewust biomassa te telen op ongebruikte percelen. Op diverse plaatsen in Nederland worden gebieden die bestemd waren voor woningbouw of bedrijventerreinen tijdelijk benut om snelgroeiend hout te telen. Hiermee kunnen de houtstromen uit het groenbeheer worden aangevuld. Enkele

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

Volgvel 2

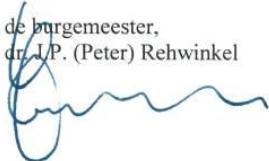
marktpartijen hebben hiervoor belangstelling getoond. Het moet dan gaan om terreinen die tegen lage kosten voor enkele jaren beschikbaar kunnen worden gesteld.

Bovenstaande opties worden door ons betrokken bij de uitvoering van het energieprogramma "Groningen geeft energie". In dat kader ontwikkelen wij een 'strategie groene grondstoffen'. Dit mede ter uitvoering van de motie die uw raad bij de behandeling van de begroting 2012 heeft aanvaard, n.l. om de productie van groen gas in Groningen te bevorderen door organisch afval aan te bieden aan regionale verwerkers.

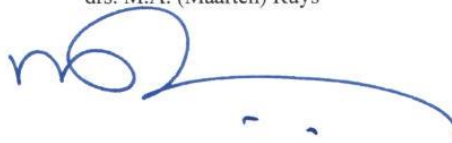
Wij hopen u hiermee vooralsnog voldoende geïnformeerd te hebben en zullen u van de ontwikkelingen op de hoogte houden.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

BIJLAGE

Eindrapportage

Onderzoek naar mogelijkheden van benutting van biomassa in de gemeente Groningen

In opdracht van de Gemeente Groningen
februari 2012

Uitgevoerd door: F.L. Debets (Debets b.v.)

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Inhoud

Samenvatting	3
Inleiding	4
1. Het anders organiseren van de afzetketen	6
1.1 Wat komt er vrij en wie regelt het?.....	6
1.2 Wat is er te verbeteren aan de afzet?	8
1.3 Welke energieconversies en opbrengsten zijn mogelijk?.....	12
2. Andere wijze van groenbeheer.....	18
2.1. Op zoek naar opbrengsten.....	18
3. Ander ontwerp van het openbaar groen.....	21
3.1. Voorbeelden van anders ontwerpen	21
4. Welke initiatieven kan de gemeente nemen?	24
4.1 Uitvoeropties	24
4.2 Drie adviezen:	25
Bijlage 1: beelden van projecten	26
Bijlage 2: concrete pilots.....	27

Samenvatting

De biomassa die vrijkomt bij het beheer van de openbare ruimte van de gemeente Groningen kan gezien worden als een grondstof voor de *biobased economy*. In dit onderzoek is geïnventariseerd wat de hoeveelheden en kwaliteiten zijn van de biomassa, wat mogelijke aanpassingen zijn om de kosten te verminderen en de baten te verhogen. De mogelijkheden voor de benutting als bron van energie zijn verkend.

Groningen produceert ca. 13.000 ton aan biomassa. Hiervan is 7.000 ton sloopmaaisel en bermgras. Dit wordt nu gecomposteerd, deze afzet is duur. Een alternatief voor het composteren is de verwerking in een droogvergistinginstallatie. Om deze afzetroute te ontwikkelen is samenwerking met andere ontdoeners en met de markt gewenst.

De gemeente kan jaarlijks over 4.000 ton hout beschikken. Dit vertegenwoordigt een marktwaarde. Het hout is geschikt voor benutting voor energie. Bij verbranding kan hiermee 1.600.000 m³ gas vervangen worden, daarmee wordt 2880 ton CO₂ uitstoot vermeden.

Om de mogelijkheden voor de benutting van deze brandstof in de gemeente nader te onderzoeken is een pilotproject geformuleerd bij een gemeentelijke voorziening: sportcentrum Kardinge.

Bij de logistiek die samenhangt met de vrijkomende biomassa en bij het groenbeheer kunnen veranderingen de kosten verminderen en de oogstbare hoeveelheid biomassa vergroten, hiervoor zijn meerdere opties in beeld gebracht. De gemeente kan ook de productie stimuleren door bij het ontwerp van groenvoorzieningen de gewenste biomassa-opbrengst mee te nemen. Daarnaast is gerichte teelt op tijdelijk beschikbare percelen, zoals industrieterreinen, een mogelijkheid.

Inleiding

Bij het beheer van natuurterreinen en openbaar groen komt een hoeveelheid biomassa vrij die op kosten van de beheerder afgevoerd wordt. Door de toenemende belangstelling voor de *Bio Based Economy* en voor duurzame energie dringt het besef door dat biomassa een waardevolle grondstof kan zijn. Er is inmiddels een markt ontstaan voor de houtige biomassa waardoor de negatieve waarde in korte tijd is veranderd in een positieve waarde; de markt is nu bereid te betalen voor het materiaal. Voor natuurgras komt de omslag nu ook in beeld: de markt is bereid te betalen voor het materiaal. Bermgras en slootmaaisel hebben nog steeds een negatieve waarde, de afzet en verwerking kosten geld.

Bovenstaande ontwikkeling valt, toevallig, samen met ingrijpende bezuinigingen bij terreinbeherende organisaties en bij lagere overheden.

Voor de gemeente Groningen werd onderzocht wat de mogelijkheden zijn van de benutting van biomassa die vrijkomt bij het beheer van de openbare ruimte van de gemeente en of daarbij kostenreductie mogelijk is. De onderzochte benutting betreft de inzet voor energieproductie.

De ontwikkeling van de "verwaarding" van de biomassa wordt verdeeld in drie fasen of niveaus die op elkaar volgen:

verandering op drie niveaus

1. Andere afzet van de biomassa en het anders organiseren van de afzetketen.
2. Andere wijze van groenbeheer.
3. Ander ontwerp van het openbaar groen.

Het onderzoek en de rapportage volgen deze fasering in drie delen. Bij het eerste onderdeel, de andere afzet, worden ook de diverse relevante conversietechnieken behandeld. De gevolgde opzet is in onderstaand overzicht weergegeven.

Het onderzoek is uitgevoerd met behulp van gesprekken met medewerkers van de gemeente en externe deskundigen. Daarnaast zijn enkele excursies georganiseerd naar praktijklocaties, met medewerkers van de gemeente, om nader kennis te maken met de mogelijkheden van de benutting van biomassa.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Het onderzoekschema

Veranderingen op drie niveaus	hoofdvragen	Deelvragen, aanbevelingen
1. Andere afzet	1.1 Wat komt er vrij	<ol style="list-style-type: none"> 1. Waar komt het vandaan, wie regelt dit? 2. Wat zijn de hoeveelheden? 3. Wat is de samenstelling? 4. Waar gaat het heen?
	1.2 Wat is er te verbeteren	1. Zijn er grotere, homogene en niet vervuilde partijen samen te stellen?
		2. Zijn verbeterde opdrachten en bestekken op te stellen?
		3. Hoe kan de afzetlogistiek verbeterd worden?
1.3 Wat zijn de conversie opties	Wat zijn de kenmerken van: <ol style="list-style-type: none"> 1. verbranden 2. vergisten - geroerd droog 	<ol style="list-style-type: none"> A. Welke initiatieven kan de gemeente nemen?
2. Ander groenbeheer	Wat zijn opties en voorbeelden	<ol style="list-style-type: none"> 1. Integreer opbrengst en kostenreductie in het beheersplan. 2. Gebruik de begrippen van <i>asset based management</i>.
3. Ander ontwerp	Wat zijn opties en voorbeelden	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ontwerpen waarbij oogst en verwijderen verbeterd worden. 2. Ontwerpen met meer aandacht voor kortere cycli.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

1. Het anders organiseren van de afzetketen.

De eerste stap is de biomassa niet te behandelen als afval, maar als waardevolle grondstof en de afzetketen anders te organiseren, gericht op *verwaarding*¹. Daartoe is het nodig te weten wat de huidige stand van zaken is. Vervolgens kan er beoordeeld worden of verbeteringen in de afzet mogelijk zijn. Omdat de afzet naar de energiemarkt op dit moment de meest interessante is, is de vraag welke passende energie conversies er zijn.

Deze drie vragen staan in hoofdstuk 1 centraal.

1.1 Wat komt er vrij en wie regelt het?

De gemeente beheert de watergangen, de wegbermen, de sportvelden, de parken en plantsoenen, de laanbomen en het overig openbaar groen. De Centrale Eenheid van stadsbeheer verzorgt een groot deel van het reguliere beheerswerk. Een deel (bijzondere projecten) loopt via het gemeentelijk ingenieursbureau aan het Zuiderdiep, het beheer van de sportterreinen ligt bij OCSW. De milieudienst verzamelt ook biomassa bij haar activiteiten. Een deel van het werk wordt uitbesteed aan aannemers. *Iederz* (voorheen DSW Stadspark) is één van de uitvoerende organisaties.

De biomassa kan verdeeld worden in drie hoofdstromen: slootruigte; hout; gras en blad.

De totale massa die voor de gemeente vanuit het groenbeheer in kaart is gebracht omvat ca. 13.000 ton.

Tabel 1: de biomassa die de gemeente verwerkt

	bestemming	eindbestemming	hoeveelheid
Slootruigte	Stainkoeln Nieboer Hoogezand	compost	3.000 ton
Hout en struweel uit snoeiwerk	Gotenburgweg	Compost en energie	20.000 m ³ 3 - 4.000 ton
Hout uit kapwerk Ca. 500 bomen per jaar	Via de aannemer	energie	400 ton
Blad		Compost	800 ton
Gras		Compost	4.000 ton
Houtachtig, via de milieudienst inbrengstations		Compost en energie	7.000 m ³ 1200 ton
Totaal			13.400 ton

¹ Verwaarding of valorisatie zijn termen die in deze context gehanteerd worden, bedoeld wordt het behandelen van het product op dusdanige wijze dat er economische waarde gecreëerd wordt.

- **Hout**

Op de locatie Gotenburgweg wordt o.a. hout verzameld. Veel komt binnen in de vorm van takken of is al tot snippers (chips) verwerkt. Periodiek wordt het op de locatie *vershredderd* door een aannemer. Dit gaat voor een deel naar de compostlijn (ca. 60%), een deel is voor de energiemarkt (40%). Er wordt inmiddels onderzocht of de betere fractie gechipt kan worden, houtchips geven een hogere financiële opbrengst.

De gemeente beheert ca. 180.000 bomen waarvan 80.000 straatbomen. De gemeente verzorgt een deel van het onderhoud en een deel wordt uitbesteed. De kap van bomen wordt uitbesteed, het gaat om ca. 250 bomen per jaar. Deze zijn opgenomen in het gemeentelijk kapplan. Het hout vervalt doorgaans aan de aannemer. De ontwikkeling van de houtprijs leidt tot lagere aanneemsommen, de aannemer rekent de inkomsten uit houtverkoop mee in de aanneemsom. Wat de eindbestemming is onttrekt zich aan de waarneming van de opdrachtgever (de gemeente).

Naast de kap als onderdeel van het reguliere beheer, is er kap vanwege civieltechnische werken. Bijvoorbeeld de aanleg van riolering, wegconstructie, wijkrenovatie, de ontwikkeling van nieuw wijken of bedrijventerreinen. Dit verloopt via het Ingenieursbureau (Peter den Ouden), het gaat om 200-300 bomen per jaar. Dit wordt uitbesteed aan aannemers met meervoudig onderhands aanbesteden. De aannemer voert het werk volgens het bestek uit, afvoer van het materiaal is onderdeel van het werk. In tabel 1 is een aantal van 500 gekapte bomen opgenomen: 250 uit het kapplan en 250 uit de kap vanwege civieltechnische werken, met gemiddeld 800 kg hout per boom. Totaal 400 ton hout. De hoeveelheid uit kap zal de komende jaren nog toenemen (zie kader).

Uitgaande 180.000 bomen en een leeftijd bij kap van 30-90 jaar is op enig moment een jaarkap te verwachten van resp. 2.000-6.000 bomen per jaar.
--

Op de Gotenburg locatie kan ook het hout verwerkt worden dat op de milieustraten wordt verzameld. Dit wordt ingebracht door burgers, hoveniers, bedrijven (bv. tuincentra) en de afvalbedrijven die voor andere gemeenten werken. Hierover wordt gesproken tussen de milieudienst en stadsbeheer.

OCSW beheert de sportterreinen, de drafbaan, het evenemententerrein en de groenvoorzieningen daar omheen. Het meeste werk wordt uitgevoerd door *lederz*. Het gras wordt frequent gemaaid, afvoer vindt nauwelijks plaats. De windsingels worden elk jaar gesnoeid om het beeld van de groenvoorziening stabiel te houden, het hout wordt doorgaans direct versnipperd en in de percelen achtergelaten.

Rond Kardinging verzorgt Natuurmonumenten het gebied, hierbij komt nog weinig hout vrij.

- **Gras, slootmaaisel**

Gras van de gazonnen wordt doorgaans niet afgevoerd. Afvoeren is kostbaarder dan maaien. Door frequent te maaien is de opbrengst per maaibeurt gering, dit kan blijven liggen zonder de grasmat te verstikken. Hetzelfde geldt voor de

Collegedebat - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

sportterreinen. Bermen worden grotendeels geklepeld, de biomassa blijft achter. Een deel van de bermen wordt ecologisch beheerd, daarbij vindt wel afvoer plaats om de gewenste verschraving te bevorderen.

Bij de Natuurmonumenten terreinen bij Kardinga gaat een deel van het maaiwerk naar de agrarische co-vergister van Prins in Lellens.

Het beheer van de watergangen betreft de eigen watergangen en de watergangen die behoren tot de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's. De eigen watergangen en die van Waterschap Hunze en Aa's worden door de gemeente beheerd (de Centrale Eenheid). Waterschap Noorderzijlvest voert het beheer zelf uit, via aannemers. De kosten die Waterschap Noorderzijlvest maakt, zijn voor de gemeente. Waterschap Noorderzijlvest is geïnteresseerd in andere verwerkingsmethoden. De ontwikkeling van ecologische, natuurvriendelijke oevers zal de hoeveelheid maaisel laten toenemen.

Het Paterswoldse Meer wordt beheerd door het Meerschap.

Tabel 2 beheer van de watergangen

	hectaren
Gemeente Groningen	125
Waterschap Hunze en Aa's	22
Waterschap Noorderzijlvest	111
Totaal	258

De biomassa die vrij komt bij het kort cyclisch onderhoud van de watergangen is ca. 3000 ton, gemiddeld 11 ton per hectare. De massa die vrijkomt bij baggeren is hierin niet opgenomen.

1.2 Wat is er te verbeteren aan de afzet?

De verbeteringen moeten leiden tot minder kosten én tot verhoging van de benutting van de biomassa.

De afzet is ondergeschikt aan het groenonderhoud en volgt op het primaire proces. Als oogsten van waardevolle biomassa en het leveren aan betalende afnemers een neven doel wordt, dan zal de afzet veranderen.

Gazon gras en sportveldengras kunnen zonder kosten aangeboden worden aan co-vergisters. Het mengen met berm gras of andere fracties moet daarbij voorkomen worden. De kosten van verzamelen en afvoer zijn echter hoger dan de opbrengst.

Voor bermmaaisel en slotmaaisel is compostering nu de enige verwerkingsroute. Het afleveren bij een composteerbedrijf brengt kosten met zich mee. Een alternatieve verwerking voor berm gras- en slotmaaisel is pas mogelijk als er een regionale verwerkingslijn met droogvergisting, als aanvulling op de compostering, wordt ontwikkeld.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Bij waardevolle biomassa gaat het nu vooral om **hout**. Er zijn daarbij drie zoekrichtingen:

1. Samenstellen grotere, homogene en niet vervuilde partijen.
2. Verbeterde opdrachten en bestekken.
3. Verbeterde afzetlogistiek.

ad 1.

Bij de verwaarding van de biomassa geldt doorgaans: massa is kassa. Grote, homogene partijen hout vertegenwoordigen een grotere waarde dan heterogene kleine partijen.

Soms kan het mengen van mindere partijen met betere, bv. het meechippen van stamhout in een partij snoeihout, de waarde van het totaal verhogen.

Om een betere prijs te krijgen is het concentreren van biomassastromen gewenst. Onderzoek is nodig naar het verminderen van het aantal aannemers en/of het niet laten vervallen van de biomassa aan de aannemer of hem te verplichten de biomassa op een verzamelpunt te leveren.

Het schonen, zeven of scheiden verhoogt de waarde.

Het shredderen, dat nu de verwerking is van het verzamelde snoeiafval, kan voor de betere partijen hout vervangen worden door chippen. Goede chips geven een hogere prijs dan geshredderde partijen, de kwaliteit van de chipmachine is daarbij belangrijk.

De kans bestaat dat de betere stukken hout "verdwijnen", toezicht ter voorkoming van deze lekroutes is aan te bevelen.

ad 2.

Bij de opdrachtverlening en de bestekvorming kan er rekening gehouden worden met de wens tot vergroting van de hoeveelheid biomassa met een betere kwaliteit, het samenstellen van homogene partijen en het achterwege laten van vervuiling en ongewenste fracties.

De RAW bestekken van CROW bieden een vrije ruimte voor het zelf formuleren van bijzondere wensen. Bijvoorbeeld: het afleveren van homogene en schone partijen op één locatie, of het in correct gestapelde *tassen* achterlaten van de takkenbossen aan de weg zodat er snel en goed geladen of gechipt kan worden.

Indien de gemeente de keten in handen wil houden kan in de bestekken opgenomen worden dat de biomassa eigendom blijft van de gemeente.

ad 3.

Bij de verbeteringen van de afzetlogistiek zijn drie opties:

- A. Het rationaliseren van de huidige afzetketen
- B. Het verlengen van het eigen deel van de keten, bv. door de grondstof zelf te vermarkten, te bewerken of te benutten.
- C. Het verkorten van de keten door meer schakels uitbesteden aan marktpartijen.

Collegedebat - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Combinaties van deze drie zijn mogelijk.

Optie 3A Rationaliseren

In de logistieke afhandeling van de biomassa worden meerdere verzamel- en overlaadhandelingen en bewerkingen verricht. Elke handeling kost geld. Op basis van zorgvuldige analyse zijn verbeteringen mogelijk.

Bijvoorbeeld:

- het op de snoeilocatie verzamelen van homogene bundels en deze in een doelmatige werkgang versnipperen en afvoeren;
- het inzetten van andere machines waardoor een beter product geleverd wordt;
- het scheiden en/of het gescheiden houden van de diverse kwaliteiten;
- rechtstreeks afvoeren naar Stainkoeln en opheffen van de Gotenburgweg *handling* óf de Gotenburgweg voorzieningen verbeteren en deze opwaarderen tot logistiek centrum voor de verwerking van snoeihout.

Afbeelding 1: geordend en ongeordend achterlaten

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Optie 3B Ketenverlenging

Bij ketenverlenging blijft de gemeente langer de eigenaar van de biomassa. De biomassa wordt door de markt opgenomen. De opkoper kan dat b.v. afleveren (met marge) bij een houtkachel of een pelletproducent in of buiten de regio. De gemeente kan besluiten zelf de leverancier van de grondstof te worden, de kacheleigenaar koopt dan het hout bij de gemeente. Een variant is dat de gemeente zelf een kachel koopt voor eigen benutting (bv. een gemeentelijk zwembad of eigen kantoor) en daarin het eigen hout verbrandt. Een variant is dat de kachel warmte levert aan derden; de gemeente wordt dan warmteleverancier.

Optie 3C Ketenverkorting

Bij ketenverkorting beperkt de gemeente zich in zijn rol in de keten. Het uiterste is als de gemeente slechts opdrachtgever en regisseur is. De bestemming van de biomassa kan opgenomen worden in de opdrachtverlening. Dit zou ook een gemeentelijke energievrager kunnen zijn.

Verlenging of verkorting

De gemeente zal de afweging moeten maken welke rol en positie zij wil spelen in de keten.

Algemeen geldt dat aan het begin van de keten de kosten hoog en de baten beperkt zijn en dat aan het einde de baten hoog zijn. Ter illustratie: bomen snoeien kost geld, houtchips leveren € 15, tot € 40,- per ton op. Bij verbranding vervangt 2.5 kilo hout 1 m³ aardgas. Bij een kleinverbruiktarief (tot 170.000 m³ per jaar) van € 0,55 heeft het hout een waarde van € 0,55/2,5 = € 0,22 of € 220,- per ton.

De verwarming van een lokaal zwembad met de inzet van "eigen" snoeihout of de aanleg van een warmtenet waarin lokale biomassa als energiebron wordt ingezet, is niet alleen een energieproject, maar ook een communicatiemiddel om duidelijk te maken dat de overheid serieus inhoud geeft aan het streven naar lokale kringlopen en de *Bio Based Economy* waarin duurzame energie een belangrijke rol speelt.

Hoewel lokale benutting dus voor de hand ligt, wordt een groot deel van de Nederlandse productie aan houtsnippers geëxporteerd naar Duitsland en Denemarken.

Afbeelding 2: Welke schakels in de houtketen wil de gemeente zelf beheren?

In het kiezen van een passende rol en positie zal meegewogen moeten worden hoe de organisatie van het beheer in de toekomst zal verlopen en of de nieuwe dienst wellicht ambities zal hebben gericht op dienstverlening in de regio. Bij de overwegingen zal de zorg voor de inzet van *leders* ook een rol spelen.

Collegedocument - Benutting biomassa uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

1.3 Welke energieconversies en opbrengsten zijn mogelijk?

Verbranden en vergisten zijn oude en bewezen technieken die met verbeterde apparatuur weer in opkomst zijn. Pyrolyse is nog in ontwikkeling, vergassing wacht ook nog op de langverwachte doorbraak, torrefactie begint een toepasbare techniek te worden. In dit kader wordt alleen naar de twee meest gangbare technieken gekeken: verbranden en vergisten. De optie droogvergiften wordt ook beschreven, dit is kansrijk, maar nog vrij onbekend in Nederland.

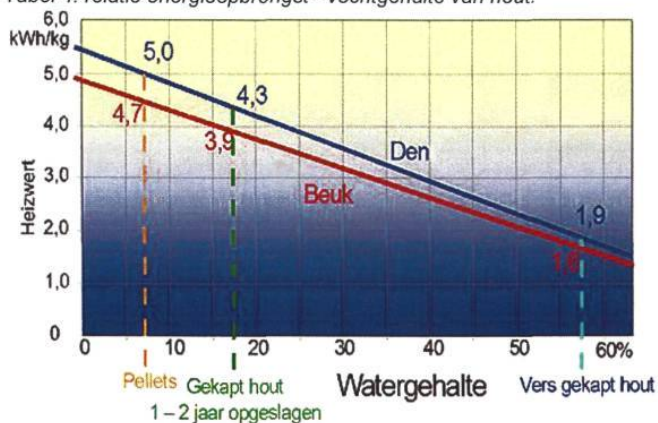
Hout leent zich goed voor verbranding, hout kan niet vergist worden. Gras en slootruigte kunnen vergist worden, droog gras of hooi kunnen ook verbrand worden.

Verbranding is de eenvoudigste conversie. Het vochtgehalte is daarbij belangrijk. Hout kan goed verbranden, de energiewaarde van hout is 12 tot 18 MJ per kg. Een kg droog hout (18 MJ/ kg) komt dan overeen met 0,5 m³ aardgas.

Tabel 3. energiewaarde van brandstoffen

	kWuur	MJoule	equivalenten	
			m ³ gas	kg houtchips
Olie	10 per liter	36 per liter	1,16	2,85
Aardgas	8,6 per m ³	31 per m ³	1	2,4
Pellets of briketten	4,7 per kg	16,9 per kg	0,54	1,3
Houtchips 30% vocht	3,5 per kg	12,6 per kg	0,4	1

Tabel 4: relatie energieopbrengst - vochtgehalte van hout.

Collegiebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Rekenhulp: van kWh naar MJ en terug

1 kWh = 3600 kJoule = 3,6 MJ   3,5 kWh = 12,6 MJ

1 MJ = 0,277 kWh

De 4.000 ton hout (30% vocht, 12,6 MJ per kg) komt per kg ongeveer overeen met 0,4 kuub gas. De hoeveelheid van 4 miljoen kilo hout levert dus 1.600.000 m³ aardgasequivalenten. Het CO₂ voordeel is 2800 ton CO₂.

De 1.6 miljoen m³ gas komt overeen met het gasgebruik van ca. 900 huishoudens (1750 m³ per huishouden per jaar) .

De marktwaarde van houtchips is, afhankelijk van de kwaliteit, € 15,- tot € 40,- per ton. In deze dus: € 60.000 - € 160.000.

Uitgaande van een gasprijs van € 0,50 per m³ is de waarde € 800.000. De gemeente zou zich kunnen inspannen om een deel van de houtige biomassa in eigen gemeente (eventueel in eigen beheer) te benutten voor verwarming: *Gronings hout voor Groningse warmte*.

Droog gras of hooi kan geperst worden en dan verbrand worden. De verbrandingstechniek van veel verbrandingsinstallaties is niet altijd geschikt voor de verbranding van gras of hooi. Deze techniek ontwikkelt zich nog.

Afbeelding 3: pellets van gedroogd gras als brandstof voor verbrandingsinstallatie.

Een energetisch hoogrenderende variant is verbranding en de opwekking van stoom waarmee een generator wordt aangedreven die stroom produceert. De restwarmte kan worden gebruikt voor ruimteverwarming. In Eindhoven is een stadsverwarmingproject gerealiseerd met een stoomcyclus op basis van houtverbranding (zie bijlage voor Youtube films).

Vergisten is een tweede route. De geroerde vergister is goed bekend in Noord Nederland. Daarin wordt biomassa met veel water (4-8% droge stof) gemengd in een verwarmde reactor. De grondstof kan zuiveringslib zijn van een

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

rioolwaterzuiveringinstallatie of groenafval. De verblijftijd is 20-40 dagen. Micro organismen produceren een mengsel van methaan (ca. 50%) en CO₂ en andere gassen. Dit biogas wordt verbrand in een motor die een generator aandrijft die elektriciteit levert. De motor levert warmte, als deze niet benut wordt gaat ca. 50% van de energie verloren.

Een alternatief is het biogas opwerken tot aardgaskwaliteit en dan gebruiken als "gewoon" aardgas, daarbij wordt geen restwarmte geproduceerd. Dit opgewerkte biogas wordt *groengas* genoemd.

Agrarische vergisters mengen mest en "co substraten" (b.v. maïs of delen van de suikerbiet), men noemt dit co-vergisters. Hiervan staan er ca. 50 in Noord Nederland met een totaal vermogen van ongeveer 50 MW. Zij produceren ca. 8000 uren per jaar, totaal dus 400 miljoen kWatt uren. Dit komt overeen met het stroomverbruik van ca. 120.000 huishoudens². De restwarmte wordt doorgaans niet gebruikt.

Het resterende digestaat kan als organische meststof verwerkt worden in de landbouw. Bermgras is goed vergistbaar maar is (nog) niet toegelaten als co-substraat voor agrarische vergisters, dit moet daarom aangeboden worden aan composteerinstallaties tegen een prijs van € 20,- tot € 35,- per ton.

Afgezien van de wettelijke belemmering is gras een waardevol product: de gasopbrengst is 125 -180 liter biogas per kg gras. Uitgaande van 125 liter levert de 4.000 ton maaisel 500.000 m³ biogas. Hieruit is ongeveer 1.000.000 kWatt uren elektriciteit te maken, overeenkomend met het stroomverbruik van 300 huishoudens.

Vochtig gras kan beter vergist worden dan eerst drogen en dan verbranden. Gazonmaaisel of sportveldenmaaisel is geen bermgras maar kan worden aangeboden als natuurgras bij co-vergisters. In de omgeving zijn meerdere co-vergisters die dit kunnen verwerken: bijvoorbeeld Van der Veen in Tolbert; Vermue in Winsum; Prins in Lellens; Jansen in Kielwindeweer; Westerveld in Stadskanaal, in Noord Drenthe zijn ook meerdere co-vergisters. Energetisch is dit interessant, financieel niet; het afvoeren en transporteren kost meer dan het opbrengt.

Droog vergisten. Voor de bovenbeschreven *geroerde vergister* is verkleining van de grasachtige biomassa gewenst, zand en ander vuil zijn ongewenst. Slootruigte, hekkelspecie en blad zijn daarom niet geschikt voor de geroerde vergister. Een robuust alternatief is de droge vergisting waarbij de biomassa in gestapelde vorm gedurende 20-40 dagen in een verwarmde, gasdichte ruimte blijft. Het biogas wordt verwerkt zoals bij de geroerde vergister, het digestaat kan vervolgens gecomposteerd worden.

Uitgaande van de 7800 ton en een gasopbrengst van 100 m³ biogas per ton levert dit ruim 780.000 m³ biogas. Hieruit is 1.500.000 kWatt uren elektriciteit te maken, overeenkomend met het stroomverbruik van ca. 500 huishoudens.

² 50 MW = 50.000 kW. De jaarproductie is: 8000 uren * 50.000 kW = 400 miljoen kWattuur. Een huishouden verbruikt ca. 3400 kWattuur per jaar, de productie dekt dus ca. 120.000 huishoudens.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Afbeelding 4: Een reactorruimte van een droogvergister wordt gevuld met de shovel, rechts met geopende gasdichte deur. Een unit bestaat uit 10-12 van deze ruimtes.

De biomassa wordt met een shovel ingebracht in de droogvergistinginstallatie, daarna wordt de gasdichte deur gesloten. Het proces duurt 4-5 weken. Een installatie bestaat uit ca. 10 van deze ruimtes die afwisselend geopend en gevuld worden. Een doorzet van 10.000 ton per jaar is minimaal nodig voor een renderende exploitatie. Samenwerking met meerdere aanbieders of ondoeners is daarom wenselijk. Het waterschap Noorderzijlvest is geïnteresseerd in het verkennen van samenwerkingsmogelijkheden.

Meerdere marktpartijen (Ganzewinkel, Vagroen, Zuidema, Attero) zijn geïnteresseerd in droogvergisting. Eén van de drempels wordt gevormd door de korte contracten van overheden. Indien de gemeente, samen met anderen, deze verwerking wil stimuleren zal zij zich als contractpartners langere tijd³ moeten binden.

Een andere drempel is dat de SDE regeling voor gas of stroomproductie nodig is om de exploitatie rond te krijgen.

Een alternatief is het zelf benutten van het groengas voor eigen tractie. Daarmee is een *business case* rond te rekenen

Bermgras en hekkelspecie worden nu als probleemmateriaal gezien. Door het enige tijd te laten liggen vermindert het volume en het gewicht en daarmee de afzetkosten. Energetisch is dit ongewenst, de oxidatie produceert CO₂ en het rottingsproces produceert het broeikasgas methaan. Het BZV- en nutriëntenrijke percolaat verontreinigt het oppervlaktewater en de plaatsen waar de hopen liggen versmeren en worden bloeiplaatsen voor brandnetel. Initiatieven om verantwoorde afzetketens te organiseren rond Groningen zijn zeer gewenst.

³ Kortlopende, kleinere contracten hebben het voordeel dat de aanbesteding onder de Europese aanbestedingsgrens kan blijven.

Afbeelding 5 : de afvoer van bermgras en broeiende hopen in Hoornse meer

Andere conversies zijn **vergassen, pyrolyse of torrefactie**. Van deze drie is torrefactie de conversie die nu op praktisch schaal operationeel wordt in Nederland, er staan nu fabrieken in Duiven en Steenwijk. De biomassa wordt verhit en onder gecontroleerde omstandigheden verkoold. De energie inhoud van de getorreficeerde massa is hoog (18-20 MJ/kg), het materiaal leent zich goed voor bijstook in kolencentrales. Het product wordt ook wel *biocoal* genoemd.

Pelletiseren

Een tussenvorm is het persen van pellets (brokjes) uit hout, de verbrandingswaarde en de prijs zijn hoger (€ 150,- tot € 300,- per ton goede kwaliteit) dan die van chips (€ 15,- tot € 40,- per ton). De verwerkingskosten voor het maken van de pellets zijn echter hoog. De markt wordt gereguleerd door productnormen die leiden tot een aanbod van hoge kwaliteit op een wereldmarkt⁴. Er is een grote aanvoer vanuit de V.S. en Canada waarmee het moeilijk concurreren is.

Afbeelding 6: houtpellets, torrefactie pellets en houtchips

⁴ De wereldmarkt van pellets groeit snel, de omvang is nu ca. 9 miljoen ton.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

---

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Composteren

De conversie van verse biomassa naar compost levert geen energie op en leidt tot CO₂ uitstoot. Het eindproduct wordt gebruikt voor bodemverbetering en bemesting. Het heeft doorgaans geen, een lage, of zelfs een negatieve waarde.

2. Andere wijze van groenbeheer

Bij het huidige beheer speelt het optimaliseren van de opbrengst nog geen rol. Andere overwegingen bepalen de werkwijze. Toch zijn ook hier veranderingen mogelijk die de opbrengsten kunnen verhogen en het budget kunnen ontlasten.

2.1. Op zoek naar opbrengsten

Het beheer wordt nu gestuurd door overwegingen als:

- de wens de openbare ruimte schoon, opgeruimd en veilig te houden⁵;
- de kosten te beperken;
- de biodiversiteit te behouden of te vergroten;
- de bomen en planten gezond te houden;
- veiligheid en het voorkomen van overlast;
- bij de watergangen de hydraulische capaciteit op het gewenste niveau te houden.

Het werk wordt georganiseerd vanuit de aanname dat biomassa leidt tot kosten. Afvoer is niet altijd nodig, bv. bij frequent wieden kan het gewiede materiaal blijven liggen in het perceel. Bij frequent gazon maaien hoeft het gras niet afgevoerd te worden.

Voor het ecologisch beheer en vergroting van de soortenrijkdom is het verschralen van de bodem via de afvoer van de biomassa wel gewenst, maar de bezuinigingen kunnen leiden tot extensiever beheer met minder afvoer en meer klepelen. Van de 275 ha. wordt nu 30 ha. geklepeld, 10 ha. wordt niet meer beheerd.

Bij de watergangen is er een verschuiving van het beheerstype *stedelijk beheer* naar het (duurdere) *duurzaam stedelijk* en *stedelijk natuurwater*. Dit leidt tot minder steile oeverwalen en meer plasdras overgangen en daarmee ook tot meer biomassa. Kostenreducerende beheersmaatregelen konden in dit onderzoek niet gevonden worden.

Bij bomen (vanaf 20 cm stamdikte) is er voor het kappen, knotten of kandelaberen een vergunning nodig. In 2010 is er voor 169 gemeentelijke bomen een kapvergunning verleend en voor 44 gemeentelijke bomen een knot- of kandelabervergunning. Particulieren dienen ook een vergunning aan te vragen voor het verwijderen van overlastbomen.

Bij het zoeken naar kostenreductie en opbrengstverhoging komen de volgende opties in beeld:

- **niet alle bomen hoeven monumentaal te worden**

Het optimale oogsttijdstip is doorgaans eerder dan de maximale leeftijd van een boom. Veel stedelijke bomen komen al op vrij jonge leeftijd vrijwel tot stilstand, de jaarlijkse aangroei is beperkt. Dit komt de aantrekkelijkheid van de boom niet ten

⁵ er wordt gewerkt met streefbeelden en criteria

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

goed. Deze oudere bomen vereisen extra aandacht vanwege veiligheid, overlast en boomgezondheid. Vanuit het oogpunt van biomassa opbrengst, CO₂ vastlegging en kostenreductie zou het oogsttijdstip (kappen of vergaand terug snoeien) daarom vervroegd moeten worden.

Het oogsten van bomen ligt soms erg gevoelig bij de omwonenden. Intensieve voorlichting, educatie en communicatie zijn nodig om het nut en het doel van de handelingen over te brengen.

De juridische aspecten (bv. de kapvergunning) van een veranderend beheer behoeven nader onderzoek.

Overigens mag niet worden vergeten dat het kappen of rooien en vervolgens herplanten van bomen in de stedelijke omgeving meer kost dan de houtopbrengst oplevert.

- **van een gelijkblijvend beeld naar een voortdurende verandering**

Landschapselementen met bomen en struiken in hoge dichtheden worden regelmatig gedund, maar een vergaande snoei wordt beperkt om een stabiel beeld te behouden. Toch kan vergaande snoei een interessant beeld opleveren, na snoei lopen de stobben weer uit en ontstaat er een dynamische beeld van wisselende hoogtes en dichtheden. Door in vakken te werken die planmatig gesnoeid worden ontstaat een bewegend beeld. Deze dynamiek kan de ecologische waarde ook verhogen. Indien goed aangelegd kan deze methode mechanisch uitgevoerd worden.

Afbeelding 7: hoge dichtheden kunnen intensiever beheerd worden en kunnen een aantrekkelijk beeld geven. Na periodieke snoei ontstaat snelle hergroei.

19

- **Niet minimaliseren, maar maximaliseren**

Extra snoei en intensiever beheer kunnen bij houtige opstranden de opbrengsten verhogen en meer dynamiek geven in het stedelijk landschap.

Gazons worden frequent gemaaid zodat de afvoer beperkt kan blijven. Het fijne maaisel wordt snel afgebroken zonder dat het grasmat verstikt. Een alternatief is minder frequent maaien en het maaisel afvoeren naar een vergister. Energetisch is dit een zinvolle benadering, de financiële baten wegen echter niet op tegen de kosten.

Algemeen geldt dat het erkennen van de productiewaarde van het stedelijk landschap zal leiden tot een vorm van *asset based management*. Bomen, andere elementen of percelen zijn dan gemeentelijke *bio assets* die een waarde vertegenwoordigen die geoptimaliseerd kan worden. Bij ontwerp gericht op groei, productie, CO₂ vastlegging en geplande verwijdering is aandacht nodig voor de groeiplaats en het vermijden van problemen met de boven- en ondergrondse infrastructuur. Goed gedimensioneerde en verrijkte groeisleuven voorzien van beluchtingvoorziening zijn daarbij nodig. Ook dit is een aspect van *asset based management*.

3. Ander ontwerp van het openbaar groen

Bij het ontwerp van het stedelijk landschap en de landschapselementen worden meerdere functies gecombineerd. Het esthetische aspect is belangrijk; het moet er goed uitzien en het moet passen bij de omgeving. Daarnaast zijn verkeersveiligheid en het gevoel van veiligheid (enge bosjes) belangrijk. Een derde groep betreft de ecologische functies als groene verbindingzone en habitat voor flora en fauna. Men weegt ook het klimaat-effect mee; groen geeft verkoeling en het is een CO₂ sink. De onderhoudskosten spelen ook een rol: rozenstruiken zijn wel mooi, maar erg duur in onderhoud. Toch zijn ook bij dit thema veranderingsopties denkbaar.

3.1. Voorbeelden van anders ontwerpen

Voorbeelden van ontwerpen gericht op (meer) productie zijn:

- hogere plantdichtheid bij jonge aanplant van laanbomen zodat dunning na 10-15 jaar nodig is.
- Snelgroeiende bomen in combinatie met langzaam groeiende bomen (wijkers en blijvers) waarbij het verwijderen van de wijkers ook daadwerkelijk⁶ plaatsvindt.
- Inzet van snelgroeiend hout (bv wilg) dat frequent (elke 3 jaar) wordt geoogst. Het effect van *geschoren* en weer uitlopende wilgen geeft een aantrekkelijke dynamiek aan een gebied.
- Experimenten met nieuwe gewassen, bijvoorbeeld bamboe.
- Productieteelt van landbouwgewassen in de stedelijke omgeving als *statement*.
- Productiebosjes als overgestileerde landschapselementen.
- Integratie van de afvoerlogistieke aspecten in het ontwerp.
- Benutting van (tijdelijk) niet-benutte hoekjes en percelen.
- Benutting van grotere percelen, bv. nog te ontwikkelen industrie- of woningbouwterreinen

Uiteraard brengt dit ook kosten met zich mee. Door bij het ontwerp rekening te houden met het beheer en de oogst zijn de kosten te reduceren.

Enkele voorbeelden van oogstbaar landschap in beeld:

Snelgroeiend hout kan een aantrekkelijke invulling zijn van het stedelijk landschap. Door de dit met de juiste communicatie te ondersteunen versterkt het integreren van landbouwproductie in de stedelijke omgeving de relatie tussen stad en natuur.

⁶ De verwijdering van snelgroeiende wijkers (bv Abelen) leidt nog wel eens tot ongenoegen bij omwonenden waarna men afziet van verwijdering. Hierdoor worden de wijkers te groot en krijgen de blijvers (bv eiken) geen uitgroei kansen.

Collegedebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Afbeelding 8: snelgroeiend hout, altijd jong en groeiend groen.

Afbeelding 9: populierenperceel bij Rode Haan, kathedrale vormen vol brandnetels.

Rond de stad zijn meerdere locaties met populieren. Deze worden niet goed onderhouden, ze zijn niet toegankelijk en doen naargeestig aan. Door ze wel goed te onderhouden en toegankelijk te maken kan dit een interessant onderdeel worden van de stadszoom. Als duidelijk is dat zij onderdeel vormen van de gewaardeerde *bio assets* van de gemeente, waarmee uiteindelijk de stad verwarmd wordt, wordt het beeld volledig gekanteld.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

Vormsnoei en andere vormen van beheer kunnen gericht worden op het versterken van het stedelijk landschap en het benadrukken dat het landschap mooi is én productief.

Afbeelding 10: oogstbare vormen zijn mooi en functioneel

4. Welke initiatieven kan de gemeente nemen?

In de bovenbeschreven fasering (andere afzetlogistiek; ander beheer; ander ontwerp) zijn verschillende ontwikkelmogelijkheden voor de gemeente Groningen genoemd. In vervolgoverleg kan besloten om te experimenteren met andere werkmethoden en technische hulpmiddelen. Met andere bestekken en contracten kan tussen het groenwerk en het gemeentelijk klimaatbeleid een effectieve relatie gelegd worden. Experimenten met verrassende ontwerpen en innovatieve benutting van nu onnutte ruimte kunnen de opbrengsten verhogen en bijdragen aan het imago en de duurzame-energieprestaties van de stad. Deze activiteiten leiden ook tot bedrijvigheid en lokale waardecreatie. Samenwerking met marktpartijen is daarbij te adviseren.

Enkele opties worden in dit hoofdstuk beschreven, een deel is in de eerdere hoofdstukken al genoemd.

4.1 Uitvoeringsopties

- **Bij veranderende logistiek**
- De betere delen niet shredderen maar verchippen;
- partijen schoon opleveren en gescheiden houden;
- met bestekken en opdracht verlening de verwaardiging stimuleren;
- de keten slim inrichten om kosten te verlagen en opbrengst te verhogen;
- keuze maken welke rol en positie de gemeente wil innemen;
- keuze maken voor een eigen *handling* locatie (of niet);
- Als gras wordt afgevoerd: houd gazongras en sportveldengras gescheiden en zoek samenwerking met een co-vergister;
- Neem het initiatief om met regionale partners en de markt te komen tot een droogvergister voor gras en hekkelspecie met eigen gasproductie;
- Neem initiatieven om hout in de eigen gemeente om te zetten in warmte: *Gronings hout voor Groningse warmte*;
- Neem initiatieven om de populierenpercelen rond de stad onderdeel te maken van het gemeentelijke klimaat- en energieprogramma.

- **Bij ander groenbeheer**
- Voorzichtig experimenteren met *asset based management* en de passende communicatie en juridische afstemming;
- Intensiever beheer van landschapselementen met hoge plantdichtheid.

- **Bij ander ontwerp**
- Meer snelgroeiend hout en kortcyclisch beheer;
- benutten van lege percelen, braakliggende terreinen en loze hoekjes;
- experimenteren met nieuwe gewassen;
- opwaardering en benutting populierenproducties.

Collegebrief - Benutting biomassastromen uit gemeentelijk groenbeheer

rapportage benutting biomassa gemeente Groningen
Februari 2012

De diverse kleine en grotere veranderingen kunnen tot de volgende effecten leiden:

De kosten voor het groenbeheer worden (ten dele) gedekt door inkomsten.

De gemeente wordt actief als producent van biomassa en als ketenregisseur en zet zich in om de energetische waarde maximaal te benutten voor lokale energieproductie: *Groningse Biomassa voor Groningse Warmte*.

De gemeente vergroot de CO₂ vastlegging en reduceert de CO₂ productie.

De inzetbare hoeveelheid biomassa neemt toe, er gaat minder verloren en de export naar buiten de gemeente neemt af.

De revenuen in de keten dragen bij aan het behoud van de kwaliteit van het gemeentelijk groenbeheer, de bedrijvigheid vertaalt zich naar lokale arbeidsinzet.

Er komen projecten in de gemeentelijke omgeving met benutting van gras en slootmaaisel.

4.2 Drie adviezen:

1. Van de genoemde opties is de keuze voor een duidelijke rol en positie in de keten erg belangrijk. Voor elke keuze is een pleidooi te houden met voor- en nadelen. Zonder keuze zal de ontwikkeling stagneren. De ambities van de gemeente op het gebied van duurzaamheid zijn duidelijk, nu nog de uitvoeringskeuzes.
2. Waardeer en stimuleer het ondernemerschap in de diensten, de ontwikkelingen zijn dynamisch en kansen verschijnen en verdwijnen. Door actief deel te nemen, met betrokken medewerkers, in deze marktontwikkelingen kunnen ontwikkelingen opgepakt worden.
3. Start concrete experimenten. Via concrete actie kan dit "vak" geleerd worden en raakt de gemeente betrokken bij de ontwikkelingen die nu in het hele land plaatsvinden. De gemeente heeft als grondeigenaar, producent en ontdoener van biomassa, gebruiker van energie, bevoegd gezag etc. vele belangen en mogelijkheden. Experimenten met het telen op lege terreinen, het anders inrichten van stedelijk groen, het samenwerken met vergisters rond gazonmaaisel, het initiëren van droogvergisting, het samenwerken met marktpartijen en andere overheden, het experimenteren met verbranding en warmtelevering (bijvoorbeeld bij Kardingse, zie bijlage 2) kunnen op korte termijn gestart worden. Groningen kan daarmee een voorloperpositie innemen.

Bijlage 1: beelden van projecten

Enkele relevante filmpjes over middelgrote houtverbrandingsinstallaties
(deze filmpjes zijn ook te vinden via de site www.oogstbaarlandschap.nl, via deze site worden ook relevante rapporten ontsloten.)

Biomassacentrale Meehoven Gemeente Eindhoven:

Eindhoven: <http://www.youtube.com/watch?v=pAt-mTPhybU>

Nieuw biomassacentrales in Eindhoven:

Eindhoven: <http://www.youtube.com/watch?v=QjDJ6NOrOyk&feature=related>

Breda krijgt biomassacentrale voor Teteringen:

Breda: <http://www.youtube.com/watch?v=mfAx0tdIAG4>

Houtkachel uitkomst voor sporthale zwembad in Doezum:

Doezum: <http://www.youtube.com/watch?v=3-8qWheKllg>

Zwembad Annen stookt op hout:

Annen: <http://www.youtube.com/watch?v=GaxwsXcC1Qk&feature=related>

Over de Zwolse wijk Breecamp Oost die door Be Green met hout verwarmd wordt.

Zwolle: <http://www.begreenenergy.nl>

Over gemechaniseerde houtteelt

Bundler: <http://www.youtube.com/watch?v=1adVICclKTw&feature=related>

Houtteelt: <http://www.youtube.com/watch?v=q9zCyubVxG>

Bijlage 2: concrete pilots

Om het klimaat- en energiebeleid van de gemeente meer zichtbaar te maken is benutting van de eigen biomassa in de eigen omgeving wenselijk.

Hieronder wordt als voorbeeld gerekend aan het benutten van houtchips voor het sportcentrum Kardinge. Dit gemeentelijke complex wordt gerenoveerd en daarbij staat de duurzaamheid hoog op de agenda. Hierbij zijn, naast houtstook, de inzet van zonthermische systemen en photovoltaïsche systemen reële opties.

Huidige opstelling:
2 x 485 kW WKK's van Essent
2 x gasketel van 700 kWth.
totaal opgesteld vermogen: 2300 kWth.
Gasverbruik ca. 1.3 miljoen m³
Stroomverbruik: 1.1 miljoen kWuur

Na de renovatie gaat de WKK opstelling er waarschijnlijk uit.

Stel: de gemeente zet 5000 ton hout in voor een houtgestookte verwarming. Dit vermijdt de inkoop van ca. 2 miljoen m³ gas. Kardinge zou dan grotendeels gasvrij kunnen werken.

Om de uitvoerbaarheid nader te onderzoeken en dit "vak" te leren is een wellicht pilotproject mogelijk. Bij Kardinge is er belangstelling om de heetwatervoorraad voor de dweilmachines van de ijsbaan op hout te stoken. Overtollige warmte kan teruggevoerd worden naar het centrale warmteverdeelstelsel van het totale complex. De uitvoering van een 100 – 250 kW pilot wordt onderzocht, met een verbruik van ca. 150 ton hout per jaar.

Een tweede optie is de teelt van snelgroeiend hout. Met een opbrengst van 10 - 15 ton droge stof per jaar bij een driejaarlijkse oogst kan een substantiële bijdrage geleverd worden aan de gemeentelijke doelstelling en het levert bedrijvigheid op. Door de teelt op (tijdelijk) onbenutte terreinen uit te voeren en het landschappelijk ontwerp te integreren in het stedelijke landschap zijn interessante projecten mogelijk.
De markt is geïnteresseerd in dit soort projecten.

Bijlage - Bespreekpunten GroenLinks, boomziekten

Bespreekpunten GroenLinks collegebrieven kastanjabomen en second-opinion Copijn

GroenLinks wil kap van bomen als gevolg van ziekten voorkomen door op tijd in te grijpen. Eerder dit jaar stelden we over de essterfte al schriftelijke vragen. Het college stelde dat er binnen de gemeente Groningen op dit moment vier boomziekten zijn: kastanjeziekte, massaria, iepenziekte en essterfte. Ook is de eikenprocessierups binnen onze gemeentegrenzen in 2011 voor het eerst gesignaleerd; in een gebied beheerd door Natuurmonumenten.

Kastanjabomen worden drie keer per jaar gecontroleerd op gebreken en waar nodig worden aanvullende beheermaatregelen uitgevoerd. Is dit voldoende? Moet dit worden geïntensiveerd?

Hoe verloopt de samenwerking met omliggende gemeenten en organisaties als Natuurmonumenten en Stichting Iepenwacht?

In hoeverre is de gemeente Groningen voorbereid op en toegerust voor de bestrijding van de diverse boomziekten? In antwoord op onze vragen gaf het college aan dat middelen hiervoor binnen de begroting kunnen worden gevonden. Hoe is dat nu?

Worden bomen die door ziekte worden gekapt ook allemaal gecompenseerd? Worden op de plekken waar bomen dermate zijn aangetast dat kap noodzakelijk is, dezelfde boomsoorten geplaatst? Wordt er ook wel eens nagedacht over een alternatieve boomsoort?

Namens de GroenLinks-fractie,
Kris van der Veen

Collegedebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte

Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken

Afdeling Stadsbeheer
Steller Petra Maaskant
Onderwerp Ontwikkeling kastanjeziekte

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 8567   Bijlage(n) -   Ons kenmerk RO12.3054048
Datum - 2 MEI 2012   Uw brief van -   Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

In 2005 is de kastanjeziekte voor het eerst in onze gemeente gesignaleerd. De situatie was in eerste instantie nog niet zo alarmerend als in andere delen van het land. Hoewel het aantal aangetaste bomen in den lande zich leek te stabiliseren, is de kastanjeziekte nu in veel gemeenten toch weer toegenomen. Het verloop van de kastanjeziekte is onvoorspelbaar en kan soms in een paar weken toeslaan. Zowel in het land als in Groningen (Heerdenpad) worden onderzoeken gedaan om een manier te vinden om de ziekte aan te pakken. Helaas hebben deze onderzoeken nog geen resultaat opgeleverd. De verwachting is dat dit ook niet op korte termijn zal gebeuren. Uit onze inventarisaties blijkt dat de kastanjeziekte zich in 2011 razendsnel heeft ontwikkeld. Kastanjes die in het voorjaar van 2011 niet waren aangetast, bleken een half jaar later zwaar aangetast te zijn.

Onlangs hebben we u geïnformeerd over de maatregelen die we nemen voor de kastanjabomen op de singels. Met deze brief informeren wij u over de zorgelijke situatie van een deel van de zieke kastanjes in de rest van de stad en onze aanpak daarvan. Onze conclusie is dat er 108 kastanjabomen in de stad zo slecht aan toe zijn, dat we ze moeten vellen, knotten of kandelaberen voordat ze volledig in blad staan en gevaar opleveren. We laten op korte termijn een second opinion uitvoeren en zullen onze maatregelen pas uitvoeren als blijkt dat onze conclusie bevestigd wordt.

Problematiek

We hebben ruim 1800 kastanjes in beheer. De kastanjeziekte leidt tot een verhoogde zorgplicht voor deze bomen. De ziekte kan op termijn breukgevoeligheid veroorzaken, maar het zijn vooral de secundaire aantastingen die acuut voor problemen zorgen. De kastanjeziekte leidt ertoe dat de bomen verzwakken en vatbaar worden voor deze secundaire aantastingen. Deze vergroten de kans op spontane breuk van stam of takken. Van de aangetaste bomen heeft 13% één of meerdere secundaire aantastingen (bijvoorbeeld Fluweelpootje en/of Oesterzwam).

Collegedebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte

Volgvel 1

Door de aard van de ziekte en incidenten met het afbreken van takken van kastanjes (bijvoorbeeld aan de singels in de Stad en bij het Noorderpoortcollege aan de Paterswoldseweg vorig jaar), monitoren we de kastanjabomen daarom sinds 2011 drie keer per jaar (juni, november en januari). Bij de inspectie in november 2011 bleek dat de toestand van de bomen sterk verslechterd was. Het najaar is ook juist de periode dat de secundaire aantastingen zich openbaren. Uit onze inspectie van eind januari 2012 blijkt nu dat meer dan de helft van het bomenbestand in meer of mindere mate is aangetast door de kastanjeziekte. Het gaat hierbij om kastanjes van alle leeftijden, soorten en op verschillende locaties. 108 zieke kastanjes hebben een dusdanige secundaire aantasting dat ze een verhoogd risico vormen. Dit risico wordt onaanvaardbaar op het moment dat deze bomen volledig in blad komen en de belasting van de takken en de stam daardoor maximaal wordt. Dat het aantal zo groot is, hadden wij niet voorzien. Gezien de onvoorspelbaarheid van de kastanjeziekte houden we er rekening mee, dat uit de volgende inspectie in juni zal blijken, dat ook dan maatregelen, zoals noodkap, genomen moeten worden. Overigens leren we van de aanpak bij de kastanjes aan de singels, dat de manier van inspecteren waarschijnlijk anders moet. De vraag is of we kunnen volstaan met een inspectie vanaf de grond, of dat we ook in meer gevallen de boom in moeten om duidelijk te krijgen hoe het met de bomen gesteld is.

Maatregelen in 2011 en 2012

In de afgelopen periode hebben wij incidentele beheermaatregelen bij zieke kastanjes genomen. Er zijn zestien kastanjes geveld (noodkap). En er zijn drie kastanjes kortgezet.

In 2012 zijn tot nu toe vijftien kastanjes kortgezet (twaalf in de Geulstraat en drie op het Martiniekerkhof). Op de Singels worden de komende tijd tien kastanjes geveld en tien kortgezet.

Aanpak

Uit de laatste inspectie blijkt dat 108 zieke kastanjes, verspreid over de hele stad, een dusdanige secundaire aantasting hebben dat ze een verhoogd risico vormen. Dit risico wordt groter naarmate ze meer in blad staan. Uit oogpunt van verantwoord boombeheer moeten deze bomen geveld worden voordat deze volledig in blad staan, omdat ze op dat moment een onaanvaardbaar risico vormen. Het vellen en kortzetten kan middels de versnelde procedure voor noodkap plaatsvinden. Dit moet gebeuren vóór de bomen volledig in blad komen.

Hoewel de levensverwachting van de bomen nihil is, zijn we ons ervan bewust dat het vellen van zoveel zieke kastanjes een behoorlijke impact heeft op de leefomgeving. Een deel van de bomen kan door ingrijpend kortzetten (knotten of kandelaberen) nog iets langer worden behouden. Daarbij moeten we wel bedenken dat het gaat om uitstel van executie, die meer kost en twee keer een ingreep in de leefomgeving betekent: eerst kortzetten en vervolgens alsnog vellen. Alle ingrepen aan de bomen gaan ten koste van de vitaliteit van de bomen. Uitgangspunt is echter de veiligheid.

Collegedebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte

Volgvel 2

We hebben een extra inspectieronde gedaan langs de 108 zieke bomen om te kijken welke bomen in aanmerking zouden kunnen komen voor een alternatieve maatregel. Bij beeldbepalende locaties hebben we bekeken of het mogelijk is de bomen eerst kort te zetten en nog niet te vellen. Voor de overige locaties kiezen we uit kostenoverweging niet voor een alternatieve aanpak. Van een beeldbepalende locatie is bijvoorbeeld sprake op het Martinikerkhof. Daar zijn in de afgelopen periode al drie bomen gekandelaberd, maar de overige drie zijn ook zwaar aangetast door de kastanjeziekte. Van twee ervan kan de gevaarzetting worden uitgesteld door kandelabereren. Een derde moet geveld worden.

Uitgangspunt is dat in alle gevallen het veiligheidsrisico aanvaardbaar moet zijn. In totaal kunnen hierdoor 31 bomen voorlopig blijven staan. Daarvan kunnen acht kastanjes op verschillende locaties in een groenstrook als ecoboom blijven staan.

Door middel van toepassing van de alternatieve maatregelen komt het aantal te vellen bomen op 77. Voor de uitvoering van deze maatregelen zal zoals gebruikelijk een ecoscan worden uitgevoerd, zodat rekening wordt gehouden met bijvoorbeeld broedende vogels.

Vervolgaanpak

Zoals gezegd laten wij op zeer korte termijn een second opinion uitvoeren. Indien onze vrees daarbij bevestigd wordt, zullen we overgaan tot bovengenoemde maatregelen. Daarnaast maken we een plan van aanpak voor de monitoring/inspecties van – onder meer – de kastanjeziekte, voor een optimale beheersbaarheid van het bomenbestand.

Timing

We zijn ons ervan bewust dat het moment voor het vellen van de bomen ongelukkig is. Dit is vooral veroorzaakt door de onvoorspelbaarheid van de kastanjeziekte en het zichtbaar worden van secundaire aantastingen. Die zien we vooral in het najaar in de vorm van zwammen, maar dan hoeft nog niet direct sprake te zijn van gevaarzetting. De mate van aantasting gaat gestaag verder en nu blijkt dus in het voorjaar dat een flink aantal kastanjes er zo erg aan toe is dat ze gevaar opleveren zodra ze in blad komen.

We hebben geconstateerd dat tussen het moment van signaleren en rapporteren te veel tijd verstrijkt. Mede gezien het feit dat de problematiek van structurele aard is, willen we in de toekomst onze interne procedure hier beter op laten aansluiten. Ook dit aspect nemen we in het hiervoor genoemde plan van aanpak mee.

Andere gemeenten

We hebben over de kastanjeziekte enkele gemeenten benaderd. Ook daar is de situatie van de kastanjabomen zorgelijk en verslechterd ten opzichte van voorgaande jaren. De mate van aantasting van de kastanjes is erg verschillend. Het is ook moeilijk om een vergelijking te maken tussen de gemeenten, omdat het gaat om de mate van gevaar die een boom oplevert. Elke boom wordt immers individueel beoordeeld. Zodra er sprake is van een onverantwoord risico worden bomen geveld. Zo zijn in Hoogezand en Winsum al veel kastanjes geveld. In Maastricht is ongeveer 35% van de

Collegiebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte

Volgvel 3

kastanjabomen ziek, waarvan deze maand 27% (335) met spoed geveld worden. In Den Haag zijn in de afgelopen zes jaar in totaal 400 kastanjes geveld op een bestand van 4500 bomen (9%). De kastanjeziekte breidt zich daar ook uit (van 55% naar 60%), maar heeft – voorlopig – nog niet altijd kap tot gevolg. Zoals eerder aangegeven kan dit op elk moment omslaan, zodra de bomen ook te kampen krijgen met secundaire aantastingen.

Financiën

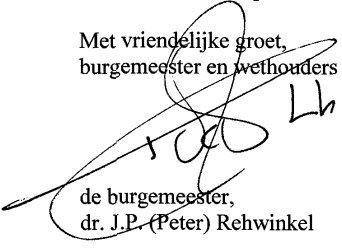
We hebben middelen in onze onderhoudsbegroting gereserveerd voor de inspectierondes die nodig zijn in het kader van de kastanjeziekte en maatregelen zoals kap en kortzetten. We zullen niet direct overal herplanten, maar we willen eerst afwachten hoe de kastanjeziekte en de mogelijke remedies hiertegen zich verder ontwikkelen. Een dergelijke aanpak passen we ook bij de kastanjes op de singels toe. Op termijn zullen we met een herplantplan en bijbehorend dekkingsvoorstel komen.

Tot slot

Zoals gezegd hebben wij als eigenaar een zorgplicht voor onze bomen. Het gaat ons aan het hart dat er zoveel bomen zo ziek zijn en dat we ze moeten vellen. In 108 gevallen vinden wij het niet meer verantwoord om de bomen te handhaven. Omdat het vellen van zoveel bomen een grote impact heeft op de leefomgeving, hebben voor 31 gevallen een alternatieve maatregel genomen. Daarmee blijven de bomen weliswaar voorlopig behouden, maar het is niet te voorspellen voor hoe lang. Zoals gezegd houden we er rekening mee dat bij de volgende inspectie in juni meer kastanjes zo zijn aangetast, dat ook dan maatregelen, zoals noodkap, genomen moeten worden.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Collegebrief - Rapport second opinion kastanjeziekte

Ruimtelijke Ordening en Economische
Afdeling Zaken
Steller P.S. Maaskant
Onderwerp Rapport second opinion kastanjeziekte

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 85 67   Bijlage(n)   Ons kenmerk RO12.3140163
Datum **28 JUN 2012**   Uw brief van -   Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

De situatie van de kastanjabomen in de stad is zorgelijk. Op 2 mei 2012 hebben wij u geïnformeerd (briefnummer RO12.3054048) over onze conclusie dat er 108 kastanjabomen in de stad zo slecht aan toe waren, dat we ze moesten vellen, knotten of kandelaberen voordat ze volledig in blad stonden en gevaar opleverden.

Wij hebben een second opinion laten uitvoeren door Copijn Boomspecialisten BV. Helaas werd bij deze second opinion onze vrees bevestigd. Daarom hebben wij zo spoedig mogelijk maatregelen genomen. Dit moest gebeuren, nog voordat de betreffende kastanjabomen volledig in blad stonden en daarmee te groot gevaar opleverden voor de omgeving. Begin juni 2012 zijn de werkzaamheden afgerond en inmiddels zijn we met de volgende inspectieronde begonnen.

In de visietrommel vindt u het rapport van de second opinion. Graag lichten wij de volgende punten uit hoofdstuk 1 "Aangetroffen aantastingsbeeld" toe.

- Er zijn 15 bomen niet gecontroleerd door Copijn. Deze bomen hadden op het moment van onderzoek een lage gevaarzetting. Deze bomen zijn door ons gekandelaberd of geknot zodat de gevaarzetting ook laag blijft als ze volledig in blad staan.
- Copijn hanteert verschillende categorieën van aantasting door kastanjeziekte. De secundaire aantastingen versterken de breukgevoeligheid in de boom ernstig. De aanwezigheid van secundaire aantastingen zorgen ervoor dat bomen die weliswaar licht of matig aangetast zijn door de kastanjeziekte, wel een hoge mate van gevaarzetting kunnen hebben; met name als de bomen volledig in blad staan.

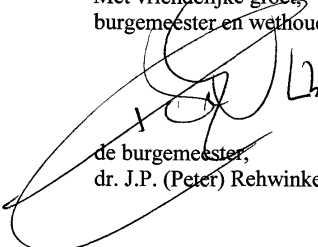
Collegedebrief - Rapport second opinion kastanjeziekte

Volgvel 1

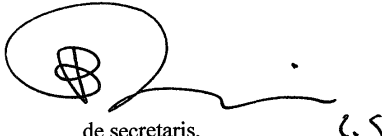
- We hebben op 15 mei 2012 een omgevingsvergunning verleend voor zowel het vellen van 77 kastanjabomen als het kandelaberen en knotten van 31 kastanjabomen via de versnelde procedure (noodkap). Twee van de 77 bomen waren opgenomen in het kapprogramma 2011/2012, waarvoor wij al een omgevingsvergunning hadden verleend. Deze waren dan ook al gekapt op het moment dat de inspectie door Copijn plaatsvond.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Collegiebrief - Ontwikkeling kastanjeziekte vervolg

.
. .
Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken
Onderwerp Ontwikkeling kastanjeziekte (vervolg)
Steller P.S. Maaskant

.
De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

.
Telefoon (050) 3678567 Bijlage(n) - Ons kenmerk RO12.3214407
Datum **10 AUG 2012** Uw brief - Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

Op 2 mei 2012 (brief met kenmerk RO12.3054048) hebben wij u geïnformeerd over de zorgelijke situatie van een deel van de kastanjabomen in de stad en de maatregelen die we moesten treffen om gevaarlijke situaties te voorkomen. Met deze brief informeren wij u over de uitkomsten van de inspectieronde in juni 2012.

In juni 2012 zijn alle zieke kastanjabomen voor de tweede keer dit jaar geïnspecteerd. Helaas is uit deze inspectie gebleken dat er weer kastanjabomen ernstig ziek zijn en een risico vormen voor de omgeving. Het gaat dit keer om 37 kastanjabomen, waarvan er 30 zo slecht aan toe zijn en gevaar opleveren dat we ze uit oogpunt van verantwoord boombeheer zo spoedig mogelijk moeten vellen. Voor 7 kastanjabomen op beeldbepalende locaties kunnen we voorlopig volstaan met maatregelen als kandelaberen (4 stuks) en knotten (3 stuks).

De volgende inspectie zal plaatsvinden in november 2012. Naar verwachting zullen dan weer kastanjes zo zijn aangetast, dat we ook dan ingrijpende beheermaatregelen moeten nemen.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben en houden u op de hoogte van de ontwikkeling van de kastanjeziekte.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Bijlage - Bespreekpunten Stadspartij Damsterdiep

Bespreekpunten Stadspartij arbitrage Damsterdiepgarage

1. De tegenvallende vermogens van het College om de uitkomst van arbitrages en andere uitkomsten van procedures juist in te schatten.
2. Is de Gemeente wel goed voorbereid geweest. De schade is nu maximaal, zowel door tijdverlies als door de hoge schadevergoeding die ons wacht.
3. Hebben we een extra reservering nodig voor de begroting?

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

Bestuursdienst
Afdeling ROEZ/PM
Steller G. Lieffering
Onderwerp Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

Bezoekadres
Waagstraat 1

Postadres
Postbus 20001
9700 PB Groningen

In uw antwoord
graag datum en
kenmerk vermelden

Wij zijn met het
openbaar vervoer
bereikbaar,
buslijnen
1, 2, 3, 5, 8, 11, 13, 16

Informatie over
vertrektijden krijgt u
via telefoon 0900-92 92

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 8111

Bijlage(n) 1

Ons kenmerk RO 12.3107708

Datum **31 MEI 2012**

Uw brief van -

Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

De Raad van Arbitrage heeft uitspraak gedaan over het door ons ingestelde beroep in het geschil over de verdragingskosten van de parkeergarage Damsterdiep. In de vergadering van de Raadscommissie Beheer en Verkeer van 16 mei jl. hebben wij u toegezegd u dit vonnis toe zenden. U treft de uitspraak aan als bijlage bij deze brief. Na onze analyse van deze uitspraak zullen wij u informeren over de vervolgstappen.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

Nr. 71.685

SCHEIDSRECHTERLIJK VONNIS

ter zake van een geschil in hoger beroep tussen

de publiekrechtelijke rechtspersoon
GEMEENTE GRONINGEN,
zetelend te Groningen,
hierna te noemen "opdrachtgeefster",

a p p e l l a n t e in principaal appel,
g e ï n t i m e e r d e in incidenteel appel,

gemachtigden: mrs. M.A.P.H. Randag en M. Dijsselhof,
beiden advocaat te Groningen,

en

1. de besloten vennootschap
STRUKTON CIVIEL PROJECTEN B.V.,
h.o.d.n. Strukton Betonbouw B.V.,

2. de besloten vennootschap
STRUKTON BOUW- EN VASTGOED B.V.,
beide gevestigd te Maarssen,
hierna gezamenlijk te noemen "aanneemster",

g e ï n t i m e e r d e n in principaal appel,
a p p e l l a n t e s in incidenteel appel,

gemachtigde: mevrouw mr. A.M. Klunne, advocaat te
Rotterdam.

HET SCHEIDSGERECHT

1. De ondergetekenden, MR. E.J. VAN SANDICK, wonende te Aerdenhout, lid-jurist van het College van Arbiters van de Raad van Arbitrage voor de Bouw, IR. K.A.J. VAN DUN, wonende te Wijchen, en JHR. IR. C.J.A. REIGERSMAN, wonende te 's-Gravenhage, beiden lid-deskundige van dit College, zijn door de voorzitter van deze Raad overeenkomstig de statuten van de Raad benoemd tot scheidslieden in dit geschil in hoger beroep. De ondergetekenden hebben hun benoeming schriftelijk aanvaard. Bij brief d.d. 9 januari 2012 is daarvan mededeling gedaan aan partijen. Overeenkomstig de statuten van de Raad is aan het scheidsgerecht toegevoegd mr. Y.R.R.R. de Mul, secretaris van de Raad.

HET VERLOOP VAN DE PROCEDURE

2. Bij memorie van grieven d.d. 4 juli 2011, met producties G1 tot en met G8 ingekomen bij het secretariaat van de Raad op 5 juli 2011, is opdrachtgeefster in hoger beroep gekomen van het scheidsrechterlijk vonnis d.d. 6 april

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

2

2011, nummer 31.356, gewezen door ir. M.A.M. Beljaars, ir. W.M. Faas en ing. J.H. Spaans, allen lid van het College van Arbiters van de Raad, in het geschil tussen aanneemster en opdrachtgeefster. Opdrachtgeefster heeft het procesdossier van het geschil in eerste aanleg overgelegd, deels bij brief van 19 augustus 2011.

3. Voor de loop van het geding wordt verder verwezen naar de volgende stukken:
- de memorie van antwoord in principaal appel, tevens memorie van grieven in (deels voorwaardelijk) incidenteel appel, met producties A1 tot en met A10;
  - de memorie van antwoord in (deels voorwaardelijk) incidenteel appel;
  - de brief van mr. Klunne d.d. 4 april 2012 met de daarin genoemde productie MB1;
  - de brief van mr. Randag d.d. 5 april 2012 met de daarin genoemde producties G9 tot en met G11;
  - de pleitnotities van mr. Randag;
  - de pleitnotities van mr. Klunne.

Mr. Klunne maakte bezwaar tegen de door mr. Randag bij brief van 5 april 2012 overgelegde stukken. Dit bezwaar is door het scheidsgerecht gepasseerd, nu aanneemster zich ter zitting goed tegen die stukken bleek te kunnen verweren. Mr. Randag heeft ook bij brief van 12 april 2012 nog stukken overgelegd, maar die stukken heeft hij ter zitting weer ingetrokken gezien het bezwaar daartegen van aanneemster.

4. De mondelinge behandeling van het onderhavige geschil heeft plaatsgevonden op dinsdag 17 april 2012 in een vergaderzaal ten kantore van de Raad te Utrecht, waarbij behalve de ondergetekenden en de secretaris de volgende personen aanwezig waren:
- aan de zijde van opdrachtgeefster: mr. Randag en mr. Dijsselhof, beiden voornoemd, dr. ir. H.D. Netzel, adviseur/directeur bij Crux Engineering b.v., wonende te Haarlem, ing. A.J.H.M. van Boheemen, projectleider bij opdrachtgeefster, wonende te Groningen, ing. D. Kriele, algemeen directeur van Wiertsema & Partners, wonende te Uitwellingerga, ing. J.P.P.M. Peels, adviseur bij Wiertsema & Partners, wonende te Eelde, ing. G. van Oost, adviseur/directeur bij Ingenieursbureau Wassenaar b.v., wonende te Haren, H.J. de Noord BSEng, constructeur bij opdrachtgeefster, wonende te

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

3

Leek, en ing. J. Visser, hoofd van het Ingenieursbureau van opdrachtgeefster, wonende te Eelderwolde;

- aan de zijde van aanneemster: mr. Klunne voornoemd, ing. D. Poel, projectleider bij aanneemster, wonende te Vries, mr. ing. E. de Jong, contractmanager bij aanneemster, wonende te Almkerk, prof. ir. A.F. van Tol, lid wetenschapsraad Deltares, wonende te Delft, ir. A. Verweij, geotechnisch adviseur bij Deltares, wonende te Delft, ing. A.W.M. Siemes, directievoorzitter van Reef Infra/projectdirecteur van aanneemster, wonende te Winterswijk, en ing. H.J.M. Verbaten, hoofd afdeling contractmanagement bij aanneemster, wonende te Fijnaart.

DE GRONDEN VAN DE BESLISSING

de bevoegdheid en de ontvankelijkheid

5. De bevoegdheid van de ondergetekenden tot beslechting van het onderhavige geschil bij scheidsrechterlijk vonnis staat onbetwist tussen partijen vast en berust op hetgeen daaromtrent in het vonnis in eerste aanleg is overwogen en beslist, waartegen geen grieven zijn gericht.
6. De memorie van grieven in principaal appel is binnen drie maanden na datum van het beroepen vonnis ingekomen bij het secretariaat van de Raad. Het incidenteel appel is ingesteld bij memorie van antwoord. Partijen zijn derhalve in zoverre ontvankelijk in hun appel.

het geschil in eerste aanleg

7. Tussen partijen is een geschil ontstaan naar aanleiding van de tussen partijen gesloten overeenkomst met betrekking tot de uitvoering van de nieuwbouw van de parkeergarage Damsterdiep en de ruwbouw van het kantoorgebouw Nijestee te Groningen voor een aanneemsom van € 27.974.000,00 exclusief btw. Na het inbrengen van circa 400 Terrason palen is gebleken dat belendende percelen gingen verzakken en de damwand was verplaatst. Daarop heeft de CAR-verzekering de dekking voor het werk beëindigd en heeft opdrachtgeefster het werk stilgelegd, teneinde oorzaak en aansprakelijkheid te onderzoeken. Aanneemster en opdrachtgeefster houden elkaar aansprakelijk voor de oorzaak en de schadelijke gevolgen.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

8. Arbiters in eerste aanleg hebben zich voorshands beperkt tot de hoofdlijnen van het geschil alvorens de omvang van de vorderingen te beoordelen. Het dictum van het in dat geschil gewezen gedeeltelijk eind-, gedeeltelijk tussen-vonnis waarvan beroep luidt:

Arbiters, rechtdoende als goede mannen naar billijkheid, verklaren voor recht dat opdrachtgeefster verantwoordelijk is voor de invloed van de bodemgesteldheid op de voorgeschreven schroefinjectiepaal meer in het bijzonder voor wat betreft trek- en draagvermogen; verklaren voor recht dat opdrachtgeefster verantwoordelijk is voor (i) de nadelige gevolgen voor de bovenmatige ontspanning van de ondergrond op het ontwerp, (ii) de schade die is opgetreden aan de belendingen, alsmede de extra kosten en vertraging die hierdoor is ontstaan/nog zal ontstaan, daaronder ook begrepen de kosten als gevolg van de doorgevoerde ontwerpwijzigingen, meer in het bijzonder de kosten van het mobiel stempelraam en het bijslaan van extra palen; verklaren voor recht dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de (vertrags)schade c.q. redelijke extra kosten die voor aanneemster zijn ontstaan als gevolg van de stillegging van het werk door CAR-assuradeuren (periode 1), in de periode na stillegging van het werk door CAR-assuradeuren/opdrachtgeefster tot het moment waarop opdrachtgeefster de directie-aanwijzing op 16 september 2008 gaf (periode 2), te vermeerderen met één week; verklaren dit vonnis tot zover uitvoerbaar bij voorraad; wijzen de vordering in reconventie van opdrachtgeefster om aanneemster te veroordelen tot betaling van € 264.181,13 (tweehonderdvierenzestigduizend eenhonderdeenentachtig euro en dertien cent) te vermeerderen met BTW en rente af; stellen hoger beroep tegen dit vonnis open; houden alle overige beslissingen aan.

de vordering en het verweer in het principaal hoger beroep

9. Opdrachtgeefster is voornamelijk van mening dat de ontspanning van de bodem, waardoor de verzakking heeft kunnen plaatsvinden, is ontstaan door een uitvoeringsfout van aanneemster, althans haar onderaannemer, bij het inbrengen van de schroefcombinatiepaal en zij meent dat zij dat afdoende heeft bewezen in tegenstelling tot hetgeen arbiters in eerste aanleg daarover hebben geoordeeld. Zij ontwikkelt veertien grieven tegen het beroepen vonnis en concludeert in hoger beroep:

tot vernietiging van het vonnis door arbiters in eerste instantie op 6 april 2011 gewezen, het opnieuw recht doen, met terugverwijzing van de zaak naar arbiters in eerste instantie voor de verdere afdoening van de zaak met inachtneming van de beslissing in hoger beroep, een en ander met veroordeling van aanneemster in de kosten van beide instanties.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

5

10. Aanneemster meent dat opdrachtgeefster geenszins heeft aangetoond dat aanneemster uitvoeringsfouten heeft gemaakt waardoor de ontspanning van de bodem kon optreden. Integendeel is aanneemster van mening dat de bodem op dezelfde wijze ontspanning vertoonde toen zij de schroefcombinatiepalen inbracht precies overeenkomstig de aanwijzingen van opdrachtgeefster en met diens voortdurend toezicht. Aanneemster concludeert voor antwoord in principaal appel:

tot bekrachtiging van het tussen partijen op 6 april 2011 gewezen arbitrale vonnis met nummer 31.356, zo nodig met verbetering van gronden en opdrachtgeefster in het principale appel niet-ontvankelijk te verklaren dan wel haar vordering te ontzeggen met veroordeling van opdrachtgeefster in de kosten van beide instanties, waaronder begrepen de van de zijde van aanneemster gemaakte kosten van juridische bijstand en de kosten van technische bijstand (Deltares), vermeerderd met de wettelijke rente met ingang van twee weken na dagtekening vonnis.

de vordering en het verweer in het deels voorwaardelijk incidenteel appel

11. Aanneemster meent dat arbiters in eerste instantie ten onrechte haar slechts verdragingschade hebben toegewezen tot één week na 16 september 2008 en wenst dat verlengd te zien tot 13 oktober 2008. Daarnaast appelleert aanneemster voorwaardelijk, voor het geval in hoger beroep mocht blijken dat de ontspanning van de ondergrond wel te wijten is aan een uitvoeringsfout van aanneemster, tegen het oordeel dat er geen sprake is van een voorgeschreven onderaannemer. In incidenteel appel ontwikkelt aanneemster twee grieven tegen het vonnis en concludeert zij:

onvoorwaardelijk het vonnis d.d. 6 april 2011 te vernietigen op het beroepen punt en, opnieuw rechtdoende, de vordering van aanneemster alsnog volledig toe te wijzen door te verklaren van recht dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de (verdragings)schade dan wel de redelijke extra kosten die voor aanneemster zijn ontstaan in de periode na stillegging van het werk door CAR-assuradeuren/opdrachtgeefster tot 13 oktober 2008;
voorwaardelijk het vonnis d.d. 6 april 2011 tevens te vernietigen op de zijdens aanneemster aangevoerde grond dat een eventuele uitvoeringsfout te wijten is aan een fout van de door opdrachtgeefster zelf voorgeschreven leverancier/onderaannemer en te verklaren van recht dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de door aanneemster geleden schade en gemaakte kosten ten gevolge van deze eventuele uitvoeringsfout van de door opdrachtgeefster voorgeschreven leverancier/onderaannemer;
en onvoorwaardelijk en voorwaardelijk opdrachtgeefster te veroordelen in de kosten van beide instanties, waaronder begrepen de van de zijde van aanneemster gemaakte kosten van juridische bijstand, vermeerderd met de wettelijke rente met ingang van twee weken na dagtekening vonnis.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

12. Opdrachtgeefster voert tegen beide grieven gemotiveerd verweer en concludeert voor antwoord in het incidenteel appel:

om zowel de onvoorwaardelijk als de voorwaardelijk ingestelde incidentele grief ongegrond te verklaren met veroordeling van aannemster in de kosten van beide instanties waaronder begrepen de van de zijde van opdrachtgeefster gemaakte kosten van juridische bijstand vermeerderd met de wettelijke rente met ingang van twee weken na dagtekening vonnis.

de feiten

13. Door partijen zijn geen grieven gericht tegen de in eerste aanleg als tussen hen vaststaand aangemerkte feiten, met uitzondering van het begrip "schroefinjectiepalen", waarvan tussen partijen vaststaat dat het gaat om "schroefcombinatiepalen", zodat die feiten voor het overige ook appellarbiters in hoger beroep tot uitgangspunt dienen. Dat betekent dat appellarbiters ervan uitgaan dat tussen partijen vaststaat:

- a. Opdrachtgeefster heeft op 8 mei 2007 aan aannemster het werk gegund betreffende de realisatie van de nieuwbouw van de parkeergarage Damsterdiep en de ruwbouw van het kantoorgebouw Nijestee te Groningen, tegen een aanneemsom van € 27.974.000,00 exclusief BTW.*
- b. Er is sprake van een traditioneel bestek, met een ontwerp van de zijde van opdrachtgeefster en uitvoering daarvan door aannemster. Op het werk zijn van toepassing de STABU Standaard 2001 bepalingen en de UAV 1989.*
- c. In opdracht van opdrachtgeefster is een Bouwput- en funderingsadvies d.d. 14 maart 2007 uitgebracht door Wiertsema, behorend bij het bestek.*
- d. Met behulp van damwanden is een bouwput tot stand gebracht. Het totale funderingswerk van het project betreft circa 1.500 palen en is verdeeld in fase/compartiment 1 (werkgebied 1), fase/compartiment 2 (werkgebied 2 tot en met 6) en fase/compartiment 3 (werkgebied 7 en 8). Aangebracht zijn schroefcombinatiepalen van het fabricaat Terrason en, in afwijking van het oorspronkelijke bestek, plaatselijk twee rijen van 45 grondverdringende palen (Terr-Econbuispaal) aan de noordzijde langs de damwand (compartimenten 2 en 3).*
- e. Na de realisatie van circa 400 Terrasonpalen in werkgebied 1 en 2 is eind februari 2008 aan enkele in de nabijheid van de bouwput gelegen panden onvoorziene verzakking (zettingstoename) geconstateerd.*
- f. Op grond daarvan zijn de werkzaamheden, op last van de CAR-verzekeraar, op 4 maart 2008 stilgelegd.*
- g. Vast is komen te staan dat sprake is geweest van bovenmatige grondontspanning als gevolg van de boorwerkzaamheden in de bouwput.*
- h. Na overleg tussen partijen, het uitvoeren van een palenproef en het geven van een directieaanwijzing conform paragraaf 5, lid 2 UAV 1989, zijn de werkzaamheden hervat op 13 oktober 2008 met het aanbrengen van extra palen in compartiment 1 en het realiseren van de overeengekomen palen in compartiment 2. Aannemster heeft op 1 december 2008 het werk weer onderbroken in afwachting van de door haar verlangde opgave van te hanteren draaimomenten en pulldownkrachten voor de overige werkgebieden. Op*

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

10 december 2008 is een definitieve directieaanwijzing gegeven. De paalfunderingswerkzaamheden zijn begin juli 2009 afgerond.

14. Daarnaast is ter zitting in hoger beroep nog tussen partijen komen vast te staan dat het Terrasonpaalsysteem op zich een functioneel geschikt systeem is.

de beoordeling van het geschil

in principaal appel:

Grief 1

Ten onrechte stellen arbiters in eerste aanleg in overweging 17 van hun vonnis vast dat gebruik gemaakt is van een schroefinjectiepaal.

15. Arbiters in eerste aanleg hebben in overweging 17 van hun vonnis overwogen dat Terrasonpalen en TEBI-palen beide voorbeelden zijn van schroefinjectiepalen. Opdrachtgeefster stelt in haar grief dat de Terrasonpaal geen schroefinjectiepaal is, maar een schroefcombinatiepaal. Aanneemster beaamt zulks bij haar memorie van antwoord. Nu dit tussen partijen vaststaat, slaagt de grief en dient het vonnis in zoverre te worden gecorrigeerd. Dit leidt echter niet tot de vernietiging van het vonnis.

Grief 2

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overweging 27 van hun vonnis dat opdrachtgeefster niet heeft aangetoond dat sprake is van uitvoeringsfouten; meer in het bijzonder dat aanneemster bij het vervaardigen van de eerste 400 palen te lage boormomenten en pulldownkrachten heeft gebruikt.

16. Opdrachtgeefster stelt in de eerste plaats dat op haar niet de bewijslast rust dat aanneemster een uitvoeringsfout heeft gemaakt, omdat het werk nog niet was opgeleverd. Deze stelling gaat uit van de algemene regel dat het werk tot aan de oplevering voor rekening en risico van aanneemster is, zoals die is neergelegd in paragraaf 6 lid 4 UAV 1989. Appellarbiters zijn echter van oordeel dat hier sprake is van toepasselijkheid van paragraaf 5 lid 2 UAV 1989: opdrachtgeefster draagt de verantwoordelijkheid voor de door haar voorgeschreven constructies en werkwijzen, daaronder begrepen de invloed die daarop door de bodemgesteldheid wordt uitgeoefend. Nu was voorgeschreven om in de grond gevormde, trillingvrij aangebrachte palen met geprefabriceerde betonkern aan te brengen (bestek 20.32.19a.0) alsmede op een desbetreffende vraag in de eerste nota van inlichtingen was aangegeven dat het gebruik van Terrasonpalen in ieder geval zou voldoen aan de bestekomschrij-

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

8

ving, terwijl tussen partijen vast staat dat juist het aanbrengen van deze palen tot de overmatige ontspanning van de bodem heeft geleid, zijn appellarbeters van oordeel dat in beginsel de verantwoordelijkheid voor deze voorgeschreven werkwijze bij opdrachtgeefster ligt, tenzij opdrachtgeefster bewijst dat sprake is van schuld van aannemster voor de gevolgen van de door opdrachtgeefster voorgeschreven werkwijze. Daaraan doet niet af dat artikel 20.00.40.91 van het bestek bepaalt dat aannemster verantwoordelijk is voor het systeem en de werkwijze van de in de grond aan te brengen palen. Dat heeft betrekking op de manier waarop aannemster de voorgeschreven constructie en werkwijze concreet uitvoert. Dat daarbij iets mis zou zijn gegaan, dient opdrachtgeefster aan te tonen, nu zij zich op de rechtsgevolgen daarvan beroept.

17. Vervolgens beroept opdrachtgeefster zich erop dat zij dat bewijs onmogelijk kan leveren, omdat aannemster haar niet de gegevens met betrekking tot de boorparameters heeft aangeleverd. Aannemster heeft zich daartegen verweerd stellende dat opdrachtgeefster die gegevens nooit eerder heeft opgevraagd dan bij grieven en zij levert vervolgens bij memorie van antwoord in hoger beroep de boorparameters voor de bedoelde 400 palen aan. Daarop heeft opdrachtgeefster deze bestudeerd en is tot de conclusie gekomen dat daaruit blijkt dat de pulldownkrachten een afwijkend onregelmatig beeld geven. Voorts stelt opdrachtgeefster dat uit haar sonderingen bij de palenproef is gebleken dat het inbrengen van de schroefbuis met duidelijk verhoogde boorparameters tot een aanzienlijke vermindering van ontspanning van de grond leidt. Nu het instellen van de boorparameters de verantwoordelijkheid van aannemster was, is daarmee volgens opdrachtgeefster het bewijs geleverd dat aannemster aansprakelijk is voor de overmatige ontspanning van de bodem.
18. Met betrekking tot de onregelmatige pulldownkrachten geeft aannemster aan dat deze veroorzaakt wordt door de onregelmatige grondopbouw: daar waar de grond losgepakt is, dient een grotere pulldownkracht te worden toegepast, terwijl bij zware grond de boor, als die eenmaal in die grondlaag is doorgedrongen, zichzelf naar beneden trekt en dus geen grote extra kracht behoeft. Daarbij komt dat uit dezelfde grafieken is te zien dat het boormoment over het algemeen constant blijft, zodat volgens aannemster geconcludeerd moet

Collegebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

worden dat de boormeesters op de juiste wijze kundig hebben gereageerd op de signalen van de boormachine. Nu voorts het volledige tijdschema van het boren niet voorhanden is, zodat niet kan worden vastgesteld of een schroefbuis op bepaalde dieptes te langzaam naar beneden voortbewoog, waardoor schrapen van grond kan optreden, valt niet te bewijzen dat de schroefbuizen grond geschraapt hebben.

19. De sonderingen van opdrachtgever acht aannemster onbetrouwbaar: de uitgangssondering is gedaan in de buurt van grond die al geroerd was door het eerder inbrengen van een schroefbuis of van andere apparatuur, zodat geen sondering van maagdelijke grond is gebruikt. In dat geval wordt geen betrouwbaar beeld verkregen van de mate van roeren van de bodem door de schroefbuis, zodat ook niet kan worden vastgesteld of die mate bij gebruik van lichtere of zwaardere boorparameters toeneemt. Die toename of afname berust alsdan op toeval. Overigens heeft aannemster over het gehele terrein en niet alleen op het gebied waar het in dit geschil om gaat, meerdere of mindere ontspanning van de bodem geconstateerd ten opzichte van de sonderingen voorafgaand aan de werkzaamheden, derhalve in de maagdelijke grond. Het op aanwijzing van de directie aanpassen van de boorparameters heeft derhalve geen aanwijsbare invloed gehad op de gesteldheid van de bodem. Aannemster concludeert dat de bodem op dit terrein gewoon overgevoelig is gebleken, hetgeen vooraf bij de sonderingen van opdrachtgever niet is vastgesteld. Waar derhalve het gebruikte systeem in het algemeen deugdelijk genoemd moet worden in een situatie als de onderhavige, kan het zijn dat juist in dit specifieke terrein beter voor een volledig grond verdringende paal had kunnen worden gekozen in plaats van de onderhavige semi grond verdringende paal.
20. Appellarbiters zijn van oordeel dat opdrachtgever weliswaar aannemelijk heeft gemaakt dat de werkwijze van aannemster niet steeds even zorgvuldig is geweest, maar dat niet is komen vast te staan dat door die minder zorgvuldige werkwijze de overmatige ontspanning van de bodem is opgetreden. In elk geval is niet komen vast te staan dat die ontspanning niet ook zou zijn opgetreden als aannemster wel geheel volgens de regels van de kunst de boorparameters zou hebben bewaakt en ingesteld. Opdrachtgever heeft nog gesteld dat zij de boorparameters, toen zij die via directieaanwijzingen

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

diende voor te schrijven, niet even laag heeft voorgeschreven als aanvankelijk bij de eerste 400 palen het geval was, omdat zij rekening diende te houden met de specificaties van de verschillende door aannemster gebruikte boorblokken. Opdrachtgeefster heeft deze stelling echter op geen enkele wijze verder onderbouwd, zodat appellarbiters daaraan voorbijgaan. Derhalve heeft opdrachtgeefster niet aangetoond dat aannemster aansprakelijk is voor de overmatige ontspanning van de bodem door het inbrengen van de schroefbuisen.

Grief 3

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overweging 30 van hun vonnis dat op 10 december 2008 een definitieve directieaanwijzing gegeven is met lagere waarden dan de waarden ontleend aan de palenproef. De keuze van toepassing van de op de palenproef gebaseerde hogere waarden was daarmee verlaten.

21. Aannemster merkt terecht op dat de verwijzing naar overweging 30 van het bestreden vonnis kennelijk abus is en overweging 29 dient te luiden. Feitelijk is de overweging van arbiters in eerste aanleg juist: op 10 december 2008 is daadwerkelijk voor het laatst en daarmee definitief een aanwijzing gegeven met lagere waarden dan ontleend aan de palenproef. Daarmee waren de hogere waarden, die waren gevolgd uit de palenproef, feitelijk verlaten. Opdrachtgeefster stelt dat die wijziging werd ingegeven door de afwijkende specificaties van de boormachine.
22. Aannemster geeft voorts onweersproken aan dat alle door haar gebruikte boorkasten een capaciteit hadden van 400 kNm en dat de boorstelling voor het overige er niet zo toe doet. Voor het overige hebben appellarbiters onder grief 2 al overwogen dat opdrachtgeefster haar stelling niet verder heeft onderbouwd. Met name heeft opdrachtgeefster niet aangegeven in hoeverre specificaties van een boorstelling of boorkast haar dwingend aanleiding gaven tot het verlagen van boorparameters. Feit is dat bij het inbrengen van de eerste paal na de palenproef met hogere boorparameters op aanwijzing van de directie de boor vast liep en derhalve overgegaan diende te worden op andere parameters. Verdere ervaring is niet meer opgedaan met de hogere parameters. Voorts is bij de vorige grief overwogen dat niet is bewezen dat hogere parameters zouden leiden tot minder ontspanning van de bodem. Daarmee staat vast dat de grief feitelijke grondslag ontbeert en derhalve faalt.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

11

Grief 4

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in dezelfde overweging 30 (lees: 29) dat bij toepassing van de op 10 december 2008 gegeven aanwijzingen de zettingsproblemen, zoals opgetreden bij de eerste 400 palen, zich niet opnieuw hebben voorgedaan.

Grief 5

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg, alweer in overweging 30 (lees: 29) dat in de op basis van de aanwijzing van 10 december 2008 toegepaste boormomenten en pulldownkrachten kennelijk dus geen schadeoorzaak gelegen is.

23. Opdrachtgeefster stelt dat op zichzelf de waarneming van arbiters in eerste aanleg niet onjuist is, maar dat daaraan geen conclusies mogen worden verbonden. Opdrachtgeefster beperkt zich daarbij tot het gebied aan de noordzijde van het terrein, waar een andere, volledig grond verdringende paal is toegepast. Voor de overige gebieden heeft aannemster aangegeven dat de semi grond verdringende paal ook daar wel degelijk tot ontspanning van de bodem heeft geleid, zij het zonder schadelijke consequenties bij gebreke van belendende percelen.
24. Arbiters in eerste aanleg hechten mede aan deze waarneming de conclusie dat de toegepaste boormomenten en pulldownkrachten kennelijk niet de oorzaak zijn geweest van de bovenmatige ontspanning van de bodem. Appelarbiters hebben onder grief 2 overwogen dat zulks in ieder geval niet bewezen kan worden geacht door opdrachtgeefster, zodat opdrachtgeefster belang mist bij de grieven die derhalve falen.

Grief 6

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overweging 31 (lees: 30) van hun vonnis dat niet is komen vast te staan dat de proeven met de palen F2-526 en F2-527 hebben aangetoond dat met hogere boormomenten en pulldownkrachten feitelijk minder grondontspanning optrad. Wiertsema en Deltares nemen daar tegenstrijdige standpunten over in, zonder dat arbiters in eerste aanleg reden zien een van beide standpunten te volgen.

25. Onder grief 2 is reeds overwogen dat de sonderingen van opdrachtgeefster onbetrouwbaar zijn gebleken, omdat de uitgangssondering niet in maagdelijke grond is gedaan. Daarmee komt aan het standpunt van opdrachtgeefster/Wiertsema dat uit die sondering zou blijken dat hogere boorparameters een gunstige uitwerking zouden hebben op de ondergrond, de feitelijke grondslag te ontbreken. Aannemster hoefde niet het tegendeel te bewijzen,

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

zodat arbiters in eerste aanleg geen standpunt hoefden in te nemen ten aanzien van het aangedragen bewijs door Deltares. Derhalve is de overweging van arbiters in eerste aanleg juist en faalt de grief.

Grief 7

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overweging 32 (lees: 31) van hun vonnis dat de uitgekomen grond in alle situaties op het werk, ook in de later uitgevoerde compartimenten aan de hoge kant geweest is en zijn zij van oordeel dat deze binnen de gebruikelijke marges bleef. Derhalve is daarin geen aanwijzing te vinden voor de bovenmatige bodemontspanning in het eerste deel van het werk.

26. Opdrachtgeefster stelt dat geen registratie is bijgehouden van de hoeveelheid uitgekomen grond in het eerste deel van het werk, zodat daarop geen conclusies kunnen worden gebaseerd. Voor zover deze stelling juist is leidt die niet tot een ander oordeel in het vonnis: ook als er helemaal geen registratie van hoeveelheden grond in het eerste compartiment zou zijn gedaan, kan dat niet tot de conclusie leiden dat sprake is van uitvoeringsfouten van aanneemster, omdat die uitvoeringsfouten alsdan niet zijn bewezen.
27. Aanneemster verwijst naar registraties van uitgekomen grond bij vier proefpalen en baseert daarop haar conclusie, zoals arbiters in eerste aanleg dat ook hebben gedaan. Enerzijds is het de vraag of uit die registratie van vier palen een conclusie mag worden getrokken voor (meer dan) 400 palen. Anderzijds heeft de deskundige van opdrachtgeefster, Wiertsema, overigens zelf ook aangegeven dat zij geen verband zag tussen de hoeveelheden uitkomende grond en de opgetreden bodemontspanning. Derhalve hoefden arbiters in eerste aanleg dat verband ook niet te vinden en is de overweging van arbiters in eerste aanleg juist, zodat ook op die grond de grief faalt.

Grief 8

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overweging 36 (lees: 35) van hun vonnis dat het niet aan aanneemster is om te bewijzen dat de bovenmatige bodemontspanning zijn oorsprong niet vindt in autonome gedragingen van de grond.

28. Deze grief is gebaseerd op de stelling van opdrachtgeefster dat het aan aanneemster is te bewijzen dat zij niet aansprakelijk is voor de bovenmatige ontspanning van de bodem. Appelarbiters hebben hiervoor onder grief 2 reeds overwogen dat deze stelling onjuist is, zodat de grief grondslag mist en faalt.

Grief 9

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overweging 37 (lees: 36) van hun vonnis dat vast is komen te staan dat de mate van wijken van de damwanden niet is gemonitord door opdrachtgeefster hoewel dit wel tot haar contractuele verplichtingen behoorde.

Grief 10

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg eveneens in overweging 37 (lees: 36) van hun vonnis dat voldoende aannemelijk is dat bij deugdelijke monitoring van de damwanden de gevolgen van de grondontspanning in de bouwput veel eerder zouden zijn opgemerkt en de boorwerkzaamheden zouden zijn stilgelegd, zodat de verzakkingschade niet zou zijn opgetreden dan wel beperkt gebleven zou zijn.

29. Opdrachtgeefster merkt op dat dit monitoren van de damwand geen contractuele verplichting jegens aannemster was, doch uitsluitend jegens de CAR-verzekeraar. Bovendien meent opdrachtgeefster dat zij de damwanden niet hoefde te monitoren omdat de Terrason-palen tot 80 cm uit de gevel konden worden aangebracht zonder schade te berokkenen. Aannemster stelt dat het er niet toe doet of het om een contractuele verplichting jegens haar gaat, maar dat bij gebreke van de bedoelde monitoring het bewijs van de verplaatsing van de damwand ontbreekt.
30. Ter zitting heeft aannemster haar verweer nog aangevuld door te stellen dat de palen eindigden op 5 m onder maaiveld en voor het overige werden aangevuld met uitkomende grond. Die grond is vanzelfsprekend niet zo hard als de paal met omringende grout, zodat die aanvulling heel goed een oorzaak kan zijn geweest voor de opgetreden ontspanning en verplaatsing van de damwand. De stelling van opdrachtgeefster dat zij die damwand niet hoefde te monitoren omdat de palen tot 80 cm uit de gevel konden worden gevormd, kan haar naar het oordeel van appellarbiters niet baten. De palen werden immers gevormd op een soortgelijke afstand van de damwand, zodat alsdan monitoring wel geïndiceerd kan zijn. Nu echter geen sprake was van een semi grond verdringende paal tot aan het maaiveld maar tot 5 m onder maaiveld, diende opdrachtgeefster wel degelijk de damwand te monitoren als zij daarop een schadevordering jegens aannemster zou willen baseren. Immers het vroegtijdig constateren van optredende schade kan schade-beperkend werken hetgeen in het onderhavige geval zeker zou zijn gebeurd. Opdrachtgeefster heeft volgens het vonnis in eerste aanleg in reconventie gevorderd te verklaren van recht dat aannemster aansprakelijk is voor de door opdrachtgeefster

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

geleden en nog te lijden directe en indirecte schade. Onder 156 van die memorie wordt gesteld dat het dan gaat om schade voortvloeiend uit de veroorzaakte schade aan de belendingen. Aan de stelling thans dat de schade aan de belendingen door de CAR-verzekering is gedekt komt dan geen betekenis toe, nu opdrachtgeefster aannemster alsnog aansprakelijk houdt voor daaruit voortvloeiende schade en er dus sprake zou kunnen zijn van niet door de CAR-verzekering gedekte schade aan belendingen. Derhalve is de overweging van arbiters in eerste aanleg niet van belang ontbloot. De grieven falen derhalve.

Grief 11

Ten onrechte hebben arbiters in eerste aanleg in overweging 48 (lees: 47) van hun vonnis overwogen dat de kosten voor het mobiel stempelraam voor rekening van opdrachtgeefster komen.

31. In overweging 46 van hun vonnis overwogen arbiters in eerste aanleg dat vanwege de opgetreden schade door de overmatige grondontspanning de verzekeraar geëist heeft dat alsnog een tweede mobiel stempelraam werd toegepast. In de toelichting bevestigt opdrachtgeefster deze overweging. De vordering dat de kosten daarvoor voor rekening van aannemster komen is gebaseerd op de stelling dat aannemster aansprakelijk is voor de gevolgen van de bovenmatige grondontspanning. Van deze stelling hebben appellarbiters hiervoor onder grief 2 overwogen dat deze onjuist is, zodat de grief faalt.

Grief 12

Ten onrechte hebben arbiters in eerste aanleg in overweging 53 (lees: 51 en 52) overwogen dat de stillegging van het werk aannemster uiteindelijk niet is te verwijten en de aansprakelijkheid voor de vertraging in fase 1 dan ook op opdrachtgeefster rust.

32. Uit de toelichting blijkt dat deze grief zelfstandige grondslag mist. Gezien de uitkomst van de voorgaande grieven faalt ook deze grief.

Grief 13

Ten onrechte hebben arbiters in eerste aanleg in overweging 60 (lees: 58) van hun vonnis overwogen dat, nu de verzekeraar het gehele werk had stilgelegd en opdrachtgeefster de aansprakelijkheid op dat moment volledig bij aannemster legde, onder die condities in billijkheid niet van aannemster kon worden verlangd het werk aan de risicoloze palen door te zetten, temeer daar op dat moment (nog) niet zeker was welke palen als risicoloze palen waren aan te merken.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

33. Opdrachtgeefster merkt terecht op dat niet de verzekeraar maar opdrachtgeefster het werk heeft stilgelegd. Het was dus ook aan opdrachtgeefster het werk weer te doen voortzetten. De verzekeraar had echter aangegeven het werk uit de dekking te nemen. Van aanneemster mag niet worden verwacht het werk voort te zetten zolang de verzekeraar het werk niet onder haar dekking neemt, hetgeen vanzelfsprekend ook een belang van aanneemster is. Immers zijn ook haar risico's onder de verzekering gedekt. Onjuist is het standpunt van opdrachtgeefster dat in dat geval eventuele ongedekte evenementen voor haar risico zouden komen en het dus geen zaak van aanneemster is of er sprake is van dekking. Dat opdrachtgeefster eventuele schade even goed zou kunnen dragen als de verzekeraar, mag buiten discussie blijven. Echter is het debat dat aanneemster met een verzekeraar voert onder omstandigheden een heel ander debat dan wanneer opdrachtgeefster haar dekking moet verlenen voor schade. Het debat met de verzekeraar gebeurt immers op grond van de polis, dat met opdrachtgeefster op grond van de overeenkomst. Aanneemster behoudt derhalve belang bij de dekking door de verzekeraar.
34. Aanneemster stelt dat zij in juni 2008 niet op de hoogte was of en zo ja, in hoeverre de verzekeraar het werk weer onder haar dekking nam. Tegen deze stelling heeft opdrachtgeefster niet onderbouwd hoe en wanneer zij zulks aan aanneemster zou hebben meegedeeld. Appellarbiters moeten er derhalve van uitgaan dat aanneemster daar niet van op de hoogte was. Dat haar onderaanneemster meende dat het werk weer kon worden hervat is tussen aanneemster en opdrachtgeefster irrelevant. Hetzelfde geldt voor de opmerkingen van de deskundige van de verzekeraar. Alleen verzekeraar kan bepalen of het werk weer in dekking wordt genomen en onder welke voorwaarden. Zolang aanneemster niet weet of de verzekeraar het werk in dekking heeft genomen en onder welke voorwaarden, mag van aanneemster niet worden verwacht dat zij het werk hervat. Dat aanneemster eerst in oktober 2008 vernam welke die voorwaarden waren, is door opdrachtgeefster niet gemotiveerd weersproken. Derhalve faalt de ongegronde grief.

Grief 14

Ten onrechte hebben arbiters in eerste aanleg in overweging 65 (lees: 63) van hun vonnis de vordering in reconventie van opdrachtgeefster afgewezen.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

35. De grief mist zelfstandige grondslag zoals uit de toelichting erop blijkt, zodat deze het lot volgt van de voorgaande grieven en dus faalt.
36. Resumerend in het principale appel zijn appellarbiters van oordeel dat op een enkele correctie in de overwegingen van het bestreden vonnis na de grieven in het principale appel geen aanleiding geven het vonnis in eerste aanleg te vernietigen, zodat het principale appel tevergeefs is ingesteld.

In incidenteel appel:

Grief 1

Ten onrechte overwegen arbiters in eerste aanleg in overwegingen 54, 55, 56 en 60 van hun vonnis dat aannemster, samengevat, het werk één werkweek na de directie-aanwijzing van 16 september 2008 had moeten hervatten. Ten onrechte hebben arbiters in eerste aanleg slechts voor recht verklaard dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de schade en kosten ontstaan in de periode na stillegging van het werk door opdrachtgeefster tot het moment waarop opdrachtgeefster de directie-aanwijzing op 16 september 2008 gaf, te vermeerderen met één week. Aannemster is van mening dat zij niet eerder kon hervatten dan 13 oktober 2008 en opdrachtgeefster mitsdien de schade en kosten tot dat moment aan haar zal moeten vergoeden.

37. Opdrachtgeefster meent dat het werk direct na het geven van de directieaanwijzing op 16 september 2008 had kunnen worden gestart. Arbiters in eerste aanleg overwogen dat aannemster een opstarttermijn van een week gegund moest worden. Aannemster echter meent dat zij niet eerder dan op 13 oktober 2008 kon starten, toen zij weer heistellingen op het werk beschikbaar had, toen opdrachtgeefster op 10 oktober 2008 het meerwerk had goedgekeurd en toen opdrachtgeefster op 2 oktober 2008 het definitieve palenplan en op 13 en 23 oktober 2008 het definitieve monitoringsplan had overhandigd aan aannemster.
38. Appellarbiters zijn van oordeel dat met wat extra inspanning het mogelijk moet zijn geweest om binnen twee weken tenminste één heistelling op het werk aan te voeren. Daar had aannemster direct na de vergadering van 9 september 2008 mee moeten beginnen, zodat zij twee weken later op 23 september 2008 over die heistelling kon beschikken. Dat komt overeen met de door arbiters in eerste aanleg genoemde termijn van één week na 16 september 2008. Aannemster diende daarbij natuurlijk wel te beschikken over het definitieve palenplan, zodat een start voor 2 oktober 2008 niet in de rede ligt.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

17

39. Uit de brief van aannemster d.d. 10 oktober 2008 (productie 15 bij eis) blijkt dat partijen eerst op 9 oktober 2008 overeenstemming hebben bereikt over de financiële gevolgen van de op 9 en 16 september 2008 opgedragen wijzigingen, nadat aannemster op 24 september 2008 de afwijkingsformulieren had ingediend. Op grond van paragraaf 36 leden 4 en 5 UAV 1989 kan van aannemster niet verwacht worden dat zij overgaat tot uitvoering van bestekwijzigingen voordat die bestekwijzigingen schriftelijk zijn opgedragen en over de prijs daarvan overeenstemming is bereikt. 10 oktober 2008 was een vrijdag, aannemster is direct op de maandag 13 oktober 2008 daarna aan de slag gegaan. Dat moet als juist worden beschouwd. De grief slaagt derhalve en op dit punt dient het vonnis vernietigd te worden en dient de vordering van aannemster alsnog als gevorderd te worden toegewezen.

Grief 2 voorwaardelijk

Ten onrechte hebben arbiters in eerste aanleg in overweging 20 van hun vonnis geoordeeld dat Terracon geen voorgeschreven onderaannemer is.

40. Deze grief is voorgedragen onder de voorwaarde dat in het principale appel appelarbiters mochten oordelen dat de ontspanning van de ondergrond te wijten zou zijn aan een uitvoeringsfout van aannemster. Aangezien appelarbiters zulks niet hebben geoordeeld, hoeft deze grief geen behandeling.
41. Dat betekent dat het incidentele appel in zoverre terecht is ingesteld dat de derde verklaring van recht dient te worden vernietigd voor zover daarbij is bepaald dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de (vertragings)schade c.q. redelijke extra kosten die voor aannemster zijn ontstaan als gevolg van de stillegging van het werk door CAR-assuradeuren (periode 1), in de periode na stillegging van het werk door CAR-assuradeuren/opdrachtgeefster tot het moment waarop opdrachtgeefster de directieaanwijzing op 16 september 2008 gaf (periode 2), te meerderen met één week en daarvoor in de plaats van recht dient te worden verklaard dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de (vertragings)schade c.q. redelijke extra kosten die voor aannemster zijn ontstaan als gevolg van de stillegging van het werk door opdrachtgeefster (periode 1) en in de periode na stillegging van het werk door opdrachtgeefster tot 13 oktober 2008.

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

18

de proceskosten in principaal en incidenteel appel tezamen en overige vorderingen

42. Nu opdrachtgeefster in overwegende mate in appel in het ongelijk is gesteld, achten appellarbiters het billijk dat opdrachtgeefster de proceskosten in appel draagt. De door de Raad gemaakte kosten in appel hebben tot en met het depot van dit vonnis ter griffie van de rechtbank te Amsterdam € 16.993,67 (waarvan € 2.695,07 aan btw) bedragen en zijn verrekend tot een bedrag van € 10.000,00 met de door opdrachtgeefster gedane storting en voor het overige tot een bedrag van € 6.993,67 met de door aanneemster gedane storting. Appellarbiters bepalen de tegemoetkoming in de kosten van rechtsbijstand van aanneemster in appel in billijkheid op € 11.250,00. Ter zake van de proceskosten in appel dient derhalve door opdrachtgeefster aan aanneemster te worden voldaan € 6.993,67 + € 11.250,00 = € 18.243,67.
43. Aanneemster vordert nog de wettelijke rente over deze proceskosten vanaf twee weken na dagtekening van het vonnis. Tegen deze vordering is door opdrachtgeefster geen verweer gevoerd, zodat deze vordering wordt toegewezen.
44. Hetgeen in hoger beroep meer of anders is gevorderd dient te worden afgewezen.

DE BESLISSING

Appellarbiters, rechtdoende in hoger beroep als goede mannen naar billijkheid:

in principaal en incidenteel appel

VERNIETIGEN het vonnis in eerste aanleg onder nummer 31.356 d.d. 6 april 2011 tussen partijen gewezen voor zover daarbij van recht is verklaard bepaald dat opdrachtgeefster aansprakelijk is voor de (vertragings)schade c.q. redelijke extra kosten die voor aanneemster zijn ontstaan als gevolg van de stillegging van het werk door CAR-assuradeuren (periode 1), in de periode na stillegging van het werk door CAR-assuradeuren/opdrachtgeefster tot het moment waarop opdrachtgeefster de directieaanwijzing op 16 september 2008 gaf (periode 2), te vermeerderen met één week, en opnieuw rechtdoende:

Collegiebrief - Uitspraak arbitrage Damsterdiep parkeergarage

19

VERKLAREN VAN RECHT dat opdrachtgever aansprakelijk is voor de (vertragings)schade c.q. redelijke extra kosten die voor aannemster zijn ontstaan als gevolg van de stillegging van het werk door opdrachtgever (periode 1) en in de periode na stillegging van het werk door opdrachtgever tot 13 oktober 2008;

BEKRACHTIGEN het vonnis voor het overige;

VEROORDELEN opdrachtgever ter verrekening van de proceskosten in appel aan aannemster te betalen € 18.243,67 (achttienduizend tweehonderddrieënveertig euro en zevenenzestig cent) vermeerderd met de wettelijke rente met ingang van twee weken na dagtekening vonnis;

WIJZEN AF hetgeen in hoger beroep meer of anders is gevorderd.

Aldus gewezen te Amsterdam, 7 mei 2012

E.J. van Sandick

K.A.J. van Dun

C.J.A. Reijgersman

Collegedebrief - Informatie vervolgstappen vonnis Damsterdiepgarage

Bestuursdienst

Onderwerp Informatie vervolgstappen vonnis Damsterdiepgarage

Steller G. Lieffering

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050)3678148 Bijlage(n) - Ons kenmerk RO 12. 3188701
Datum 20 JUL 2012 Uw brief - Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

Zoals u weet, zijn we in hoger beroep door de Raad van Arbitrage in het ongelijk gesteld in het geschil dat we hebben met Strukton over de vertragingen bij de Damsterdiepgarage. In het verlengde van dat vonnis hebben we inmiddels de gesprekken gestart met Strukton over de hoogte van de claim. We hebben opdracht gegeven de onderhandelingen hierover af te wikkelen.

We hebben u eerder een evaluatie toegezegd om hieruit leerpunten af te leiden voor grote nieuwe projecten. De beste manier is, naar onze mening, om dit te laten doen door iemand die op afstand staat van dit project en de gemeentelijke organisatie en met een frisse blik de leerpunten boven tafel kan krijgen.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Bijlage - Bespreekpunten Stadspartij Grote Markt

Bespreekpunten Stadspartij toekomst Grote Markt

1. Betreurenswaardige onrust onder de marktkoopliden die niet weten waar zij aan toe zijn.
2. Worden de afspraken geschonden? Men heeft de ambulante handel nu juist naar de Grote Markt laten verhuizen om daar een eerste en aantrekkelijke deel van de markt op Grote Markt en Vismarkt te zijn...

Collegedebrief - Toekomst Grote Markt

Bestuursdienst

xAfdeling
Steller G. Ali / J. Berends /R. Torenbosch
Onderwerp Toekomst Grote Markt

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 8261 Bijlage(n) - Ons kenmerk RO12.3051686
Datum - 8 JUN 2012 Uw brief van - Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

In 2017 is de oostwand van de Grote Markt gereed en zal het plein haar vooroorlogse begrenzing aannemen en een ander aanzicht en sfeer krijgen. Deze ingrijpende kwaliteitsverbetering van hét centrale plein van de stad maakt het nodig om na te denken over de toekomst van de Grote Markt.

De Grote Markt ligt op een kruispunt van routes en functioneert als het centrale knooppunt in de binnenstad. Het plein maakt onderdeel uit van de historische ruimtelijke structuur van Groningen. Deze kenmerkt zich door smalle noordzuid routes die in het hart van de stad onderbroken worden door een aaneenschakeling van contrasterende oostwest gelegen pleinen. Namelijk de langwerpige en met bomen omzoomde Vismarkt, de rechthoekige Grote Markt en het groene verscholen Martinikerkhof. Passend in deze opeenvolging is ook de toekomstige Nieuwe Markt als 'plein van informatie en cultuur' met het Groninger Forum.

Met het Forum en de aanpassing van de oostwand, maar ook door de komst van de RegioTram en het verdwijnen van de bussen op de Grote Markt, krijgt het oostelijk deel van de binnenstad een ander karakter. Het wordt meer het domein van de voetganger.

Is de Vismarkt van oudsher het handelsplein en het Martinikerkhof de stille, groene oase, de Grote Markt is door de jaren heen een multifunctioneel plein geworden. Het plein fungeert als OV-knooppunt, als taxistandplaats en winkel-en uitgaansgebied. En de Grote Markt is de plek voor de warenmarkt en grootschalige en kleinere evenementen. Deze diversiteit op en rondom de Grote Markt veroorzaakt steeds meer druk op het gebruik van het plein. Er is meer behoefte aan vermaak en het aantal verzoeken om evenementen te mogen organiseren op de Grote Markt neemt toe. Daardoor ontstaan er fricties met andere functies: in het bijzonder met de warenmarkt en de vaste standplaatshouders.

Collegebrief - Toekomst Grote Markt

Volgvel I

Er zijn verschillende ontwikkelingsperspectieven denkbaar. Namelijk de Grote Markt als verblijfsplein, de Grote Markt als evenementenplein en de Grote Markt als een plein waar altijd iets gebeurt.

We kiezen voor de denkrichting de Grote Markt als evenemententerrein en dus om 'de ster' vrij te houden, zodat daar – afgewogen - evenementen kunnen plaatsvinden. Afgewogen, omdat het niet de bedoeling is dat er iedere dag evenementen plaatsvinden, maar dat men juist ook de ruimte kan ervaren. Rondom de ster, langs de plinten van de zuid- en oostzijde is ruimte voor terrassen, evenals op termijn aan de noordzijde.

Onze overweging om de ster vrij te houden heeft consequenties voor de warenmarkt en de vaste standplaatshouders. De Grote Markt als evenementenplein betekent dat op termijn, in 2017, de warenmarkt en de vaste standhouders niet meer op de Grote Markt staan. Daarom gaan we nu met de verschillende gebruikers van de Grote Markt praten en hen onze gedachten voorleggen. Uiteraard zijn wij dan bereid het te kiezen alternatief c.q. de te kiezen alternatieven ook mogelijk te maken. Met de ondernemers die nu gebruik maken van de Grote Markt en de ondernemers die gebruik maken van de noord- en zuidzijde van het Stadhuis willen we alternatieven bespreken. Wij kunnen ons voorstellen dat de Vismarkt, Tussen Beide Markten en het Damsterdiep daarbij in beeld komen.

Voor alle belanghebbenden, die op en rond het plein van de Grote Markt actief zijn, organiseren we een informatieavond.

In de raadsbrief van 30 januari 2012 (R012.2916269) hebben wij een integrale visie op de toekomst van de Grote Markt aangekondigd. Deze bespreken wij in het najaar van 2012 met uw raad. Daarnaast bent u geïnformeerd over uw motie "verplaatsing taxistandplaats Grote Markt" d.d. 28 september 2011. Ook zal de aanleg van een tramtracé gevolgen hebben voor de beschikbaarheid van fietsroutes en bereikbaarheid van stallingen. De exacte ligging van de fietsroute presenteren wij gelijktijdig met de genoemde visieontwikkeling op de Grote Markt.

We vertrouwen erop u voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

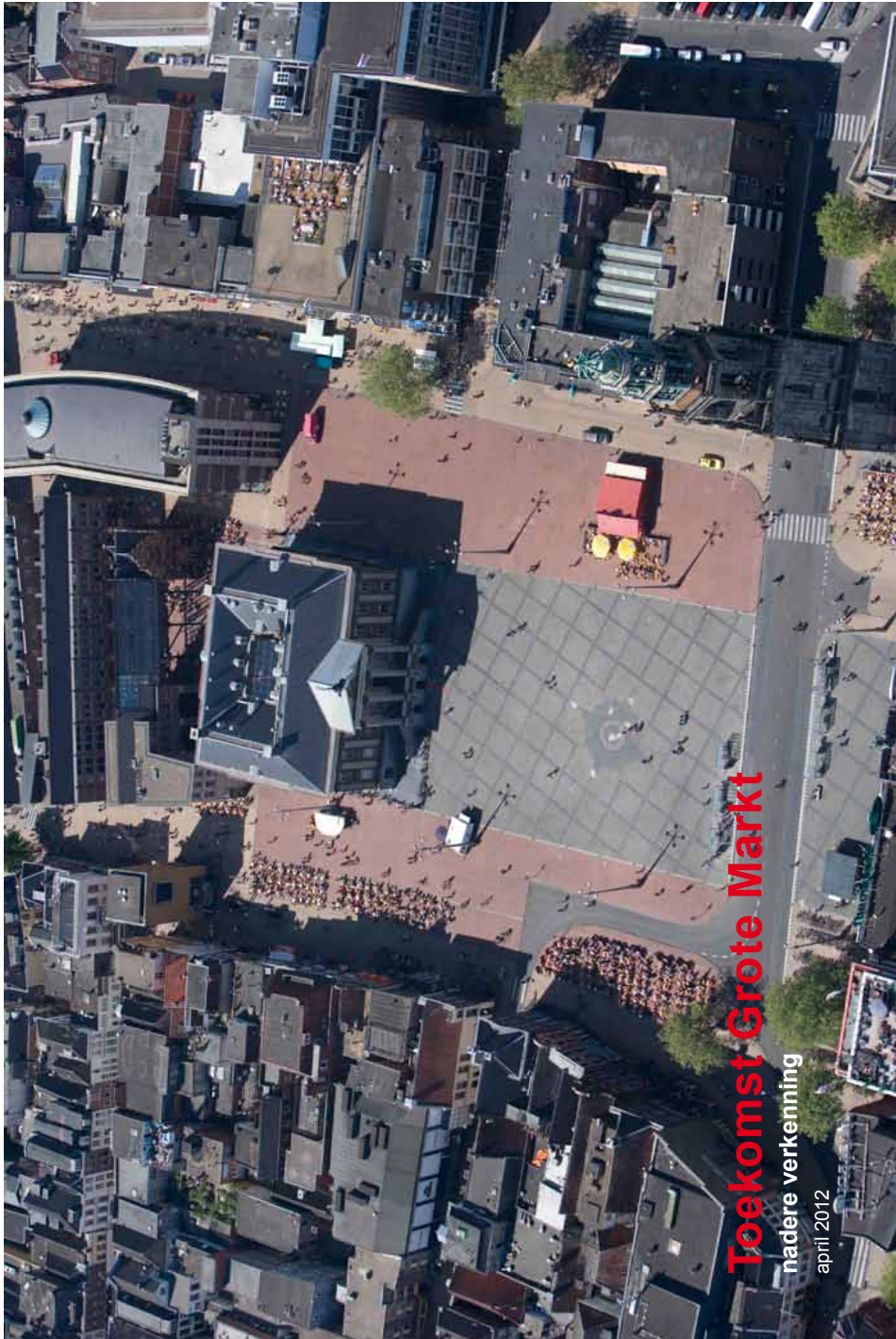
de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

2 Situatie Grote Markt 2010

Inhoudsopgave

1.	AANLEIDING	4	10.	VISIE OP DE GROTE MARKT	13
2.	PLEINEN IN DE GRONINGER BINNENSTAD	5	11.	WARENMARKT	13
3.	GROTE MARKT EN HAAR FUNCTIES	6	12.	MODELLEN VOOR TOEKOMST VAN WARENMARKT	14
4.	GROTE MARKT DE ENTREEGEBIEDEN	7	12.1	Model A / concentratiemodel	
5.	UITBREIDING VOETGANGERSDOMEIN: OOSTWAND, FORUM, AANLOOPROUTE DAMSTERDIEP	8	12.2	Model B / spreidingsmodel	
6.	TAXISTANDPLAATS	8	13.	DE NIEUWE GROTE MARKT	16
7.	FIETS	9	13.1	Communicatie	
8.	MOGELIJKE ONTWIKKELINGSPERSPECTIEVEN GROTE MARKT	9			
9.	SCENARIO'S VOOR GEBRUIK EN INVULLING VAN GROTE MARKT	10			
9.1	Scenario 1 / Verblijfsplein				
9.2	Scenario 2 / Evenementenplein				
9.3	Scenario 3 / Altijd reuring				
				BIJLAGE	
				Globaal juridisch advies toekomstvisie Grote Markt	

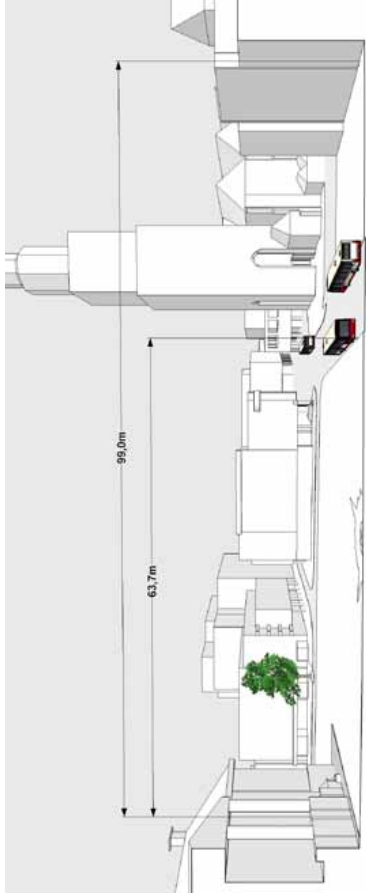

1. Aanleiding

In 2017 is de Grote Markt oostzijde klaar en zal het plein haar vooroorlogse begrenzing aan-nemen en een ander aanzicht en sfeer krijgen. Deze ingrijpende kwaliteitsverbetering van hét centrale plein van de stad maakt het nodig om na te denken over de toekomst van het plein. Uw college heeft eind september 2011 de dien-sten RO/VEZ en MD verzocht om een bespreek-notitie voor te bereiden over het gebruik van de Grote Markt op langere termijn.

Deze notitie is in eerste instantie opgesteld naar aanleiding van het willen realiseren van de Win-termarkt. Dit onderstreepte opnieuw het terug-kerende probleem over het toenemende aantal verzoeken voor evenementen en de fricties met andere functies; in het bijzonder de warenmarkt en de vaste standplaatshouders. De concurrer-tie om de Grote Markt te gebruiken voor ver-schillende functies wordt nijpender.

Daarnaast moest duidelijkheid komen over hoe we verder gaan met de Grote Markt in verband met de komst van de RegioTram en de gevol-gen daarvan voor fietsers. In uw collegever-gadering van 24 januari 2012 besloot u geen fietsroute aan te leggen langs de trambaan aan de oostzijde van de Grote Markt en in principe te kiezen voor een fietsroute over de westzijde van de Grote Markt en het Kwinkenplein in te richten als taxistandplaats. Ook kondigde u aan in het najaar van 2012 een toekomstvisie over de Grote Markt met de gemeenteraad te willen bespreken. Deze notitie is een eerste aanzet hiervoor.

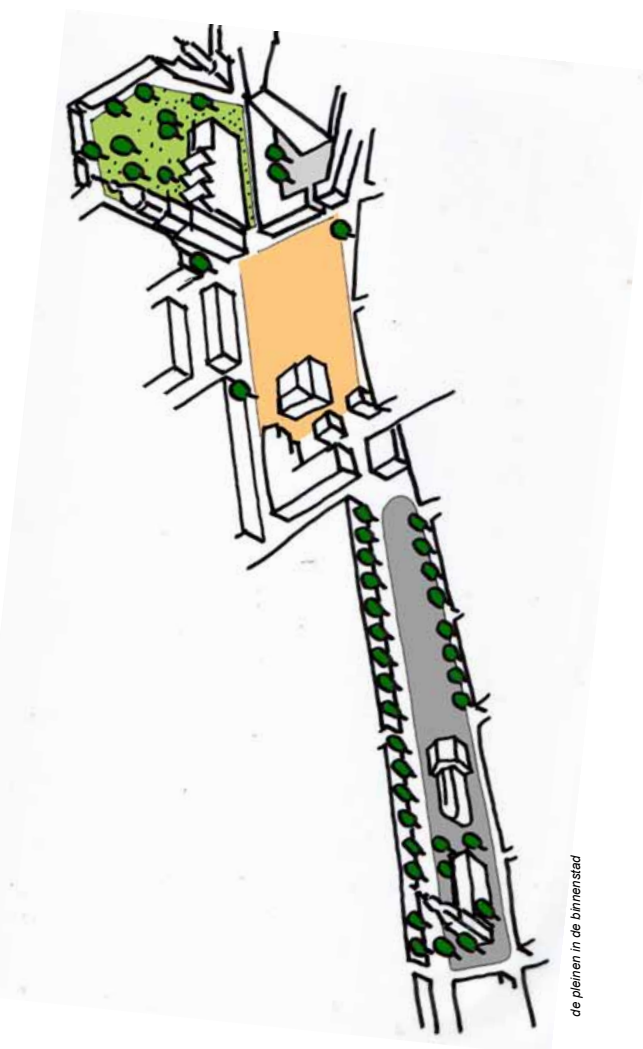
Grote Markt voor de vernieuwing

Grote Markt na de vernieuwing

2. Pleinen in de Groninger binnenstad

De Grote Markt ligt op een kruispunt van routes en functioneert als het centrale knooppunt in de binnenstad. Het plein maakt onderdeel uit van een historisch overgeleverd ruimtelijk hoofdsysteem van Groningen. Deze kenmerkt zich door smalle noord-zuid routes die in het hart van de stad onderbroken worden door een opeenvolging van contrasterende oost-west geschakelde pleinen. Namelijk het langwerpig en met bomen omzoomde ensemble A-kerkhof en Vismarkt, de rechthoekige Grote Markt en het groene versholten Martinikerkhof. De belangrijkste gebouwen aan deze pleinen: der Aa-Kerk, Korenbeurs, Stadhuis en Martinikerk getuigen nog van de oorspronkelijke functies waarvoor deze pleinen dienst deden. Passend in deze sequentie is ook de toekomstige Nieuwe Markt als 'plein van informatie en cultuur' en het Groninger Forum.

de pleinen in de binnenstad

3. Grote Markt en haar functies

In tegenstelling tot de aangrenzende pleinen heeft de Grote Markt als 'plein van het bestuur' niet meer de betekenis binnen de stad, waar de Vismarkt (voedselmarkt) en het Martinikerkhof (plein van de religie, groen en stil) deze door de tijd heen wel hebben behouden.

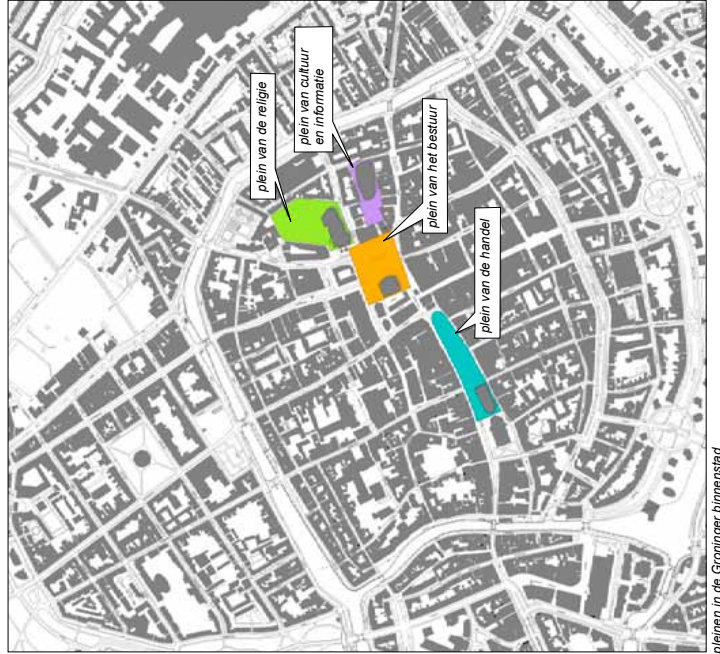
De Grote Markt herbergt op dit moment verschillende functies, zoals een warenmarkt, 'foodplein' en grootschalige en kleinere evenementen. Daarnaast fungeert het plein als OV-knooppunt, taxistandplaats en winkel- en uitgaansgebied. Desondanks ervaren zowel Stadigers als niet-Stadigers de Grote Markt, wanneer er geen activiteiten plaatsvinden, als een stengig en leeg plein. Verder gaat door overlappende activiteiten de Grote Markt eerder de concurrentie met de belendende pleinen aan dan dat deze elkaar versterken.

Vanwege de hierboven genoemde diversiteit aan functies op en rondom de Grote Markt, ontstaat er steeds meer druk op het gebruik van het plein. Deze zijn vooral terug te voeren op de behoefte naar vermaak en de vraag om evenementen te mogen organiseren op de Grote Markt. De aanwezigheid van de warenmarkt en standplaatsen levert echter beperkingen op. Meest in het oog springend zijn de verplaatsingen als gevolg van onder andere kermis, Bloemenjaarmarkt en andere evenementen van nationaal belang, zoals Het Glazen Huis.

Vismarkt / A-kerkhof	De Vismarkt functioneert sinds jaar en dag succesvol als 'plein van de handel'. Omzoomd door winkels en horeca is er op dinsdag, woensdag, vrijdag en zaterdag een versmarkt.
Martinikerkhof	Het Martinikerkhof is door de eeuwen heen vooral omgeven door gebouwen met een kerkelijke of bestuurlijke functie. Het plein is een groene oase van rust in de binnenstad
Grote Markt	Oorspronkelijk diende de Grote Markt als plein van het bestuur. Tegenwoordig biedt het plein een breed scala aan functies: variërend van warenmarkt/foodplein, evenementen, winkel- en uitgaansgebied tot verkeersknooppunt.
Nieuwe Markt	De toekomstige Nieuwe Markt is als 'plein van informatie en cultuur' qua functie geleerd aan het Groninger Forum en zal daarnaast ruimte bieden aan horeca.

Groninger pleinen en hun functies

6

4. Grote Markt en entreegebieden

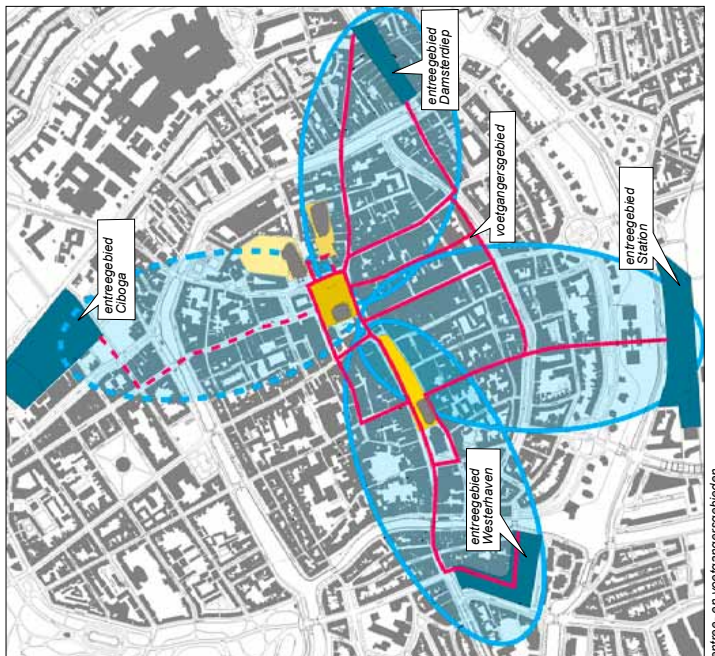
De komende jaren zal de binnenstad van Groningen ingrijpend veranderen. Vooral de plannen die aan de oostzijde en zuidoostzijde van de binnenstad tot uitvoering komen, bieden nieuwe kansen en mogelijkheden voor de binnenstad. Ook voor het hart van de binnenstad, de Grote Markt.

Al twee decennia lang is de ontwikkeling van de binnenstad gestoeld op 'Binnenstad Beter', met de Grote Markt als het kloppend hart van onze compacte binnenstad. De binnenstadsbezoekers worden via de zogenaamde 'entreegebieden' aan de rand van de binnenstad naar de Grote Markt geleid. Deze entreegebieden zijn: de Westerhaven, het Stationsgebied, het Damsterdiep en CiboGa/Ebbingekwartier.

Vanaf de Westerhaven een project met winkels, woningen en een parkeergarage werd een nieuwe aanlooproute naar het stadshart gerealiseerd: A-sstraat, Brugstraat, A-Kerkhof, Vismarkt, Grote Markt.

Aan de zuidkant van het centrum kwam door de bouw van het Groninger Museum met de Werkmanbrug een rechtstreekse verbinding met het stationsgebied, waar dagelijks tienduizenden bezoekers met het openbaar vervoer in Groningen aankomen. Ook vanaf dit entreegebied werd een aanlooproute naar het centrum gecreëerd: Ubbo Emmiusstraat, Folkingsestraat, Vismarkt.

Ten zuidoosten van de binnenstad krijgt het nieuwe entreegebied Damsterdiep gestalte, met in de onmiddellijke nabijheid publiekstrekkers op het Sontplein en de IKEA. De parkeergarage Damsterdiep is opgeleverd en met het Damsterplein en het autorijmaken van de Steentilstraat is een begin gemaakt met het scheppen van een aantrekkelijke looproute naar de binnenstad. Bij de komst van de tram zal ook de Oosterstraat worden heringericht. En door de bouw van het Forum en de nieuwe oostwand ontstaat er nieuwe openbare ruimte aan de oostzijde van de Grote Markt. Kortom het voetgangersdomein wordt fors uitgebreid; een gebied dat zich uitstrekt van het Damsterdiep, via Steentilstraat en Oosterstraat tot aan de Grote Markt. In de toekomst ligt ook nog een verdere impuls vanuit het noordoosten (entreegebied CiboGa/Ebbingekwartier) in het verschiet, als de plannen voor dat deel van de stad verder vorm krijgen.

5. Uitbreiding voetgangersdomein: Oostwand, Forum, aanlooproute Damsterdiep

Tot op de dag van vandaag is zichtbaar dat 'Binnenstad Beter' nieuwe impulsen heeft gegeven aan de ontwikkeling van ons stadscentrum. Kenmerkend voor deze aanpak is dat de binnenstad en de aanlooproutes daar naar toe het domein zijn van de voetgangers. Andere verkeersdeelnemers (bus, tram, taxi, fiets) wren we weliswaar niet in alle delen van dat voetgangersdomein, maar zij dienen zich wel aan te passen aan de voetganger. Ze zijn 'te gast' in het voetgangersdomein.

De inrichting van de Grote Markt verandert door de plannen die nu in uitvoering of voorbereiding zijn. Met de komst van de tram wordt het voetgangersgebied aan de oost- en noordoostzijde vergroot. Eerder is de nieuwe aanlooproute vanuit het entreegebied Damsterdiep geschetst. Vanaf de hoek Zuiderdiep/Oosterstraat rijdt in de toekomst alleen nog de tram door het voetgangersgebied. De tram in de Oosterstraat is ook zo ingepast dat de voetganger hier voorrang heeft (aangepaste snelheid, geen dubbelspoor maar strengelspoor). Voor de nieuwe oostwand (met daarachter het Groninger Forum en de Nieuwe Markt) ontstaat een nieuwe openbare ruimte. Hier heeft de voetganger voorrang, zodat hier onder impuls van publiekstrekkers als het Groninger Forum nieuwe loopstromen ontstaan (vooral aan de oostzijde en noordoostzijde van de Grote Markt). Dat voetgangersdomein wordt niet doorsneden door een fietsroute.

6. Taxistandplaats

Uw college heeft per raadsbrief van 30 januari 2012, nadat eerder een workshop met de raad was gevoerd, een standpunt ingenomen over de fietsroute over de Grote Markt en de taxistandplaats. Wat betreft die laatste nam de raad op 28 september 2011 tijdens de bespreking over de RegioTram de Motie "verplaatsing taxistandplaats Grote markt" aan. Het college werd hierin verzocht een alternatief te zoeken voor de taxistandplaats. Na inventarisatie kwam het Kwinkenplein als meest realistisch alternatief uit de bus. Dat betreft de situatie overdag; voor de avond- en nachtelijke uren ligt dat anders en kunnen taxi's ook aan de noordzijde van de Grote Markt staan.

7. Fiets

Groningen is fietsstad nummer 1. Fietsers maken gebruik van routes door de binnenstad die precies op de rand van het kernwinkelgebied (Grote Markt) liggen. Deze routes (Folkingestraat – Oosterstraat – Zuiderdiep – Grote Markt/Vismarkt) worden ook als kortsluiting om belangrijke bestemmingen zoals het UMCG, kantoren/scholen of het hoofdstation te bereiken. Fietsen is overal in de binnenstad toegestaan en buiten de winkeltijden zelfs in de Here-, Zwane- en Poelstraat. De aanleg van een tramtracé heeft consequenties voor de beschikbaarheid van fietsroutes en bereikbaarheid van stallingen. Voor het fietsverkeer over de Grote Markt zijn twee routes relevant. De oostwest verbinding gaat via de Guldenstraat, noordzijde Grote Markt, Martinikerkhof (waar tevens de ingang zit van de grote overdekte fietsstalling onder het Forum). Voor fietsers uit het oosten en zuiden van de stad is de Gelkingestraat dan de hoofdroute naar het stadshart. Vanuit het noorden is dat de Ebbingestraat. Een noord-zuid route via de Grote Markt is logisch en als zodanig ook nu een gegeven voor het doorgaande fietsverkeer.

Het enige alternatief voor deze noord-zuid relatie, de Diepenring, is weinig aantrekkelijk (veiligheid, oponthoud en drukte). Fietsen via de Guldenstraat - Peisterstraat is een mogelijk alternatief voor fietsverkeer in zuidwestelijke richting. Op rustige dagen is een route voor het stadshuis langs goed denkbaar (zie situatie V&D en Korenbeurs) en ook het enige realistische alternatief. Bij evenementen zal de fietser op de noord-zuid relatie kiezen voor een route via de trambaan of voor informatie tot voetganger en de weg vervolgen via de Grote Markt.

De meeste fietsers zoeken in de binnenstad naar een stalling bij hun bestemming. Bewoners en fietsers die kortstondig ergens moeten zijn stalen doorgaans op straat. Bezoekers die langere tijd in de binnenstad verblijven en personeel stallen vaker in bewaakte stallingen. Vanuit de Gelkingestraat is een goede stallingsvoorziening alleen te bereiken via de Grote Markt.

Voor de noord-zuidroute (Oude Ebbingestraat/ Gelkingestraat) besloot uw college de verbinding over de Grote Markt in principe aan de westzijde van de Grote Markt (tegenover de voorzijde van het stadshuis) te leggen. Vanuit de projectkosten van de tram worden hiervoor de benodigde middelen gereserveerd. De exacte ligging van de fietsroute zal gelijktijdig met de visieontwikkeling op de Grote Markt gepresenteerd worden in het najaar van 2012.

fietsroutes Grote Markt

8. Mogelijke ontwikkelingsperspectieven Grote Markt

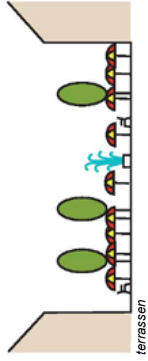
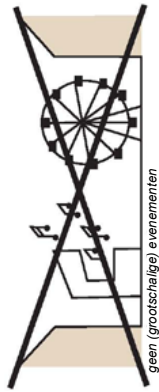
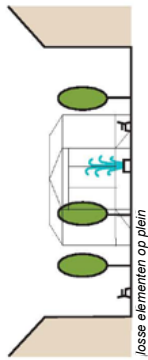
Vanuit de hierboven geschetste perspectieven moet de toekomst van de Grote Markt in oegenschou worden genomen. Het vormt de basis voor het functioneren van het belangrijkste plein én visitekaartje van de Groninger binnenstad: de Grote Markt. Om te komen tot een ontwikkelingsperspectief voor de Grote Markt in een nieuwe compactere vorm dienen heldere keuzes gemaakt te worden. Daarbij speelt de overweging dat de positie van de warenmarkt in het geding is. Verderop in deze notitie vragen wij hiervoor extra aandacht.

Vervolgens richten wij ons op drie scenario's over het gebruik en invulling van de Grote Markt als centraal plein van de stad.

9. Scenario's voor gebruik en invulling van Grote Markt

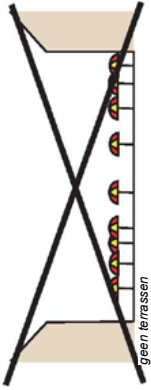
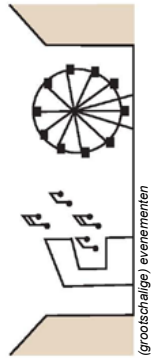
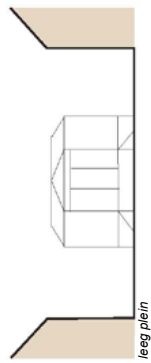
9.1 Scenario 1 / Verblijfsplein

- Karakteristiek onderscheid Groninger pleinreeks vervaagt
- Geen warenmarkt op de Grote Markt
- Fors aantal bomen, bankjes en mogelijk een fontein
- Ruimte voor kleinschalige evenementen / cultuur
- Geen grootschalige evenementen (bomen belemmeren dit)
- Ruimte voor terrassen op de Grote Markt

9.2 Scenario 2 / Evenementenplein

- Karakteristiek onderscheid Groninger pleinenreeks blijft behouden
- Geen warenmarkt op de Grote Markt
- In ruimtelijk opzicht vergelijkbaar met de huidige situatie, wel kleiner en intiemer
- Terrassen alleen langs de gevel/plinten
- Ruimte voor grootschalige evenementen
- Geen evenementen: dan leeg plein

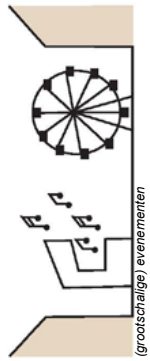
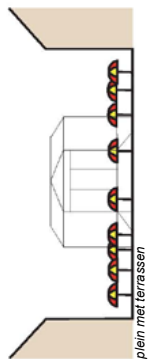
Antwerpen, Grote Markt

Groningen, Grote Markt

9.3 Scenario 3 / Altijd reuring

- Karakteristiek onderscheid Groninger pleinreeks blijft behouden
- Mix van warenmarkt, evenementen, terrassen en cultuur
- Ruimte voor terrassen op de Grote Markt (naast gevel/plinten)
- Voldoende ruimte voor grootschalige evenementen
- Op zaterdag worden doorgaande routes niet gefaciliteerd

10. Visie op de Grote Markt: najaar 2012

In uw collegevergadering van 23 februari 2012 is een presentatie gehouden en verder gesproken over de toekomst van de Grote Markt. Daarin heeft u de voorkeur uitgesproken de Grote Markt in haar nieuwe compactere vorm te transformeren tot een kwalitatief hoogstaand evenementenplein.

Rondom 'de ster' in de plinten langs de zuid- en oostzijde en op termijn ook de noordzijde is ruimte voor terrassen. Overdag verdwijnt de taxistandplaats naar het kwinkplein.

's Avonds staan de taxi's weer aan de noordzijde van de Grote Markt.

Naar aanleiding van de door u gekozen voorkeursrichting dienen de komende periode nog een aantal heldere keuzes gemaakt te worden en zullen nadere verkenningen uitgevoerd worden die wij uitwerken in een visie op de Grote Markt. Deze bespreekt uw college in het najaar van 2012 met de gemeenteraad.

Een belangrijke te maken keuze is het verplaatsen van de warenmarkt. Want om in 2017 de handen vrij te hebben, zullen bestaande vergunningen met marktkooplieden en vaste standplaatshouders nu al moeten worden opgezegd. Voor het verplaatsen van de warenmarkt schetsen wij twee modellen. We gaan uit van een volledige verplaatsing, inclusief de kramen aan de noord- en zuidzijde (Tussen Beide Markten /t.o. V&D). De verwachting is dat anders conflicten met grote evenementen, waarvoor die ruimte vaak nodig is, blijven bestaan.

Voor wij de modellen voor verplaatsing van de warenmarkt benoemen, lichten wij eerst het economisch belang en de belemmeringen van de warenmarkt hieronder toe.

11. Warenmarkt

Vanuit economisch perspectief heeft de warenmarkt een groot belang voor de binnenstad, zoals benoemd in de Structuurvisie Detailhandel 2011-2020. De warenmarkt in Groningen is de grootste van Noord-Nederland, heeft een sfeerverhogende werking en trekt extra dagtoeristen. De warenmarkt is een duidelijke aanvulling op de voorzieningsstructuur in de stad en biedt werkgelegenheid aan tientallen personen. Van de levendigheid en sfeer profiteren de omliggende winkels en horeca, ook op momenten dat het anders veelal rustig is, zoals dinsdag- en vrijdagochtend.

In de Structuurvisie is aangegeven dat warenmarkten onder druk staan door veranderend consumentengedrag en stijgende eisen. Om de Groninger warenmarkt vitaal te houden is een kwaliteitsslag noodzakelijk. Het gaat dan om een bijzonder aanbod, hoogwaardige kramen, hoge service en kwaliteit, aantrekkelijke openingstijden en vooral ook een verzorgde en aantrekkelijke aankleding van de markt. Alleen dan zal de warenmarkt in de toekomst toegevoegde waarde voor de binnenstad blijven houden.

Voor een succesvolle warenmarkt is een centrale locatie essentieel. Over het algemeen hebben markten niet voldoende autonome trekkracht om op een locatie buiten het stads- (of wijk-) hart te fungeren. Dat kan alleen als de markt echt een eigen bezoekersstroom op gang brengt (zoals de Ommelanden Markt op het Ebbingekwartier).

Met bovenstaande in acht genomen heeft vooral de warenmarkt op de Vismarkt een prima toekomstperspectief. Voor de Grote Markt geldt dat het aanbod minder onderscheidend ten opzichte van winkels is, de kwaliteit beperkt is en de aankleding weinig aantrekkelijk. Ook de opstelling en uitstraling blijven nogal diffuus. Met de komst van het Informatiecentrum is een herindeling van de markt op de Grote Markt uitgevoerd en een aanzet gemaakt tot een meer kwalitatieve sturing van marktkramen. Insteek was om de komende vijf jaar te bouwen aan kwaliteitsverbetering en aantrekkingskracht. De verwachte kwalitatieve verbeteringen, onder andere door de inzet van het 'foodplein', zijn tot op heden nauwelijks zichtbaar. Tot dusver heeft de warenmarkt op de Grote Markt daarmee de ambitie uit de Structuurvisie Detailhandel nog niet in kunnen vullen.

Voor de markten (Vismarkt en Grote Markt) lijkt een terugloop van bestedingen op dinsdagen een algemene trend. Dat maakt het moeilijker om, in een economisch tijdstip dat tegenzit, een aantrekkelijke warenmarkt te behouden en te verkrijgen. De aanwezigheid van de warenmarkt op vooral de Grote Markt veroorzaakt soms belemmeringen, door concurrentie om de ruimte (vanwege Informatiecentrum), concurrentie in omzet (evenementen met eigen horeca omzet benadelen de marktkooplieden en concurrentie in tijd (december- en zomermaanden zijn maanden met hoge omzetten). Een recent voorbeeld (concurrentie in ruimte, omzet en tijd) is de poging om Winterrijk te organiseren in combinatie met de aanwezigheid van de warenmarkt.

12. Modellen voor toekomst van warenmarkt

Rekening houdend met het economisch perspectief, schetsen wij twee modellen over de toekomst van de warenmarkt en vaste standplaatshouders. Hoewel beëindiging of verplaatsing van de warenmarkt en standplaatsen op de Grote Markt ook als kans aangegrepen kan worden, zal verplaatsing naar verwachting:

- Een aanzienlijke realiseringstijd met zich mee brengen; al gauw is een overgangstermijn van twee tot vijf jaar aan de orde.
- Een langdurig juridisch traject zijn (intrekken vergunningen / beëindiging huurcontracten / afwikkeling schadeclaims tot aankoop).
- Gevolgen hebben voor de bestaansgrond onder het marktondernemerschap.
- Leiden tot een afwachtende houding ten aanzien van investeringen en initiatieven van de marktondernemers, waardoor kwaliteitsimpulsen in ieder geval achterwege zullen blijven.

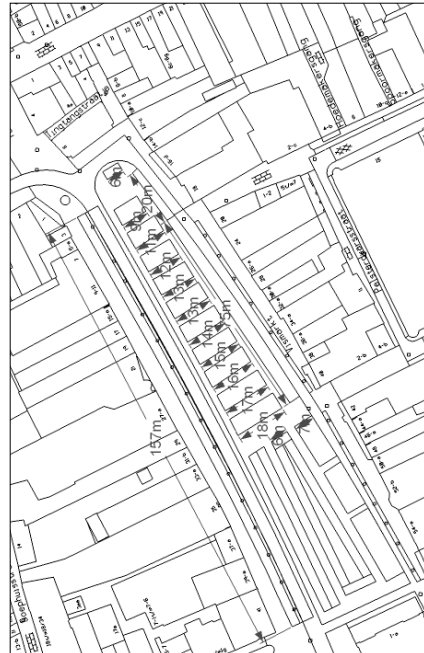
Een globaal juridisch advies met betrekking tot de verplaatsing van de warenmarkt op de Grote Markt is als aparte bijlage toegevoegd.

12.1 Model A / concentratiemodel

- Zoekgebied voor het concentreren van de warenmarkt richt zich op de Vismarkt (herindeling is noodzakelijk)
- Er is één geconcentreerd marktterrein
- Lege plekken op de Vismarkt kunnen worden opgevuld
- Er kan een geclusterd foodterrein gecreëerd worden aan de oostzijde van de Vismarkt.
- De warenmarkt op de Vismarkt krijgt een ander karakter

Vanuit ruimtelijk perspectief zal verplaatsing van de gehele Grote Markt naar de Vismarkt een aantal randvoorwaarden met zich meenemen.

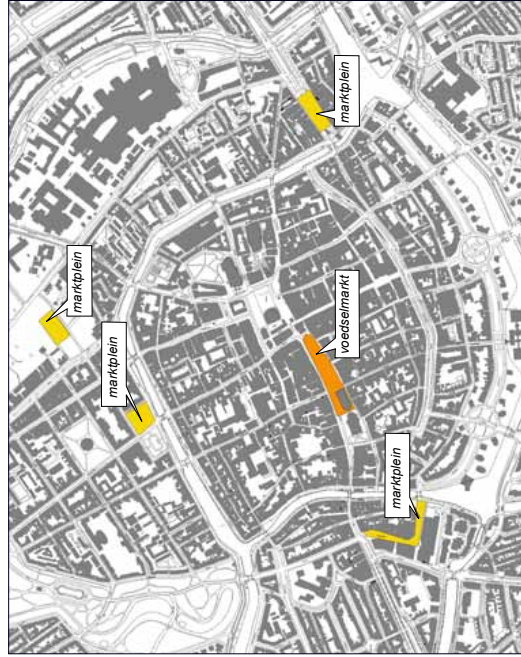
- Verkeersroute Vismarkt noordzijde zal moeten verdwijnen (er blijft 4 meter voor hulpverleningsdiensten)
- Infrastructuur zal aangepast moeten worden (electra en afvoer zijn niet geschikt)
- De verhoogde entree aan de oostkant van de Vismarkt zal moeten verdwijnen
- Er moet ruimte voor de koelwagens worden gezocht (wellicht koelcellen creëren in de parkeergarage Pelsterdwarstraat)

concentratiemodel Vismarkt

12.2 Model B / spreidingsmodel

- Verplaatsing van de warenmarkt van de Grote Markt naar bijvoorbeeld het Damsterplein, Westerhaven of het Gedempte Zuiderdiep.
- Grote vraagtekens bij levensvatbaarheid van verplaatsing van de huidige warenmarkt
- Markontwikkelingen elders hooguit inzetbaar als nieuw initiatief
- Er kan een nieuwe impuls gegeven worden aan de entreegebieden
- Er kan een gevarieerde markt gecreëerd worden (non-food en geringe eet- en drinkwaren)

spreidingsmodel

13. De nieuwe Grote Markt

Hoe ziet straks de Grote Markt eruit na de verbouwing?

In ieder geval een stukje kleiner, maar ook aantrekkelijker en veel meer dan voorheen het domein van de voetganger. Beelden zeggen meer dan woorden. Daarom zal de visie op de Grote Markt veel afbeeldingen bevatten die in één oogopslag duidelijk maken waar de transformatie van de Grote Markt toe leidt. Uiteraard dienen nog veel keuzes gemaakt te worden, de fietsrouting en de warenmarkt zijn al genoemd, maar ook de positionering van terrassen en de materialisatie zijn belangrijk. In dit document nemen wij uw college alvast mee en tonen we referentiebeelden en visualisaties.

13.1 Communicatie

De Grote Markt kent vele gebruikers, maar de meest in het oog lopende groep is die van de marktcoöpiëden en vaste standplaatshouders. Dit is bovendien een groep die zich snel roert, zich vaak het kind van de rekening voelt en gewend is de pers te zoeken. Het is verstandig om deze groep in de communicatie een aparte plek te geven. En haar uitnodigen mee te denken over alternatieven voor de Grote Markt. Het is belangrijk dat het college de regie zelf in handen houdt. Dat betekent om de Grote Markt-ambitie – die van evenementenplein – actief naar buiten te brengen. Dat geeft het college de gelegenheid om het evenementenplein helder te positioneren en dat voorkomt vertekeningen in de pers, die achteraf rechtgezet moeten worden.

Dit actieve communiceren vereist een goede timing. Uit oogpunt van zorgvuldigheid is het aan te raden de marktcoöpiëden en vaste standplaatshouders vlak voordat het nieuws 'naar buiten' gaat schriftelijk of mondeling te informeren. Dus bijvoorbeeld woensdagochtend, voorafgaand aan de persconferentie van B&W. Voor de overige doelgroepen volstaat een informatieavond.

Doelgroepen:

- Marktcoöpiëden (inclusief de ondernemers met een vaste standplaats)
- Ondernemers & bewoners rondom de Grote Markt
- Organisatoren van evenementen (inclusief de kermisexploitanten)
- Gehandicaptenraad
- ENFB
- Tramorganisatie
- Taxi-ondernemers
- DIA (met oog op het stadhuis als trouwlocatie). De DIA wordt tevens op ambtelijk niveau geïnformeerd.
- VolkerWessels Vastgoed (ontwikkelaar oostwand)

granietvloer

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Grote Markt in Antwerpen

Sint-Baasplein in Gent

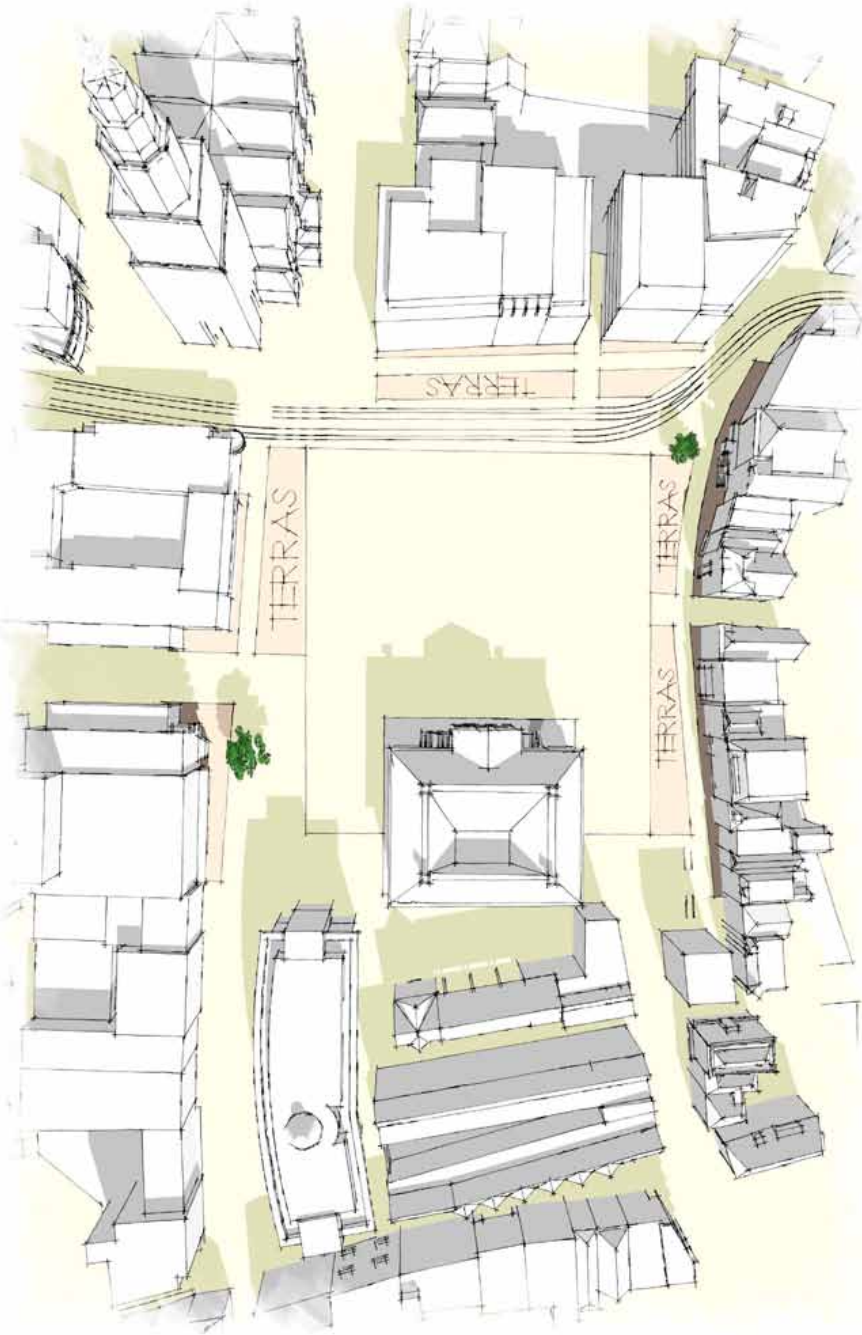

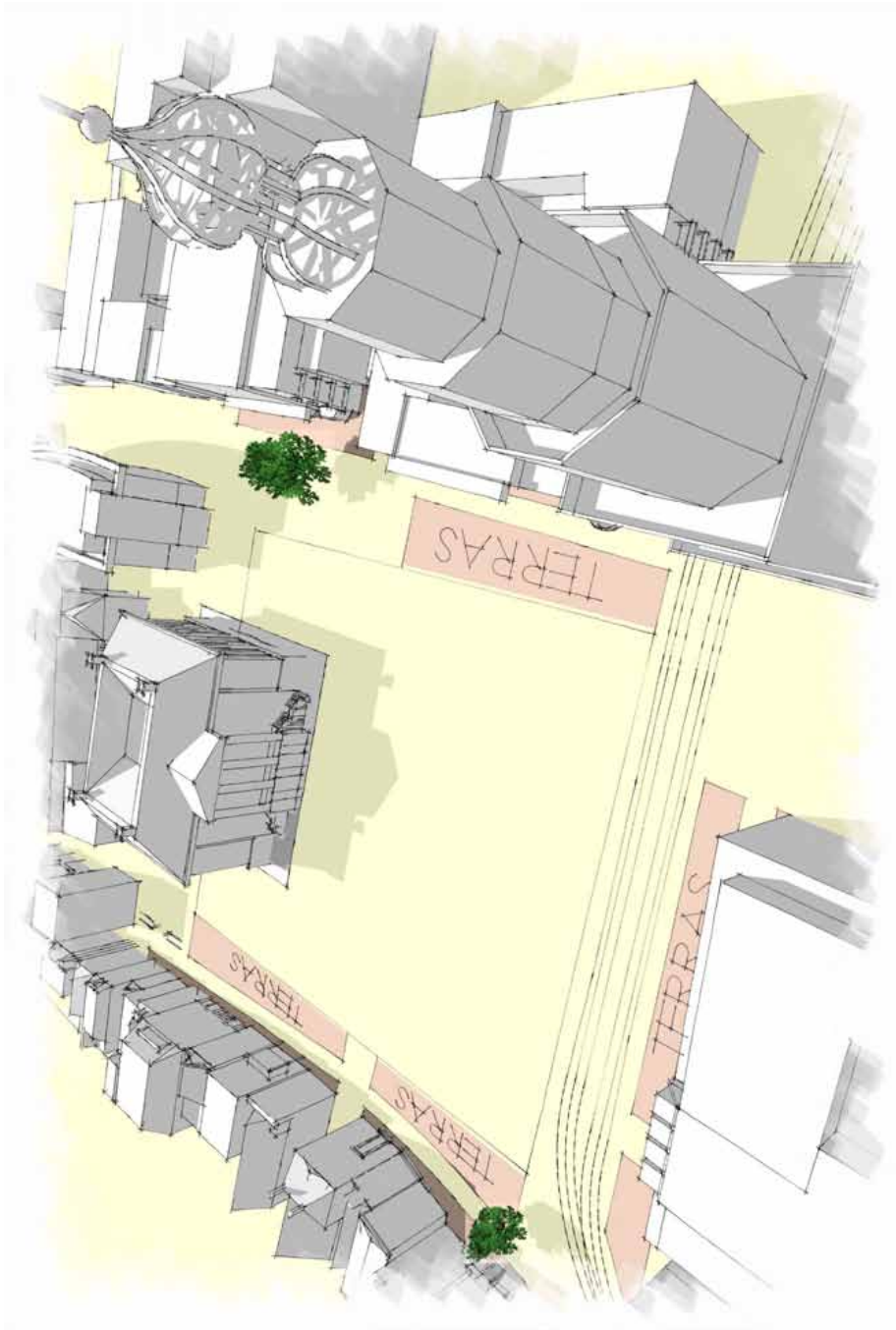
Oude Markt in Leuven

Vrijdagmarkt in Gent

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

concept voor de Grote Markt in vogelvlucht

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Grote Markt met terrassen

groot evenement op de Grote Markt

Grote Markt leeg

kermis op de Grote Markt

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Bijlage

MEMO

Milieudienst

Aan	Gillis Ali
Van	Alies de Vries
Afdeling	Beleid en Advies
CC	Ben Bosch
Datum	30 maart 2012
Onderwerp	Globaal juridisch advies toekomstvisie Grote Markt

Inleiding

Op 13 maart 2012 is in het college de toekomstvisie voor de Grote Markt besproken. Naar aanleiding van deze visie is afgesproken dat de tweede variant nader onderzocht zal worden. Voor de ondernemers van de warenmarkt en de continue standplaatsen die nu op de Grote Markt gevestigd zijn betekent dit dat zij moeten worden verplaatst naar een andere locatie. Daarnaast worden er jaarlijks ongeveer 100 vergunningen voor tijdelijke standplaatsen op en rond de Grote Markt verleend. Ook voor hen zal een nieuwe plek gevonden moeten worden.

De verplaatsing heeft grote ruimtelijke, financiële en juridische consequenties. Ik beperk mij tot de juridische consequenties. Opgemerkt dient te worden dat de juridische risico's globaal worden aangegeven. Op een later moment zullen de risico's nader uitgewerkt moeten worden.

Gebruikers van de Grote Markt en omgeving

Warenmarkt

Op de Grote Markt inclusief noord- en zuidzijde worden warenmarkten gehouden op dinsdag van 9.00 uur tot 17.00 uur, donderdag van 13.00 uur tot 21.00 uur, vrijdag van 9.00 uur tot 17.00 uur en zaterdag van 9.00 uur tot 17.00 uur. Op de dinsdag staan 30 ondernemers, op de donderdag 15, op de vrijdag 22 en op de zaterdag 45 ondernemers.

De marktondernemers hebben een vergunning voor onbepaalde tijd. Enkele marktondernemers hebben een vergunning voor een dagplaats.

Continue standplaatshouders

Daarnaast zijn er in het gebied op en rond de Grote Markt zes continue standplaatshouders. Een bloemenverkooper en in de zomer een ijsverkooper staan op de stoep voor de V&D, op het plein Grote Markt staat een viskraam, van maart tot en met oktober neemt de poffertjeskraam standplaats in, in de zomer staat aan de zuidzijde van het stadhuis een ijsverkooper en van november tot januari staat er een oliebolvenverkooper. De vaste standplaatshouders hebben op dit moment een huurcontract en een standplaatsvergunning voor onbepaalde tijd.

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Incidentele standplaatshouders

Tot slot zijn er jaarlijks ongeveer 50 incidentele standplaatshouders die een tijdelijke standplaatsvergunning krijgen op het plein van de Grote Markt. In het gebied rond de Waagstraat en het Waagplein gaat het om nog eens 50 tijdelijke standplaatshouders. Een tijdelijke standplaatsvergunning wordt voor één of hooguit drie aaneensluitende dagen verleend. In ongeveer 80% van de aanvragen betreft het goede doelen. In veel gevallen gaat het om standplaatsvergunningen die jaarlijks aangevraagd worden. Denk hierbij aan Amnesty International, Beter Horen, Wakker Dier en politieke partijen. De aanvragers hebben geen vaste standplaatsvergunning. De politieke partijen kunnen wel een doorlopende standplaatsvergunning aanvragen, maar deze is niet plaatsgebonden.

Algemene juridische consequenties

Indien de markt gedurende een langere tijd of permanent moet worden verplaatst naar een andere dag, tijd of plaats, dient het college hierover te besluiten overeenkomstig artikel 1 60, eerste lid, aanhef en onder h, van de Gemeentewet. Het besluit tot het veranderen van de markt is te karakteriseren als een besluit van algemene strekking, niet zijnde een algemeen verbindend voorschrift. Hiertegen kan dus bezwaar en beroep worden ingediend op grond van de Algemene wet bestuursrecht.

Als het college kiest voor een scenario waarbij de Grote Markt grotendeels leeg is, dan zullen zowel de warenmarkt als de continue en incidentele standplaatshouders verplaatst moeten worden naar een andere plek.

Uit jurisprudentie blijkt dat verplaatsing van de markt en andere standplaatshouders van een plein omdat hier evenementen gehouden worden mogelijk is. De rechter heeft echter beslist dat het plein dan ook grotendeels en regelmatig voor evenementen gebruikt moet worden. Het mag niet zo zijn dat het plein langere perioden leeg is, dan kun je standplaatshouders niet weigeren en om reden van evenementen de markt niet verplaatsen (L.J.N. BO5100, Rechtbank Almelo, 10/1197 GEMWT BNI V). Wat je ook als reden noemt om de markt definitief te verplaatsen, dit moet goed onderbouwd zijn.

Risico: De gemeente loopt het risico dat het besluit tot verplaatsing niet overeind blijft in bezwaar- en beroepsprocedures wegens gebrek aan motivering.

Advies: Het besluit tot verplaatsing moet grondig onderbouwd worden.

Juridische consequenties van verplaatsing marktondernemers en continue standplaatshouders

Veel marktondernemers en continue standplaatshouders hebben al jarenlang een vaste plek op de Grote Markt. In 2010 hebben de marktondernemers van de Grote Markt een nieuwe plek gekregen. Hoewel het ging om een verschuiving binnen de locatie Grote Markt is dit niet zonder slag of stoot gegaan. De ondernemers zijn over het algemeen erg gehecht aan hun vertrouwde plek waar zij hun vaste klantenkring hebben. Een verplaatsing naar bijvoorbeeld de Vismarkt (concentratie-model) of naar het Damsterdiep of de Westerhaven (spreidingsmodel) zal voor hen kunnen betekenen dat zij vooral in de beginperiode in hun omzet benadeeld worden. De vaste klanten moeten geïnformeerd worden over de nieuwe plek en een nieuwe klantenkring zal geworven moeten worden. De ervaring leert dat de marktondernemers en continue standplaatshouders zich bij een verplaatsing snel benadeeld voelen en een schadeclaim zullen indienen.

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Gelet op de Algemene wet bestuursrecht en de jurisprudentie moeten de belangen van de marktomnemers en continue standplaatshouders meegenomen worden en eventuele nadeelcompensatie afgewogen worden (LJN BU8175, rechtbank Haarlem, 11/3532). Recentelijk zijn er nog bezwaarschriften ingediend door marktomnemers en de Centrale Vereniging voor Ambulante Handel (CVAH) tegen verplaatsing van de markt bij evenementen. Ook continue standplaatshouders vragen met enige regelmaat vergoeding van schade als zij niet hun eigen standplaats kunnen innemen vanwege een evenement. Uit jurisprudentie blijkt ook dat marktomnemers en continue standplaatshouders snel bezwaar en beroep aantekenen, zeker als er sprake is van een definitieve verplaatsing. Vooraf moet dus afgewogen worden of de gemeente nadeelcompensatie moet en wil toepassen.

De hoogte van het bedrag van nadeelcompensatie hangt zeer af van de plek waar naartoe verplaatst wordt. Een voorbeeld van nadeelcompensatie zou kunnen zijn dat de ondernemers bij verplaatsing naar de rand van het centrum het eerste jaar minder marktgeld betalen. Daarnaast zijn schadeclaims met betrekking tot omzetverlies te verwachten. Dit moet echter door de ondernemer goed onderbouwd worden. Aangevoerd moet worden dat er een causaal verband is tussen de verplaatsing en het verlies in omzet. Ook hier hangt het er weer vanaf waar de ondernemers naar toe verplaatst worden. Het verlies in omzet zal naar verwachting bij de keuze voor het concentratiemodel minder groot zijn dan bij de keuze voor het spreidingsmodel.

Risico: Er kunnen bezwaarprocedures gestart worden en verzoeken om nadeelcompensatie en schadeclaims ingediend worden.

Advies: Het betalen van nadeelcompensatie en schade vanwege omzetverlies, mede afhankelijk van waar men naartoe verplaatst wordt (Vismarkt minder nadeelcompensatie dan Damsterdiep of Westerhaven).

Juridische consequenties van verplaatsing incidentele standplaatshouders

Op dit moment worden er jaarlijks ongeveer 100 aanvragen ingediend voor het innemen van een incidentele standplaats op of bij de Grote Markt. Zoals gezegd betreft het in ruim 80 % van de aanvragen een goed doel. In veel gevallen wordt tevens een ontheffing tot flyeren verleend. Al deze aanvragers van incidentele standplaatsen willen een plek in het centrum, omdat daar het meeste publiek komt.

Als de Grote Markt ook vrij moet zijn van deze standplaatsen, zal er een ander plek gezocht moeten worden waar zij kunnen staan.

Het verspreidingsrecht mag echter gelet op de vrijheid van meningsuiting niet te veel worden beknot (artikel 7 Grondwet).

Omdat het hier niet gaat om organisaties met een vaste vergunning hoeven zij niet financieel gecompenseerd te worden. Wel zullen zij erop vertrouwen dat zij een plek in of dicht bij het centrum krijgen om hun goede doelen onder de aandacht te brengen. Sommige gemeenten geven expliciet zones aan waar het toegestaan is voor incidentele standplaatshouders om hun standplaats in te nemen.

Een groep die regelmatig een incidentele standplaats aanvraagt, bestaat uit politieke partijen. In verkiezingsijd mogen zij nu op grond van een algemene ontheffing flyeren en een kleine kraam innemen. Zij kunnen hiervoor een doorlopende standplaatsvergunning aanvragen. Ook zij staan dan vooral op de Grote Markt. Als ze niet meer op de Grote Markt mogen staan, moet er een andere plek gezocht worden.

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

Een oplossing zou hier eventueel ook zijn om een zone aan te wijzen waar politieke partijen met een kraampje mogen staan in verkiezingsstijd. Buiten verkiezingsstijd kunnen ze concurreren met de andere incidentele standplaatsaanvragers. Deze zone moet wel in het centrum liggen, of heel dicht daar tegen aan.

Risico: Vergunningen voor goede doelen en politieke partijen moeten geweigerd worden wegens een gebrek aan ruimte. Hierdoor komt ook de vrijheid van meningsuiting in het geding. Er kunnen bezwaarprocedures gevoerd worden.

Advies: Er zal in of nabij het centrum een andere plek gezocht moeten worden voor de incidentele standplaatshouders. Wellicht een zone aanwijzen waar ze wel kunnen staan in of vlakbij het centrum.

Overgangsbeleid

Verder is nog van belang op welke termijn de verplaatsing zal plaatsvinden en hoe we omgaan met de periode die daaraan voorafgaat. Als nu bekend wordt dat de warenmarkt en standplaatsen over bijvoorbeeld vier jaar verplaatst gaan worden, dan zullen er ondernemers zijn die alvast op zoek gaan naar een warenmarkt in een andere gemeente. Ook zullen de achterblijvende ondernemers gelet op de onzekere toekomst geen grote investeringen meer doen. Risico is dat er gaten ontstaan in de warenmarkt en dat de warenmarkt op den duur langzaam leeg stroomt. Dit levert inkomsterderving op en ook in dat geval zullen de achterblijvende ondernemers al schadeclaims gaan indienen.

Risico: Door leegloop op de warenmarkt kunnen er schadeclaims worden ingediend.

Advies: Overgangsbeleid vaststellen waarbij de warenmarkt zo lang mogelijk aantrekkelijk blijft voor de ondernemers en het winkelende publiek.

Nieuwe vergunningen en aanpassen regelgeving

Bij de verplaatsing zullen alle vergunningen van de marktondernemers en de continue standplaatshouders ingetrokken en opnieuw verstrekt moeten worden. Van de standplaatshouders dienen daarnaast de huurcontracten beëindigd en opnieuw afgesloten te worden (of precario opgelegd dienen te worden onder het nog vast te stellen nieuwe standplaatsenbeleid).

Verder dient in ieder geval de volgende regelgeving aangepast te worden:

Bestemmingsplan (raadsbesluit)

- Wijziging bestemmingsplan randgebieden

Marktreglement Groningen 2010 (collegesluit)

- De plaatsen waar markten gehouden worden moeten opnieuw beschreven worden

- De tekeningen van de markten moeten opnieuw vastgesteld worden

- Het branchepatroon moet aangepast worden (welke branches willen we op welke plaatsen?)

Verordening Marktgelden 2012 (raadsbesluit)

- Bij differentiering van tarieven dient de tarieventabel aangepast te worden

Bijlage - 12-04-17, toekomstvisie grotemarkt def

APIG Groningen 2009 (raadsbesluit)

-Aanwijzen zones waar incidentele standplaatsen gerealiseerd kunnen worden

Verkeersbesluit

-Bij de keuze voor een andere locatie is het mogelijk dat het verkeersbesluit voor die locatie aangepast moet worden

Overige belanghebbenden

Verder dient er rekening mee gehouden te worden dat ook omwonenden, winkeliers en andere belanghebbenden bezwaar kunnen indienen tegen de verplaatsing van de markt. Zo hebben in Almelo bij de verplaatsing van de warenmarkt 19 winkeliers bezwaar evenals een voorlopige voorziening ingediend tegen de komst van de warenmarkt. De belangen van alle belanghebbenden dienen goed meegewogen te worden bij de totstandkoming van een besluit over verplaatsing van de warenmarkt.

Risico: Andere belanghebbenden kunnen bezwaar indienen.

Advies: Alle belangen, dus ook die van omwonenden, winkeliers en andere belanghebbenden moeten meegewogen worden in de besluitvorming.